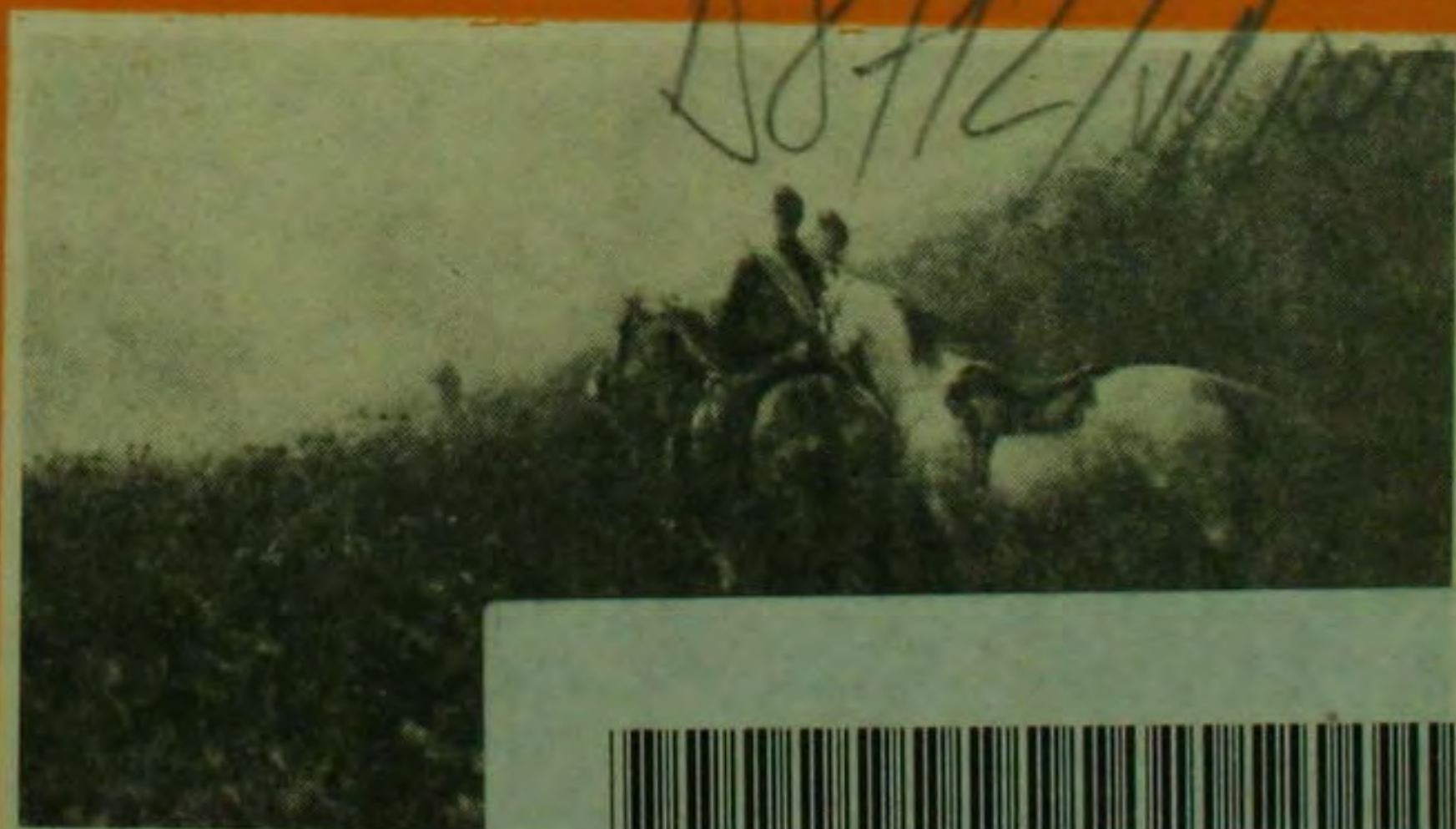

M I N I S T E R U L D E I N T E R N E

HORIA BRESTOIU — VASILE BOBOCESCU

**ASPECTE
ALE ACTIVITĂȚII DE INFORMAȚII
ȘI CONTRAINFORMAȚII
PUSE ÎN SLUJBA LUPTEI SECULARE
A POPORULUI ROMÂN
PENTRU APĂRAREA LIBERTĂȚII,
FORMAREA STATULUI NAȚIONAL
ȘI CUCERIREA
INDEPENDENȚEI DE STAT DEPLINE**

18712/1/100-443

2505960

D 008712, Vol. 1P43

**ASPECTE
ALE ACTIVITĂȚII DE INFORMAȚII
ȘI CONTRAINFORMAȚII
PUSE ÎN SLUJBA LUPTEI SECULARE
A POPORULUI ROMÂN
PENTRU APĂRAREA LIBERTĂȚII,
FORMAREA STATULUI NAȚIONAL
ȘI CUCERIREA
INDEPENDENȚEI DE STAT DEPLINE**

HORIA BRESTOIU
VASILE BOBOCESCU

Proclamarea independenței de stat a României constituie un însemnat moment în dezvoltarea națiunii noastre, în dezvoltarea statului nostru, în afirmarea independenței noastre naționale, în mersul înainte al României pe calea progresului. Trebuie să fie evident pentru toți că fără unire, fără proclamarea independenței de stat, însăși ființa națională și dezvoltarea poporului român, a națiunii noastre nu ar fi fost posibile.

Se poate spune că timp de aproape două milenii nu a fost secol, nu a fost deceniu sau an în care poporul român să nu fi luptat pentru a-și păstra ființa națională, pentru a-și apăra libertatea, dreptul la o viață proprie.

De fapt, numai odată cu răsturnarea dictaturii fasciste și trecerea la construirea socialismului, poporul român și-a asigurat pe deplin independența. De aceea, pentru noi, socialismul, independența națională, dreptul poporului de a-și hotări singur destinul, așa cum îl dorește, constituie un tot unitar, inseparabil.

NICOLAE CEAUȘESCU

**Aspecte ale activității de informații și contrainformații
la regii geto-daci și unii domnitori români
în lupta pentru apărarea independenței țării,
împotriva cotropitorilor străini**

În întreaga sa istorie milenară, poporul român, urmașul traco-geto-dacilor și al coloniștilor romani, s-a relevat prin voința sa de a trăi liber și independent, în relații de prietenie și colaborare cu toți vecinii, înscriind totodată pagini de glorie nepieritoare în lupta ce a purtat-o pentru apărarea gliei străbune împotriva cotropirii străine, pentru menținerea și apoi redobândirea independenței de stat, pentru formarea statului național unitar român și pentru progres social.

În marile bătălii purtate de poporul nostru împotriva imperiilor cotropitoare, pentru neatîrnare și apărarea ființei etnice, pentru libertate națională, marii săi conducători de oști Burebista, Decebal, Basarab I, Mircea cel Bătrîn, Vlad Țepeș, Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare, Ioan Vodă cel Viteaz, Mihai Viteazul, Mihnea al III-lea, Matei Basarab, Vasile Lupu, Gheorghe Ștefan, Constantin Brîncoveanu, Dimitrie Cantemir, Tudor Vladimirescu, Gheorghe Magheru, Alexandru Ioan Cuza, generalul Alexandru Cernat și alții au dovedit strălucite calități de mari strategii și diplomați, precum și de iscusiți organizatori ai activității de informații și de contrainformații de pe frontul războiului secret.

În momentele grele prin care a trecut poporul român, cînd el a constituit ținta agresiunii unor imperii puternice, ce dispuneau de forțe militare superioare și reușiseră să subjuge o serie de popoare vecine, voievozii români au dat dovadă de geniu militar și spirit eroic. Totodată, ei s-au

strădui să descifreze intențiile și planurile ascunse ale inamicului, pentru a-i destrăma din timp acțiunile militare și diplomatice inițiate împotriva statelor românești și, în ultimă instanță, pentru a asigura pregătirea informativă a bătăliilor decisive, prin luarea prin surprindere a agresorului. De asemenea, ei au vegheat la asigurarea secretului propriilor acțiuni politice, diplomatice și militare, pentru ca agenții spionajului inamic să afle cât mai puține știri despre români și, pe cât posibil, de a-i dezinforma și a-i induce în eroare.

În bătăliile de seamă din istoria noastră națională, activitatea de informații și de contrainformații, de informare prin mijloacele și metodele specifice războiului secret și-a adus o contribuție importantă la obținerea victoriei de către români asupra forțelor militare ale inamicului. Atunci când s-au subestimat cerințele și aportul acestei activități, când nu s-au luat măsuri severe față de agenții inamicului, consecințele au fost dureroase pentru poporul nostru, iar unii domnitori au plătit cu viața aceste greșeli.

La realizarea activității de cunoaștere și contracarare a intențiilor și planurilor ascunse ale celor ce rivneau la pământul românesc și-au consacrat forțele, capacitatea lor intelectuală, alături de domnitorii români și de marii comandanți de oști, diplomați iluștri, militari de carieră, demnitari ai aparatului de stat, figuri de seamă ale științei și culturii românești din acea vreme, negustori și meseriași cu sentimente patriotice. Ea s-a bucurat, totodată, de sprijinul larg din partea maselor populare românești, cât și de concursul popoarelor vecine care se aflau sub jugul Imperiului otoman. Românii care locuiau în afara hotarelor noastre naționale au furnizat informații de valoare emisarilor domnilor români în legătură cu planurile secrete ale imperiilor reacționare vecine.

Lupta neînfricată pe frontul războiului din umbră presupunea din partea celor ce i s-au dedicat o serie de calități, specifice acesteia, printre care: spirit de inițiativă, de observație și de orientare, abilitate, tenacitate, dăruire, stăpânire de sine, capacitatea de a se adapta la condițiile noi apărute și de a nu trezi bănuieli, posibilități și ușurință în culegerea informațiilor, în selectarea și verificarea lor, putere de pătrundere în intimitatea inamicului, discernământ, curaj, o bună memorie și voință de a duce până la capăt, chiar cu riscul vieții, misiunea încredințată.

Activitatea de informații și de contrainformații s-a cristalizat concomitent cu acțiunea diplomatică și a fost întregită prin informațiile rezultate în urma cercetării militare. Deseori solii trimiși cu diverse misiuni în afara hotarelor țării au îndeplinit atât însărcinări politico-diplomatice, cât mai ales cu caracter informativ secret, vizând și culegerea de date și informații ce priveau interesele supreme ale țării, independența și integritatea teritorială.

1. Primele începuturi ale activității de informații la geto-daci subordonate luptei pentru apărarea pământului locuit de strămoșii noștri.

Activitatea cu caracter secret, care în epoca modernă și contemporană a istoriei poporului român va fi executată de organe speciale de ordine și informații, își are primele începuturi în perioada de închegare a statului sclavagist dac. Astfel, conducătorii uniunilor de triburi geto-dace din Cîmpia munteană din secolele IV-III î.e.n., în lupta grea pe care au trebuit s-o ducă împotriva oștilor macedonene, conduse de unul dintre cei mai mari comandanți militari ai antichității — împăratul Alexandru cel Mare —, au trebuit să se informeze, îndeosebi prin cercetarea militară, asupra intențiilor agresive ale acestui imperiu.

Conducătorii uniunii de triburi geto-dace au urmărit cu atenție acțiunile militare ale puternicului lor vecin din sud, pentru a nu fi luați prin surprindere de vreo oaste macedoneană. Astfel, în anul 326 î.e.n., în timp ce Alexandru cel Mare se afla în celebra sa expediție din Asia, generalul însărcinat de el cu guvernarea Traciei, Zopyrion, a cutezat să se aventureze într-o expediție militară în stepele din nordul Mării Negre. Neluând măsuri de siguranță și de informare, acest general macedonean a căzut, la întoarcere, în cursa întinsă de geți, care l-au surprins la trecerea Dunării, obligându-l să primească lupta, în care și-a găsit moartea împreună cu cei 30 000 de ostași ai săi.

Lovit de acest dezastru în acțiunile sale politice și militare, Alexandru cel Mare, care și-a organizat în mod genial activitatea de informații și de contrainformații în cadrul armatei sale și al teritoriului cucerit, plănuia ca, după încheierea campaniei sale asiatice, să revină la Dunăre

pentru a sfârșii puterea geților, devenită primejdioasă pentru regatul său macedonean din Europa. Proiectul a fost zădărnicit de moartea sa prematură.

Cunoscutul general al lui Alexandru cel Mare, ajuns rege al Traciei după moartea acestuia, Lisimah, a încercat să aducă sub ascultare uniunea de triburi getice din nordul Dunării, condusă de Dromichaïtes. Luptele au durat timp de mai mulți ani, iar de fiecare dată expedițiile macedonene s-au terminat cu insuccese, uneori chiar grave. Astfel, în cursul unei lupte din anul 300 î.e.n., Agathocles, fiul lui Lisimah, a fost prins de geți și ținut în captivitate până în anul 292 î.e.n., când a fost eliberat de Dromichaïtes în speranța de a încheia o pace favorabilă cu regatul macedonean. Desigur, prin capturarea lui Agathocles, geții au putut intra în posesia unor informații importante privind organizarea armatei macedonene și planurile ascunse ale lui Lisimah.

În legătură cu acest procedeu ingenios, cunoscutul istoric Iosif Constantin Drăgan, în recenta sa lucrare „Noi, Tracii. Istoria multimilenară a neamului românesc”, arată: „El (Dromichaïtes — n.n.) l-a ținut în captivitate pe Agathocles, l-a tratat bine și, timp de opt ani de zile, l-a trecut prin mai multe «reciclări», așa încât să devină într-o zi un sol folositor cauzei getice... Cu «lecția» bine învățată și încărcat de tot felul de daruri, ca premii pentru sirguința sa la studii, Agathocles a fost trimis plocon tatălui său, cu gândul că acesta va ști să aprecieze la justa valoare eliberarea și salvarea vieții fiului său”¹.

Regele macedonean nu și-a onorat însă promisiunea și a încercat să-i surprindă pe geți, organizând o mare expediție militară la nord de Dunăre.

În fața acestei primejdii, Dromichaïtes a întreprins o serie de măsuri militare, printre care: retragerea înăuntrul țării, atragerea dușmanului în stepele întinse, lipsite de apă, pustiirea pământului în calea acestuia prin arderea satelor și cîmpiilor și altele — soluții ce vor constitui începutul acelei strategii și tactici militare specifice românești, care va fi îmbogățită de Burebista și Decebal, precum și de marii voievozi români în marile lupte purtate împotriva armatelor străine invadatoare.

¹ Iosif Constantin Drăgan, *Noi, Tracii. Istoria multimilenară a neamului românesc*, Editura Serisul românesc, Craiova, 1976, pag. 244.

În același timp, Dromichaïtes, prin iscoade și trimiterea de grupe de cercetare înaintea inamicului, a urmărit pas cu pas mișcările armatei macedonene, iar prin interogarea prizonierilor capturați a obținut informații privind compunerea armatei lui Lisimah. „Și de data aceasta, geții — scrie Iosif Constantin Drăgan — au observat cu atenție mișcările trupelor macedonene, le-au apreciat numărul și calitatea, dar mai ales forțele cavaleriei și armamentul”¹. Prin întreprinderea unor măsuri de siguranță în rândurile oastei geților, Dromichaïtes a reușit să asigure secretul propriilor acțiuni militare, despre care temerarul rege macedonean n-a putut afla nimic.

În cele din urmă, oastea macedoneană, istovită de foame și de sete, cuprinsă de deznădejde și rătăcind prin stepă, a fost surprinsă într-un loc neașteptat de oștile geților, încercuită și capturată în întregime. Insuși regele Lisimah, cu toți generalii și curtenii ce l-au însoțit în această expediție, a căzut prizonier în mâinile geților. Capturarea unei armate întregi, în frunte cu regele ei, în acea vreme, când Macedonia mai reprezenta încă o puternică forță militară a lumii antice, nu numai că constituia o prețioasă victorie militară din partea geților și relevarea unor înalte virtuți militare ale strămoșilor noștri, ci evidenția și excelenta organizare a activității de informații și de contrainformații la geți, regizată cu mult curaj și pricepere de către Dromichaïtes, fapt ce a făcut ca pierderile celor ce-și apărau glia să fie minime.

În fața expansiunii Imperiului roman, triburile geto-dace s-au unit în secolul I î.e.n., sub conducerea lui Burebista, punând bazele primului stat sclavagist dac, ale cărui fruntarii s-au întins de la Tisa și Dunăre în vest până la Nistru și Marea Neagră în est, din Carpații păduroși în nord până la lanțul munților Rodope în sud.

Burebista, care a domnit între anii 80—44 î.e.n., a organizat o puternică armată — ale cărei efective, evaluate de către Strabon la 200 000 oameni, reprezentau un grav pericol pentru Roma — și a dezvoltat un redutabil sistem de informare. Prin trimiterea unor oameni de încredere în misiuni de informare, el a căutat să stringă legăturile cu Mitridate al VI-lea Eupator, regele Pontului, și să realizeze o alianță cu Ariovist, conducătorul marii uniuni de triburi germanice.

¹ *Ibidem*, pag. 245.

Prin incursiunile organizate de geți la sud de Dunăre, Burebista era informat continuu despre acțiunile militare ale romanilor și starea de spirit a populației din această parte a lumii antice. Transfugii din Imperiul roman, mai ales din rîndurile tracilor, ale geților din sudul Dunării, sclavilor și libertilor constituiau o sursă importantă de informare pentru Burebista.

Informat la timp despre învrăjbirea dintre Cezar și Pompei pentru puterea de stat, curajosul rege dac s-a amestecat, în anii 50—48 î.e.n., în această ceartă, susținînd, firește, partea mai slabă, aceea a senatului roman reprezentată prin Pompei. El a trimis într-o misiune de informare pe sfetnicul său Acornion din Dionysopolis, în scopul de a stabili situația din cele două tabere aflate în luptă și a realiza o înțelegere cu Pompei, fapt ce ar fi contribuit la îndepărtarea pentru moment a pericolului cîmpirii Daciei de către romani. Se pare că Burebista, prin oamenii săi, nu a fost străin de revolta dalmatilor împotriva Romei, desfășurată între anii 50—40 î.e.n.

Sfîrșitul tragic al lui Burebista în anul 44 î.e.n. s-a datorat și subestimării de către el a activității de contrainformații, ceea ce a permis unor căpetenii nemulțumite să unelțească împotriva lui instigîndu-i și pe alții la acțiuni ostile. În pofida greșelii respective, Burebista are merite deosebite în arta informațiilor, organizînd și dînd un nou conținut acestei activități, mai ales în afara hotarelor Daciei, întrebunțînd oameni anume pregătiți. Acțiunile sale se ridică la nivelul unor performanțe ale vremii pe frontul războiului din umbră.

Sub conducerea lui Decebal (86—106 e.n.), activitatea de informații și de contrainformații a ocupat un loc de prim ordin în pregătirea marii lupte de apărare împotriva expansiunii Imperiului roman. Dușmanul însuși, prin persoana istoricului roman de mai tîrziu, Dio Cassius, i-a făcut celebra caracterizare: „...Era (Decebal — n.n.) priceput în ale războiului și iscusit la faptă; știind cînd să năvălească și cînd să se retragă la timp; meșter a întinde curse, viteaz în luptă, știind a se folosi cu dibăcie de o victorie și a scăpa cu bine dintr-o înfrîngere”¹. Din această sumară caracterizare reies

¹ *Istoria României*, vol. 1, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1960, pag. 297.

geniul militar și calitățile deosebite pe frontul războiului informativ-psihologic ale viteazului rege dac.

Procurarea informațiilor a ocupat un loc de seamă în pregătirea rezistenței dacice împotriva expansiunii romane la nord de Dunăre. În acest scop, Decebal și-a infiltrat agenții în însăși capitala Imperiului roman, care l-au informat din timp asupra unor planuri ale conducătorilor romani sau a efectivelor militare puse în mișcare. La rîndul lor, geții care trăiau în sudul Dunării i-au furnizat neîntrerupt informații de valoare despre mișcările armatei romane¹. Mărturiile sclavilor refugiați din Imperiul roman au întregit informațiile deținute despre pericolul ce-l reprezenta marele vecin de la sud. Aceste informații au fost corelate cu cele rezultate în urma propriilor recunoașteri și incursiuni militare la sud de Dunăre sau cu cele comunicate de popoarele barbare vecine.

Campania militară din anul 88 e.n. și apoi cele două războaie daco-romane au scos în evidență rolul deosebit de important al activității de informații și de contrainformații în îndelungata și eroica rezistență opusă de către daci armatelor romane invadatoare, cît și în obținerea victoriei finale de către împăratul Traian.

Îmbinînd geniul militar cu diplomația și arta informațiilor, luptînd cu eroism pentru libertatea poporului său, Decebal a zdrobit oștile romane comandate de Oppius Sabinus și Cornelius Fuscus, doi dintre cei mai vestiți generali ai Romei antice, care au fost uciși în luptele purtate cu getodacii. Iscusit cum era în a întinde curse năvălitorului, Decebal l-a atras în capcana munților în anul 87 e.n. pe trufașul Fuscus, unde l-a lovit prin surprindere și l-a zdrobit.

Iritat de înfrîngerea suferită, împăratul Domițian s-a pus, în anul 88 e.n., în fruntea unei puternice armate romane, îndreptîndu-se asupra Daciei. Pentru a evita greșelile anterioare și a realiza pregătirea militară a acestei campanii, Domițian a luat cu sine pe celebrul general Tettius Iulianus, bun cunoscător al teritoriului dacic din preajma Dunării și al regulilor războiului.

Deși pierduse lupta de la Tapae, Decebal, diplomat abil, izbuteste să-l înșele pe Domițian asupra intențiilor sale și să-și realizeze planurile antiromane chiar cu ajutorul roman. Împăratul cîștigase războiul dar pierduse pacea.

¹ Dumitru Almaș, *Decebal*, Editura Meridiane, 1972, pag. 116—117.

Decebal a înțeles că în fața colosului roman este necesară unirea tuturor popoarelor libere din acea vreme, realizarea unei puternice coaliții antiromane. În acest scop, a trimis, în anul 101 e.n., o solie de informare la regele parților, Pacorus al II-lea, care organizase în părțile Mesopotamiei o puternică rezistență împotriva expansiunii lui Traian. Alte solii de informare au mers la buri, bastarni, roxolani și la dacii din afara statului lui Decebal¹.

Ca bun istoric, Dio Cassius povestește despre spionii prin care Decebal afla ce se petrecea în teritoriul roman. Totodată, Cassius arată că regele dacilor „...momea și trăgea la sine de-acolo (din Moesia — n.n.) un mare număr de oșteni, și încă pe cei mai viteji”².

Ca unul din marii generali și oameni politici ai lumii antice, Decebal s-a preocupat de pregătirea informativă a rezistenței sale împotriva cuceririi romane. Ca să se poată apăra, Decebal a trebuit să cunoască în amănunt și cât mai cert planurile lui Traian, forțele militare romane concentrate în Moesia, dotarea legiunilor cu armament, încadrarea cu ofițeri, starea de spirit a popoarelor subjugate.

Cu o impresionantă cunoaștere și intuiție a configurației geografice, cu o bună informație despre intențiile tactice și strategice ale adversarului, minuiind cu abilitate armele războiului din umbră, Decebal a gândit ostășește și diplomatic și și-a înscris numele printre plămăditorii artei informațiilor.

La rîndul său, împăratul Traian, care fusese instruit din copilărie cu mijloacele ducerii războiului din umbră, pentru a evita greșelile predecesorilor săi, care s-au avîntat în adîncimea teritoriului geto-dac fără să stea prea mult pe gînduri, s-a preocupat de întărirea siguranței legiunilor romane în drumul lor spre Dacia și a căutat să se informeze mai precaut asupra armatei lui Decebal și a terenului în care urma să înainteze. În același timp, a luat măsuri pentru a nu cădea în vreo cursă plănuită de Decebal sau de a i se tăia calea de retragere în caz de înfrîngere.

Apărîndu-și țara și poporul în fața cuceritorilor romani, Decebal a încercat totul, recurgînd la capcana cea mai ingenioasă, la viclenia cea mai neașteptată, la lovitura cea mai

dură pentru a-l înfrînge și chiar asasina pe însuși împăratul Traian. În legătură cu aceste acțiuni curajoase ale regelui dac, Dio Cassius consemnează în opera sa „Istoria romană” că Decebal cu vicleșugul și înșelăciunea era cît pe ce să-l ucidă pe Traian. Astfel, el a trimis în Moesia fugari ca să-l omoare pe împăratul roman, dar aceștia n-au putut-o face: unul din ei, fiind bănuțit, a fost prins și, în urma chinurilor la care a fost supus, a mărturisit planul urzit de regele dac³.

În timpul luptelor din primul război daco-roman, Decebal a trimis la împăratul Traian solii formate din comati, care, sub aparența că aveau cădere de a duce tratative de pace, serveau ca iscoade pentru a culege informații privind forțele militare ale romanilor².

Deși a fost înfrînt de Traian iar prin pacea încheiată a cedat o parte din teritoriul Daciei, Decebal n-a renunțat la lupta împotriva expansiunii romane. Pentru a relua lupta de eliberare, el avea nevoie de informații cît mai valoroase despre inamic. Iscoadele lui Decebal au împînzit iarăși regiunile ocupate de romani și au trecut tainic Dunărea să afle vești.

Solii trimise conducătorilor altor popoare le spuneau acestora să ia aminte că dacă îl vor părăsi, sînt și ei în primejdie, că „...își vor asigura libertatea mai ușor dacă vor lupta alături de el, înainte de a pătimi vreo nenorocire; că de vor lăsa pe daci să piară și ei înșiși, pînă la urmă, lipsiți de aliați, vor fi subjugați”³.

Traian, informat prin oamenii săi că Decebal nu respectă condițiile tratatului de pace, că trimite solii la popoarele vecine și că pustiește țările care fuseseră mai înainte împotriva lui, a pornit cel de-al doilea război pentru a cuceri în întregime Dacia.

Recurgînd la orice mijloace posibile pentru a-și apăra țara și libertatea poporului dac, Decebal a încercat o strategie, capturînd un general al armatei romane, de la care să obțină informații de valoare și totodată să-l înduplece pe împăratul Traian de a renunța la campania întreprinsă. În legătură cu această îndrăzneată acțiune a lui Decebal, Dio Cassius scria: „Atunci Decebal chemă la dînsul pe Longinus,

¹ Hadrian Daicoviciu, *Dacii*, Editura științifică, București, 1965, pag. 25.

² Dio Cassius, *Istoria romană*, cartea 68, capitolul 9.

¹ Izvoare privind istoria României, vol. I, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, pag. 693.

² Hadrian Daicoviciu, *op. cit.*, pag. 227.

³ Dio Cassius, *op. cit.*, cartea 68, capitolul 11.

comandantul unei legiuni, a cărui dîrzenie o simțise în luptele purtate cu el și, după ce-l convinsese să vină, cu gînd să-l facă să i se supună, îl prinse și îl întrebă de față cu alții despre planurile lui Traian. Pentru că (Longinus) nu vroia să mărturisească nimic, îl ținu sub pază, dar nelegat"¹.

Decebal a încercat un șantaj. El trimise un sol la Traian și-i „ceru acestuia — în schimbul eliberării lui Longinus — să-i cedeze țara pînă la Istru și să-i plătească banii care i-a cheltuit cu războiul”².

Traian i-a dat un răspuns echivoc. Voia să-l facă să creadă că nu prea pune preț pe prietenul său Longinus, că nu-i dispus să-l cumpere cu cine știe ce preț mare. Înselînd vigilența lui Decebal, care nu luase măsuri de siguranță, Longinus a băut otrava în cursul nopții și a murit.

Ceea ce nu reușise Decebal cu Longinus, a izbutit Traian, anume să pună mîna pe tezaurul dacilor, în urma informațiilor furnizate de un nobil dac, Bicilis, care l-a trădat pe Decebal. Acesta din urmă, întristat peste măsură de trecerea unor nobili ai săi de partea lui Traian, căruia i s-au supus, s-a retras în inima munților, urmat de oamenii săi de încredere, unde cițiva fruntași daci s-au sinucis. Alții, după cucerirea Sarmizegetusei de către romani, s-au refugiat la dacii liberi din Moldova.

Traian a trimis, de bună seamă, cei mai ageri și mai voinici urmăritori pe urmele abilului rege dac. Unul dintre aceștia, Tiberius Claudius Maximus, l-a ajuns din urmă, într-o pădure. Nevrînd a se preda de viu în mîinile cotropitorilor, viteazul rege dac a preferat o moarte eroică. Nici unul din biruiții de romani — Iugurtha, Vercingetorix, Hannibal și Mitridate al VI-lea Eupator — n-au avut curajul să-și pună singuri capăt zilelor. Numai Decebal, sprijinit de tulpina bătrînului stejar sub care odihnea o clipă, și-a trecut ascuțișul curbat al spadei prin strunele gîtului.

Disponînd de o experiență mai bogată în activitatea de culegere a informațiilor, romanii au construit numeroase fortificații militare, denumite castre, la granița de răsărit a Daciei romane și în adîncimea teritoriului dac liber, care aveau menirea și de puncte de observare și cercetare asupra mișcărilor și acțiunilor militare ale popoarelor migratoare vecine.

¹ *Ibidem*, capitolul 12.

² *Ibidem*.

Pentru culegerea de informații, comandanții unităților militare romane au preluat și procedeele folosite de Decebal, recurgînd la trimiterea unor băștinași în misiuni de informare în afara granițelor Imperiului roman. Totodată, ei au stabilit o colaborare pe această linie cu conducătorii dacilor liberi, care puteau să-i informeze asupra unor incursiuni ale barbarilor.

După retragerea stăpînirii romane la sud de Dunăre, parțial sub împăratul Aurelian (271 e.n.) și în totalitate la începutul secolului VI e.n., populația daco-romană s-a retras în munți și păduri în fața furiei popoarelor migratoare. Pentru a-și salva viața, ea a trebuit să-și realizeze o informare proprie, să observe din timp apariția cetelor de năvălitori sau să constate dacă într-adevăr barbarii au părăsit localitățile ocupate, pentru a se reîntoarce la munca cîmpului. În același timp, trebuiau descoperite, capturate și lichidate iscoadele trimise de barbari în cercetare sau în recunoaștere.

2. Activitatea de informații a voievozilor români Basarab I, Mircea cel Bătrîn, Vlad Țepeș în slujba neatîrnării țării. Organizarea și metodele de culegere a informațiilor.

În perioada de formare a voievodatelor, documentele vremii atestă preocuparea voievozilor și cnejilor români de a fi cît mai bine preveniți asupra a tot ce se afla în jurul lor, pentru a nu fi luați prin surprindere de atacul dușmanilor din afară.

Urmărind să-și elibereze țara de sub suzeranitatea regelui maghiar, voievodul Basarab I, întemeietorul Țării Românești, a trebuit să se informeze profund asupra intențiilor agresive ale ungarilor și, prin mijloacele cercetării militare, să urmărească mișcările armatei maghiare condusă de regele Carol Robert de Anjou, care, în anul 1330, a trecut în sudul Carpaților pentru a cîntropi și acest teritoriu românesc. Totodată, domnitorul român a luat măsuri pentru a împiedica scurgerea informațiilor către armata ungară, privind propriile pregătiri militare, retrăgîndu-se cu prudență din fața acesteia. Astfel, în lupta de la Posada, Basarab I a îmbinat geniul său militar cu arta informațiilor și cu folosirea condițiilor naturale ce le oferea relieful Țării Românești. La început, domnul muntean s-a informat prin iscoadele sale trimise înaintea

inamicului despre forțele militare ce compuneau armata maghiară, direcția de deplasare, planurile de luptă și comportarea acesteia față de populația română, atrăgând-o într-un loc favorabil nimicirii ei.

În cea de-a doua jumătate a secolului al XIV-lea, turcii pătrund în Peninsula Balcanică, subjugând numeroase popoare și ajungând la malul drept al Dunării. Pericolul coterpirii statelor românești devenise iminent. În fața acestei grave amenințări, poporul român, sub conducerea voievozilor săi — Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Mihnea al III-lea, Șerban Cantacuzino, Constantin Brîncoveanu, Dimitrie Cantemir și alții — va lupta cu eroism pentru apărarea independenței și libertății, pentru salvarea ființei sale etnice. De un real folos în această luptă grea împotriva armatelor străine coterpi-toare a fost activitatea de informații și de contrainformații. Istoricul militar dintre cele două războaie mondiale, colonel D. I. Georgescu, consideră că, sub domnitorii menționați mai sus, această activitate a fost realizată și dirijată de servicii speciale de informații, care făceau parte din Comandamentul armatei¹.

Marile victorii obținute de ostașii români la Rovine, Tirgoviște, Vaslui și Călugăreni nu ar fi fost posibile fără aportul serviciilor secrete de informații ale vitejilor domnitori români, care le-au furnizat din timp date despre potențialul forțelor inamice sau au contribuit la dezinformarea acestora. „Grație bunei organizări și întrebuințări judicioase a acestui serviciu, la care se adăuga și calitatea innăscută a românului de a iscodi, de a scotoci, de a ști și cunoaște totul”, cei doi domnitori, Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare, au obținut marile lor succese².

Informarea în acea vreme se realiza prin următoarele mijloace și procedee:

— trimișii în țările și orașele vecine în scopuri de informare permanentă;

— solii sau emisarii când era vorba de o informare anume sau pentru verificarea zvonurilor;

¹ Colonel D. I. Georgescu, *Istoria armatei românești și a războaielor poporului român*, ediția a II-a, București, 1938, capitolul V, pag. 54—55.

² *Ibidem*, pag. 55.

— călăuzele și iscoadele trimise înaintea trupelor invadatoare pentru a culege informații asupra mișcărilor și dispozițiilor acestora;

— interogarea prizonierilor de război sau a unor supuși ai inamicului capturați în mod special;

— agenții trimiși la Constantinopol pentru a culege informații din rîndurile cercurilor conducătoare otomane privind intențiile Porții față de țările române și pentru a contracara unele acțiuni;

— schimb de informații cu țările și orașele vecine, cărora, în schimbul știrilor obținute, li se furnizau altele;

— cercetarea militară, îndeosebi cu prilejul marilor expediții otomane la nord de Dunăre.

În același timp, numeroși creștini din țările balcanice, greci, bulgari, sirbi, albanezi etc., nemaiputînd îndura crunta asuprire otomană, treceau regulat în Muntenia și Moldova, cu care ocazie furnizau domnitorilor români informații despre turci, îndeosebi despre unitățile lor cantonate în cetățile de la Dunăre, iar mulți dintre aceștia s-au înrolat în armata țărilor române, fiind utilizați chiar în activitatea de informații. De asemenea, populația română care locuia pe ambele maluri ale Dunării, precum și în Dobrogea, a sprijinit pe domnitorii români cu informații de valoare în campaniile ce le-au întreprins împotriva garnizoanelor turcești.

Realizînd o temeinică informare asupra forțelor otomane, conduse de sultanul Baiazid, Mircea cel Bătrîn (1386—1418) a reușit să le atragă la Rovine, loc mlăștinos, strîmt, obținînd o strălucită victorie care va contribui la menținerea independenței țării sale timp de mai multe decenii. După căderea sirbilor și a bulgarilor sub jugul Imperiului otoman, Mircea cel Bătrîn și-a sporit vigilența față de acțiunile turcilor, trimițînd la sudul Dunării, sub diverse acoperiri, agenți care să le urmărească organizarea armatei și tactica de luptă, să-l informeze atunci cînd vreo armată inamică s-ar îndrepta asupra hotarelor țării.

Pe baza informațiilor furnizate de agenții săi din afară, Mircea cel Bătrîn și-a permis, după moartea sultanului Baiazid, să se amestece în luptele interne din Imperiul otoman, susținînd pe candidații slabi de a deveni sultani, în scopul slăbirii și divizării forțelor acestui imperiu, pentru a îndepărta pericolul coterpirii popoarelor creștine de la nord de Dunăre.

Dovedind o bună informare asupra forței militare a Imperiului otoman, Mircea cel Bătrîn a apreciat cu luciditate momentul încheierii păcii cu acesta, în scopul salvării independenței Țării Românești. Tratatul de pace, cunoscut și sub numele de „capitulație”, consemna independența Țării Românești, care „va continua să se guverneze după propriile ei legi” iar domnul Țării Românești „va avea libertate deplină să declare război vecinilor săi și să încheie pace cu ei, cînd îi va conveni și cum va crede de cuviință”¹.

Vlad Țepeș (1456—1462), prin informațiile obținute de serviciul său secret, a cunoscut în orice moment adevărata situație a turcilor, în timp ce aceștia n-au avut date sigure asupra planurilor și acțiunilor sale. Informațiile asupra turcilor erau procurate fie prin agenți trimiși direct la inamic, fie prin elemente de la acesta, cumpărate cu bani, iar în situații deosebite erau culese chiar de către însuși domnitorul Vlad Țepeș. Pentru aceasta, domnitorul muntean se travestea, folosind îmbrăcăminte turcească, și se deplasa cu multă băgare de seamă în locurile unde se afla oastea otomană. Acțiunile sale erau ușurate și de faptul că Vlad Țepeș trăise la Constantinopol o perioadă de timp și învățase limba și obiceiurile turcești.

Nereușind să-și impună voința asupra domnului muntean, sultanul Mahomed al II-lea a încercat să-l prindă prin vicleșug, trimițînd în țară pe Hamza Pașa ca să-l aducă la Poartă „prin orice chip s-ar putea: prin înșelăciune, prin jurămint sau printr-o cursă oarecare, iar dacă nu se va putea așa, apoi să ne prindă și, așa prins, să ne ducă la împărăție”².

Informat de intenția lui Hamza, Țepeș a venit însă, într-o zi de iarnă, însoțit de o gardă puternică și, cînd a simțit cursa, „s-a luptat în chip remarcabil și i-a biruit pe turci care au fost trași în țepă; lui Hamza i-a rezervat o țepă mai înaltă, potrivit rangului său”³.

După prinderea și uciderea lui Hamza Pașa în regiunea Giurgiului, Vlad Țepeș a cucerit cetatea prin surprindere și vicleșug, prefăcîndu-se cu ostașii săi că sînt turci care se

întorceau din expediție, cerînd să li se deschidă porțile. „La strigătele oamenilor noștri, turcii au deschis cetatea cu gîndul ca să intre numai ai lor, așa încît ai noștri se amestecaseră cu ei și intrară”, scria Vlad Țepeș într-o depeșă a sa către brașoveni. În continuare a urmat un mare măcel, iar cetatea Giurgiului a fost cucerită de către oastea domnului muntean¹.

După eliberarea întregului teritoriu al Țării Românești, Vlad Țepeș a trecut în sudul Dunării cucerind tot prin vicleșug cetatea Nicopole. Într-o noapte, el s-a adresat ostașilor din această cetate în limba turcă, spunîndu-le că el este căpitanul lor. Aceștia l-au crezut și i-au deschis porțile.

Expediția în sudul Dunării s-a făcut cu știrea regelui maghiar Matei Corvin, care prin solul său pe lîngă oastea munteană a fost informat încontinuu despre rezultatele acestei curajoase acțiuni antiotomane. Pe lîngă înfricoșarea turcilor, Vlad Țepeș a urmărit prin expediția respectivă și distrugerea sistemului cetăților de margine ale Imperiului otoman care înlesnea acestora supravegherea și informarea continuă asupra Țării Românești.

Cu prilejul expediției turcești la nord de Dunăre, din vara anului 1462, Vlad Țepeș s-a informat precis asupra modului cum era organizată și apărata tabăra sultanului. După opinia cronicarului L. Chalcocondil, „domnul însuși venea și ziua foarte aproape de tabără și se uita la cortul împăratului și la cortul lui Mahmud și la piață”. După același cronicar, viteazul domn (care știa turcește) ar fi pătruns deghizat ca iscodă chiar în tabăra otomană și, „umblînd prin ea, a iscodit cum este tabăra”².

Urmărind demoralizarea armatei otomane și uciderea sultanului, Țepeș a pătruns în cursul unei nopți în tabăra turcească, cu peste 7000 de călăreți producînd o derută mare în rîndurile turcilor care „însăimîntați și apucați de mare frică din cauza năvalei, se și socoteau pieirii”³. În urma acestui curajos atac au fost uciși mii de turci, iar sultanul a fost nevoit să renunțe la campania sa, de teama de a nu cădea într-o nouă cursă întinsă de viteazul domn muntean.

Apreciînd modul ingenios de realizare a activității de informare asupra taberei turcilor de la Tîrgoviște, Nicolae

¹ Karl Marx, *Insemnări despre români* (manuscrite inedite), Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, pag. 171—172.

² Nicolae Stoicescu, *Vlad Țepeș*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1976, pag. 90.

³ *Ibidem*, pag. 91.

¹ *Ibidem*, pag. 94.

² *Ibidem*, pag. 109.

³ *Ibidem*, pag. 110—111.

Dovedind o bună informare asupra forței militare a Imperiului otoman, Mircea cel Bătrîn a apreciat cu luciditate momentul încheierii păcii cu acesta, în scopul salvării independenței Țării Românești. Tratatul de pace, cunoscut și sub numele de „capitulație”, consemna independența Țării Românești, care „va continua să se guverneze după propriile ei legi” iar domnul Țării Românești „va avea libertate deplină să declare război vecinilor săi și să încheie pace cu ei, cînd îi va conveni și cum va crede de cuviință”¹.

Vlad Țepeș (1456—1462), prin informațiile obținute de serviciul său secret, a cunoscut în orice moment adevărata situație a turcilor, în timp ce aceștia n-au avut date sigure asupra planurilor și acțiunilor sale. Informațiile asupra turcilor erau procurate fie prin agenți trimiși direct la inamic, fie prin elemente de la acesta, cumpărate cu bani, iar în situații deosebite erau culese chiar de către însuși domnitorul Vlad Țepeș. Pentru aceasta, domnitorul muntean se travestea, folosind îmbrăcăminte turcească, și se deplasa cu multă băgare de seamă în locurile unde se afla oastea otomană. Acțiunile sale erau ușurate și de faptul că Vlad Țepeș trăise la Constantinopol o perioadă de timp și învățase limba și obiceiurile turcești.

Nereușind să-și impună voința asupra domnului muntean, sultanul Mahomed al II-lea a încercat să-l prindă prin vicleșug, trimițînd în țară pe Hamza Pașa ca să-l aducă la Poartă „prin orice chip s-ar putea: prin înșelăciune, prin jurămint sau printr-o cursă oarecare, iar dacă nu se va putea așa, apoi să ne prindă și, așa prins, să ne ducă la împărăție”².

Informat de intenția lui Hamza, Țepeș a venit însă, într-o zi de iarnă, însoțit de o gardă puternică și, cînd a simțit cursa, „s-a luptat în chip remarcabil și i-a biruit pe turci care au fost trași în țepă; lui Hamza i-a rezervat o țepă mai înaltă, potrivit rangului său”³.

După prinderea și uciderea lui Hamza Pașa în regiunea Giurgiului, Vlad Țepeș a cucerit cetatea prin surprindere și vicleșug, prefăcîndu-se cu ostașii săi că sînt turci care se

¹ Karl Marx, *Insemnări despre români* (manuscrite inedite), Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, pag. 171—172.

² Nicolae Stoicescu, *Vlad Țepeș*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1976, pag. 90.

³ *Ibidem*, pag. 91.

întorceau din expediție, cerînd să li se deschidă porțile. „La strigătele oamenilor noștri, turcii au deschis cetatea cu gîndul ca să intre numai ai lor, așa încît ai noștri se amestecaseră cu ei și intrară”, scria Vlad Țepeș într-o depeșă a sa către brașoveni. În continuare a urmat un mare măcel, iar cetatea Giurgiului a fost cucerită de către oastea domnului muntean¹.

După eliberarea întregului teritoriu al Țării Românești, Vlad Țepeș a trecut în sudul Dunării cucerind tot prin vicleșug cetatea Nicopole. Într-o noapte, el s-a adresat ostașilor din această cetate în limba turcă, spunîndu-le că el este căpitanul lor. Aceștia l-au crezut și i-au deschis porțile.

Expediția în sudul Dunării s-a făcut cu știrea regelui maghiar Matei Corvin, care prin solul său pe lângă oastea munteană a fost informat încontinuu despre rezultatele acestor curajoase acțiuni antiotomane. Pe lângă înfricoșarea turcilor, Vlad Țepeș a urmărit prin expediția respectivă și distrugerea sistemului cetăților de margine ale Imperiului otoman care înlesnea acestora supravegherea și informarea continuă asupra Țării Românești.

Cu prilejul expediției turcești la nord de Dunăre, din vara anului 1462, Vlad Țepeș s-a informat precis asupra modului cum era organizată și apărută tabăra sultanului. După opinia cronicarului L. Chalcocondil, „domnul însuși venea și zlua foarte aproape de tabără și se uita la cortul împăratului și la cortul lui Mahmud și la piață”. După același cronicar, viteazul domn (care știa turcește) ar fi pătruns deghizat ca iscodă chiar în tabăra otomană și, „umblînd prin ea, a iscodit cum este tabăra”².

Urmărind demoralizarea armatei otomane și uciderea sultanului, Țepeș a pătruns în cursul unei nopți în tabăra turcească, cu peste 7000 de călăreți producînd o derută mare în rîndurile turcilor care „însăimîntați și apucați de mare frică din cauza năvalei, se și socoteau pieirii”³. În urma acestui curajos atac au fost uciși mii de turci, iar sultanul a fost nevoit să renunțe la campania sa, de teama de a nu cădea într-o nouă cursă întinsă de viteazul domn muntean.

Apreciînd modul ingenios de realizare a activității de informare asupra taberei turcilor de la Tîrgoviște, Nicolae

¹ *Ibidem*, pag. 94.

² *Ibidem*, pag. 109.

³ *Ibidem*, pag. 110—111.

Iorga scria în lucrarea sa „Istoria armatei românești” că pînă atunci nu se întîmplase în istoria turcească un act de îndrăzneala atacului acela împotriva persoanei sultanului însuși. „Numai cine cunoștea, ca și tatăl său, Vlad Dracul... pînă în cele mai mici amănunte, alcătuirea taberei turcești și viața ce se ducea înăuntru, numai un fost locuitor al seraiului și tovarăș al școlarilor care erau să fie agalele și rașii împărătești, numai acela — scria Iorga — putea să cuteze a încerca o astfel de lovitură și să aibă norocul de a scăpa cu zile, el și ai lui. Astfel, acea luptă de noapte, cu dată nehotărîtă, în cuprinsul lagărului turcesc îngrozit, e și unul din cele mai interesante episoade ale istoriei militare a osmanilor”¹.

3. Activitatea de informații și contrainformații a voievodului Ștefan cel Mare în lupta pentru neatințare (1457—1504).

Din domnia de 47 de ani a marelui voievod Ștefan cel Mare, s-a relevat cît de prețioase sînt în luptă unele arme subtile, ca informația și contrainformația. Cu spiritul său pătrunzător, Ștefan și-a dat seama de superioritatea pe care o capătă cel ce surprinde cît mai multe secrete ale adversarului. Ca urmare, el și-a organizat un adevărat serviciu de informații, superior multor țări, care-l ținea la curent cu activitatea vrăjmașului și a vremelnicilor prieteni. În momentele grele ale luptei pentru apărarea independenței țării s-a văzut cît de bine l-a servit această instituție. Chiar adversarii săi vor recunoaște că pe acest teren sînt depășiți de iscusința și dibăcia domnului moldovean. Astfel, Radu cel Frumos reproșă, la 11 octombrie 1470, brașovenilor, că adăpostesc la ei spioni moldoveni, că Ștefan „...are chiar iscoade printre voi, de nu pot să fac nimic din pricina acestor iscoade...”².

Acțiunea și planul de luptă ale neînfriecatului domnitor moldovean s-au bazat pe luarea în considerare a informațiilor ce-i erau procurate de către serviciul însărcinat cu

¹ Nicolae Iorga, *Istoria armatei românești*, Editura militară, București, 1970, pag. 61—62.

² I. Lespezeanu, L. Marcu, *Nebîrutil vodă Ștefan*, ediția a II-a, Editura științifică, București, 1962, pag. 132.

această activitate. În preajma luptei de la Baia, din 25 decembrie 1467, iscoadele trimise de Ștefan cel Mare în tabăra regelui maghiar Matei Corvin i-au semnalat lipsa de ordine ce domnea în armata ungară, precum și mișcările inamicului. „Astfel, bătălia de la Baia — arăta colonelul D. I. Georgescu — a fost rezultatul aplicării în mod desăvîrșit a principiului surprinderii; ținînd pe inamic în o completă ignoranță și păstrînd cel mai mare secret asupra preparativelor de atac, a surprins pe adversar”¹.

Totodată, lupta de la Baia a relevat urmările trădării unei părți a boierimii moldovene care, simpatizînd cu pribeagul Petru Aron, a favorizat în taină mișcările armatei maghiare, venită să-l înlăture pe Ștefan. „Prin facerea de bine a unui valah — relata cronicarul polonez Dlugosz — a scăpat craiul unguresc de a nu fi prins sau ucis, și pe acest valah Ștefan vodă l-a pedepsit cu moartea, după ce a înțeles trădarea lui”².

Organizînd genial acțiunea de informare, Ștefan a reușit să descifreze din informațiile culese de cercetașii săi trimiși înaintea armatelor invadatoare turco-tătare, ideea că armata otomană condusă de Soleiman Pașa, în anul 1475, ar avea intenția să înainteze spre Suceava, determinînd-o să-și schimbe direcția de înaintare spre locul dorit de el, la Vaslui, spre a angaja-o în bătălia decisivă, în care să-i dea lovitura zdrobitoare.

Reușind să imbine armonios informația cu virtuțile militare ale oștenilor săi, recrutați, așa cum releva Karl Marx, din țărani luați direct de la plug, marele voievod Ștefan a reușit să înfrîngă, în vara anului 1476, expediția condusă de însuși sultanul Mahomed al II-lea, la care au luat parte peste 150 000 de oșteni turci³.

Iscoadele sau cel puțin persoanele de vază binevoitoare îl vor informa pe Ștefan în legătură cu intențiile unor state vecine față de Moldova. Astfel, în anul 1469, în ajunul plecării lui Ștefan pentru a depune personal omagiu regelui polon Cazimir, un nobil polon l-a înștiințat să nu meargă, căci s-a pus la cale arestarea sa. Pe baza acestei informații,

¹ Colonel D. I. Georgescu, *op. cit.*, pag. 176.

² I. Lespezeanu, L. Marcu, *op. cit.*, pag. 113—114.

³ *Istoria României*, vol. II, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1962, pag. 514.

Ștefan cel Mare a evitat căderea sa în cursă, organizând în același an prinderea și tăierea capului lui Petru Aron.

Prin daruri scumpe, Ștefan a reușit să cîștige încrederea unor persoane din țările vecine, care se vor împotrivi uneltirilor ce se puneau la cale asupra Moldovei. Așa, de exemplu, în anul 1491, însăși regina Poloniei, soția lui Cazimir, își va opri soțul de a porni împotriva lui Ștefan, care sprijinise răscoalele din interior conduse de un anume Muha. Sfatul dat de ea soțului nu pare să fi fost cu totul dezinteresat, de vreme ce „Ștefan Voevod avea înțelegere cu ea și-i trimetea multe daruri”¹.

Regele polon Ioan Albert, urmașul lui Cazimir al IV-lea, dorea să-și întindă stăpînirea și asupra Țării Moldovei, elaborînd în mare taină planul expediției pentru ocuparea ei, plan pe care numai frații săi trebuiau să-l știe și despre care era convins că nimeni altcineva nu avea cum să afle.

Una dintre cele mai ascunse taine ale acestui plan era proiectul de înscăunare a lui Sigismund în Moldova. Secretul în jurul acestei acțiuni trebuia păstrat atît de strict, încît unul din frații săi ar fi exclamat: „Aș zvirli în foc și cămașa de pe mine dacă aș ști că ea poate destăinui ceva din gîndurile mele”². Căci descoperirea firului acestei uneltiri putea duce la cele mai mari încurcături și, în primul rînd, la un conflict cu domnul Moldovei. Astfel, la conferința Jagellonilor din anul 1494 participa, printre invitații de onoare, și voievodul Transilvaniei, Bartolomeu Dragfii, cuscru al lui Ștefan cel Mare. Cum la o asemenea întîlnire se puteau pune la cale și planuri ascunse, care să vizeze și Moldova, Ștefan l-a rugat pe Dragfii, căruia i se mai spunea și „înțeleptul Birtoc”, să nu precupească nici o cheltuială, dacă e nevoie, numai să afle tot ce se uneltea. Grație lui Birtoc, Ștefan cel Mare a fost înștiințat din timp despre hotărîrea celor 5 frați ai lui Ioan Albert, la Levoca, „să-l alunge cu puterea și cu armele din țară și să așeze în locul său în Moldova pe Sigismund”³.

Crezînd că nimeni n-a aflat despre acest plan, regele polon a pornit la pregătirea așa-zisei cruciade antiotomane, al cărei prim obiectiv urma să-l constituie, chipurile, recucerirea Chilie și Cetății Albe. Pentru ca planul adevărat să fie

cît mai bine camuflat prin cel fictiv, regele polon a cerut lui Ștefan cel Mare nu numai liberă trecere, dar și sprijinul oștii moldovene. În felul acesta, Ioan Albert spera să adoarmă vigilența domnului moldovean, ale cărui sentimente împotriva turcilor erau cunoscute.

Disponînd de mai multe surse de informare, Ștefan a fost înștiințat că între cavalerii teutoni circulă cu insistență zvonul că expediția lui Ioan Albert nu e îndreptată atît împotriva turcilor, ci urmărea să-l alunge pe el din scaunul Moldovei și să-l ridice la domnie pe fratele regelui polon¹.

Cu credința secretului operațiilor asigurată, Ioan Albert a pornit, la 26 iulie 1497, cu oastea sa de 100 000 luptători spre Moldova. Prin agenții strecurați în rîndurile armatei atacatoare, Ștefan a obținut noi confirmări asupra intențiilor reale ale regelui polon cît și despre planurile campaniei militare în fruntea căreia se pusese. După arestarea unei solii trimise de Ștefan, armata poloneză a început, la 24 septembrie 1497, asediul Sucevei, însă aceasta, apărată de oastea condusă de Luca Arbore, a rezistat cu succes. Imobilizînd pe inamic în fața unui loc fortificat, tăindu-i legătura cu centrele de aprovizionare din Polonia și informat la timp de toate mișcările acestuia, Ștefan cel Mare, întărit cu ajutoarele din partea muntenilor, ungurilor și secuilor, a înfrînt armata poloneză, iar în bătălia din Codrii Cosminului, din 19 octombrie 1497, i-a dat o lovitură decisivă regelui polon, Ioan Albert.

Informat asupra unor uneltiri tainice ale boierilor, domnul Ștefan ordonă, în iunie 1504, în fața populației din cetatea Suceava, că acei candidați susținuți de boieri, care se vinduseră turcilor și polonezilor, să fie prinși și să li se taie capul. Această măsură dovedea fermitatea neclintită în apărarea patriei a voievodului moldovean, care nu a manifestat indulgență față de acei boieri ce se pusese în slujba dușmanilor țării.

Ștefăniță Vodă (1517—1527), unul dintre nepoții lui Ștefan cel Mare, s-a arătat un bun conducător și organizator al războiului din umbră. El a refuzat atunci cînd i s-a cerut să dea turcilor informații despre relațiile polono-lituaniene. Cînd solul turc l-a întrebat dacă „...oamenii săi umblă prin

¹ I. Lespezeanu, L. Marcu, *op. cit.*, pag. 132.
² *Ibidem*, pag. 303.
³ *Ibidem*, pag. 304.

¹ *Ibidem*, pag. 305.

Polonia și Lituania și le cunosc", el i-a dat un răspuns abil, dar categoric: „Dar nu umblă ca să spioneze țările și principatele străine, ci numai ca să-și vadă de negustoriile lor”¹. Din acest categoric răspuns rezultă că românii au refuzat să devină o unealtă a turcilor împotriva popoarelor vecine.

Demni urmași ai voievozului Ștefan cel Mare în arta informațiilor s-au dovedit Petru Rareș, Ioan Vodă cel Viteaz și alți domnitori, care, folosind și armele subtile ale războiului nevăzut, au luptat cu succes împotriva oștilor străine invadatoare, pentru apărarea independenței țării.

Activitatea de informații și de contrainformații n-a scăpat nici din preocupările celor ce au minuit arta scrisului. Prima operă românească de doctrină a relațiilor externe, de diplomatie și ceremonial, „Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie”, prezintă și o serie de norme și cerințe cu caracter contrainformativ privind trimiterea sau primirea solilor străini. Printre acestea, înțeleptul domnitor Neagoe Basarab recomanda fiului său Teodosie ca solii străini, veniți pentru pace sau ca să provoace la luptă prin „vorbe aspre și învrăjbitoare”, să fie ținuți cât mai departe de palatul domnesc și să fie chemați imediat în audiență. După încheierea audienței și a recepției trebuia să urmeze deliberarea secretă din sfatul domnesc pentru deslușirea intențiilor solului și pentru adoptarea unui răspuns, care se comunica a doua zi, mai întâi boierilor și apoi acestuia. Învățăturile lui Neagoe Basarab subliniază că „nu este nici o învățătură mai grea decât a solilor” și în desemnarea acestora trebuie exclusă acceptarea oricărei influențe².

Cea mai veche scrisoare în limba română cunoscută până acum, aceea a negustorului Neacșu din Cîmpulung, adresată în februarie 1521 lui Johannes Benkner, judele sas al Brașovului, anunța, după informații obținute de la ginerele lui Negre din Nicopole, vestea pornirii armatelor turcești sub conducerea lui Soliman al II-lea împotriva Belgradului³.

¹ Virgil Cindea, Dinu C. Giurescu și Mircea Malița, *Pagini din trecutul diplomatiei românești*, Editură politică, București, 1966, pag. 127.

² *Ibidem*, pag. 105—106.

³ P. P. Panaitescu, *Inceputurile și biruința scrisului în limba română*, București, 1965, pag. 117.

4. Serviciul de informații al domnitorului Mihai Viteazul în lupta pentru apărarea independenței țării și a realizării primei uniri politice a tuturor românilor.

Strălucitele victorii repurtate de poporul român, sub conducerea domnitorului Mihai Viteazul, pentru eliberarea sa de sub dominația otomană și pentru menținerea independenței țării, precum și realizarea primei uniri politice a celor trei țări românești s-au datorat, în parte, și activității desfășurată de serviciul de informații român din acea vreme, cîl și măsurilor de siguranță inițiate pentru asigurarea secretului propriilor pregătiri militare și surprinderea adversarului.

Continuînd tradițiile înaintașilor săi, ale voievozilor Mircea cel Bătrîn, Vlad Țepeș, Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul a ridicat arta informațiilor pe o nouă treaptă de dezvoltare, creînd un model de școală, de strategie și tactică pe planul războiului din umbră, dintre care unele principii, metode și procedee s-au utilizat pînă în epoca modernă. Ca și diplomația, arta informațiilor a fost subordonată luptei generale a poporului român pentru libertate, neatințare și unitate statală, pregătirii informative a campaniilor armatei române împotriva turcilor, în vederea eliberării Transilvaniei și Moldovei, contracarării acțiunilor puse la cale de serviciile secrete ale turcilor, polonezilor și habsburgilor împotriva operei realizate de marele voievod Mihai.

Pentru realizarea unei informări prompte și exacte, el a creat o puternică rețea de agenți și a procurat informații prin mai multe surse. În general, marea majoritate a agenților lui Mihai au activat din sentimentele patriotice ale originii comune de neam și limbă și în speranța eliberării popoarelor din Balcani de sub jugul otoman. Au existat în cadrul oastei marelui voievod, a corpului de consilieri și de diplomați, oameni specializați în arta informațiilor, care pentru serviciile aduse erau remunerați în bani de către Mihai. Aceștia au desfășurat o intensă activitate pe linie informativă și contrainformativă, cu caracter organizat și permanent, fiind trimiși în misiuni speciale în statele vecine.

Urmărind să fie cît mai sigur informat, Mihai a acordat o atenție deosebită calității agenților aleși și utilizați, ca și procedului de a verifica permanent informațiile pe care le tria, analiza și sintetiza cu scrupulozitate înainte de a

lua o hotărîre. Pe baza unor informații de valoare și a unei rețele întinse, el a ajuns să cunoască precis situația dislocării forțelor turcești dintre Dunăre și Balcani, în preajma incursiunilor din primăvara anului 1595, mișcările și planurile marii expediții otomane din vara aceluiași an, comandată de Sinan Pașa, scopurile și situația Transilvaniei în timpul lui Andrei Báthory, ale Moldovei în vremea lui Ieremia Movilă sau ale Poloniei în timpul lui Zamoyski.

Mai mult decît atît, el a avut chiar simpatizanți și agenți în țările pe al căror teritoriu se pregătea sau spera să pătrundă. Informații de valoare asupra adversarului i-au fost furnizate de către numeroși simpatizanți balcanici, de secuime, de iobagii și preoții români din Transilvania, de căpeteniile și răzășimea moldoveană ostilă movileștilor sau de cneazul Vasile de Ostrog și chiar de polonezul Taranowski.

Bine informat asupra inamicului, el a căutat să-și ascundă propriile-i intenții și să-și mascheze pregătirile, asigurându-le secretul deplin, pentru a realiza surprinderea vrăjmașului. În acest scop, a folosit o serie de mijloace și procedee remarcabile constînd în angajarea de tratative cînd pregătirile sale de ofensivă erau în curs, lansarea de știri false, primirea diplomaților inamici veniți în scop de informare numai în timpul nopții, pentru ca aceștia să nu poată vedea concentrările de forțe, și altele care pun în valoare varietatea de procedee și abilitatea dovedită de voievodul Mihai. Aceste măsuri s-au dovedit deosebit de eficiente. Astfel, Andrei Báthory a fost surprins cu forțele neconcentrate de ofensiva munteană și obligat a primi bătălia în condiții mai puțin prielnice decît dacă ar fi dispus de timp. La fel, domnul Moldovei, Ieremia Movilă, a fost luat prin surprindere de către Mihai Viteazul.

Armata lui Mihai, dispunînd de informații sigure, a reușit să elibereze în două săptămîni, în primăvara anului 1600, întreg teritoriul dintre Carpați și Nistru, și să facă incursiuni în Pocuția.

Odată ofensiva pregătită, paralel cu măsurile de informare și de mascare a propriilor acțiuni militare, Mihai Viteazul și-a întregit cunoașterea asupra inamicului prin cercetarea militară și prin organizarea unor acțiuni de siguranță pentru a contracara activitatea iscoadelor, agenților și spionilor acestuia. Prin întreprinderea unor astfel de măsuri, inamicul n-a descifrat adevăratele planuri și intenții ale voievo-

dului Mihai, în timp ce el știa totul despre acesta, încă din faza de inițiere a unei campanii militare.

Profitînd de panica și deruta create în rîndurile cercurilor conducătoare de la Constantinopol, Mihai Viteazul a aplicat cu mult succes dezinformarea, trimițînd agenți în Imperiul otoman, cu misiunea de a supraestima valoarea forțelor armate ale Țării Românești și de a lansa zvonuri privind unele expediții ale voievodului român la sud de Dunăre, precum și de a adînci starea de haos și confuzie ce domnea la Poartă, contribuind în același timp la dezorientarea comandanților de oști turcești. Aceeași tactică a fost aplicată și față de Andrei Báthory și Ieremia Movilă.

Documentele vremii au consemnat faptul că domnitorul Mihai Viteazul „întreținea la sud de Dunăre o întreagă rețea de spioni, care îi semnalau mișcările turcești”¹. Totodată, el nu se sfia să afirme că cunoștea tot ceea ce se discuta în cancelariile statelor vecine despre Țara Românească.

În cadrul armatei sale, Mihai Viteazul și-a creat un serviciu special, cu misiunea de a procura informații referitoare la pregătirile de război ale adversarilor sau la mișcarea trupelor cîmpuitoare străine pe teritoriul țării.

Știrile către acest serviciu ajungeau prin intermediul olăcarilor, care le triau și selectau înainte de a le raporta. Totodată, pentru o mai rapidă transmitere a știrilor de către curierii domnești către capitala țării, a fost utilizată în acea vreme și rețeaua poștală, denumită meziluri. Acest mijloc se folosea prin luarea unor măsuri de asigurare a secretului informațiilor transmise, folosindu-se sisteme de codificare.

În caz de pătrundere a armatelor inamice în țară, se folosea același procedeu cunoscut și în trecut pentru a anunța populația: pe anumite înălțimi favorabile se plasau observatori, care, la apariția dușmanului, anunțau populația prin aprinderi de focuri și sunete de bucium. Preluate de alte puncte de observare, aceste știri ajungeau în scurt timp la domnitor, care lua imediat comanda oștirii, iar oștenii, la auzul lor, alergau spre locul de adunare fixat dinainte.

Pentru a contracara încercările inamicului de a trimite spioni în țară, voievodul a luat măsuri de închidere a granițelor și întărire a pazei la intrările în orașe, în jurul palatului domnesc și al taberelor militare. Întrucît turcii aveau deja

¹ *Istoria României*, vol. II. Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1962, pag. 956.

recrutați agenți în Țara Românească, înainte de urcarea sa pe tron, iar în București exista o numeroasă garnizoană otomană, Mihai Viteazul le-a supravegheat mereu acțiunile și, la momentul prielnic, i-a lichidat pînă la unul. Așa a procedat cu creditorii cămătari turci, care, pe lângă faptul că erau un focar de întrîg și șantaj asupra domnitorului român, o povară pentru popor, constituiau un viespar de spioni și agenți aflați în slujba Imperiului otoman. Aceștia au fost lichidați cu toții în casa vistiernicului Dan, în toamna anului 1594.

Una dintre cele mai vestite bătălii din istoria luptei pentru independență a poporului nostru s-a desfășurat la Călugăreni în ziua de 23 august 1595. O contribuție de seamă în obținerea acestei victorii a avut-o și activitatea de informații și contrainformații organizată în mod excelent de către marele voievod român, fapt ce a atras aprecieri elogioase din partea unor contemporani.

Printre măsurile luate de către Mihai Viteazul în preajma și în timpul luptei de la Călugăreni, a fost și aceea a lichidării surselor de informare ale oastei otomane.

De asemenea, o sursă prețioasă de informare pentru Mihai Viteazul în lupta de la Călugăreni au reprezentat-o declarațiile prizonierilor de război și ale fugarilor din oastea lui Sinan Pașa, care, coroborate cu datele culese de către iscoade și cu cele rezultate din cercetarea militară, au condus la intensificarea atacurilor asupra armatei otomane. „Un rob care fugise de la maiestrul cel mare al tunurilor (topci-bașa) la noi — scria, la 24 august 1595, Albert Kiraly, în raportul său către Sigismund Bathory — ni-a spus ca lucru sigur că și pașii cei trei au fost stropiți de noroi și de lut și că în acest hal au scăpat în tabără. Iar Sinan, zice el, ar fi spus că nu știe ce fel de oameni sîntem noi, de năvălim așa de cutezători asupra lor, căci nu s-a mai auzit pînă acum de la nimeni ca niște cete așa de puține să fi îndrăznit vreodată a pleca împotriva puterilor împăratului turcilor și să fi pus pe fugă trei pași. Tot robul acela a spus că toți banii și toate lucrurile fuseseră puse de dinșii pe cai și că se gîndiseră la fugă, dar, desprețuind numărul nostru cel puțin, astfel și-au schimbat iarăși gîndul, așa încît, dacă mîria ta ai fi avut acum mai multe trupe aici cu ajutorul lui Dumnezeu, am fi putut căpăta biruință”¹.

¹ Nicolae Iorga, *op. cit.*, pag. 211.

După alungarea oștilor otomane conduse de Sinan Pașa din Țara Românească, Mihai Viteazul a trecut la sud de Dunăre unde, în baza informațiilor, furnizate de populația bulgară, a atacat garnizoanele turcești și a eliberat Dobrogea de sub dominația turcilor.

Informațiile privind faptele de vitejie săvîrșite de ostașii români sub conducerea lui Mihai Viteazul, în luptele de la Călugăreni, răspîndindu-se cu iuteală în principalele capitale europene, au avut o puternică rezonanță în conștiința popoarelor din acea vreme. „Dacă a fost vreodată un principe în lume demn de glorie pentru acțiunile sale eroice — scria un diario (ziar — n.n.) publicat la Roma — acesta e singur Mihai, principele Valahiei”, iar Henric al IV-lea al Franței declara referindu-se la același domnitor erou: „...se zice că românul e foarte tare și că planurile lui cresc potrivit izbinzilor”¹. Tot în acest sens, ambasadorul englez la Constantinopol, Barton, consemna: „...este un lucru care merită mare considerație și faimă perpetuă, căci ceea ce atît de mulți împărați, regi și prinți nu au putut aspira să realizeze, Mihai cel mărunt și sărman dintre toți ducii a realizat”².

În anii ce au urmat, voievodul român a trimis în permanență agenți ai săi la Constantinopol pentru a afla planurile secrete puse la cale de către cercurile conducătoare turcești. Astfel, la 17 iunie 1598, Lello, ambasadorul englez la Poartă, informa „despre capturarea unui spion de-al lui Mihai, trimis să afle planurile turcești”³.

În pofida ameliorării relațiilor cu Poarta și a intrării în tratative cu aceasta, turcii s-au dovedit a fi nesinceri și unelteau în ascuns împotriva voievodului Mihai, urmărind asasinarea sa. În vara anului 1599, o întreagă ambasadă turcă trimisă la Tîrgoviște a fost ucisă, deoarece în cadrul ei s-a găsit un ceauș cu buzdugan, însărcinat a ridica viața lui Mihai. Numai spiritul de vigilență din partea serviciului secret muntean a oprit mina criminalului de a înfăptui acest act.

Victoriile obținute de Mihai Viteazul asupra turcilor i-au obligat pe aceștia în cursul anului 1598 să încheie pacea

¹ Revista *Ramuri*, anul III, nr. 7 (24), 1966.

² E. D. Tappe, *Documents concerning Rumanian History (1427—1601)*, London, 1964, pag. 98.

³ *Ibidem*, pag. 121—122.

cu Țara Românească, căreia i se recunoștea independența deplină în schimbul plății unei sume de 8 000 de galbeni. În vederea încheierii păcii a fost folosită o gamă variată de mijloace diplomatice, informative și militare. Astfel, Mihai, în baza informațiilor puse la cale de serviciul său secret asupra relațiilor turco-tătare, a adâncit disensiunile dintre han și sultan, canalizându-le în direcția ieșirii tătarilor din război și al atragerii lor în coaliția antiotomană.

Calitățile domnitorului Mihai în arta informațiilor au ieșit în evidență, îndeosebi, cu prilejul campaniei de la sfârșitul anului 1599 și începutul anului 1600, pentru eliberarea Transilvaniei.

Pentru a induce în eroare pe voievodul Transilvaniei, cardinalul Andrei Báthory, și a-i distrage acestuia atenția de la Țara Românească, Mihai a simulat o expediție peste Dunăre împotriva turcilor, dar în același timp el a dispersat în ascuns oștile în localitățile București, Tirgoviște și Gherghița. Pregătirile pentru trecerea Carpaților în Transilvania le-a efectuat în deplin secret. Astfel, concentrarea armatei principale la Ploiești, în ziua de 3 octombrie 1599, s-a efectuat noaptea și în ascuns.

Cardinalul, vrînd să fie pe deplin clarificat asupra gândurilor și planurilor lui Mihai, a trimis o solie condusă de Pangrație Sennyei la Ploiești. Pentru a înlătura orice posibilitate de informare din partea trimisului transilvănean și a ascunde marile pregătiri ce se făceau pentru cucerirea Transilvaniei, delegația trimisă de Báthory a fost primită noaptea în oraș și în timpul aceleiași nopți a fost trimisă înapoi.

Trecerea trecătorilor munților Carpați de către armata lui Mihai Viteazul, în zilele de 9 și 10 octombrie 1599, s-a făcut în cel mai deplin secret și sub îndrumarea unor călăuze din rîndul populației românești și secuiești. Astfel, cardinalul Andrei Báthory a fost luat prin surprindere și pus în fața unui fapt împlinit. Grupul de cercetare, format din 500 de călăreți, sub conducerea lui Moise Secuiul, trimis de către Andrei Báthory pentru a se informa asupra situației reale a trupelor valahe și a supraveghea trecătorile Carpaților, a acționat cu întârziere. De-abia la 12 octombrie 1599, după ce oștile muntene trecuseră deja Carpații și înaintaseră în adîncimea teritoriului transilvănean, a aflat despre pătrunderea acestora, precum și despre adevăratele intenții ale lui Mihai, fapt care a constituit o mare surpriză pentru cardinal.

La intrarea voievodului Mihai în Transilvania, acțiunea lui s-a bucurat de sprijinul populației românești și secuiești, care i-a furnizat informații despre armata lui Andrei Báthory și s-a oferit să conducă trupele române.

Eliberînd Transilvania în toamna anului 1599, Mihai Viteazul și-a luat titlul de voievod și al acestei provincii românești.

Pentru a iscodi intențiile domnitorului român, împăratul Rudolf al II-lea a trimis, imediat după înlăturarea cardinalului Andrei Báthory din Transilvania, la curtea lui Mihai Viteazul de la Alba Iulia, pe unul dintre cei mai isteți spioni ai săi, milanezul Carlo Magno, care a organizat o serie de intrigi și a urmărit pas cu pas acțiunile domnitorului. În baza informațiilor furnizate de către acesta, serviciul secret habsburgic a înțeles că Mihai Viteazul urmărește să fie el conducătorul Transilvaniei și nu o unealtă a împăratului Rudolf al II-lea.

În campania pentru eliberarea Moldovei, în primăvara anului 1600, Mihai Viteazul a aplicat cu măiestrie aceeași tactică de derutare a domnitorului moldovean Ieremia Movilă, pentru a-l lua prin surprindere și a nu atrage intervenția militară a turcilor și polonezilor. În acest scop, el a organizat obținerea de informații despre Ieremia Movilă și despre unitățile militare poloneze, puse la dispoziția domnului moldovean, prin agenții care-i avea în Moldova. La 2 mai 1600, judele de la Rodna răspundea că agenții români trimiși în Moldova s-au întors¹.

De asemenea, marele voievod român a închis spre Polonia granițele Moldovei pentru a interzice adversarilor săi posibilitatea de informare. În același timp, el și-a creat o rețea de agenți secreți în Polonia. Această rețea l-a informat încontinuu pe Mihai despre disputele pentru putere dintre diferitele fracțiuni politice și despre intențiile lui Zamoyski față de Țara Românească. „Mihai — scria iezuitul polonez Petre Skarza — a prins prilejul cel mai potrivit; știa tot ce se face și se vorbește la noi, cunoștea ce sfîrșit nenorocit avusese dieta”².

În scopul slăbirii forțelor inamicului, Mihai a cultivat relațiile de prietenie cu gruparea ortodoxă din Polonia, condusă de cneazul și voievodul Kievului, Vasile de Ostrog.

¹ Hurmuzaki, *Documente*, XII, pag. 882.

² Nicolae Iorga, *Acte și fragmente*, vol. I, pag. 172.

care, în ședința dietei poloneze din 2 martie 1600, a făcut să se respingă votarea sumelor necesare armatei, cerute de Zamoyski, în vederea luptei contra domnului român. De asemenea, Mihai a implantat agenții săi și în rîndul tătarilor din Crimeea, care-i transmiteau știri despre intențiile cercurilor militare tătare și au contribuit la adîncirea disensiunilor dintre aceștia și Polonia, astfel că în timpul luptelor din Moldova românii n-au mai avut de înfruntat atacurile tătarilor.

Artă informațiilor ca și strategia ofensivă românească din acea vreme au căpătat prin campania din Moldova o nouă și valoroasă confirmare. „Acoperirea ermetică a frontierei, lansarea de informații false asupra viitoarei acțiuni, ca și organizarea ireproșabilă a serviciului de cercetare la inamic — relevă în lucrarea sa colonelul Victor Atanasiu — au avut darul să-l inducă pe acesta (Ieremia Movilă — n.n.) în eroare și să se realizeze surprinderea asupra sa”¹.

Prin eliberarea tuturor teritoriilor locuite de români în acea vreme de sub dominația străină, Mihai Viteazul a reușit să realizeze prima unire politică a celor trei țări românești — a Transilvaniei, Țării Românești și Moldovei.

Dar crearea unui puternic stat feudal românesc centralizat în sud-estul Europei reprezenta un pericol pentru imperiile reacționare vecine — Imperiul habsburgic, Imperiul otoman și Polonia —, cît și pentru interesele nobilimii maghiare, constituind un exemplu insufletitor în lupta de eliberare de sub jugul străin pentru popoarele de la sud de Dunăre și de la răsărit de Nistru, care zăceau sub cîmpăcirea turcilor și polonezilor. În pofida rivalităților dintre ele, aceste forțe reacționare și-au dat mîna în acțiunea pentru lichidarea marelui domn român.

Pentru realizarea acestui scop, ele au pus la cale o serie de comploturi pentru alungarea lui Mihai din Transilvania, Moldova și chiar din Țara Românească. În acest sens, l-au instigat pe generalul Gheorghe Basta împotriva lui Mihai, au căutat totodată să atragă la trădare o serie de boieri munteni din jurul domnului român și au îndemnat mercenarii la răzvrătire și jaf. În același timp, persoana voievodului Mihai a fost înconjurată de spioni și agenți, care au lansat zvonuri pentru compromiterea faptelor acestuia și pentru

adîncirea divergențelor dintre el și generalul Basta, ce manifesta invidie față de acțiunile domnitorului român.

În urma instrucțiunilor primite prin agenții secreți de la Praga, Basta l-a asasinat în mod mișelesc, la 8 august 1601, pe Cîmpia Turzii, pe Mihai Viteazul, unul dintre cei mai mari oameni de stat ai vremii sale. În același timp, au fost uciși 16 ostași credincioși ai marelui domnitor român, printre care și bătrînul ban Mihalcea.

Vestea asasinării lui Mihai Viteazul a îndurerat opinia publică europeană, fiind primită cu mîhnire chiar și de către cercurile diplomatice din Constantinopol. „La 12 septembrie 1601 — scria Lello, ambasadorul englez la Constantinopol — avem vestea uciderii lui Mihai. Temîndu-se de concurența lui Mihai, Basta, așa cum se știe, îl ucide mișelește în somn pe domnul valah. Se crede că aici intervine și amestecul împăratului, care se îndoia de fidelitatea lui Mihai. Odată cu moartea sa, oamenii refuză din ce în ce mai energic protecția împăratului, temîndu-se de acesta mai mult decît de sultan”².

Înfăptuirea primei uniri politice a tuturor românilor de către Mihai Viteazul a constituit un moment de seamă în lupta seculară a poporului nostru pentru libertate, unitate și neatințare.

În legătură cu cauzele înfrîngerii vremelnice și cu semnificația istorică a actului unirii din anii 1599—1601, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, arăta în Cuvîntarea rostită la adunarea populară din 28 mai 1975, de la Alba Iulia, consacrată împlinirii a 375 de ani de la prima unire politică a țărilor române și sărbătoririi orașului bimilenar: „E drept, împrejurările istorice — mai cu seamă poziția imperiilor străine de atunci, care nu vedeau deloc cu ochi buni formarea statelor naționale — au dus la dispariția statului unitar centralizat prin asasinarea mișelească a lui Mihai Viteazul. Dar ideea unirii țărilor românești, idealurile formării unui stat puternic pe meleagurile Daciei nu au putut fi ucise niciodată, pentru că ele sînt adînc împlintate în inșeși singele, în conștiința și spiritul întregului nostru popor!”².

¹ E. D. Tappe, *op. cit.*, pag. 144.

² Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la grandioasa adunare populară consacrată împlinirii a 375 de ani de la prima unire politică a țărilor române și sărbătoririi orașului bimilenar Alba Iulia — 28 mai 1975*. Editura politică, București, 1975, pag. 10.

¹ Colonel Victor Atanasiu, *Mihai Viteazul, campanii*, Editura militară, București, 1972, pag. 229.

5. Acțiunile de informații ale domnitorilor Matei Basarab, Vasile Lupu, Șerban Cantacuzino și Constantin Brincoveanu în lupta pentru consolidarea autonomiei interne a Țării Românești și Moldovei.

După înăbușirea temporară a marelui act istoric realizat de voievodul Mihai, a avut loc revenirea dominației otomane asupra celor trei țări românești, dar nu cu aceeași intensitate. În secolul al XVII-lea autonomia internă a țării s-a consolidat, iar numeroși domnitori au ridicat steagul luptei pentru neatarnare și unitate.

Tradițiile în arta informațiilor au fost continuate de către voievozii Matei Basarab, Vasile Lupu, Gheorghe Ștefan, Mihnea al III-lea, Șerban Cantacuzino, Constantin Brincoveanu, Dimitrie Cantemir și alții, care în anii grei ai dominației otomane au acordat un rol important organizării activității secrete pe frontul războiului nevăzut.

Un bun serviciu de informații a fost realizat de către domnul muntean Matei Basarab (1632—1654), care și-a dispus agenții la sud de Dunăre, fiind încontinuu informat despre activitățile turcilor de unii oșteni mercenari de origine balcanică, de călugării sârbi și bulgari ce veneau în Țara Românească după ajutoare și de negustorii greci. De asemenea, prin diferite solii primite, el a fost informat de bulgari despre sprijinul pe care populația din sudul Dunării putea să-l dea atunci când va fi reluată lupta antiotomană.

La rîndul său, domnul Moldovei, Vasile Lupu (1634—1653), s-a relevat ca un bun organizator pe frontul războiului secret și mai ales în procurarea unor informații de valoare privind situația internă a Imperiului otoman. În acest scop, el și-a creat puternice legături și simpatii în rîndul popoarelor din Balcani, în urma sprijinului acordat bisericilor ortodoxe. Vasile Lupu informa deseori, prin solii săi, pe țarul Rusiei, Alexei Mihailovici, despre evenimentele din Imperiul otoman.

Domnul Moldovei, Gheorghe Ștefan (1654—1658), urmașul lui Vasile Lupu, a încheiat cu Rusia, la 7 mai 1656, un tratat secret de alianță, care, pe lângă recunoașterea drepturilor Moldovei înainte de închinarea față de turci, a integrității teritoriale și asumarea angajamentului de a nu se amesteca în treburile interne, prevedea în articolele finale libera

trecere a solilor moldoveni către Moscova, pentru aducerea informațiilor.

Dorind să reediteze faptele de glorie ale voievodului Mihai, domnul Mihnea al III-lea (1658—1659), îndată ce a luat domnia, a trecut la organizarea unei acțiuni de diversione la sud de Dunăre, cu concursul patrioților bulgari, sârbi, greci și albanezi, care l-au informat asupra garnizoanelor turcești, conducind totodată și oștile muntene împotriva turcilor. În același timp, domnul Mihnea a întreținut o corespondență secretă cu voievodul Transilvaniei, căruia i-a făgăduit că va trece de partea lui pentru a lupta împotriva turcilor.

Domnul muntean, Șerban Cantacuzino (1678—1688), silit să participe, în anul 1683, la asediul Vienei în tabăra turcească, cu o oaste de 4 000 de oameni, a ajutat pe austrieci, informîndu-i de forțele și mișcările turcilor. Pentru ajutorul primit din partea românilor, prin informațiile transmise, generalul austriac Wallestein i-a mulțumit lui Șerban Cantacuzino, dar habsburgii nu au fost recunoscători pentru acest sprijin.

Informat prin mai multe surse asupra tendințelor expansioniste ale Imperiului habsburgic față de Țara Românească, Șerban Cantacuzino a intrat în legătură secretă cu regele polon Ioan Sobieski și a căutat să cîștige sprijinul Rusiei, trimițînd în misiune de informare la Moscova, în 1688, pe arhimandritul Isaia. De asemenea, el a menținut strînse legături informative cu sîrbii și bulgarii în vederea reluării luptei antiotomane.

În activitatea diplomatică, care s-a desfășurat și în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea în strînsă conlucrare cu cea secretă, de pe frontul războiului din umbră s-au afirmat, alături de domnitori, figuri proeminente, care au dus faima artei informațiilor românești peste hotare, fiind solicitate să lucreze pe acest tărîm în Rusia țaristă. Printre aceștia și-au înscris numele spătarul Nicolae Miclescu și transilvăneanul David Corbea.

Spătarul Nicolae Miclescu (1636—1708) a fost unul dintre personajele cele mai active ale vremii, care s-a relevat atît în culisele artei diplomației, cît și în domeniul activității secrete. El s-a aflat, timp de 37 de ani, în slujba diplomației ruse, îndeplinind misiuni de mare importanță peste hotare. Astfel, el a fost desemnat pentru o misiune diplomatică în

China, acțiune de o amploare cu totul neobișnuită, ce s-a proiectat pentru anii 1675—1676.

Datorită istețimii sale de militar, diplomat, geograf și literat, spătarul Nicolae Miclescu și-a îndeplinit misiunea în condiții ireproșabile, ajungând cu bine la Pekin. La reîntoarcere, el a adus informații de o valoare inestimabilă despre îndepărtata Chină și despre locurile mai puțin cunoscute în acea vreme ale Siberiei.

Cele trei lucrări ale lui Miclescu — „Descrierea Chinei”, „Itinerariul siberian” și „Statenii Spisok” — cuprind întreaga activitate de informare depusă în favoarea țarului Rusiei asupra realităților chineze pe care el a desfășurat-o, de la observații personale (descrieri, date, hărți etc.) până la datele culese din relatările altora, orale sau scrise.

Urmașul lui Șerban Cantacuzino la tronul Țării Românești, domnul Constantin Brîncoveanu (1688—1714), s-a dovedit și el un iscusit meșter în arta informațiilor. Aceasta va juca un rol important în dirijarea și orientarea politicii externe a țării în acele vremuri grele când, pe lângă suzeranitatea otomană, poporul român avea de înfruntat expansiunea Imperiului habsburgic care, în urma păcii de la Karlowitz (1699), va anexa Transilvania și ulterior (1718) Banatul, iar pentru timp de 20 de ani și Oltenia.

Prin mai multe surse și canale, serviciul secret muntean intrase în posesia unor date privind intențiile de anexare și catolicizare a Țării Românești din partea austriecilor, ceea ce îl face pe Constantin Stolnicul Cantacuzino să scrie agentului său de la Moscova următoarele: „Nu avem nici o nădejde în nemți, precum n-am avut niciodată mai înainte și ne rugăm lui Dumnezeu ca să nu avem niciodată a face cu dînșii”¹.

Indemnat de către boierii Cantacuzini, domnul Constantin Brîncoveanu a intrat în relații secrete cu Rusia, în vederea înlăturării dominației otomane și pentru a stăvilii expansiunea habsburgică. În anul 1698, o solie, în frunte cu boierul grec Gheorghe Castriotu, trimisă de Constantin Brîncoveanu în Rusia, informa pe țar că în cazul în care se va ivi cu ostile la Dunăre, se vor răscula împotriva turcilor românii, sîrbii, bulgarii, grecii și albanezii.

¹ A. A. C. Sturdza, *Constantin Brancovan prince de Valachie (1688—1714)*, vol. III, Paris, 1915, pag. 78.

În 1701, printr-un act al țarului Petru I, se recunoșteau meritele lui Brîncoveanu în ce privește transmiterea informațiilor și i se asigura, la nevoie, dreptul de azil în Rusia pentru el și pentru Cantacuzini. Aceasta însemna că între serviciile de informații ale Țării Românești și Rusiei se stabilise o colaborare în direcția descoperirii și contracarării planurilor și intențiilor ascunse ale Imperiului otoman și mai ales ale Austriei, noua pretendentă la un loc sub soare în areopagul marilor puteri europene.

În anul 1702, a fost trimis la Moscova brașoveanul David Corbea, un diplomat inteligent și abil, omul de încredere al fraților Cantacuzini, care a informat pe țarul Rusiei despre pregătirile de răscoală ale popoarelor creștine din Balcani împotriva turcilor și despre acțiunile de catolicizare forțată a românilor din Transilvania. La București, Cantacuzinii, informa Corbea pe ruși, au intrat în înțelegere cu patriarhii ortodocși din Orient, în vederea unei ridicări generale împotriva turcilor, sub egida Rusiei.

David Corbea a fost consultat de țarul Petru I în chestiunile dunărene și turcești și, la cererea stăruitoare a țarului, a fost încadrat în diplomația Rusiei țariste.

Domnul Țării Românești, Constantin Brîncoveanu, a organizat un adevărat serviciu de informații, încadrat cu oameni pregătiți în arta informațiilor¹. Secretarii cancelariei domnești pentru limbile latină, greacă, italiană, germană, polonă, maghiară etc., preceptorii beizadelelor și mulți alții erau în primul rînd informatori ai acestui serviciu. Prin corespondența ce o purta cu diverși cunoscuți sau rudele lor din țările de baștină, domnul muntean era informat la timp despre ceea ce se întimpla în Europa. Apoi, buni informatori erau și negustorii ce veneau în țară, de la care, prin agenții vamali și dregătorii de la margine, voievodul afla diverse vești.

În timpul domniei sale s-a dezvoltat criptografia, care devenise o disciplină auxiliară a diplomației și artei informațiilor, iar spionajul politic se bucura de tehnici perfecționate. Cum știrile care soseau sau plecau de la Curtea domnească erau de multe ori de importanță deosebită, Constantin Brîncoveanu a îmbunătățit cifrul folosit încă din vremea lui Șerban Cantacuzino, prin înlocuirea literelor cu cifre sau cu litere

¹ Ștefan Ionescu, Panait I. Panait, *Constantin Vodă Brîncoveanu*, Editura științifică, București, 1909, pag. 401.

grecești, iar în 1707 l-a modificat, nemaiavând siguranța păstrării secretului.

Creîndu-și un adevărat serviciu de informații, Constantin Brîncoveanu a stabilit raporturi de colaborare cu serviciile secrete ale Imperiului habsburgic, Rusiei țariste, Angliei și chiar ale Imperiului otoman, ușurînd trecerea corespondenței diplomatice prin teritoriul Țării Românești de către agenții acestora, de la Constantinopol la Viena sau la Moscova. Totodată, atît Constantin Brîncoveanu cît și stolnicul Constantin Cantacuzino sau marele spătar Mihai Cantacuzino au putut să transmită scrisori personale, care erau de fapt rapoarte informative, la Viena, Moscova sau Constantinopol.

Prin capuchehaia (reprezentantul domnului pe lîngă Poartă — n.n.) de la Constantinopol, prin legăturile ce le avea cu diverse pașale de la Silistra, Nicopole sau Vidin ori prin salahorii și cărăușii ce mergeau la cetățile turcești, Curtea de la București era bine informată de tot ce se întîmpla sau se proiecta în capitala Imperiului otoman. În perioada aprilie—iunie 1693, Brîncoveanu a informat Curtea de la Viena, prin generalul Veterani, asupra mișcărilor turcilor și tătarilor. În urma acestui serviciu, Viena nu cenzura corespondența Curții de la București, pentru că și ea avea nevoie de informațiile pe care le primea voievodul muntean de la numeroșii lui agenți răspinși în capitalele europene.

În conjunctura politică și militară de la sfîrșitul secolului al XVII-lea, chiar turcii aveau nevoie de informațiile procurate de Curtea de la București, întrucît de cînd pierduseră Transilvania, iar o parte din Moldova era ocupată de polonezi, nu mai aveau legătură cu centrul Europei. De aceea, Poarta fiind într-o situație critică, a trecut cu vederea micile trădări ale voievodului muntean și nu a manifestat nici o reacție la faptul că Constantin Brîncoveanu își organizase un adevărat serviciu de informații încadrat cu străini.

În ce privește cea de-a treia mare putere, Rusia, Constantin Brîncoveanu nu numai că a stabilit o adevărată ambasadă la Moscova și a mijlocit corespondența agenților ruși de la Constantinopol și Adrianopol, dar a informat permanent pe țarul Petru cel Mare, chiar după înfrîngerea armatelor ruse la Prut, despre tot ceea ce se petrecea în Turcia și despre mișcările popoarelor din Balcani.

Voievodul muntean a înțeles să se facă folositor Angliei și Olandei, interesate în problema Orientului european. Astfel, la 2 mai 1698, lordul William Paget, ambasadorul Angliei

la Constantinopol, ruga pe Kinsky, cancelarul imperial, să-i trimită corespondența prin Țara Românească pentru că „...acesta era mijlocul cel mai sigur și cel mai secret”. De aceea, scrie lordul amintit, sîntem „foarte obligați acestui principe (Brîncoveanu — n.n.) care lasă să treacă scrisorile noastre cu toată siguranța”¹.

Reușind să fie bine informat întotdeauna și cunoscînd atît politica marilor puteri răsăritene sau apusene, cît și a celei turcești, Constantin Brîncoveanu a putut duce o politică externă prudentă și realistă și s-a orientat în așa fel încît a reușit nu numai să salveze independența și autonomia țării, dar să și sprijine poporul român de pretutîndeni, precum și lupta popoarelor balcanice împotriva Imperiului otoman.

După victoria țarului Petru I, în bătălia de la Poltava (1709), împotriva suedezilor, s-au intensificat contactele secrete ale celor doi domni români cu Rusia țaristă. S-a încheiat un tratat de alianță între Rusia și Țara Românească, prin care Constantin Brîncoveanu se angaja să sprijine cu o oaste de 20 000 de oameni expediția împotriva turcilor pe care o anunța țarul.

Dimitrie Cantemir (1710—1711), care gîndea că a sunat ceasul prăbușirii Imperiului otoman și al ridicării steagului luptei pentru independența țării, a intrat încă din vremea șederii sale la Poartă în legături secrete cu Petru Tolstoi, ambasadorul Rusiei pe lîngă sultan, căruia i-a făgăduit că în caz de război între Imperiul țarist și cel otoman va trece de partea celui dintîi.

Înscăunat de Poartă în tronul Moldovei pentru a-l supraviețui pe domnul muntean, Dimitrie Cantemir va înșela credința acesteia, trimițînd o solie tainică condusă de un om al său de încredere, căpitanul Pricopie, către țarul Petru I. La 13 aprilie 1711 s-a încheiat la Luck tratatul dintre Moldova și Rusia, care stabilea colaborarea între ruși și români, în lupta ce urmau să o pornească împotriva turcilor, primii angajîndu-se să respecte integritatea teritorială și să nu se amestece în treburile interne ale moldovenilor.

Informat prin serviciul său secret că turcii erau încă puternici și observînd că rușii nu se angajau serios în lupta antiotomană, Constantin Brîncoveanu a rămas adeptul politicii de expectativă pentru a nu primejdui independența țării.

¹ Ștefan Ionescu, Panait I. Panait, *op. cit.*, pag. 402.

Unii boieri, în frunte cu mitropolitul Antim, ar fi dorit o trecere deschisă de partea rușilor. Astfel, la 18 iunie 1711, comandantul armatei muntene, Toma Cantacuzino, însoțit de câțiva slujitori, a părăsit în ascuns tabăra de la Albești, trecând la ruși.

Constantin Brîncoveanu, dîndu-și seama că țarul are încă nevoie de serviciile sale, a întreținut pe mai departe strînse legături pe linie de informare cu Petru I. În anii 1712—1713, Constantin Vodă a permis agenților ruși P. P. Safirov și M. B. Sermetiev să transmită de la Adrianopol și Constantinopol corespondența lor secretă pentru Rusia, prin Țara Românească. În același timp, de la București au fost expediate către ruși valoroase informații privind planurile Turciei, pentru ca la nevoie Rusia să poată deplasa la timp trupele spre granițele Imperiului otoman. Informațiile erau transmise prin curieri; sînt cunoscute numele unui muntean, căpitanul Lepădatu, și al unui sirb, Dimitrie Simionov.

Luptele interne dintre grupările boierești din Țara Românească, mai ales pornirea boierilor Cantacuzini împotriva lui Brîncoveanu, aveau să aducă grave prejudicii intereselor poporului român, să pericliteze independența și autonomia țării.

Intrigile purtate la Constantinopol împotriva lui Constantin Brîncoveanu veneau atît din țară, cît și din Transilvania, unde era refugiat Dumitrașcu Racoviță, ginerele marelui spătar Mihail Cantacuzino. Aceștia transmiteau regulat informații la Constantinopol lui Mihail Racoviță, fostul domn al Moldovei, mazilit de turci și închis în capitala Imperiului otoman, în cele șapte turnuri, privind planurile secrete ale domnitorului muntean.

Totodată, voievodul muntean a fost denunțat turcilor de către boierii Cantacuzini că întreținea relații secrete nu numai cu împăratul de la Viena și țarul rușilor, ci și cu polonezii și venețienii; că-și cumpărase moșii și case în Transilvania ca să aibă unde să se adăpostească la vreme de primejdie, el și familia lui; că stătea mai mult la Tîrgoviște decît la București, pentru a putea fugi mai ușor; că fuga lui Toma Cantacuzino era convenită cu el; că își bătuse monedă de aur și că depunea sume mari de bani la băncile din Olanda și Veneția.

Vicleanul vizir Gin Ali Pașa va reuși să-l inducă în eroare pe Constantin Brîncoveanu, căruia îi va pune la cale

înlăturarea din scaunul domnesc. Bătrînul voievod, deși era informat de capuchehaiele și prietenii săi de la Constantinopol, a căzut totuși în cursa pe care i-o întinsese singerosul vizir Gin Ali Pașa.

Despre hotărîrea vizirului de a-l lichida pe Constantin Brîncoveanu știau numai sultanul și câțiva intimi ai marelui vizir. Totul se desfășura în strict secret. Însă cu toate aceste măsuri de siguranță, planul uciderii voievodului muntean a fost interceptat de Anton Corai, care fusese unul din medicii Curții brîncovene și era rezident al Țării Românești la Constantinopol. Avînd în vedere gravitatea situației, Anton Corai s-a sfătuit cu mai mulți prieteni, pentru ca în cele din urmă să-i scrie domnitorului muntean despre tot ce auzise și se plănuia împotriva sa.

Indus în eroare de unii boieri trădători că informațiile relatate de Anton Corai sînt ireale, domnul muntean s-a lăsat convins de aceștia, a rupt și aruncat scrisoarea, iar destinatarului nici nu i-a răspuns.

În primăvara anului 1714, voievodul Constantin Brîncoveanu, împreună cu soția sa și cei patru fii, a fost arestat de turci și dus direct la Constantinopol. În același timp, i-a fost confiscată averea și transportată cu 40 de care către Constantinopol. Totodată, a fost arestat și Ianache Văcărescu, deținătorul tuturor secretelor fostului domn și conducătorul serviciului său de informații.

Atît voievodul cît și fiii lui „au rămas însă constanți în credința lor și apărură în locul supliciului cu o nobilă tărie”¹. În credința lor față de țară și preferînd o moarte demnă, ei au refuzat să accepte trecerea la mahomedanism pentru a fi grațiați de către sultan. La 15 august 1714, bătrînul voievod asista îngrozit cu lacrimile în ochi cum iataganul reteza capetele lui Ianache Văcărescu, precum și ale fiilor săi, Constantin, Ștefan, Radu și Matei.

Atunci cînd fiul său mai mic, Matei, în vîrstă de numai 11 ani, îngrozit de scena care se petrecea, s-a aruncat la picioarele sultanului, implorînd să fie lăsat cu zile și promițînd că se va face musulman, bătrînul Brîncoveanu, făcînd dovada unei puternice rezistențe morale, s-a adresat acestuia spunîndu-i că: „...e mai bine să moară de o mie de ori, dacă ar fi cu puțință, decît să-și renege credința strămoșească

¹ M. Mignot, *Histoire de l'Empire otoman*, IV, Paris, 1773, pag. 202.

pentru a trăi câțiva ani mai mulți pe pământ"¹. După care, Matei, ca renăscut, s-a așezat în genunchi în fața călăului, așteptând să-i taie și lui capul. Apoi a fost decapitat și bătrînul domn, care, desigur, a avut pînă în ultimele clipe ale vieții satisfacția morală, ca și Vlad Țepeș, Ioan Vodă, Mihai Viteazul și alți voievozi români, că nu și-a trădat neamul, murind pe altarul luptei pentru neatinare a poporului român.

Dramaticul sfîrșit al familiei Brîncoveanu și lăria sa morală în fața călăilor au produs o puternică impresie asupra cancelariilor europene, iar poporul român îi va păstra o vie amintire în cîntece și balade. Într-un raport scris la Constantinopol, la 1 septembrie 1714, un diplomat occidental consemna că „...niciodată istoria nu a cunoscut imaginea unei atît de singeroase măcelăriri și lumea întreagă freamătă încă de oroarea de a fi văzut pe acest nenorocit prinț, după ce și-a petrecut cele mai multe zile în bogățiile și gloria lumii, să moară înotînd în singele întregii sale familii”².

Desigur, la acest sfîrșit tragic au contribuit și greșelile săvîrșite de voievodul Constantin Brîncoveanu pe frontul războiului secret. El n-a întreprins nici o măsură pentru a limita accesul boierilor Cantacuzini la documentele secrete ale serviciului său de informații. Totodată, n-a manifestat nici prevederea de a evalua informațiile furnizate de rezidentul său de la Constantinopol, care-l înștiința despre faptele că marele vizir pusese la cale, în taină, planul asasinării lui, dînd crezare boierilor din jurul său, care aveau tot interesul să-l dezorienteze în asemenea momente grele.

Dacă politica antiotomană a lui Constantin Brîncoveanu n-a ajuns pînă la ridicarea cu armele pentru eliberarea țării de sub dominația otomană, el a desfășurat însă o politică externă iscusită, conjugată cu o neobosită activitate pe frontul războiului secret, reușind astfel să mențină independența Țării Românești aproape un sfert de veac și să dezvolte economia, cultura și arta acesteia.

Urmașul la tronul Țării Românești, Ștefan Cantacuzino (1714—1716), a continuat să întrețină legături secrete cu Austria și Rusia, căzînd și el victimă răzbunării turcilor la numai doi ani după uciderea lui Constantin Brîncoveanu.

¹ Aubry de la Motraye, *Voyages en Europe, Asie et Afrique*, II, pag. 212—213.

² Nicolae Iorga, *Socotelle Sibiului*, București, 1899, pag. 70.

Pierzîndu-și încrederea în domnii pămînteni, Poarta a instaurat în Moldova și Țara Românească, în perioada anilor 1716—1821, domniile fanariote. În timpul acestora, independența și integritatea teritorială ale celor două țări românești au fost grav știrbite. Marea majoritate a acestor domni — recrutați dintre dragomanii greci din mahalaua Fanar, din Constantinopol —, străini de interesele naționale ale poporului român, au dispus de servicii secrete de informații, bine organizate, cu o rețea informativă puternică atît în cele două țări, cit și la Constantinopol. În același timp, unii dintre ei au devenit agenți ai Rusiei, Imperiului habsburgic și Turciei vinzînd interesele naționale ale poporului român, ceea ce a avut drept urmare mutilarea teritoriului strămoșesc și anexarea unor părți însemnate din trupul său la imperiile feudale vecine.

Pe timpul domniei lui Grigore Ghica (1774—1777), agentul (reprezentantul) său pe lîngă Poartă s-a lăsat corupt de habsburgi și nu a intervenit pe lîngă sultan și vizir ca aceștia să nu cedeze Austriei nordul Moldovei (Bucovina). Aceasta a fost anexată de către Imperiul habsburgic prin Convenția din 7 mai 1775. Pentru că a protestat împotriva cedării Bucovinei habsburgilor, Grigore Ghica a fost ucis de către turci în anul 1777.

Unii dintre domnitorii fanarioți au dovedit calități în organizarea și desfășurarea activității de informații și contra-informații. Așa, de exemplu, domnitorul muntean Constantin Ipsilanti, pentru a-și apăra tronul și viața, a întreprins măsuri de întărire a serviciului său secret și de asigurare a securității sale personale, precum și a înalților dregători.

La începutul anului 1806, Curtea domnească din București a trebuit să asigure găzduire unei numeroase solii trimise de Napoleon Bonaparte la Constantinopol. Solia franceză era condusă de generalul H. Sebastiani, care în 1806—1807 avea să îndeplinească funcția de ambasador al Franței la Constantinopol.

Trecerea acestei solii prin București nu era întîmplătoare. Ea avea misiunea să culeagă informații precise cu privire la poziția domnului față de evenimentele internaționale ale vremii și la eventualele pregătiri ale Țării Românești, considerată de multă vreme „cămara” sau „grînarul” Imperiului otoman. Cunoașterea stării de spirit și a situației eco-

nomice, politice și militare din Țara Românească prezenta un deosebit interes pentru diplomația franceză, care avea sarcina de a stringe datele necesare realizării planurilor strategice de perspectivă ale lui Napoleon.

Generalul H. Sebastiani, ajuns la Constantinopol, a intrat în legătură cu Al. Șuțu, fostul caimacam al Țării Românești, care i-a furnizat date amănunțite cu privire la legăturile dintre Constantin Ipsilanti și Alexandru I, împăratul Rusiei. Sebastiani l-a informat și pe Selim al III-lea cu privire la oastea lui Ipsilanti și a legăturilor acestuia cu Rusia. Sultanul Selim al III-lea s-a miniat peste măsură, a revocat hățșeriful din 1802 și a dispus decapitarea domnului Țării Românești.

Reprezentantul lui Constantin Ipsilanti la Poartă, îndeplinindu-și cu corectitudine și fidelitate sarcina adiacentă de a veghea neconținut și de a afla și comunica în timp util tot ce „...se vorbește și se lucrează la împărăție”¹ despre vodă, a trimis imediat un curier la București cu o scrisoare prin care aducea la cunoștință domnitorului conținutul firmanului și îi învedera necesitatea luării unor măsuri urgente pentru salvarea vieții.

Fără a pierde timp, abilul domn a cerut în scris tuturor agenților săi din cetățile turcești situate peste Dunăre pe drumul care lega Constantinopolul de București să iscodească și să descopere urgent pe demnitarii turci care veneau la București cu misiunea de a-l mazili și decapita; să dea bani turcilor recrutați de ei pentru ca noaptea, în mare taină, să-i „taie” pe acești demnitari, să le ia firmanul, iar trupurile să le bage în saci și să le arunce în Dunăre.

Primind instrucțiunile, agenții au executat operația cu atita rapiditate și discreție, încît împrejurările dispariției misterioase a demnitarilor turci însărcinați cu aducerea la îndeplinire a ordinelor sultanului Selim al III-lea au rămas cunoscute numai celor care au cauzat direct această dispariție și domnitorului Ipsilanti, care a primit firmanul pe bază căruia trebuia să fie ucis.

Tradițiile înaintate ale voievozilor români în arta informațiilor au fost preluate și continuate în procesul luptelor pentru redobîndirea independenței țării. Miile de voluntari și

de panduri, care au luptat alături de armatele ruse împotriva turcilor în războaiele din anii 1768—1774 și 1806—1812, au desfășurat o rodnică activitate în acest sens, procurînd comandanților de oști rusești informații de valoare despre armatele turcești. Așa, de exemplu, pandurii olteni, manifestînd vigilență și atenție, au observat la 6 septembrie 1810 mișcări de trupe turcești pe malul drept al Dunării și în ascuns au trecut fluviul ocupînd localitățile Lom, Tibro și Oreahovo, ajungînd pînă la Plevna. Informațiile furnizate în continuare de panduri unităților militare ruse au contribuit la obținerea victoriei pe frontul de luptă de către acestea împotriva Turciei. Printre comandanții celor 7 000 de panduri care au participat la acest război s-au remarcat: Tudor Vladimirescu, Ion Solomon, Dumitru Girbea și Nicolae Boboc.

¹ C. Neagu, dr. D. Marinescu, R. Georgescu, *Fapte din umbră*, Editura politică, București, 1975, pag. 195.

**Contribuția activității de informații și contrainformații
în perioada anilor 1821—1875
la întărirea autonomiei interne
și la crearea premiselor necesare
dobândirii independenței depline a României**

**1. Serviciul de informații al oastei pandurilor. Complotul
eterist împotriva lui Tudor.**

Revoluția de la 1821, condusă de Tudor Vladimirescu, a marcat prima acțiune cu caracter burghezo-democratic și național din istoria românilor și a constituit un pas important în consolidarea autonomiei interne a țării, o primă treaptă în lupta pentru dobândirea deplinei independențe politice. În cursul desfășurării acestei revoluții, activitatea serviciilor secrete străine pe teritoriul românesc a cunoscut o intensitate nemaîntilnită până atunci, având un rol nefast în sfârșitul tragic al lui Tudor Vladimirescu.

Prin strategia și tactica aplicată în tot cursul revoluției, oastea lui Tudor a prezentat toate caracteristicile unei armate organizate, încadrată cu elemente înzestrate și cu experiența luptei dobândită în războiul ruso-turc din 1806—1812. Acțiunile de luptă au fost asigurate de serviciul său de informații, care a întreprins măsuri de siguranță în timpul staționării și deplasării oastei pandurilor.

În vederea coordonării luptei sale cu mișcarea de eliberare națională a grecilor, Tudor Vladimirescu a intrat în legături secrete cu conducătorii Eteriei și cu o serie de căpitani de arnăuți: Iordache Olimpiotul, Hagi Prodan, Dimitrie

Macedonski și Bimbașa Sava. Aceste legături s-au amplificat după citirea Proclamației de la Padeș la 23 ianuarie 1821 și în timpul instruirii oastei pandurilor la Țintăreni, când Tudor Vladimirescu se întâlnea noaptea, în taină, la Coțofeni, cu Iordache Olimpiotul.

Dezavuarea de către țarul Rusiei a celor două mișcări și însărcinarea sa de către Congresul Sfintei Alianțe de la Laibach (Lublana) pentru a restabili „ordinea” în Principate, comportarea lui Alexandru Ipsilanti față de poporul român și, mai ales, încercarea de a-i ademeni, prin agenții săi secrete, oastea pandurilor și arnăuților au nemulțumit pe Tudor și l-au determinat să-și reconsidere colaborarea secretă cu eteriștii.

În dorința de a preveni intervenția armatelor turcești la nord de Dunăre și ocuparea Țării Românești de către Poartă, Tudor Vladimirescu a intrat în legături secrete cu diferite căpetenii otomane. În acest scop, el a angajat o corespondență secretă cu pașa de Silistra și a trimis în misiuni de informare la sud de Dunăre oameni de încredere ai săi, printre care și pe Iancu Jianu. La scurt timp după sosirea pandurilor la București, Tudor a primit o solie tainică a pașei din Giurgiu, care-i comunica „că turcii nădăjduiesc în credința și cooperarea lui pentru alungarea eteriștilor din Țara Românească și a-l înștiința că turcii vor veni în București, și, dacă el va conlucra cu Poarta și nu o va trăda, sultanul îl va face chiar domn peste acest principat”¹.

Tudor Vladimirescu fiind bine informat de intențiile lui Ipsilanti, nu s-a grăbit să-l viziteze după ce eteriștii au intrat în Capitală. De-abia după 6 zile s-a întâlnit cu acesta, la Colentina. Știind că eteriștii vor atenta la securitatea persoanei sale, și-a luat severe măsuri de pază și gardă. Astfel, el a fost însoțit în timpul întrevederii de episcopul Ilarion, de 4 polcovnici și de circa 50 de panduri. La rîndul său, Ipsilanti a sosit la locul întâlnirii însoțit de o escortă bine înarmată. Cu prilejul întâlnirii, C. Duca, unul dintre generalii eteriști, ar fi voia să-l atace pe Tudor cu un corp de oameni aleși, dar Ipsilanti s-a opus acestei acțiuni.

Deși era informat asupra uneltirilor subversive ale eteriștilor, Tudor a refuzat să depună armele în mâinile turcilor,

¹ Academician Andrei Oțetea, Tudor Vladimirescu, '821, Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., București, 1971, pag. 180—181

asa cum ii ceruse paşa de la Silistra, şi a încheiat un acord secret de colaborare cu Ipsilanti, în dorinţa de a nu zădărnici eventualele planuri tainice ale unei puteri mai înalte (Rusia). Însă eteriştii nu au respectat făgăduielile cuprinse în proclamaţiile lui Alexandru Ipsilanti adresate poporului român şi încercau să comploteze împotriva lui Tudor.

În condiţiile cînd intervenţia turcilor în Ţara Românească devenise iminentă, Tudor a reluat negocierile cu aceştia, prin intermediul paşilor şi serhaturilor de Vidin, Silistra şi Brăila. La 18 aprilie 1821, stolnicul Constantin Borănescu şi pitarul Ioniţă Jianu au fost trimişi „din partea ţării” cu cărţi la paşa de Silistra, care avea să-i ţină pînă la 20 august 1821. La 23 aprilie 1821, alţi boieri au fost trimişi la Vidin şi Brăila în misiuni de informare. În acelaşi timp, el s-a împăcat cu boierimea, care prin scrisori adresate Austriei, Turciei şi Rusiei încerca să legitimeze mişcarea lui Tudor. Ei arătau că această mişcare ar fi îndreptată împotriva fanarioţilor.

Correspondenţa secretă cu turcii a devenit atît de intensă, încît s-a simţit nevoia unui om special în această problemă la cancelaria lui Tudor. Ea se desfăşura însă fără a se lua măsuri de siguranţă. Solii şi curierii secreţi ai lui Tudor erau urmăriţi atît de agenţii eterişti, cît şi de cei austrieci. Astfel, J. Sallamon, starostele austriac din Tg. Jiu, raporta comandantului habsburgic de la frontieră, la 16/28 mai 1821: „Se vorbeşte aici că Tudor nu vrea să aibă nimic comun cu acesta (Ipsilanti) şi că a trimis pe un boier cu propuneri de pace la Constantinopol. El cere de la Poartă renunţarea la conducerea ţării printr-un domn...”¹.

Tudor Vladimirescu, în dorinţa de a evita ocuparea ţării de către turci, a întreprins noi acţiuni tainice pe lângă paşa de la Silistra, care între timp fusese numit comandant suprem al trupelor turceşti de pe Dunăre. Însă acesta a făcut imprudenţa de a se servi, în negocierile sale cu Tudor, de eteristul C. Negri, care probabil l-a informat pe Alexandru Ipsilanti despre tratativele secrete ale conducătorului pandurilor.

Avînd informaţii sigure despre tratativele lui Tudor cu turcii, eteriştii au organizat urmărirea îndeaproape a tuturor acţiunilor secrete ale acestuia, inclusiv a persoanelor care îl vizitau. Astfel, agenţii eterişti au interceptat pe drumul Silistrei doi curieri, unul turc şi altul român, care duceau

corespondenţa secretă dintre Tudor şi paşa de Silistra. Depeşele confiscate au fost predate lui Ipsilanti, care a ordonat agentului său în tabăra pandurilor, Iordache Olimpiotul, să-i supravegheze toate mişcările şi, dacă poate, să-l distrugă pe Tudor printr-un complot.

Iordache Olimpiotul a intrat în legătură cu comandantii arnăuţilor, Haği Prodan, Dimitrie Macedonski şi cu unii dintre căpitani de panduri, organizînd un complot chiar în oştirea lui Tudor. Dar ei n-au putut să dea lovitura, fiindcă Tudor era deosebit de vigilent şi a pedepsit cu moartea cîţiva căpitani pe care-i bănuia de necredinţă.

În timp ce Tudor se îndrepta către Goleşti, Iordache Olimpiotul i-a tăiat drumul şi l-a somat printr-o scrisoare să se oprească. În întrevvedere de la Goleşti, Tudor i-a cerut socoteală lui Iordache pentru tonul scrisorii sale şi l-a întrebat de ce l-a oprit din drumul spre Piteşti. Iordache i-a răspuns că Ipsilanti îl bănuieşte „de necredinţă” faţă de Eterie şi i-a prezentat o scrisoare a sa către turci, interceptată de serviciul secret al eteriştilor. Minte abilă, Tudor i-a declarat că „venirea lui la Piteşti nu priveşte alta decît numai a se uni cu toţi fraţii lui şi să se bată cu turcii împreună cu toţii, care s-au apropiat de Bucureşti”¹. Discuţia s-a încheiat cu îmbrăţişări şi jurăminte de credinţă din partea celor doi.

În timp ce se afla în casele lui Dinicu Golescu, Tudor, într-un ultim efort de a împiedica ocuparea ţării de către turci, a trimis un nou curier cu corespondenţă secretă către Chehaia-bei, căruia i-a promis că va face cauză comună cu turcii pentru a alunga pe Ipsilanti şi pe aderenţii lui din ţară. Nici cu această ocazie, Tudor n-a luat măsuri severe pentru asigurarea securităţii celor ce-i duceau corespondenţa secretă către turci. De data aceasta, greşeala îi va fi fatală.

Serviciul de informaţii al lui Ipsilanti, care-i supraveghea pas cu pas orice mişcare, a pus mîna pe curieri şi, ca urmare, pe corespondenţa secretă a lui Tudor cu turcii. Într-o scrisoare trimisă de Alexandru Ipsilanti printr-un curier arnăut către Ion Solomon, comandantul formaţiunilor de panduri din Oltenia, acesta îi arăta că Tudor Vladimirescu era sub judecata eteriştilor şi că „i-au prins toată corespondenţa ce a avut cu turcii spre a ne vinde lor”².

¹ Academician Andrei Ţeţea, *Tudor Vladimirescu*, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1971, pag. 401.

¹ Mihail Cioranu (fost aghiotant al lui Tudor Vladimirescu), *Revoluţia lui Tudor Vladimirescu*, pag. 292.

² *Biografia vîetîi polcovnicului Ion Solomon*, pag. 23—24.

În baza acestor ultime informații, Ipsilanti a dat ordin agenților săi, care nu erau puțini la număr în mijlocul oastei pandurilor, să treacă neîntârziat la executarea complotului prin arestarea lui Tudor. Aflînd de firele acestei acțiuni subversive, în care erau amestecați Hagi Prodan, Dimitrie Macedonski și Alexandru Nicolaevici, ce vroiau să-l aresteze și să-l predea lui Iordache Olimpiotul, Tudor a chemat la el cîțiva căpitani de panduri pe care-i credea mai credincioși și, destăinuindu-le uneltirile eteriste, le-a poruncit „a împrăștia tuturor pandurilor, prin taină, de vor cei mai sus împotriviți lui a trimite pe dînsul la Ipsilanti singur, să stea împotriva acestei hotărîri și să nu-l dea, ci să se arate nemulțumiți și... să se puie și cu armele împotriva”¹. Dar căpitani de panduri, dintre care unii fuseseră ademiniți de inițiatorii complotului, dînd dovadă de o neînțelegere a măsurilor întreprinse de comandantul lor, în loc să primească propunerea lui Tudor „l-au ocărit de față, zicînd că el este nevrednic a fi mai mult a lor căpetenie”². Mîniat de această atitudine, Tudor s-a răzbunat, spînzurînd pe Ion Urdăreanu, iar un alt căpitan de panduri, Ienescu, a scăpat numai în urma intervenției unor ofițeri.

Noaptea, marea majoritate a căpitanelor de panduri s-au adunat la Hagi Prodan, în apropierea locului unde dormea Tudor. În timp ce țineau acest sfat secret, a venit Macedonski, care i-a incitat împotriva comandantului lor și le-a cerut în scris să nu-l mai recunoască drept conducător al pandurilor pe Tudor. Trădîndu-și comandantul, căpitani de panduri au răspuns afirmativ și au declarat că sînt gata a primi poruncile lui Hagi Prodan.

Cu acest răspuns mult așteptat, Macedonski s-a aruncat pe cal și a dispărut în întunericul nopții. El se grăbea să-l informeze pe Ipsilanti de reușita acțiunii lor. Unii dintre intimii lui colaboratori, aghiotantul său Mihai Cioranu și comandirul de artilerie Cacalețeanu, au încercat în aceea noapte să-l informeze pe Tudor despre intențiile conspiratorilor, dar toate acțiunile lor au fost zadarnice, oprite de către cei ce vroiau să-l aresteze.

În dimineața zilei de 21 mai 1821, Tudor, simțind starea neprielnică ce i se crease în rîndurile pandurilor, a încercat să salveze situația grea în care se găsea, ordonînd să fie dat

¹ Academician Andrei Oțelea, *op. cit.*, pag. 419.
² *Ibidem*, pag. 420.

jos din ștreang cadavrul lui Urdăreanu și să-l îngroape cu onoruri ostășești. Însă înainte de a începe ceremonia, conspiratorii, care nu doreau o schimbare a atitudinii pandurilor, au trecut imediat la acțiune, pentru a-i răpi și această ultimă încercare de a-i trezi pe căpitani de panduri la realitate.

Organizatorii complotului, în frunte cu Iordache Olimpiotul, au pătruns în locul unde se găsea Tudor, acuzîndu-l de spînzurarea lui Urdăreanu. Atunci Tudor le-a răspuns cu demnitate că „se află cu sabia în patria sa și nu înțelege să dea altuia socoteală de acest lucru”¹. Apoi Iordache Olimpiotul l-a întrebat de ce a trimis, în taină, cărți la turci. La cererea lui Tudor, acesta a arătat scrisorile adresate pașei de Silistra prin Borănescu și Jianu, precum și alte scrisori trimise de el chiar de la Golești lui Chehaia-bei. Tudor nu a tăgăduit că a trimis acele scrisori, dar a declarat că va da socoteală de faptele lui cînd va trebui și cui va fi în drept să i-o ceară.

Pentru a discredita pe Tudor în fața oștenilor săi care nu puteau înțelege sensurile politicii externe în care se angajase el, în dorința de a evita o incursiune a armatei turcești pe teritoriul românesc și de a salva țara de la greaua ocupație otomană, căpitanul Iordache a ieșit în fața taberei și a prezentat scrisorile lui Tudor către turci. Cu acest prilej, el a afirmat că Tudor vroia să-i dea pe miinile turcilor ca să-i omoare. Neașteptînd o explicație din partea lui Tudor, Iordache Olimpiotul a procedat la înlocuirea acestuia din fruntea oastei pandurilor cu cei doi căpitani, Macedonski și Hagi Prodan.

Complotul reușind, căpitanul Iordache l-a dezarmat și arestat pe Tudor Vladimirescu, pe care l-a trimis sub o escortă de arnăuți la Pitești și apoi la Tîrgoviște. Acțiunea subversivă a eteriștilor nu a fost apreciată cu luciditate de către căpitani de panduri, care au acceptat ca Tudor să fie arestat. Totuși, ei au cerut eteriștilor ca Tudor să fie predat unui tribunal militar și au nutrit speranța reîntoarcerii lui. Predarea lui Tudor în miinile lui Ipsilanti s-a făcut de către Iordache Olimpiotul cu condiția să nu i se întîmple nimic. Dar Ipsilanti, nerespectîndu-și angajamentul asumat, l-a predat celor mai odioși dintre ofițerii săi, Lassani și Caravia, care l-au torturat în chinuri groaznice o noapte întreagă.

¹ *Ibidem*, pag. 423—424.

Dovedind tărie morală, Tudor s-a comportat cu demnitate în fața anchetatorilor eteriști. Un participant la eveniment, Mihail Cioranu, redă astfel în memoriile sale cuvintele aspre, de adâncă rezonanță patriotică, adresate de Tudor celor ce au complotat împotriva sa: „Și ce vreți de la un om pe care, după vicleniile ce ați urmat, ați întors chiar oștirea lui de l-au dat în mâinile voastre, voi, oameni fără căpătii și străini cu totul de această țară? Gândiți-vă singuri voi printr-aceasta la ce căpătii o să ieșiți? Vreți să mă omoriți? Eu nu mă tem de moarte. Eu am înfruntat moartea în mai multe rânduri. Mai înainte de a ridica steagul spre a cere drepturile patriei mele, m-am îmbrăcat cu cămașa morții. Turcii sînt în țară dar nu sînteți în stare și nu veți fi niciodată a vă bate cu dinșii cu ispravă”¹.

Temîndu-se ca pandurii să nu se dezmeticească cumva din cursa în care au căzut și să intervină energic pentru eliberarea lui Tudor, Alexandru Ipsilanti, în loc de a-l preda divanului țării spre a fi judecat, cum se angajase în scris față de lordache Olimpiotul, a poruncit lui Caravia să treacă la lichidarea lui. Astfel, acesta l-a omorît noaptea, în taină, pe malul iazului de lângă orașul Tîrgoviște, și i-a aruncat cadavrul într-un puț de lângă grădina boierului Geartol. Acest act criminal săvîrșit de eteriști a fost stigmatizat de Karl Marx ca „asasinat în mod mirșav”².

Sfîrșitul tragic al conducătorului revoluției de la 1821, ca urmare a complotului regizat de eteriști împotriva sa, a atras atenția atît a contemporanilor săi, cît și a unor gînditori de seamă ai poporului român și ai mișcării muncitorești internaționale. Aceștia considerau că măsurile represive, drastice, întreprinse de Tudor împotriva unor căpitani din oastea sa nu pot fi puse numai pe seama intenției lui de a întări disciplina militară, ci au reprezentat o încercare de a curma firele complotului eterist. Chiar Karl Marx în lucrarea „Insemnări despre români” consemna că „Vladimirescu n-a avut să se laude de atitudinea căpitanilor săi în timpul întrevederii. Acești căpitani, albanezi sau bulgari, nu înțelegeau de fel chestiunea românească; erau aventurieri, principiul lor cel mai înalt, dacă aveau unul, era ura împotriva turcilor...”

¹ Mihail Cioranu, *op. cit.*, pag. 297—298.

² Karl Marx, *Insemnări despre români*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, pag. 113.

Vladimirescu era hotărît să izgonească pe Ipsilanti și pe eteriști și să facă cauză comună mai curînd cu turcii, decît să lase să renască domnia Fanarului”¹.

Lucrețiu Pătrășcanu menționa că „...Tudor, trădat de către locotenenții lui, a fost arestat și dezarmat de către oamenii lui Ipsilanti, în chiar mijlocul propriului său lagăr”². Marele istoric Nicolae Iorga arăta că în obiectivul acțiunii lui Alexandru Ipsilanti era refacerea Bizanțului, în timp ce Tudor Vladimirescu urmărea restabilirea domnilor pămînteni, cu toate drepturile țării³. La rîndul său, academicianul Andrei Oțetea în lucrarea sa „Tudor Vladimirescu” concluzionează: „Refuzul căpitanilor de panduri de a-și urma șeful în politica în care acesta se angajase desăvîrșea ruptura dintre oștire și comandantul ei și pecetluia soarta lui Tudor”⁴.

Istoricul Vasile Maciu, în studiul său „Caracterul mișcării lui Tudor Vladimirescu”, arăta că eteriștii, pentru a justifica în fața opiniei publice europene asasinarea conducătorului revoluției de la 1821, au plăsmuit textul unei înțelegeri între acesta și Alexandru Ipsilanti, care a fost strecurată la 6 iunie 1821 „unuia din informatorii austrieci” pentru a ajunge în posesia generalului Schustekh, comandantul trupeilor habsburgice din Transilvania⁵.

Idealul pentru care s-a jertfit Tudor a izbutit în mare parte, astfel că domniile fanariote au fost înlocuite cu cele pămîntene, și aceasta nu a constituit o simplă schimbare de persoane, ci o adevărată revoluție națională, cu adînci semnificații pentru istoria poporului român în deceniile ce au urmat. Restabilirea domniilor pămîntene a însemnat consolidarea autonomiei interne a țării și un pas important în direcția dobîndirii independenței naționale. Totodată, acest act a creat condiții de mai mare stabilitate economică, politică și culturală, precum și pentru modernizarea aparatului de stat.

Programul Partidului Comunist Român, adoptat de către cel de-al XI-lea Congres din noiembrie 1974, apreciază că „Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu mar-

¹ *Ibidem*, pag. 112.

² Lucrețiu Pătrășcanu, *Un veac de lărmîntări sociale 1821—1907*, Editura politică, București, 1969, pag. 108.

³ Nicolae Iorga, *Bazele populare ale oricărei mișcări din Balcani*, București, 1939, pag. 23.

⁴ Academician Andrei Oțetea, *op. cit.*, pag. 420.

⁵ Profesor universitar Vasile Maciu, *Caracterul mișcării lui Tudor Vladimirescu*, Studii, Revista de istorie, Tomul 24, nr. 5, 1971, pag. 946.

chează începutul istoriei moderne a României, un moment de cotitură în lupta pentru libertate și dreptate socială, pentru scuturarea jugului dominației străine și afirmarea drepturilor naționale ale poporului român¹.

2. Organizarea activității de informații și polițienești prin Regulamentul organic.

Pacea de la Adrianopol (1829) a contribuit la întărirea autonomiei interne a Țării Românești și Moldovei, lichidând monopolul turcesc asupra comerțului, desființând raialele turcești de pe Dunăre (Brăila, Giurgiu, Turnu etc.) și stabilind granița cu „statele otomane” pe talvegul bătrânului fluviu.

În timpul administrării celor două țări românești de către Pavel Kiseleff (1829—1834), s-a înființat de-a lungul Dunării o linie de carantine, care aveau să contribuie la consolidarea autonomiei interne și la accentuarea separării de Turcia.

Oficial, carantinele au fost instituite pentru a feri țara de o nouă contaminare cu ciumă și holeră din Turcia, constituind, în realitate, germenii serviciilor de informații ale României moderne. Astfel, ele au desfășurat o activitate informativă organizată la sud de Dunăre, pentru a afla planurile tainice ale Imperiului otoman față de Principatele dunărene, a cunoaște starea de spirit a popoarelor creștine din Balcani și a altor populații subjugate de turci și a depista acțiunile întreprinse de serviciul secret rus în Peninsula Balcanică, cît și pe teritoriul țării noastre. Totodată, carantinele reprezentau o barieră în calea agenților spionajului Imperiului otoman care încercau, sub diverse acoperiri, să pătrundă pe teritoriul Țării Românești și Moldovei.

În condițiile creșterii luptei maselor populare împotriva exploatarea feudală, ale dezvoltării tot mai puternice a relațiilor capitaliste, precum și ale introducerii Principatelor dunărene în circuitul economiei europene, în deceniile III și IV ale secolului al XIX-lea, s-a impus și necesitatea modernizării aparatului de stat, a creării unor organe de poliție

¹ Programul Partidului Comunist Român de lăurire a societății socialiste multifazat dezvoltate și înalutare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, pag. 31.

însărcinate să asigure paza și ordinea publică. În timpul Regulamentului organic, care a introdus organizarea statului pe principiul separării puterilor, s-au pus bazele primelor unități militare ale armatei naționale, denumite miliții, au fost înființate ministerele și s-a organizat un serviciu de poliție pentru securitate și ordinea publică¹.

Ministerul de Interne, organizat ca instituție specială, era cel mai important sector din cadrul administrației centrale, cuprinzînd, pe lîngă atribuțiile sale specific polițienești, și pe acelea ale altor domenii de activitate: sănătate și ocrotiri sociale, agricultură și silvicultură, economie națională, poștă și comunicații, statistică etc., din care vor deriva mai tirziu alte ministere².

Cu unele modificări, adoptate în timpul domniei lui Alexandru Ghica și Gheorghe Bibescu în Țara Românească și a lui Mihail Sturdza în Moldova, organizarea poliției a funcționat pînă la revoluția de la 1848, continuînd după înfrîngerea acesteia pînă la alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domn al statului național român.

Îndatoririle poliției în această perioadă pentru ambele principate erau: „...să vegheze pentru buna orînduială și liniștea cea din lăuntru a orașului sau a tirgului; pentru dezrădăcinarea răilor cum sînt: tilharii, spărgătorii de dughene, zăcuiitorii, pungașii, gazdele lor etc.; pentru buna stare a sănătății locuitorilor din orașe; pentru garantarea lucrurilor de mincare puse în vinzare; pentru diverse măsuri ca cîntare etc., ca ele să fie drepte, neînșelătoare și conforme cu cele de la cîrmuire; pentru ca zidirea caselor și a dughenelor să fie făcută cu siguranță, fără a strîmtora ulițele și după un plan ce contribuia la înfrumusețarea orașului sau a tirgului; pentru curățenia și salubritatea orașului; pentru apărarea de incendii sau alte nenorociri”³.

Instituția polițienească din Capitală și din orașele de provincie funcționa sub autoritatea Ministerului de Interne, fiind condusă de un vel agă, iar de la 1848 de un șef de poliție. Dealtfel, polițiile din București și Iași purtau denu-

¹ *Istoria României*, vol. III, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, pag. 944.

² Ion Toma, *Ministerul Internelor. Istoric, organizare*, București, 1942, pag. 9—10.

³ *Arhiva Ministerului de Interne, Fond Documentar*, dosar 17588, vol. III, fișă 18 (25).

mirea de agii, iar serviciul era împărțit în vartaluri (circumscripții), conduse de epistahi (subcomisari).

Aga — prefectul poliției de mai târziu — era ajutat în exercitarea atribuțiilor sale de către un sfat polițienesc prezidat de el, iar în lipsa sa de un funcționar superior cu titlul de director.

În provincie existau servicii polițienesti în ȧirgușoare și la reședința județului, care funcționau sub autoritatea ispravnicilor, conduse de câte un polițmaistru, denumit mai târziu polițai.

În anul 1831, Adunarea Obștească a ȧării Românești a aprobat în orașele de reședință a județelor câte un polițmaistru, subordonat ocîrmuitorului județului. Atribuțiile acestuia se refereau la: asigurarea pazei orașului de reședință; supravegherea și îngrijirea închisorilor din orașe; aprovizionarea orașelor cu principalele produse de consum; împlinirea datoriilor de la birnici; asigurarea ordinii în zilele de bilciuri și țîrguri; prevenirea incendiilor.

După anul 1840, în atribuțiile poliției intrau și controlul iluminatului străzilor principale pe timp de noapte, controlul servitorilor, regimul străinilor și organizarea strajei.

Prin circulara trimisă de Vornicia Treburilor din Lăuntru, la 26 februarie 1852, se aducea la cunoștință că în județe vor fi înființate corpurile de dorobanți, a căror sarcină principală era sprijinirea administrației în combaterea făcătorilor de rele. Numărul dorobanților în fiecare județ se ridica la 210, din care 90 pe lângă ocîrmuirea județului și 120 pe lângă conducerile plășilor.

Din anul 1859, șeful Poliției Capitalei a luat titlul de prefect de poliție. În perioada Regulamentului organic, serviciul de pază în orașe era exercitat de către armata de vînători. Denumirea generică a celor ce lucrau în pază era de străjer, potecaș sau răsplineiaș.

În mediul rural, în cele două țări românești, ordinea internă era asigurată de ispravnici, pîrcălabi, privighetori de ocoale, polcovnici, seimeni, zapcii și străjeri¹.

În subordinea Poliției Capitalei, denumită Agie, intrau și tulumbagiile (pompierei) care, pentru observarea incendiilor, aveau ridicat și un foisor de foc.

Poliția, organizată prin Regulamentul organic, a instaurat un regim de teroare în țară, aplicînd metode asemănă-

¹ Ion Toma, *op. cit.*, pag. 19—20.

toare cu cele de pe vremea fanarioților, prin care se urmărea lichidarea celor ce se ridicau împotriva orînduirii feudale sau nutreau ori propagau idei revoluționare, precum și pentru înăbușirea luptei antifeudale a maselor muncitoare. Documentele vremii consemnează numele de tristă amintire al căpitanului de poliție Costache Chihaia, care aplica metode brutale luptătorilor pașoptiști și maselor muncitoare din Capitală¹.

3. Gărzile naționale — organe ale menținerii ordinii interne și ale apărării revoluției. Organizarea activității de informații în timpul revoluției de la 1848.

Revoluția de la 1848 din țările române a ridicat problema lichidării vechiului aparat represiv și informativ feudal, compromis în fața maselor populare, și a făuririi unor instituții și organe noi de ordine și informații, care să asigure liniștea cetățenilor și să apere revoluția împotriva uneltirilor reacțiunii interne și externe.

Chiar în Petiția-proclamație către domnitorul Mihail Sturdza, adoptată de revoluționarii moldoveni, la întrunirea din noaptea de 27—28 martie 1848 de la Iași, se cerea desființarea aparatului de stat represiv și înființarea unor gărzii cetățenești, la care domnitorul s-a opus cu hotărîre.

Unul dintre dezideratele românilor transilvăneni în timpul revoluției de la 1848 l-a constituit și crearea de gărzii naționale proprii, menite a apăra revoluția de uneltirile reacțiunii feudale și de provocările elementelor naționalist-șovine maghiare, precum și de a garanta ordinea și liniștea cetățenilor. În preajma Adunării de la Blaj s-a constituit din tineri, sub conducerea lui Vasile Bologa, o gardă națională, care a asigurat paza și ordinea celor 40 000 de țărani și intelectuali români din Transilvania, întruniți, în zilele de 3—5 mai 1848, pentru a asculta și a aproba programul revoluției.

În programul revoluției din ȧara Românească, cunoscut sub denumirea de Proclamația de la Islaz, a fost înscrisă, la punctul 11, alături de alte revendicări cu caracter burghezodemocratic, și cea referitoare la formarea unei gărzii naționale.

¹ Vasile V. Dașkevici, *Istoricul reședințelor Poliției Capitalei. Fosta Agie*, prefață de prof. Nicolae Iorga, București, 1933, pag. 41.

Elementele înaintate ale revoluției, în frunte cu Nicolae Bălcescu, au conceput gărzile naționale ca formațiuni populare pentru menținerea ordinii interioare din mediul urban și rural și ca o puternică armă în mîna revoluției. Menirea lor era de a garanta libertățile publice proclamate de revoluție, de a zdrobi uneltirile contrarevoluției, de a asigura menținerea ordinii interne și de a veghea la aplicarea și respectarea legilor. O altă misiune ce revenea gărzilor naționale era și cea privind apărarea hotarelor și integrității țării, în cazul unei agresiuni din afară. Pentru exercitarea acestor atribuții, gărzile naționale trebuiau să-și procure informațiile mai ales din tabăra forțelor contrarevoluționare și a statelor feudale reacționare din afară.

La 14 iunie 1848 s-a publicat Decretul guvernului provizoriu prin care se sublinia că garda națională „este de neapărată trebuință a se întocmi”¹, hotărîndu-se în acest scop formarea acestei guardii în toată țara. Tot în acest decret se arăta că „...guardia națională este un fel de asociație împotriva făcătorilor de rele, împotriva turburătorilor”². Ziarul „Poporul suveran” concepea garda națională ca „o frăție puternică care să poată rezista fiilor răului”³. Comandant al gărzii naționale din Capitală a fost numit colonelul Scarlat Crețulescu.

Cu prilejul marii adunări populare din 15 iunie 1848 de pe Cîmpia Filaretului, denumită de atunci Cîmpia Libertății, pentru depunerea jurămîntului pe Constituție, garda națională a asigurat ordinea și buna desfășurare a solemnității.

Masele populare au răspuns cu entuziasm la înrolările în garda națională, iar ofițerii cu idei înaintate au intrat în rîndurile ei. Considerînd organizarea gărzii naționale ca una dintre cele mai sacre datorii a lor, peste 1 500 de cetățeni ai Capitalei s-au înrolat, încă din primele zile ale insurecției, în gărzi, iar la 15 iunie 1848 peste 2 000 de membri ai ei au fost prezenți la festivitatea de înaintare a stîndardelor care a avut loc pe Cîmpia Filaretului.

¹ *Buletinul Oficial al Prințipatului Țării Românești*, nr. 31 din 15 iunie 1848, pag. 123.

² *Ibidem*, pag. 124.

³ *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, vol. II, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1962, pag. 376—378.

Garda națională a Capitalei, al cărei locțiitor de comandant era poetul Constantin Aristia, exercita un control strict prin măsurile de pază și ordine, mai ales noaptea.

Elementele democrat-revoluționare au manifestat o grijă deosebită pentru înarmarea și instruirea gărzilor naționale în care își puneau mari nădejdi. A. G. Golescu, considerîndu-le produsul revoluției, le-a apreciat ca „armia noastră” și i-a cerut lui Nicolae Bălcescu să aibă grijă să se facă „mereu exerciții cu guardia națională”, astfel ca să nu se piardă nici o duminică — zi de instrucție pentru gărzi —, prezența acestora avînd un puternic efect propagandistic asupra cetățenilor¹.

O expresie a creșterii rolului gărzii naționale în apărarea revoluției o constituie faptul că, după eșuarea complotului reacțiunii din 19 iunie 1848, colonelii complotiști I. Odobescu și I. Solomon au fost depuși sub arestul gărzii din București. Reîntoarcerea membrilor guvernului provizoriu, sub escorta unui detașament din garda națională, a simbolizat restabilirea rînduielilor revoluționare. I. Eliade Rădulescu și N. Filănescu, doi capi ai revoluției, au sosit însoțiți de o numeroasă gardă.

Pe măsură ce revoluția se adîncea, gărzile naționale, în cadrul sarcinii de asigurare a ordinii interne, se ocupau tot mai mult de prevenirea și lichidarea acțiunilor subversive ale reacțiunii. În acest scop, ele au fost reîntărite după acțiunea contrarevoluționară din 29 iunie, în vederea apărării cuceririlor revoluției.

Dînd dovadă de vigilență, gărzile naționale din Capitală și din reședințele județelor țării au reușit să descopere multe din uneltirile elementelor dușmănoase, contribuind astfel la anihilarea lor. La Cerneți, membrii gărzii au surprins un complot împotriva revoluției, a cărui demascare a dus la lichidarea lui în fașă, iar la Rîmnîcu Sărat au concurat la identificarea și arestarea unui reprezentant al domnitorului Mihail Sturdza, trimis cu planuri contrarevoluționare către Suleiman Pașa.

Ca o expresie a încrederii tot mai mari ce se conferea noilor organisme în apărarea revoluției, gărzii naționale din București i s-a acordat dreptul de a cenzura corespondența secretă în oraș, în special pe cea din cursul nopții. Totodată, membrii gărzii au participat la paza palatului guvernamental. În numeroase orașe din țară, cum a fost la Brăila și la

¹ *Ibidem*, pag. 620.

Rîmnicu Vilcea, gărzile naționale au realizat siguranța manifestărilor de atașament ale maselor populare la revoluție, anihilând încercările reacțiunii de a submina aceste acțiuni.

Atunci cînd trupele intervenționiste otomane au pătruns în țară, gărzile naționale s-au alăturat rezistenței maselor populare. Conducătorul taberei militare de la Rîureni, generalul Gheorghe Magheru, în proclamația dată, la 14 septembrie 1848, după eroica rezistență din Dealul Spirii a pompierilor, cerea ca gărzile naționale să ia armele și să se așeze „sub steagul libertății”¹ pentru salvarea revoluției ca detașamente ce s-au întocmit spre a păzi „casele voastre, cătunele voastre, pămîntul vostru”².

După eșecul complotului reacțiunii din 19 iunie, au fost create noi organe de ordine pentru întărirea securității conducerii revoluționare. În locul foștilor dorobanți ai Poliției Capitalei, care se dizolvaseră, s-a organizat un corp de poliție din 200 de „oameni de bună credință”³, recrutați pe bază de voluntariat, din care 100 călări. Acest corp, subordonat Ministerului de Interne, a fost organizat după modelul armatei permanente, pentru a putea acționa disciplinat și energic.

La 21 iunie 1848, s-a publicat Decretul guvernului revoluționar provizoriu, prin care se instituia, în afara gărzii naționale, o legiune de „guardie mobilă”, menită să îndeplinească rolul unei gărzi aflate nemișlocit la dispoziția guvernului. Organizarea noii formații a fost incredințată Ministerului de Război, iar cei ce se înrolau în această gardă efectuau serviciul pe timp de un an, fiind remunerați.

La 15 august 1848 s-a constituit „garda municipală”, alcătuită din 200 de oameni, de profesie militari, subordonată șefului Poliției Capitalei. Misiunea acestei gărzi era asigurarea securității conducerii revoluționare și mai ales intervenția în situații deosebit de grele, cînd interesele revoluției erau în pericol.

Procesul de formare a gărzilor naționale, la scurt timp după instaurarea puterii revoluționare, ca și încercările de constituire a gărzii mobile și a celei municipale ca forțe principale în menținerea ordinii interne și asigurarea securității conducerii revoluționare, au demonstrat capacitatea conducătorilor revoluției de la 1848 de a rezolva problema

¹ *Ibidem*, vol. III, pag. 298.

² *Ibidem*, pag. 300.

³ *Ibidem*, vol. II, pag. 12.

creării unui nou aparat de stat și a unor noi organe de apărare a cuceririlor revoluționare, subordonate Ministerului de Interne. Totodată, crearea lor a relevat sprijinul larg și entuziast de care s-a bucurat această acțiune din partea maselor populare.

Dacă procesul de constituire a gărzilor naționale reprezintă o tradiție înaintată în istoria poporului român, în pregătirea și desfășurarea revoluției de la 1848 în Țara Românească s-au săvîrșit și unele greșeli, care au condus la învățăminte în lupta pentru unirea țărilor române și pentru dobîndirea independenței de stat. Astfel, în perioada de pregătire a revoluției a fost subestimată problema asigurării secretului acțiunilor întreprinse, fapt ce a avut ca urmare descoperirea de către domnitorul Gheorghe Bibescu prin agenții săi a planului izbucnirii revoluției, ceea ce a dus la nerealizarea obiectivelor propuse inițial de către revoluționari. În baza informațiilor obținute, Gheorghe Bibescu a trecut la arestarea fruntașilor revoluției ce se aflau în orașul București și a anihilat încercarea lui Nicolae Bălcescu de a ridica masele populare la insurecție în Valea Prahovei. Numai spiritul de combativitate și de vigilență revoluționară a maselor, hotărîrea acestora de a scutura jugul feudal, eroismul lor în fața forțelor represive, au salvat revoluția, astfel că ea va izbucni cu o vigoare deosebită, la 9 iunie 1848 la Islaz, în Oltenia, iar ulterior, la 11 iunie, flacăra ei se va aprinde și la București.

Manifestînd lipsă de vigilență și combativitate, elementele moderate din guvernul revoluționar provizoriu au îngăduit menținerea unor cadre ale reacțiunii în posturi importante. Cu complicitatea acestora, boierii reacționari au reușit să aresteze, la 19 iunie 1848, la palat, guvernul provizoriu. Însă tot prin intervenția energică a maselor bucureștene, complotul reacțiunii a fost dejucat și guvernul a fost eliberat, iar coloneii ucigași I. Odobescu și I. Solomon, precum și maiorul Locusteanu, complicele lor, au fost arestați. În această acțiune pentru salvarea revoluției au căzut 7 morți și au fost 8 răniți din rîndurile mulțimii.

Aflînd de indulgența guvernului față de reacțiune și de intenția de a da pedepse moderate complotiștilor, tinărul revoluționar-democrat Nicolae Bălcescu, care între timp fusese trimis la Focșani, pentru a se întîlni cu un emisar turc, recomanda la 22 iunie/4 iulie 1848 guvernului să facă

mai repede judecata complotiștilor și să procedeze mai cu energie, căci numai astfel va căpăta încrederea poporului, nerăbdător să vadă pedepsirea lor exemplară. În acest mod i se va tăia reacțiunii pofta de a mai complota. Pentru aceasta, el recomandă: „Acum avem mijloc de a ne scăpa de toți reacționarii. Trebuie ca judecata să fie foarte expeditivă. O comisie ostășească ar fi de trebuință pentru aceasta, mai cu seamă de veți simți că complotiștii tot lucrează, cum auzisem ieri; atunci nu trebuie a ne feri d-a proclama chiar legea marțială pentru dinșii. În împrejurările grele și extraordinare, trebuie măsuri extraordinare. Nu faceți poezie și sentimentalism, ci dreptate strașnică”¹.

Nedispunind de un serviciu secret de informații și neavând organizată nici activitatea contrainformativă, guvernul revoluționar a fost lipsit de instrumentele necesare verificării și anihilării zvonurilor lansate de reacțiune în vara anului 1848. Printre zvonurile care au circulat în acea perioadă a fost și cel privind îndreptarea spre Capitală a unor puternice armate turcești și rusești, în scopul de a crea o stare de haos și anarhie în țară, de a demobiliza masele populare.

Guvernul provizoriu, derutat și neverificând acest zvon, a căzut în cursa întinsă de reacțiune și a făcut greșeala de a părăsi Capitala, în noaptea de 28 spre 29 iunie 1848, și de a se refugia la Rucăr. Încurajată de situația creată, reacțiunea a reinstaurat regimul Regulamentului organic, însă prin intervenția energică a maselor muncitoare bucureștene, în număr de peste 40 000 oameni, care au dovedit din nou combativitate și vigilență revoluționară, a fost dejucat și cel de-al doilea complot al reacțiunii, salvându-se astfel cauza revoluției.

Guvernul revoluționar, reîntors în Capitală, s-a declarat hotărât să ia „cele mai aspre măsuri pentru a pedepsi, fără excepție, orice minciună, orice intrigă, orice încercare ucigătoare de libertăți”².

Comisarii de propagandă, instituiți de către guvern cu misiunea de a propaga mai departe ideile revoluției printre țărani, au avut și importanta sarcină de a observa acțiunile

¹ Gh. Georgescu-Buzău, *O scrisoare inedită a lui N. Bălcescu*, Studii, II (1949), nr. 4, pag. 178.

² Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1962, vol. III, pag. 334.

reacțiunii din administrație. Aceștia au informat, în numeroase cazuri, guvernul revoluționar asupra unor acțiuni ostile ale boierilor reacționari și despre comportarea aparatului polițienesc, care în cea mai mare parte era format din polițai din vremea lui Bibescu Vodă.

Acționând în favoarea reacțiunii, aparatul polițienesc a continuat să tortureze populația, încercând deseori să paralizaze orice manifestare revoluționară.

Împotriva elanului revoluționar pe care Bălcescu îl însușise comisarilor de propagandă pentru apărarea cauzei revoluției, Nicolae Golescu, ministru din lăuntru, în loc să-i folosească pe aceștia ca una dintre sursele sigure de informare în acea vreme, a căutat să-i tempereze și le-a recomandat să-și potolească ura împotriva boierilor.

Agenții serviciilor de spionaj străine și consulii marilor puteri europene reacționare, îndeosebi ai Rusiei, Turciei, Austriei și Angliei, care se plimbau nestingheriți la București și Iași, au căutat să discrediteze cauza revoluției române peste hotare, transmițând în țările lor, cercurilor conducătoare, informații false, în scopul de a arăta că în Țara Românească stăruie anarhia și dezordinea. Prin aceste acțiuni ei urmăreau să creeze un pretext legal Turciei și Rusiei pentru a interveni cu forța armată în țările române, cum de altfel s-a și petrecut ulterior, cind trupele acestor două puteri reacționare feudale au intrat în Țara Românească în scopul de a restabili cu forța „ordinea regulamentară” și dominația boierimii reacționare.

Pentru a preveni uneltirile subversive ale reacțiunii interne și mai ales pentru a informa opinia publică din țările Europei centrale și apusene asupra adevăratei situații create de revoluție în Țara Românească, precum și pentru a obține sprijinul unor țări pentru cauza revoluției române, guvernul provizoriu a organizat o acțiune diplomatică de informare peste hotare. În acest scop au fost trimiși în misiuni ca agenți diplomatici în străinătate, în august 1848, o serie de fruntași ai revoluției: I. Ghica la Constantinopol; I. Maiorescu pe lângă Dieta germană de la Frankfurt; A. G. Golescu la Paris; D. C. Brătianu la Viena și Budapesta.

Puterile reacționare vecine, informate prin agenții lor secrete din Principate despre adevăratele țeluri ale conducătorilor revoluției române, și-au trimis armatele pentru a restabili „ordinea regulamentară”. Exprimând voința mase-

ior de a apăra autonomia țării și libertățile cucerite, pompierii Capitalei s-au opus cu eroism, în ziua de 13 septembrie 1848, trupelor invadatoare otomane, înscriind o pagină de glorie nepieritoare în analele istoriei, iar țărani panduri din Oltenia s-au adunat în tabăra de la Rîureni, sub conducerea generalului Gheorghe Magheru, pentru apărarea revoluției. Prin intervenția consulului englez la București, Robert Colquhoun, oastea pandurilor a fost dizolvată. Referindu-se la jertfele date de masele populare din Țara Românească împotriva intervenției străine și pentru apărarea cauzei revoluției, Karl Marx a caracterizat eroica rezistență a pompierilor din 13 septembrie 1848 drept „baia de sînge de la București”¹.

4. Aportul activității de informații și de contrainformații în lupta pentru unirea Moldovei cu Țara Românească.

După înăbușirea revoluției de la 1848, domnitorul Barbu Știrbei, în scopul menținerii dominației boierimii, a sporit personalul polițienesc, iar Grigore Ghica, în Moldova, a elaborat o condică pentru reglementarea activității poliției. Această condică, la a cărei elaborare a lucrat și M. Kogălniceanu, a constituit un progres pentru modernizarea activității poliției, care a fost divizată în poliția generală, municipală și poliția judiciară.

Învățînd din unele greșeli săvîrșite în cursul revoluției de la 1848, exilații români au înțeles necesitatea întreprinderii unei puternice acțiuni de propagandă și de informare în străinătate asupra justeții drepturilor istorice ale poporului român, pentru a anihila acțiunile forțelor ostile unirii Moldovei cu Țara Românească. În acest scop, ei au adresat memorii conducătorilor unor state europene, iar în presa vremii au scris articole în care susțineau cu căldură cauza unirii și a independenței țării. Totodată, au dezvoltat relații de prietenie cu o serie de personalități de seamă ale științei și culturii din Franța, Italia, Germania, Anglia, Rusia și din alte țări, pe care le-au inspirat în scrierea unor lucrări favorabile constituirii poporului român într-un stat național unitar.

¹ Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere*, vol. 5, Editura politică, București, 1959, pag. 484.

În momentul deschiderii Congresului de pace de la Paris din 1856, fruntașii mișcării unioniste, prezenți în capitala Franței, au intensificat acțiunea de informare a reprezentanților marilor puteri europene la acest congres despre dorința expresă de unire a poporului român într-un stat național și independent. Prin tratatul de la Paris a fost desființat protectoratul Rusiei asupra Principatelor Române, care au intrat sub garanția colectivă a celor șapte mari puteri europene. Turcia era obligată să respecte administrația independentă și națională a celor două țări românești. Acestea puteau, de comun acord cu Poarta, să ia măsurile necesare în vederea respingerii oricărui atac din afară.

Potrivit prevederilor tratatului de pace, menținerea siguranței interne și paza hotarelor țării erau lăsate armatei naționale din cele două țări române. Totodată, tratatul a consfințit revenirea a trei județe din sudul Basarabiei la Moldova.

Congresul de pace de la Paris a mai stabilit și libertatea navigației pe Dunăre în toată întinderea ei, pentru toate statele, creîndu-se o comisie permanentă, formată din statele riverane, și o comisie europeană, din reprezentanții celor șapte mari puteri, cu o competență limitată.

Intrucît Turcia și Austria s-au împotrivit luării în discuție a dorinței exprese de unire a poporului român într-un stat național, Congresul a hotărît consultarea voinței populației din cele două țări în această problemă prin organizarea de alegeri pentru divanurile ad-hoc. Pentru cercetarea și cunoașterea realităților din cele două țări, s-a trimis la București și lași o comisie de informare a celor șapte mari puteri, care urma să facă propuneri în vederea organizării acestora. Pe baza constatărilor ei și a hotărîrilor divanurilor ad-hoc, s-a înaintat un raport către marile puteri europene cu concluziile ce priveau organizarea viitoare a țărilor române.

Cu prilejul campaniei electorale pentru alegerea deputaților în divanurile ad-hoc, s-a purtat un adevărat război secret între agenții serviciilor de informații ale puterilor ostile unirii — Austria și Turcia —, care acționau în cele două principate în strînsă legătură cu partizanii separatiști, și conducătorii Partidei Naționale, susținuți pe plan internațional de Franța, Rusia, Sardinia și Prusia. De data aceasta, activitatea de informații și de contrainformații organizată de patrioții unioniști a avut o contribuție însemnată în preve-

nirea și deșucarea acțiunilor ostile unirii întreprinse de forțele antiunioniste interne și externe.

Ca agent al turcilor și austriecilor, caimacamul Nicolae Conachi Vogoride nu numai că patrona mai departe samavolniciile separatiste, dar le și dădea amploare. Astfel, miniștrii săi de interne, Costin Catargiu și apoi Vasile Ghica, au instaurat o cruntă teroare împotriva unioniștilor, arestându-i și destituindu-i din funcții. Împreună cu consulul Austriei la Iași, Gödel Lannoy, Vogoride a conlucrat la acțiunea de falsificare a alegerilor, de îndepărtare a partizanilor unioniști și de trecere pe liste a celor separatiști. În astfel de condiții, Vogoride a reușit să constituie un Divan format din elemente ostile unirii.

Dacă majoritatea observatorilor marilor puteri europene la Iași considerau ca false alegerile din Moldova, în schimb agenții secreți ai Austriei se grăbeau să convoace Adunarea ad-hoc, pentru a vota împotriva unirii cu Țara Românească. În aceste împrejurări critice care primejdulau cauza unirii, activitatea de informații și de contrainformații a unioniștilor moldoveni și-a adus aportul său, contribuind la interceptarea și deșucarea planurilor separatiste ale caimacamului Vogoride.

Prin intermediul soției lui, care a demonstrat în acele momente puternice sentimente patriotice, unioniștii au izbutit să pună mina pe corespondența secretă a caimacamului Vogoride.

Modul cum s-a capturat această corespondență constituie o realizare informativă importantă pentru acea vreme și relevă buna organizare a activității de culegere a informațiilor privind acțiunile antiunioniste ale separatiștilor. Ea a fost relevată și de către Karl Marx, care a publicat în ziarul „New York Daily Tribune” nr. 5102, din 27 august 1857, o parte din corespondența secretă adresată lui Vogoride. În acest sens, Marx scria: „Această corespondență a fost susținută acum citva timp din palatul de la Iași al caimacamului și «Étoile du Danube» (ziar unionist român care a apărut la Bruxelles între anii 1856—1857 — n.n.) se fălește acum că se află în posesiunea scrisorilor originale. «Étoile du Danube» consideră furtul prin efracție drept o cale cit se poate de onorabilă pentru a obține informații diplomatice, și, după cit se pare, acest punct de vedere este susținut de întreaga presă oficială europeană”¹.

¹ Karl Marx, *Opere*, vol. 12, pag. 259.

Dezvăluirea conținutului corespondenței secrete a caimacamului Vogoride în fața opiniei publice din țară și de peste hotare a contribuit la demascarea caracterului trădător și reacționar al regimului din Moldova și a dat naștere unei puternice mișcări de protest în cele două țări române. În același timp, Alexandru Ioan Cuza, pe care Vogoride a încercat să și-l apropie, și-a dat demisia din funcția de pîrcălab de Covurlui, în semn de protest împotriva samavolnicilor separatiste la care nu voia să fie asociat.

Unioniștii, sprijinindu-se pe masele populare, au reușit să treacă peste prevederile Convenției de la Paris și să înlăptuiască unirea Moldovei cu Țara Românească prin alegerea ca domn a lui Alexandru Ioan Cuza. Desigur, rolul hotărîtor în înlăptuirea actului unirii de la 5 și 24 ianuarie 1859 l-au avut masele populare. Modul cum a fost însă organizată activitatea de informații și de contrainformații cu acest prilej, vigilența și combativitatea de care s-a dat dovadă față de uneltirile reacțiunii, măsurile de pază și ordine întreprinse în timpul desfășurării lucrărilor Adunării Elective la București, în zilele de 22—24 ianuarie 1859, și asigurarea secretului propunerii privind dubla alegere a domnitorului Alexandru Ioan Cuza au avut un rol important în asigurarea succesului acestui act istoric, luînd prin surprindere forțele reacționare interne și punînd în fața unui fapt împlinit marile puteri europene.

Din studiul unor documente ale vremii rezultă că între fruntașii unioniști din Moldova și cei din Țara Românească a existat o înțelegere secretă pentru alegerea domnului Alexandru Ioan Cuza și la București, taină ce a fost păstrată cu desăvîrșire pentru a nu fi aflată de agenții lui Bibescu și Știrbei, ai Austriei și Turciei, care se străduiau prin toate mijloacele să împiedice unirea celor două țări. Astfel, delegații moldoveni Costache Negri, N. Catargiu și N. Mavrichi, în drum spre Constantinopol, pentru a notifica alegerea lui Cuza, ajunși în București, în ziua de 14/26 ianuarie 1859, au stat aici 4 zile. Cu acest prilej, au avut loc convorbiri secrete cu conducătorii Partidei Naționale muntene, punîndu-se problema înlăptuirii unirii prin alegerea aceluiași domnitor. Dimitrie Bolintineanu, biograful lui Cuza, consemnează că misiunea delegației moldovene la București a fost și de „a scruta ideea dacă este cu putință a veni la unirea țărilor, cel puțin, prin alegerea domnului Moldovei de domn al

Țării Românești"¹. Într-o scrisoare trimisă de D. A. Sturdza către Al. G. Golescu, li se recomanda muntenilor să procedeze cu unirea așa cum au făcut moldovenii.

Presupunând posibilitatea alegerii domnitorului moldovean Cuza și la București, Buol, ministrul de externe al Austriei, telegrafia la Paris: „Cuza a fost ales domn al Moldovei și va fi ales de asemenea și în Valahia”². Dealtfel, același ministru prevăzuse, încă din 1858, că „alesul unuia din Principate avea să fie și alesul celuilalt”³. Aceste presupuneri ale diplomaților austrieci asupra posibilității alegerii lui Cuza și în Țara Românească n-au însemnat că serviciul secret habsburgic a intrat în posesia unor date certe privind acțiunile unioniștilor români pentru alegerea aceluiași domn.

Dînd dovadă de vigilență și combativitate revoluționară, masele au dejucat complotul caimacamilor reacționari Manu și Băleanu, care, în ziua de 23 ianuarie 1859, au adus armata în scopul de a îndepărta pe țărani și orășeni de pe Dealul mitropoliei, pentru a da astfel posibilitatea boierilor conservatori de a alege în liniște pe unul din candidații lor.

Deputații Partidei Naționale s-au întrunit într-o ședință secretă într-o sală a hotelului „Concordia”, în noaptea de 23/24 ianuarie 1859, unde s-a hotărît, la propunerea lui D. Ghica, susținerea candidaturii la domnia Țării Românești a alesului Moldovei. Totodată, s-a hotărît să se păstreze secretul acestei hotărîri pînă la deschiderea Adunării Elective, pentru ca efectul propunerii să fie mai puternic și să împiedice eventualele manevre din partea boierimii. Numai comandantul armatei, generalul Vlădoianu, care, în secret, trecuse de partea unioniștilor, a fost informat pentru a lua măsurile convenite în vederea asigurării succesului dublei alegeri a lui Cuza.

Păstrîndu-se secretul asupra celor hotărîte în acea seară, la deschiderea ședinței Adunării Elective, în ziua de 24 ianuarie/5 februarie 1859, deputatul Partidei Naționale, Vasile Boierescu, a propus o ședință secretă pentru a face o propunere. Cînd s-a pus la vot candidatura lui Cuza, ea a fost votată în unanimitate, chiar și de către deputații con-

¹ Dimitrie Bolintineanu, *Viața lui Cuza Vodă în proză*, vol. I, Iași, 1904, pag. 14.

² Comte de Hübner, *Neuf ans de souvenirs, d'un ambassadeur d'Autriche à Paris sous le second Empire, 1851—1859*, vol. II, Paris, 1904, pag. 264.

³ T. W. Riker, *Cum s-a înfiptuț România*, București, 1944, pag. 243.

servatori. Prin consuli lor din București și Iași, inițiați în tainele spionajului, Austro-Ungaria și Turcia au urmărit cu înfrigurare desfășurarea luptei maselor populare pentru unirea Moldovei cu Țara Românească.

În perioada luptei pentru unire și, mai ales, în zilele deosebite ale lui ianuarie 1859, unioniștii au dejucat cu mult curaj acțiunile secrete întreprinse de serviciile de informații ale puterilor europene ostile formării statului național român.

Masele populare, care, așa cum releva mai tirziu Mihail Kogălniceanu, au avut rolul hotărîtor în înfiptuirea unirii, au anihilat încercările reacțiunii de a alege un domn favorabil ei și au asigurat paza, ordinea și liniștea în București timp de 3 zile, contracarînd în fapt acțiunile organelor polițienești aflate în slujba boierimii reacționare. Prin disciplina dovedită în aceste zile, ele n-au oferit nici un pretext reprezentanților marilor puteri europene pentru a anula alegerea lui Cuza sub motiv că deputații boierimii conservatoare au fost constrinși să-și dea votul unui candidat pe care nu-l doreau.

Înfiptuirea în 1859 a statului național, prin unirea Moldovei cu Țara Românească sub domnia luminoasă a lui Alexandru Ioan Cuza, constituie un moment de o deosebită importanță istorică în viața poporului român. Unirea de la 1859 „...a marcat intrarea țării noastre într-o nouă etapă a evoluției ei capitaliste, a ridicat pe o treaptă superioară lupta de eliberare națională”¹, a contribuit la consolidarea autonomiei interne a țării și a reprezentat un pas important, o premisă esențială către dobîndirea independenței naționale depline a României.

5. Serviciul de informații al domnitorului Alexandru Ioan Cuza în lupta cu forțele reacționare interne și externe, pentru consolidarea autonomiei țării și pregătirea condițiilor necesare dobîndirii neatîrnării.

Prin formarea statului național român, în ianuarie 1859, s-au creat condiții nu numai pentru accelerarea dezvoltării relațiilor de producție capitaliste, a progresului economic și social, ci și pentru modernizarea aparatului de stat.

¹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, pag. 33.

În acest context se înscrie, pe lângă organizarea armatei și dotarea justiției cu instrumente de judecată corespunzătoare, acțiunea de unificare și modernizare a poliției, precum și a celorlalte organe de ordine și de pază. Din primul an al domniei, Comisia centrală de la Focșani a pregătit un proiect de lege pentru unificarea autorităților polițienesci. În anul următor, M. Kogălniceanu, în calitate de ministru de interne în guvernul de la Iași, a inițiat unele măsuri pentru a limita abuzurile autorităților polițienesci împotriva maselor și a respecta legile țării. „Recomand cu tot dinadinsul — arăta el într-un ordin către prefectii județelor — respectul tuturor libertăților cetățenești, ce sînt casa guvernului nostru constituțional. Nici un agent al autorității publice nu este învoit a intra în domiciliul cuiva și a pune mîna pe vreo persoană fără mandat în scris, slobozit de autoritatea îndrituită”¹. Pe de altă parte, aparatul polițienesc s-a dezvoltat prin înființarea unor noi sectoare și prin instituirea poliției comunale.

În anul 1862, domnitorul Alexandru Ioan Cuza a făcut o minuțioasă inspecție Prefecturii poliției Capitalei, cu care ocazie a recomandat prefectului, colonelul N. Bibescu, să dea o deosebită atenție „cancelariei de renseignements”² (serviciul de informații — n.n.). Nici colonelul N. Bibescu însă și nici urmașul acestuia, M. Marghiloman, n-au acordat atenția cuvenită muncii informative.

Cei ce se aflau în fruntea administrației de stat nu numai că nu-l informau corect pe domnitor de situația reală din țară, ci îl dezinformau sau săvîrșeau ei înșiși abuzuri. În aceste condiții, domnitorul Alexandru Ioan Cuza a procedat în numeroase cazuri la informarea personală despre starea de spirit a populației și la verificarea modului de comportare a autorităților de stat sau a unor boieri.

Alexandru Ioan Cuza s-a preocupat și de organizarea unui serviciu de informații, separat de organele polițienesci, care i-a fost de un real ajutor în cunoașterea și anihilarea unor acțiuni ale forțelor reacționare din interior și în contracararea planurilor potrivnice țării, inițiate de unele puteri străine³.

Domnia lui Cuza a coincis pe plan internațional cu intensificarea luptei pe frontul războiului nevăzut între serviciile secrete ale marilor puteri europene, care în condițiile dezvoltării mijloacelor de transport și de comunicații își perfecționaseră metodele și procedeele de lucru. Ca urmare a extinderii rețelei telefonice în toate țările europene, interceptarea convorbirilor efectuate și a depeșelor telegrafice creează posibilități noi în ridicarea conținutului activității informative în viața statelor, iar noile mijloace de transport pe baza aburului fac ca informațiile să ajungă rapid și sigur la locul destinat. În același timp cu noile metode de culegere și transmitere a informațiilor s-au perfecționat și procedeele de codificare și cifrare a acestora.

Integrîndu-se procesului general de dezvoltare a popoarelor europene, cuceririle revoluției tehnico-industriale pe baza aburului pătrundeau, deși anevoios, și în Principatele dunărene. În timpul războiului Crimeii, din anii 1853—1856, s-a introdus rețeaua telefonică, ce va ajunge în cîțiva ani la peste 3 000 km.

Încă din vremea cînd fusese pircălab de Covurlui, Cuza, convingîndu-se tot mai mult de posibilitățile pe care le oferea interceptarea convorbirilor telefonice în cunoașterea planurilor separatistilor, a intrat în relații cu Cezar Librecht, șeful biroului telegrafic din Galați. Inteligent, abil și curtean, belgianul Librecht a devenit util lui Cuza, informîndu-l precis și rapid cu o serie de date, astfel că, în anii grei ai luptei pentru unire, i-a cîștigat încrederea și bunăvoința.

Deoarece vechiul sistem de culegere și transmitere a informațiilor era greoi, iar în cadrul organelor polițienesci existau numeroși agenți aflați în slujba boierilor reacționari și a unor interese străine, domnul Alexandru Ioan Cuza a încredințat misiunea organizării activității de informații și contrainformații vechiului său colaborator Cezar Librecht.

Deținînd funcția de director general al poștelor și telegrafului din Ministerul de Interne, pe tot timpul domniei lui Cuza, Cezar Librecht și-a creat agenți și colaboratori în rândurile personalului ce lucra în această instituție, care prin interceptarea în secret a convorbirilor telefonice și a depeșelor telegrafice îl puneau în contact cu informații și date deosebit de importante.

Grație rețelei sale telegrafice, Librecht îl informa rapid pe Cuza, știind să se facă util și să aibă o putere reală în

¹ N. Turcu, *Manual polițienesc*, București, 1935, pag. 11—12.

² Vasile V. Daskevici, *op. cit.*, pag. 45.

³ Constantin C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, Editura științifică, București, 1970, pag. 365—369.

stat, sugerind domnului soluții, determinând numiri, înaintări și destituiri și mai ales îmbogățindu-se în văzul și în indignarea lumii. Depeșele primite de miniștri erau comunicate simultan sau poate chiar înainte principelui Cuza.

De la consulul general rus, baronul Offenberg, Librecht a aflat prețioase informații în legătură cu acțiunea de opoziție pe care o desfășura Barbu Știrbei la Paris. Aceste informații au fost comunicate imediat lui Cuza pentru a lua măsurile ce se impuneau.

Pe lângă meritele în organizarea activității de informații și contrainformații, documentele vremii dovedesc că Cezar Librecht, fruntaș al camarilei, a avut un rol nefast în viața politică a țării, contribuind la compromiterea și înlăturarea domnitorului Alexandru Ioan Cuza. Astfel, Librecht, depășind atribuțiunile ce i-au fost conferite, a căutat să urmărească discret unele persoane devotate domnitorului român, iar prin informațiile comunicate lui Cuza a contribuit la răcirea relațiilor acestuia cu o serie de colaboratori de valoare. Totodată, el și-a strins o avere uriașă. După abdicarea lui Cuza, Librecht a fost destituit din funcția de director general al poștelor și telegrafului, apoi arestat și trimis în judecată, sechestrându-i-se averea.

Conform uzanțelor internaționale, Principatele Unite, nefiind independente, n-aveau dreptul la reprezentanțe diplomatice permanente, situație în care s-a recurs la misiuni speciale de informare, în care au fost folosite personalități proeminente ale vieții politice, științifice și culturale ale vremii. Astfel, au fost trimiși Vasile Alecsandri la Paris, Londra și Torino (cărui i s-au alăturat ulterior Ștefan Golescu și Dumitru Brătianu pentru Franța), Ion Bălăceanu în Italia, Ludovic Steege la Viena și Berlin, principele Obolenski la Petersburg, iar la Poartă se aflau în misiune Costache Negri și Ioan C. Filipescu.

O primire deosebită i s-a făcut la Paris lui Vasile Alecsandri, care a avut două întrevederi cu împăratul Napoleon al III-lea și cu ministrul său de externe, Walewski. Împăratul nu numai că a aprobat comportarea românilor și a recunoscut dubla alegere a lui Cuza, ci a dat ordin să fie donate armatei române 10 000 puști cu cartușele necesare și a promis că va fi trimisă o misiune militară pentru reorganizarea armatei române și pentru înființarea de stabilimente militare industriale. Numai la Viena și la Constantinopol se tergi-

versa recunoașterea dublei alegeri a lui Cuza, Turcia amenințând chiar cu folosirea forței armate.

În aceste condiții, Cuza, profitând de izbucnirea războiului franco-austriac, în primăvara anului 1859 a mobilizat și a concentrat armata munteană și cea moldoveană în tabăra de la Florești (de lângă Ploiești), fapt ce scoate în evidență calitățile sale de mare strateg militar pe lângă cele de abil diplomat. De aici armata putea fi deplasată cu ușurință atît pe linia Dunării — pentru a-i respinge pe turci — cît și dincolo de Carpați, în Transilvania, în cazul unui conflict cu Austria. După încheierea ostilităților franco-austriece, Turcia și Austria au fost nevoite să recunoască, în cadrul Conferinței de la Paris, din august 1859, îndoita alegere a lui Cuza.

În vederea realizării unirii depline, Cuza a efectuat o vizită la Constantinopol în toamna anului 1861. Dacă domnitorului Cuza i s-au acordat onorurile cuvenite de către Poartă, iar cu prilejul reprezentației de gală, la Teatrul imperial, domnul român a stat în aceeași lojă cu sultanul, această vizită n-a fost lipsită de surprize. Pe toată durata vizitei, domnitorul român a fost înconjurat de agenți secreți turci, care nu numai că-l urmăreau și culegeau informații despre planurile sale, dar intenționau să organizeze chiar acte de diversiune și atentate împotriva membrilor delegației române. Prezența de spirit a lui Cuza a prevenit însă aceste acțiuni.

În urma acestei vizite, Cuza a reușit să obțină desăvîrșirea unirii, astfel că, de la 24 ianuarie 1862, Principatele dunărene vor lua numele de România și se vor unifica cele două guverne, adunări, administrații și armate, orașul București devenind capitala noului stat român.

Un moment care a reliefat calitățile domnitorului Cuza l-a reprezentat tactica adoptată de el cu prilejul tranzitului, în noiembrie-decembrie 1862, prin România, de arme și muniții rusești către Serbia.

În timp ce Turcia și Austria, pe baza informațiilor furnizate de agenții lor secreți, care urmăreau discret itinerarul convoiului de 500 de care cu arme și muniții ce trecea prin România, protestau energic pe lângă Cuza, cerîndu-i sechestrarea lor, acesta a simulat la început ignoranță, apoi a asigurat că va întreprinde cercetări. Ele au fost prelungite însă pînă ce armele și munițiile au ajuns la destinație. În același

timp, Cuza a luat, conform înțelegerii secrete stabilită cu guvernele rus și sîrb, serioase măsuri de pază și securitate a convoiului de arme și muniții, pentru a preveni eventualele acte de diversiune din partea agenților turci și austrieci, iar în scopul de a împiedica capturarea acestuia la trecerea Dunării, au fost concentrate unități militare românești în partea de sud-vest a Olteniei.

Ingeniozitatea lui Cuza de a împleti armonios diplomația cu activitatea de informații și de contrainformații pentru susținerea drepturilor istorice ale României și de a contracara acțiunile fățișe și secrete ale puterilor străine ostile s-a evidențiat cu prilejul secularizării averilor mănăstirești, în decembrie 1863. Acest act, ce a consolidat suveranitatea națională a statului român asupra teritoriului și bogățiilor sale, a atras împotrivirea energică nu numai a Turciei, ci și a Rusiei țariste și Patriarhiei ortodoxe din Constantinopol, care pînă la acea dată adoptaseră o atitudine favorabilă constituirii statului național unitar român. Călugării greci din România constituiau în acea vreme surse serioase de informare pentru serviciile secrete ruse, engleze și chiar turcești, în cunoașterea adevăratei situații politice și militare din această țară.

Acțiunea secularizării averilor mănăstirești inițiată de domnitorul Cuza a fost sprijinită de agenții diplomați români la Constantinopol, Costache Negri și Nicolae Bordeianu. Bine informați asupra poziției forurilor străine care se ocupau de problema mănăstirilor închinete, ei i-au sugerat lui Cuza politica „faptului împlinit” și de a rămîne ferm pe poziție în această problemă. Atunci cînd egumenul Văcăreștilor, delegat al Patriarhiei din Ierusalim, a încercat printr-o circulară să invite pe arendași să plătească arenda cuvenită episcopiei mănăstirilor închinete Sfîntului Mormînt, orice arendă făcută altuia — subînțelegîndu-se statului român — fiind considerată ilegală, Cuza a procedat la destituirea și expulzarea din țară a acestui egumen, calificînd fapta sa ca un act de rebeliune.

Puterile ostile secularizării se gîndeau la eventuale măsuri de coercițiune, chiar se propusese ocuparea tripartită (Rusia, Austria și Turcia) a României. Agenții români de peste hotare informau guvernul de la București despre concentrarea a 54.000 soldați ruși în Basarabia și faptul că Turcia avea intenția de a trimite 100.000 ostași peste Dunăre.

Poarta a oprit un transport de arme și echipament din Franța către România la începutul anului 1864.

În aceste clipe grele pentru țară, agenții români de la Constantinopol îl informau cifrat pe domnul Cuza despre concentrările de trupe străine la granițele statului nostru, cit și asupra evoluției poziției puterilor străine în această problemă.

Acțiunile inițiate de opoziția unui grup de români de la Paris, care cuprindea pe membrii familiilor Bibescu și Stirbei și pe unii antiunioniști moldoveni, au fost urmărite pe diverse căi de serviciul de informații al domnitorului Cuza.

În urma respingerii de către opoziție a proiectului de lege rurală supus Adunării de către M. Kogălniceanu, domnitorul Alexandru Ioan Cuza a inițiat lovitura de stat din 2 mai 1864, dizolvînd Camera și organizînd un plebiscit cu prilejul căruia imensa majoritate a poporului român i-a răspuns favorabil.

Nu mare a fost surpriza opiniei publice din țară cînd, la o săptămînă după lovitura de stat, în ziua de 9/21 mai 1864, autoritățile românești au descoperit complotul Sutzu-Lambert. Bizuîndu-se pe sprijinul unor forțe străine, aceștia au încercat să acționeze pentru revenirea la situația dinainte de Unire.

A doua zi, Baligot de Beyne, secretarul domnitorului Cuza, transmitea telegrafic și semicifrat agentului român la Paris: „Hirtii ajunse în mîna autorităților ieri constată existența unui complot avînd ca scop răsturnarea principelui domnitor, despărțirea Principatelor Unite, întoarcerea la vechiul sistem și numirea unui vechiu ministru al lui Stirbei, dl. Constantin Sutzu, drept caimacam. Sutzu a fost arestat, împreună cu un dr. Lambert, agentul său, care a sosit ieri de la Constantinopol. Hirtiile compromit pe Aali Pașa, pe Safvet Effendi și pe Haggi Bey, ale căror peceti și iscălituri figurează în josul unui act relatînd scopul complotului”¹.

Printre documentele găsite asupra dr. Lambert, la arestarea acestuia la Giurgiu, era și înscrisul din 30 aprilie 1864, prin care Aali și Safvet, miniștri ai Porții, își luau angajamentul ca, după ce Cuza va fi îndepărtat și se va reveni la situația anterioară Unirii, să sprijine numirea lui Constantin Sutzu, în calitate de caimacam al Țării Românești și apoi de domn.

¹ Arhiva Cuza, dosar IX, fila 237.

Din ordinul lui Cuza, în Monitorul din 10/22 mai 1864, care anunța descoperirea complotului, nu au mai apărut date și informații care puteau compromite anumiți demnitari ai Porții. Desigur, domnul Cuza, dînd dovadă de tact și abilitate politică, nu dorea să creeze o situație delicată și inoportună în ajunul plecării sale la Constantinopol, care ar fi atras din nou atenția asupra sa a agenților secreți turci.

Descoperirea acestui complot a reprezentat o reușită importantă pentru serviciul de informații al lui Cuza, care urmărea de mai mult timp grupul Sutzu-Lambert. Arestarea de către autoritățile românești a lui Lambert, la intrarea în România, tocmai cînd avea asupra lui prețiosul înscris pe care urma să-l predea lui Constantin Sutzu, ne face să credem că acesta fusese încadrat de agenți informatori de valoare, chiar din rîndurile unor demnitari turci, ce au furnizat date serviciului de informații român. Închis la Malmaison, dr. Lambert a mărturisit în timpul anchetei despre legăturile sale tainice cu boierii reacționari din țară și cu Safvet Effendi.

În același timp cu descoperirea complotului Sutzu-Lambert, autoritățile polițienești și de informații românești au trecut la reținerea boierului separatist Panait Balș din Iași, care se pusese în slujba unor interese străine poporului român. Acesta înaintase trei memorii marelui vizir Fuad Pașa și lui Aali Pașa, cu care era în relații intime. Prin aceste documente informa Poarta asupra situației politice din țară și solicita sprijinul în vederea separării Moldovei de Țara Românească.

După succesul înregistrat cu prilejul plebiscitului, Alexandru Ioan Cuza, însoțit de o suită de 10 persoane, a pornit din nou spre Constantinopol. Cu această ocazie domnul român a fost tratat cu o extremă curtenie și deferență de către sultan, fiind decorat cu cea mai înaltă distincție otomană. Dar și de data aceasta persoana domnitorului Cuza a stat în atenția agenților secreți otomani și ai puterilor străine ostile, acțiunea lor fiind contracarată cu succes prin măsurile de asigurare a pazei și securității, inițiate de serviciul de informații român, precum și de cei ce asigurau garda domnitorului.

Dovedind din nou calități de mare diplomat, Cuza, în pofida împotrivirii unor mari puteri străine, între care și Rusia, a reușit să obțină recunoașterea internațională a lovi-

turii de stat și consolidarea autonomiei interne. Astfel, prin modificarea Convenției de la Paris, din 7/19 august 1858, „Principatele Unite vor putea în viitor modifica și schimba legile care privesc ocîrmuirea lor internă, cu concursul legal al tuturor puterilor statului și fără nici o intervenție externă, exceptîndu-se, firește, legăturile ce unesc Principatele cu Imperiul otoman”¹.

În realitate, domnul român obținuse de la un for internațional independența legislativă și administrativă a țării, adică dreptul de a adopta sau modifica orice lege, așa cum ceruseră revoluționarii de la 1848. Pe această bază, el a trecut la înfăptuirea legilor electorală și rurală, în vara anului 1864, fapt care a însemnat un nou pas pe calea progresului social în România și în pregătirea premiselor necesare dobîndirii independenței naționale depline a statului român.

Elaborarea, adoptarea și aplicarea de către Cuza a legiurii agrare a avut de întîmpinat împotrivirea opoziției și a unei părți din aparatul de stat, în rîndul căruia numeroși prefecți și subprefecți erau moșieri. În vederea cunoașterii și informării domnului Cuza și a guvernului asupra stării de spirit a aparatului administrativ, Kogălniceanu a recurs la serviciile lui Librecht, care, cu ajutorul rețelei sale de agenți și prin interceptarea convorbirilor telefonice și a corespondenței, a cules informații de o deosebită valoare privind planurile ostile reformei agrare. Tot în acest scop, în primele zile ale lunii iunie 1864, Kogălniceanu întreprinde o cercetare discretă pentru a-și da seama de adevăratele sentimente ale prefecților și subprefecților față de reforma agrară, cerînd, printr-o circulară confidențială, tuturor șefilor de stații telegrafice din țară următoarele: „Referați secret d-lui inspector general al telegrafelor limbagiul și atitudinea prefecților și subprefecților în chestiunea rurală”². Ca urmare a interceptării convorbirilor telefonice, a rezultat că mulți prefecți și subprefecți făceau propagandă la sate contra legiurii agrare.

După promulgarea legiurii agrare, organele Ministerului de Interne, din ordinul lui Kogălniceanu, au contracarat încercările moșierimii de a-i înșela pe țărani și l-au informat pe domn asupra abuzurilor care se săvîrșeau cu prilejul aplicării legii.

¹ *Affaires étrangères. Documents diplomatiques*, Paris, 1865, pag. 93.
² *Arhiva Cuza*, dosar XXIV, fila 79.

Profitind de faptul că domnitorul Cuza s-a înconjurat de a „camarilă”, opoziția a încercat să-l răstoarne cu prilejul vizitei acestuia în străinătate, organizând la 3/15 august 1865 o răscoală a precupeților de legume din București. Însă răzmerița a fost energic reprimată de ministrul de interne, generalul Ion Em. Florescu, iar inspiratorii ei, între care personalități de seamă ale liberalilor-radicali — I. C. Brătianu, C. A. Rosetti, N. Goleescu, E. Carada și C. Brăiloiu — au fost arestați.

Deși lucrurile evoluau către normal și poporul îl privea cu încredere, în fața presiunilor exercitate de unele puteri străine care puneau în pericol suveranitatea și integritatea teritorială a țării, domnitorul Cuza, în mesajul adresat la 5/17 decembrie 1865 parlamentului, a declarat: „Fiți convingși că eu n-ași uza de o putere care nu s-ar întemeia decît pe forță! Fie în capul țării, fie alături cu d-voastră, eu voi fi totdeauna cu țara, pentru țară, fără altă țintă decît voința națională și marile interese ale României. Eu vroiesc să fie bine știut că niciodată persoana mea nu va fi nici o împiedicare la orice eveniment care ar permite de a consolida edificiul politic la a cărui așezare am fost fericit a contribui. În Alexandru Ioan I, Domn al României, românii vor găsi totdeauna pe colonelul Cuza, pe acel colonel Cuza care a proclamat în Adunarea ad-hoc și camera electivă a Moldovei marile principii ale regenerației României și care, fiind domn al Moldovei, declară oficialmente Înaltelor Puteri Garante cînd primia și coroana Valahiei, că el primește această îndoită alegere ca expresia neîndoielnică și statornică a voinței naționale pentru unire — însă numai ca un depozit sacru¹. Declarația lui Cuza că va demisiona de pe tronul României în favoarea unui principe străin și neîntreprinderea de către el a unor măsuri față de cei ce căutau să-l înlăture a reprezentat o înțelegere lucidă, patriotică a conjuncturii politice interne și internaționale, a imperativului politic al momentului istoric. Refuzul domnitorului de a abdica ar fi însemnat compromiterea marelui act istoric al unirii din 1859, cu toate consecințele politice, economice și sociale ce ar fi decurs din aceasta. Totodată, ar fi periclitat suveranitatea și integritatea teritorială a țării, dînd prilej unor puteri europene să-și realizeze scopurile politicii lor expansioniste.

¹ Arhiva Cuza, dosar IV, filele 445 și 446.

În aceste condiții, Cuza nu a întreprins măsuri repressive față de cei ce căutau să-l înlăture și să aducă un principe străin. Nici atunci cînd Cezar Bolliac, prin transilvăneanul Gheorghe Dogărescu, și consulul Italiei, cavalerul Anibal Strambio, l-au informat pe Cuza despre hotărîrea opoziției de a trece în noaptea de 10 spre 11 februarie 1866 la înlăturarea sa, el nu a luat măsuri pentru verificarea acestor informații și întărirea pazei și securității sale.

O expresie a patriotismului de care a dat dovadă Alexandru Ioan Cuza după înlăturarea sa de la domnie rezultă și din urarea făcută de el în momentul plecării definitive din țară: „Să dea Dumnezeu să-i meargă țării mai bine fără mine decît cu mine!” și a încheiat prin cuvintele: „Să trăiască România!”¹.

Masele populare au fost străine de acțiunea din dimineața zilei de 11 februarie 1866, cînd a fost înlăturat Cuza, și îi vor purta o vie amintire acestui domnitor, sub conducerea căruia s-au înlăturat marile reforme social-economice și politice din anii 1863—1864 și s-a consolidat autonomia țării, făcîndu-se pași însemnați către dobîndirea independenței naționale.

6. Unele măsuri întreprinse pentru întărirea organelor de ordine și informații și a armatei în perioada anilor 1866—1876.

În locul lui Cuza a fost adus prințul Carol de Hohenzollern Sigmaringen, înrudit cu cercurile conducătoare dinastice din Germania și din alte țări, care a fost proclamat la 10 mai 1866 de către Adunarea Deputaților domnitor al României sub numele de Carol I.

Sub Carol I, aparatul polițienesc și administrativ a fost întărit în vederea garantării și apărării intereselor cercurilor conducătoare burghezo-moșierești împotriva luptei maselor muncitoare. În acest scop, s-a înființat încă de la 10 mai 1866 o gardă orășenească căreia i se mai spunea și „civică”, subordonată Ministerului de Interne, pentru asigurarea ordinii și siguranței publice în orașe, care a funcționat pînă în anul 1888.

¹ General Alexandru Candiano-Popescu, *Amintiri din viața-mi*, vol. I, București, 1944, pag. 111.

Pentru înăbușirea răscoalelor țărănești și ale grănicerilor, aflate în creștere după înlăturarea lui Cuza, Adunarea Deputaților, în aprilie 1868, a votat un proiect de lege privind la poliția rurală. Legea, al cărei pronunțat caracter reacționar era vădit, avea menirea să apere proprietatea moșierească contra luptei țăranilor. Ea prevedea ca „poliția cîmpenească” să fie pusă sub jurisdicția specială a judecătorilor de plăși și toți cetățenii din mediul rural, între 18 și 70 de ani, împărțiți pe căprării de 10 oameni, să păzească proprietatea și ordinea.

În acești ani s-au manifestat și unele preocupări pentru perfecționarea metodelor și procedeele de lucru, pentru introducerea unor mijloace tehnice în cercetarea criminalistică a infracțiunilor ținînd de competența organelor de poliție. Astfel, în anul 1876, s-a înființat „serviciul fotografic”, care ulterior s-a transformat în „serviciul de identificare”, iar apoi în „serviciul poliției tehnice”, cu atribuții complexe. Mai tîrziu, prin înființarea „Poliției judiciare” s-a acordat agenților de poliție dreptul de a constata contravențiile la regulamentele și ordonanțele comunale.

Elementele progresiste ale vremii au reușit să impună întreprinderea unor măsuri pe linie de stat, care să contribuie la întărirea armatei și a organelor de ordine în vederea pregătirii lor pentru apărarea granițelor țării și dobîndirea independenței depline. În acest sens, Adunarea Deputaților a votat la 2/14 martie 1868 Legea privind organizarea puterii armate, acțiune ce interesa întregul popor român.

Operă a ministrului de război, col. Gheorghe Adrian, unul dintre apropiații lui Nicolae Bălcescu, legea se întemeia pe principiile organizatorice, strategice și tactice concepute de marele democrat revoluționar român în lucrarea sa „Puterea armată și arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei pînă acum”.

În baza prevederilor acestei legi, armata se compunea din cinci elemente distincte: armata permanentă cu rezervele ei; corpul dorobanților și corpul grănicerilor; milițiile; garda civică; gloatele.

Toți bărbații cetățeni români de la 20 la 50 de ani făceau parte dintr-una din aceste diviziuni ale armatei, după cum urmează:

— de la 20 la 27 de ani în armata permanentă, în corpul dorobanților sau în cel al grănicerilor;

— de la 20 la 26 de ani în miliție, dacă nu erau luați în armata permanentă, corpul dorobanților sau în cel al grănicerilor. Miliția urma să aibă în fiecare județ cel puțin un batalion compus din 6 companii;

— garda civică cuprindea pe toți bărbații de la orașe care nu fuseseră recrutați într-una din diviziunile de mai sus. Ea asigura, alături de organele poliției, paza și ordinea în orașe, mai ales pe timpul nopții sau cu prilejul concentrărilor armatei. Totodată, ea contribuia la pregătirea tuturor bărbaților din orașe în vederea apărării țării față de o eventuală agresiune din afară;

— toți bărbații între 20 și 50 de ani care nu făceau parte din nici una din celelalte diviziuni militare erau încorporați la gloate. Acestea urmau a fi organizate în corpuri, făcînd voluntar exerciții militare și primînd arme după necesități de la stat.

Termenul de serviciu în armata permanentă era de trei ani în activitate și patru în rezervă.

Corpul dorobanților urma să aibă în fiecare județ cîte un batalion, în afară de județele unde erau jandarmi călări. Dorobanții, ca și călărașii, se recrutau îndeosebi din țăranii înstăriți, care aveau posibilități de a veni la armată cu caii proprii. Ei făceau serviciul militar, ca și grănicerii, șapte ani, cîte o săptămînă la serviciu și trei acasă.

Armata permanentă, corpul dorobanților și al călărașilor sprijineau autoritățile administrative și polițienești în realizarea ordinii și siguranței din acea vreme, participînd la reprimarea luptei maselor țărănești. Astfel, formațiunile de dorobanți și de călărași îndeplineau, pe lîngă atribuțiile apărării țării împotriva unei agresiuni din afară, și o serie de misiuni pe lînia Ministerului de Interne, la dispoziția căruia erau puse după terminarea instrucției militare. Ele participau la realizarea serviciului administrativ și a urmăririi administrative, la executarea mandatelor de arestare și escortarea arestaților, la îndeplinirea sarcinilor fiscale, la asigurarea pazei și siguranței generale, precum și a ordinii în comune, la constrîngerea țăranilor pentru executarea tocmelilor agricole încheiate cu moșierii și arendașii în conformitate cu prevederile legilor în vigoare¹.

¹ Documente privind istoria României. Războiul pentru independență, vol. I, partea I. Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1954, pag. 196—201, 239—240, 280—281.

Întrebuințarea dorobanților și călărașilor la realizarea unor atribuții ce reveneau organelor administrative, justiției și fiscului putea primejdui interesele fundamentale ale regimului burghezo-moșieresc, împiedica realizarea ordinii interne. Este semnificativ în acest sens cererea prefectului județului Gorj din 14 mai 1875, adresată Ministerului de Interne, ca executarea mandatelor de arestare să nu se mai facă de către călărași, care „trebuie să rămână disponibil pentru menținerea ordinii și siguranței statului”¹. El propunea folosirea călărașilor și a batalionului de dorobanți pentru prinderea vestitului bandit Manița, despre care avea informații că acționa în partea de est a județului, unde aducea grave prejudicii siguranței și ordinii publice.

Dorobanții și călărașii mai erau întrebuințați și pentru asigurarea pazei și ordinii cu prilejul diferitelor târguri și iarmaroace din țară².

Activitatea informativă în timpul crizei orientale din anii 1875—1876

Redeschiderea chestiunii orientale prin izbucnirea răscoalei antiotomane din Herțegovina și Bosnia, în vara anului 1875, și prin răscoala bulgarilor, în aprilie 1876, va constitui prologul războiului ruso-româno-turc din 1877—1878, în urma căruia România, Serbia și Muntenegru vor dobîndi independența națională deplină.

Răscoala antiotomană a popoarelor slave va fi însoțită de un adevărat război clandestin între serviciile secrete ruse și austro-ungare, pe de o parte, și cel otoman, în spațiile căruia activa și cel englez, pe de altă parte. Întrucît teritoriul României constituia locul de trecere a agenților celor două tabere și avînd în vedere că poporul român aștepta momentul favorabil pentru a-și proclama independența deplină, organele de stat românești cu atribuții informative și contrainformative au trebuit să-și sporească vigilența și combativitatea față de uneltirile serviciilor secrete ostile intereselor naționale ale statului român.

În același timp, s-a amplificat activitatea informativă peste hotare, prin intermediul agenților diplomați români, pentru a culege informații privind atitudinea marilor puteri europene față de proclamarea independenței naționale a României. Totodată, organele de stat informau guvernul român asupra desfășurării luptei antiotomane a popoarelor slave și a stării de spirit a populației românești în legătură cu aceste evenimente.

Agentul diplomatic român de la Constantinopol, generalul Ghica, comunica, la 26 martie 1876, următoarele infor-

¹ *Ibidem*, pag. 187—188.

² *Ibidem*, pag. 215.

mații: „Răscoala din Bosnia este aproape generală și se alimentează prin corpuri de voluntari veniți din Croația austriacă; guvernul austriac pare a nu mai fi stăpîn pe situație în provinciile sale slave. Poarta nu mai are deloc trupe în Bosnia; nu se află decît bașibuzuci (înarmați) cu puști cu cremene...”¹.

Desigur, România a sprijinit lupta antiotomană a popoarelor slave din Balcani, însă avînd în vedere că participarea armatei noastre în acest conflict de la început n-ar fi fost favorabilă realizării dezideratului național și din teamă ca teatrul operațiilor militare să nu se strămute la nord de Dunăre, guvernul român a adoptat neutralitatea, acțiune ce a fost aprobată și de către Rusia. La 4/16 ianuarie 1876, Lascăr Catargiu, interimar la Ministerul Afacerilor Străine, a trimis o notă agenților diplomatici români din străinătate pentru orientarea activității lor informative. În nota respectivă se arăta că guvernul român, deși poartă interes răsculărilor, a păstrat neutralitatea cea mai strictă față de aceste evenimente. Dar, deoarece Poarta a întreprins măsuri militare pe Dunăre și îndeosebi la Vidin, guvernul român a fost nevoit să treacă la apărarea teritoriului țării.

În același timp, în notă se preciza că guvernul român își exprima regretul că puterile semnatare ale Tratatului de la Paris din 1856 nu i-au acordat „toate condițiile indispensabile pentru a alcătui, la Porțile Orientului, „un stat puternic și complet independent”. Problema va trebui rezolvată, dar românii trebuie să aștepte ca timpul să le aducă „această soluție”, adică independența².

De asemenea, în notă se dădeau indicații agenților români peste hotare referitoare la informațiile ce trebuiau culese: „Dacă tratativele începute între diferitele puteri sau cele care vor urma cu privire la chestiunea Orientului ascund hotărîri menite a atinge drepturile României, ar fi bine să cunoaștem chiar acum situația ce va rezulta pentru țara noastră. Vă rog așa dar, d-le agent, să încercați prin toate mijloacele de care dispuneți să cunoașteți orice proiect care ne-ar privi direct sau indirect, pentru ca să putem face din timp toate rezervele noastre și să luăm măsuri în consecință”³.

Agenților români li se recomanda totodată să cerceteze cu multă atenție și discreție atitudinea Puterilor Garante față de România în cazul cînd Turcia s-ar prăbuși în lupta cu populațiile subjugate din Imperiul otoman. Guvernul român considera că, în acest caz, „garanția puterilor ar continua să existe pentru țara noastră”, care ar obține, pe baza tratatelor existente, „o situație asemănătoare cu aceea a Belgiei”¹. În cazul cînd armata unei puteri ar încerca să treacă prin România, fără consimțămîntul său, ea se va opune cu armele pentru a se face respectată neutralitatea sa.

Nota, adusă la cunoștința guvernului austro-ungar și a reprezentanților celorlalte puteri europene la Viena, prin indiscreția lui Gheorghe Costaforu, n-a plăcut lui Andrassy, care a invinovățit România de intenții agresive față de Poartă. La rîndul lor, celelalte puteri europene occidentale s-au situat pe o poziție asemănătoare, nedînd curs favorabil revindicărilor legitime ale poporului român².

În aceste condiții, guvernul ce a urmat, prezidat de generalul Ion Em. Florescu, deși era partizan al colaborării militare cu Rusia contra Turciei, a comunicat, la începutul lunii aprilie 1876, agenților diplomatici de peste hotare că România va păstra cea mai strictă neutralitate.

În primăvara anului 1876 a izbucnit răscoala antiotomană a poporului bulgar, ceea ce făcea ca criza orientală să devină și mai acută. Răsculații bulgari au fost sprijiniți în lupta lor și de către masele populare românești. Autoritățile administrative și portuare informau guvernul român despre constituirea unor detașamente înarmate de bulgari în județele situate de-a lungul Dunării, despre înrolările de voluntari din rîndurile populației bulgare de pe teritoriul României, cît și despre poziția favorabilă acestei lupte din partea opiniei publice.

Deși în secret autoritățile administrative și polițienești românești au sprijinit și au facilitat lupta antiotomană a poporului bulgar, guvernul român, pentru a nu primejdui interesele supreme ale țării și mai ales pentru a nu da pretext Turciei să facă incursiuni militare la nord de Dunăre, a luat o serie de măsuri de natură administrativă împotriva bulgarilor, printre care și interzicerea formării de cete înar-

¹ Ibidem, partea a II-a, pag. 137.

² Ibidem, pag. 65.

³ Ibidem, pag. 66.

¹ Ibidem, pag. 66—67.

² Ibidem, pag. 76.

mate pe teritoriul său. Aceste măsuri au avut însă un caracter formal, pentru a respinge acuzațiile ce s-ar fi adus statului român de către Puterile Garante. În văzul autorităților polițienești și informative românești din Giurgiu s-au desfășurat în hotelurile din acest oraș ședințe ale bulgarilor, cu care ocazie s-au recrutat 800 de voluntari ce urmau să fie trimiși pe malul drept al Dunării¹.

În același timp, serviciile de informații și de contrainformații românești, din cadrul armatei, al Ministerului de Interne și Ministerului Afacerilor Străine erau în plină luptă cu agenții serviciilor de spionaj otoman, austriac și englez, aflați pe teritoriul patriei noastre pentru a supraveghea din umbră acțiunile antiotomane ale bulgarilor. Culegând astfel de informații, marile puteri europene, mai ales Turcia, Anglia și Austro-Ungaria, nu o dată au acuzat România că nu respectă neutralitatea și instigă popoarele creștine din Balcani la acte ostile Imperiului otoman.

La 27 aprilie/9 mai 1876, sub presiunea maselor populare a avut loc formarea guvernului coaliției de la Mazar-pașa, prezidat de Manolache C. Epureanu, și în care Ministerul Afacerilor Străine a fost încredințat lui Mihail Kogălniceanu, favorabil dobândirii independenței naționale prin luptă armată împreună cu popoarele din Balcani și alături de Rusia. Însă la câteva zile după formarea acestui guvern, răscoala antiotomană a bulgarilor de la sudul Balcanilor, organizată de Comitetul revoluționar bulgar din Giurgiu, a fost înfrântă de turci, fiind urmată de o sângeroasă și sălbatică represiune care a indignat profund opinia publică românească și pe cea europeană. Emigranții revoluționari bulgari au strins în România arme pentru a provoca o nouă răscoală în Bulgaria vestică, dar n-au putut să treacă Dunărea din cauza măsurilor severe de pază și securitate luate de turci.

Pentru a nu primejdi interesele țării, ministrul afacerilor străine, Mihail Kogălniceanu, a interzis formal trecerea voluntarilor bulgari din România în sudul Dunării. Autoritățile administrative, portuare și polițienești au trecut însă cu vederea pregătirile militare antiotomane ce se efectuau pe teritoriul țării noastre. Astfel, la 15/27 mai 1876, revoluționarul democrat bulgar Hristo Botev a putut să se imbarce la Giurgiu, pe vasul austriac „Radetzki”, împreună cu un

¹ Ibidem, pag. 150.

detașament de 175 de voluntari bulgari, și să debarce a doua zi pe malul drept al Dunării, între Rahova și Lom-Palanca. Nesprijinit de populația locală, îngrozită de măcelurile la care se dedau bașibuzucii turci, detașamentul lui Hristo Botev, după o luptă eroică, a fost lichidat.

Comportarea României cu prilejul răscoalei antiotomane a bulgarilor a fost apreciată ca fiind corectă de către guvernul rus. În acest sens, Emil T. Ghica, girantul agenției diplomatice române de la Petersburg, informa, la 12 mai 1876, pe Mihail Kogălniceanu: „Domnul de Giers (unul dintre colaboratorii apropiați ai cancelarului rus Gorceakov — n.n.) m-a însărcinat să comunic excelenței voastre că aprobă în întregime programul guvernului nostru privind politica externă. O atitudine pașnică și cea mai strictă neutralitate trebuie să constituie totdeauna pavăza României, căreia poziția sa geografică îi permite și căreia interesele sale vitale îi poruncesc să rămână străină de tulburările care frământă malul drept al Dunării”¹.

Criza Imperiului otoman s-a agravat și mai mult, prin izbucnirea, în primăvara anului 1876, a mișcării junilor turci, a naționaliștilor burghezi, care încercau să salveze dominația turcă în Europa printr-o constituție liberală.

Crezând că Imperiul otoman, în urma izbucnirii luptelor interne, ar putea fi ușor învins, Serbia, urmată și de Muntenegru, i-a declarat război la 18/30 iunie 1876.

Serbia, care conta pe sprijinul Rusiei și al Austro-Ungariei, a solicitat României participarea la acest război. Mai bine informată asupra situației reale din Turcia și asupra poziției puterilor europene occidentale față de criza orientală, și considerind totodată că nu era pregătită pentru a interveni cu forțele sale armate împreună cu Serbia și Muntenegru spre a grăbi sfârșitul dominației otomane, România a declarat că își va păstra mai departe atitudinea sa neutrală, la care a indemnă-o și Rusia, în așteptarea momentului favorabil spre a obține prin presiuni recunoașterea independenței de fapt a țării. Ea însă consimțea tacit la înrolarea și trecerea de voluntari sârbi și ruși, în grupe mici, pe teritoriul său. Printre cei care au cerut să se înroleze în aceste detașamente au fost și numeroși cetățeni sârbi din România, precum și unele cadre ale armatei române. Autoritățile româ-

¹ Ibidem, pag. 152.

nești au permis unor ofițeri sîrbi sosiți în țara noastră să cumpere cai și alte materiale pentru nevoile armatei sîrbe¹. Totodată, ele au tolerat funcționarea pe mai departe a Comitetului revoluționar bulgar pe teritoriul român.

Intrucît aprovizionarea armatei sîrbe se realiza cu armament și muniții din Germania și Rusia, guvernul român a consimțit trecerea pe teritoriul țării în secret a acestor transporturi. Încă înainte de izbucnirea războiului sîrbo-turc, agentul diplomatic român de la Belgrad, I. Sturdza, raporta, la 13 iunie 1876, ministrului său de externe următoarele: „Ministrul de război al Serbiei îmi încredințează că o anumită cantitate de arme, venind din Germania, cu destinația (Belgrad) a obținut libera trecere prin Rusia; roagă ca guvernul român să nu împiedice trecerea acestor arme, atât la intrarea lor în România, cît și la ieșirea lor prin Turnu Severin. Armele sînt cu îngrijire ascunse și se cere de la bunăvoința guvernului român, să închidă ochii asupra trecerii lor. Sînt 120 000 de puști, 12 baterii de artilerie și 5 000 de săbii. M-am angajat numai să transmit în secret cele ce preced Excelenței voastre. Aceste arme sosesc la granița noastră peste cîteva zile”².

Chiar a doua zi, la 14 iunie 1876, Mihail Kogălniceanu dă instrucțiuni agentului său diplomatic de la Belgrad să explice principelui Milan cum înțelege România să sprijine războiul antiotoman al sîrbilor prin respectarea în aparență a neutralității României.

În cuprinsul acestor instrucțiuni, el arată: „Cu toate măsurile luate pentru respectarea neutralității României, Serbia are toată simpatia noastră și dovada o face faptul că nu refuzăm trecerea pentru o mie de indivizi care se duc în Serbia în grupuri mici”. În continuare, el ruga pe Sturdza să informeze pe principele Milan asupra faptului că, „deși cunoaștem piedica cu privire la înrolările pe care le fac aceste comitete și la măsurile financiare pe care le iau pentru a ajuta nevoile Serbiei, cunoaștem pînă și numele persoanelor care sînt în fruntea acestor comitete (sîrbe de pe teritoriul românesc — n.n.) și nu au fost în nici un fel urmărite, atunci cînd s-au ferit de a face lucrurile pe față”³.

¹ *Ibidem*, pag. 116.

² *Ibidem*, pag. 183.

³ *Ibidem*, pag. 183—184.

Desigur, pe teritoriul României și pe Dunăre s-au efectuat, în cursul anului 1876, transporturi de armament rus și german către Serbia, de la muniții pînă la tunuri, care au solicitat eforturi deosebite din partea organelor administrative, polițienești și informative românești pentru a le asigura paza și siguranța, de a fi ferite de agenții serviciilor de spionaj otoman și austriac ce urmăreau să afle știri cît mai precise în legătură cu această problemă. Cu toate măsurile luate nu s-a putut asigura secretul deplin al trecerii prin România a armelor și munițiilor către Serbia, deoarece căile ferate ce efectuau transportarea acestora se aflau în mîinile unor companii străine, care aveau legături cu serviciile secrete ale unor mari puteri europene. Astfel, la 16 iulie 1876, Ministerul Afacerilor Străine de la București înștiința agentul său diplomatic de la Belgrad să comunice guvernului sîrb că „transportul de tunuri și puști prin România n-a putut fi ținut în secret de companiile de căi ferate austriece”, care l-au divulgat¹.

Turcia, avînd informații din mai multe surse că prin România ar trece arme către Serbia, nu numai că nu intenționa să satisfacă cererea de recunoaștere a independenței naționale a statului român, dar se pregătea de represalii militare. Astfel, la 7 decembrie 1876, generalul Ghica, agentul diplomatic român la Constantinopol, raporta Ministerului Afacerilor Străine din București următoarele informații: „Ministrul de război otoman pregătește eventuale planuri de campanie. Se intenționează a ocupa Calafatul, pentru a amenința de acolo flancul și spatele armatei inamice, destinată să se apere, fie în Bulgaria, fie prin Serbia. Se poate presupune că turcii ar voi să pună mina pe acest punct deosebit (de mare valoare strategică) pentru ei chiar de la începutul războiului, pentru a lua-o înaintea dușmanului...”².

Pentru a contracara acuzațiile ce i se aduceau de către unele guverne occidentale în legătură cu transporturile de arme către Serbia, ministrul afacerilor străine a cerut, la 15 iulie 1876, agenților săi diplomați de la Berlin, Viena și Constantinopol să dezmință știrea lansată de diplomații englezi, precum că prin România s-ar fi efectuat asemenea transporturi³.

¹ *Ibidem*, pag. 187.

² *Ibidem*, pag. 511.

³ *Ibidem*, pag. 281—282.

La 23 iulie 1876, agentul român de la Constantinopol, generalul Ghica, înainta la București o notă a Porții, prin care guvernul român era invitat a acorda cea mai serioasă atenție interzicerii convoaielor de arme ce ar trece pe teritoriul său pentru a pătrunde în Serbia și de a adopta în consecință măsurile pe care situația le impune¹.

Tot cu această ocazie agentului român i s-a arătat că Turcia dispune de informații că prin România s-ar fi efectuat deja trecerea unui însemnat convoi de arme din Germania către Serbia, între care 60 000 de puști.

În fața acestor acuzații, generalul Ghica a fost însărcinat de guvernul român să intervină la Poartă pentru „...a nu se da crezare prea ușor unor astfel de vești”. Totodată, lui Ghica i s-a mai solicitat să ceară de la guvernul turc informații suplimentare în legătură cu acuzațiile ce i se aduceau României, în sensul de „...a indica cu precizie, pe baza informațiilor primite (de la agenții secreți — n.n.), data exactă a trecerii celor 60 000 de arme și punctele teritoriului românesc pe unde transportul în chestiune a putut să pătrundă și să iasă în mod clandestin”². Prin aceste lămuriri, guvernul român vroia să verifice dacă într-adevăr turcii pătrunseseră pe urmele acestui transport și care erau sursele lor de informare sau dacă acuzațiile erau numai o plăsmuire a serviciului lor secret.

Pornind de la premisa că guvernul otoman era dezorientat de noua turnură a crizei orientale, Mihail Kogălniceanu a redactat, încă de la 15/27 iunie 1876, un lung memoriu, conținând revendicările României în număr de șapte, față de Imperiul otoman, anexându-l a doua zi notei trimise agenților diplomatici români de pe lângă Puterile Garante și Poartă. În schimbul neutralității sale, România cerea: recunoașterea individualității statului român și a numelui de România; admiterea reprezentantului ei în corpul diplomatic; inviolabilitatea teritoriului român și delimitarea insulelor Dunării; asimilarea supușilor români din Turcia situației celorlalți străini și recunoașterea dreptului de judecată a lor de către agenți diplomatici români; încheierea cu Imperiul otoman a unor convenții comerciale, poștale și telegrafice, precum și a unei convenții de extrădare a răufăcătorilor;

¹ *Ibidem*, pag. 297—298.

² *Ibidem*, pag. 298—299.

recunoașterea pașaportului român și abținerea consulilor Turciei de a se amesteca în afacerile privind pe românii din străinătate; fixarea graniței între România și Turcia la gurile Dunării, pe talvegul brațului principal al acestui fluviu¹.

Nota se încheia cu amenințarea că dacă revendicările ei n-ar fi satisfăcute, România va fi silită să ia o altă atitudine decât cea de până atunci. Puterile Garante însă, în majoritatea lor, au primit cu răceală sau ostilitate revendicările României, văzând în ele o cerere de independență deghezată.

Guvernul rus considera demersul neoportun, neputându-se atunci exercita vreo altă presiune asupra Porții în afara celei legate de războiul pornit de către Serbia și Muntenegru. Decazes, ministrul afacerilor externe al Franței, referindu-se la revendicările României, declara agentului diplomatic român la Paris că „el este singurul care nu a vrut să discute memoriul tratând despre cele șapte puncte” și, insistând, vorbea despre „inoportunitatea și primejdia de a ridica acum aceste chestiuni...”². La Londra, România era înfățișată ca fiind împinsă de „o ambiție bolnăvicioasă și nutrind în taină proiecte fie împotriva Turciei, fie împotriva Austro-Ungariei...”³. Poarta, solicitată să dea răspuns, a declarat demersul nepotrivit, sub pretextul că nu se putea ocupa de el decât după sfârșitul războiului.

Războiul dintre Serbia și Turcia a pus în mare primejdie siguranța navigației comerciale pe Dunăre, întrucât Poarta, conform Conferinței de la Londra din 1871, avea dreptul să introducă flota sa de război pe acest fluviu, ceea ce ar fi produs mari daune celorlalte state riverane — România și Austro-Ungaria. Pentru a feri invadarea teritoriului național de către armata otomană ce ar fi fost transportată pe Dunăre de către armata otomană ce ar fi fost transportată pe Dunăre de flota sa, România a propus neutralizarea acestui fluviu pe porțiunea cuprinsă între gura Timocului și Virceorova, obligându-se totodată să aprovizioneze garnizoana turcă din Ada-Kaleh. De astă dată, toate marile puteri europene, inclusiv Poarta, au primit favorabil propunerile României de neutralizare a Dunării.

Pentru apărarea frontierei pe Dunăre în sectorul unde, la sudul fluviului, se dădeau lupte grele între sirbi și turci, s-a constituit Corpul de observație de la Gruia (județul

¹ *Ibidem*, pag. 193—194.

² *Ibidem*, pag. 263.

³ *Ibidem*, pag. 287.

Mehedinți), sub comanda colonelului Mihail Cristodor Cerchez. În același timp, serviciile cu atribuții informative din acea vreme — unitățile militare, căpitaniile de porturi, oficiile poștale, organele administrației de stat și polițienesci — supravegheau activitatea turcilor la sud de Dunăre, culegând informații despre pregătirile lor militare, fortificațiile ce le ridicau și starea de spirit a populației. La 23 decembrie 1876, Ministerul Afacerilor Străine cerea căpitaniilor de porturi din Galați, Brăila, Călărași, Oltenița, Giurgiu, Turnu Măgurele, Corabia, Calafat și Turnu Severin să informeze despre orice mișcare a vaselor de război turce.

Și informațiile despre turci n-au întârziat să sosească. Chiar a doua zi, la 24 decembrie 1876, căpitania portului Călărași raporta Ministerului Afacerilor Străine unele date despre mișcările și lucrările de fortificație ale turcilor din Silistra, unde se aflau cantonați peste 13 000 de militari turci, din care 5 000 sosiți în ultimele trei zile¹.

Războiul Serbiei și Muntenegrului contra Porții agrava criza orientală. Cele două imperii feudale reacționare — Austro-Ungaria și Rusia — profitând de înrăutățirea situației interne și internaționale a Porții, au considerat că a sosit momentul propice pentru realizarea unora din planurile lor expansioniste pe seama popoarelor din această parte a Europei. În vederea stabilirii unei soluții comune, împărații Alexandru al II-lea și Francisc-Iosif, însoțiți de miniștrii lor de externe — Gorceakov și Andrassy — s-au întâlnit, la 26 iunie/8 iulie 1876, în castelul de la Reichstadt în Boemia. Aci s-a ajuns la un acord verbal care prevedea că, în cazul cînd Turcia se va prăbuși, Rusia să reîntre în hotarele ei dinainte de 1856, iar Austro-Ungaria să anexeze o parte din Bosnia și Herțegovina, așa cum dealtfel au și evoluat lucrurile cu prilejul tratatelor de pace de la San Ștefan și Berlin. Așa înțelegeau cele două imperii autocrate să sprijine lupta de eliberare a popoarelor din Balcani de sub dominația otomană: anexîndu-și teritorii însemnate din trupul acestora.

Informate asupra acestor acțiuni secrete, cercurile conducătoare românești le-au apreciat cu luciditate, înțelegînd că prin neutralitatea Austro-Ungariei se crea posibilitatea participării României la un război al Rusiei contra Turciei, ceea ce ar fi dus la asigurarea spatelui frontului armatei

române. Poziția Austro-Ungariei însă nu a fost întotdeauna favorabilă intereselor naționale ale poporului român, supraveghînd prin agenții săi secreți pregătirile militare ale armatei române și creînd greutăți serioase în livrarea unor comenzi de arme și muniții.

Contînd pe acordul secret al celor două mari puteri, Mihail Kogălniceanu, nemulțumit că Poarta refuza satisfacerea celor șapte revendicări formulate de el, în nota din 16/28 iunie 1876, a căutat să împingă România în război.

Pentru a pregăti terenul în această direcție, el a trimis, la 20 iulie/1 august 1876, agenților diplomatici români de pe lingă Puterile Garante o nouă notă în care a acuzat Turcia de ororile săvîrșite în Balcani și declara că „armata română freamătă sub jugul disciplinei, doritoare să ia parte la luptă...”².

La 24 iulie/5 august 1876, Kogălniceanu a trimis agenților diplomatici români de peste hotare o notă și mai categorică în care arăta că opinia publică din țară va sili guvernul să renunțe la neutralitate și să intre în războiul anti-otoman, și îi invita totodată pe aceștia să convingă marile puteri să soluționeze cît mai repede cele șapte revendicări. Demisia sa din guvern a pus însă capăt acestei cereri pentru recunoașterea de fapt a independenței României.

Titularul Ministerului Afacerilor Străine în guvernul liberal prezidat de Ion Brătianu, fracționistul Nae Ionescu, a părăsit politica externă tot mai îndrăzneată a lui Kogălniceanu, devenind partizan hotărît al respectării cu strictețe a neutralității României. La cererea lui Giers ca „guvernul român să închidă ochii”³ în privința transportului de arme și muniții din Rusia în Serbia, s-a răspuns negativ, admițîndu-se numai trecerea liberă a voluntarilor ruși cu armamentul ce-l aveau în dotare.

Cu toate acestea, nu Nae Ionescu era acela care impunea tonul în orientarea politicii externe a României. Acțiunile lui erau contracarate de însuși primul ministru al țării, Ion C. Brătianu, care, fără știrea sa, a luat măsuri pentru a pune politica externă a României în acord cu cea a Rusiei și Austro-Ungariei, despre care presupunea că s-au înțeles la Reichstadt. Cînd Francisc-Iosif a făcut o vizită la Sibiu,

¹ Ibidem, pag. 535, 544.

² Ibidem, pag. 294.

³ Ibidem, pag. 306.

În ultima decadă a lunii august 1876, Brătianu a mers să-l salute, asigurându-l de buna vecinătate a României. În același timp, Ion Ghica a fost trimis la Constantinopol spre a căuta să obțină satisfacerea celor șapte revendicări, dar n-a reușit.

În cursul lunilor iulie-septembrie 1876, turcii, dispunând de o numeroasă armată, dotată cu armament modern din Anglia și Germania, au înfrânt forțele armate ale Serbiei, fapt ce a neliniștit opinia publică din România și a întărit curentul războinic din Rusia. Încă de la începutul lunii septembrie 1876, într-un consiliu ținut de Alexandru al II-lea la Livadia, în Crimeea, s-a ajuns la concluzia că războiul devenise inevitabil.

Pentru respingerea unei agresiuni otomane la nord de Dunăre, guvernul român a concentrat, în a doua jumătate a lunii septembrie 1876, sub pretextul manevrelor de toamnă, cele patru divizii ale armatei române, cu rezervele lor. Pentru întărirea forței combative a armatei, s-au înființat, la 26 noiembrie 1876, încă opt regimente de dorobanți, iar ulterior altele de călărași¹.

Pentru susținerea realizării dezideratului național, activitatea informativă a agenților diplomatici români de peste hotare s-a amplificat în toamna anului 1876. În acest sens, la 13 septembrie 1876, Grigore Cantacuzino, agentul diplomatic al României în Italia, raporta: „...Informațiile pe care socot a le putea comunica Excelenței voastre, mai ales în ce privește situațiile respective ale Austriei și Rusiei, le dețin fie din notele mele redactate în urma convorbirilor cu personalul ambasadei austro-ungare acreditat pe lângă M. S. Regele Italiei, fie mai ales din notele secrete scrise de la Viena de către o persoană suspusă și în situația de a putea comunica date importante, de cele mai multe ori extrase chiar din izvoarele diplomatice și din cercul restrâns al contelui Andrassy (conducătorul politicii externe austro-ungare — n.n.)”².

Agenții diplomatici români în străinătate îndeplineau și unele atribuții contrainformative, contribuind la descoperirea și demascarea unor agenți din rândurile cetățenilor români ai serviciilor de informații străine. Astfel, agentul român de la Paris comunica, la 14 februarie 1876, ministrului afacerilor străine din București, că ziaristul român Gornescu este informatorul ambadorului turc din Franța, căruia „i-a oferit de

mai multe ori serviciile sale”, comunicându-i „noi știri foarte grave” despre planurile tainice întreprinse de guvernul român pentru dobândirea neatârării¹.

În această perioadă de febrilă activitate politico-diplomatică, emisari ai guvernului și ai lui Carol I au fost trimiși, înainte de a se începe tratative cu Rusia, în misiuni oficiale de informare în străinătate pentru a descifra planurile și dedesubturile politicii externe a marilor puteri europene în Balcani, de care depindea viitorul patriei noastre. O atenție deosebită s-a acordat cunoașterii poziției cercurilor politice conducătoare de la Constantinopol, Petersburg, Viena, Paris și Londra față de dezideratul poporului român de a obține independența deplină.

Guvernul român a trimis pe C. A. Rosetti la Paris și pe Ion Ghica la Londra, cu misiunea secretă de a sonda cele două guverne occidentale dacă erau sau nu hotărâte să apere neutralitatea României. Franța nu și-a luat nici un angajament, dar a îndemnat guvernul român să nu se teamă de nimic atâta timp cât va păstra neutralitatea, iar Salisbury, ministru pentru afacerile Indiei în guvernul britanic, în resortul căruia intrau și problemele Orientului Apropiat și Mijlociu, a avizat pe Ion Ghica că Anglia nu va permite nici o încălcare a neutralității României. Garanția specială cerută de C. A. Rosetti și Ion Ghica nu s-a dat. În realitate, Anglia era potrivnică independenței României și Serbiei, pe motivul că o asemenea măsură „ar constitui primul pas spre destrămarea Imperiului turcesc în Europa”², care constituia o piață de desfacere pentru produsele industriale britanice.

După încheierea armistițiului turco-sârb, în toamna anului 1876, guvernul român a trimis reprezentanților săi diplomatici următoarea telegramă-instrucțiune: „O problemă, între altele, se va impune în prealabil negocierilor: este vorba de sancționarea garanției date României prin tratate. Neutralitatea noastră nu este bună pentru noi și pentru Europa, decât dacă Puterile Garante acordă României, printr-un act internațional, o garanție specială în previziunea eventualității unui război între una din puteri și Turcia. Vă rog să sondați cu cea mai mare discreție dispoziția în această privință a guvernului pe lângă care sunteți acreditat”³.

¹ Ibidem, pag. 117.

² Istoria României, vol. IV, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, pag. 594—595.

³ Ibidem, pag. 595.

¹ Ibidem, pag. 479—488.

² Ibidem, pag. 355—358.

Agentul român de la Viena informa conducerea Ministerului Afacerilor Străine de la București despre discuția purtată cu ambasadorul turc din Austro-Ungaria, din care rezulta că, în urma Conferinței de la Constantinopol, Poarta nu are de gând să acorde independența deplină României.

Din nou, la 5/17 noiembrie 1876, Nae Ionescu, ministru de externe, cerea agenților săi diplomați în străinătate să sondeze guvernele Puterilor Garante în legătură cu ceea ce s-ar putea întâmpla cu neutralitatea României în cazul izbucnirii războiului dintre Rusia și Turcia.

Paralel cu acțiunile ministrului său de externe, primul ministru Ion C. Brătianu a început tratative secrete cu guvernul rus în vederea unor acțiuni comune împotriva Turciei. O grijă deosebită trebuia acordată de către guvernul român asigurării secretului tratatelor începute cu Rusia, pentru ca serviciile de informații ale Turciei, Marii Britanii și Austro-Ungariei să nu le intercepteze, căci aceasta ar fi periclitat interesele României.

La 26 septembrie/8 octombrie 1876, o delegație guvernamentală română, compusă din primul ministru Ion C. Brătianu, ministrul de război G. Slăniceanu și alții, a mers la Livadia — în Crimeea — spre a stabili o înțelegere privind eventuala trecere a armatelor Rusiei, pe teritoriul României, în Turcia. La 29 septembrie/11 octombrie, delegația a fost primită de cancelarul Gorceakov, apoi de țarul Alexandru al II-lea.

Informat că rușii n-ar dori decît o „convenție militară de caracter nepolitic”, Ion C. Brătianu, situîndu-se pe o poziție fermă, patriotică, i-a răspuns lui Gorceakov că armata română se va împotrivi cu forța trecerii armatei ruse în cazul cînd nu va fi recunoscută independența națională și respectată integritatea teritorială a statului nostru, adăugînd că „...se va vedea dacă Rusia va lăsa să se scrie în istorie că a pornit opera de mîntuire a creștinilor din Turcia vîrsînd singele celor din România”¹.

Delegația română a acceptat în principiu trecerea armatelor ruse prin România contra Turciei, pe baza unei convenții ce urma să fie elaborată și semnată ulterior. La 4/16 octombrie 1876, Consiliul de la Livadia a ajuns la concluzia

¹ Nicolae Iorga, *Războiul pentru independența României*, București, 1927, pag. 58.

că înainte de trecerea frontierei trebuie încheiată o convenție cu România.

În timp ce ministrul de externe, Nae Ionescu, spera să obțină recunoașterea independenței de la Puterile Garante numai pe cale politico-diplomatică, Ion C. Brătianu era preocupat de elaborarea proiectului convenției cu Rusia. Pentru grăbirea acestei acțiuni, în cursul lunii noiembrie 1876 s-a întrunit la București o comisie ruso-română care a elaborat textul convenției de trecere a armatelor Rusiei prin România. În vederea semnării convenției, Ion C. Brătianu a cerut delegatului rus imputerniciri speciale, pe care Gorceakov nu s-a grăbit să i le acorde. Domnitorul Carol I a cerut între timp părerea asupra necesității semnării convenției și cancelarului Bismark, care l-a sfătuit că e preferabil ca România să permită trecerea armatelor ruse pe baza unui tratat, decît să li se împotrivescă.

În Serbia, armatele turcești, superioare ca număr și înzestrare tehnică, continuau să înainteze. Numai amenințarea cu războiul din partea Rusiei a silit Poarta să încheie, la 21 octombrie/2 noiembrie 1876, armistițiul.

După semnarea armistițiului respectiv, s-au desfășurat la Constantinopol lucrările Conferinței Puterilor Garante, convocată de către Anglia la sugestia lui Gorceakov, ca să impună Porții autonomia Bosniei, Herțegovinei și a Bulgariei. Nae Ionescu și partizanii neutralității au crezut că prin această conferință vor putea obține de la Puterile Garante independența României, în care scop au trimis la Constantinopol un delegat în misiune specială. Conferința n-a acceptat însă să ia în discuție revendicările României, iar noua constituție otomană, promulgată de sultan, la 11/23 decembrie 1876, prevedea dreptul acestuia de a investi șefii provinciilor privilegiate. România continua să fie considerată ca făcînd parte din Imperiul otoman.

În urma neînțelegerilor ivite în guvern privind problema colaborării cu Rusia și a demisiei lui Dimitrie A. Sturdza, proiectul convenției româno-ruse nu mai putea fi ținut secret. Ca urmare, în noaptea de 5/17—6/18 ianuarie 1877 a avut loc o întrunire a deputaților și senatorilor majorității, în care s-a discutat semnarea convenției cu Rusia. Majoritatea celor prezenți s-a pronunțat pentru semnarea convenției, în timp ce minoritatea, compusă din liberali moderați, s-a declarat împotriva ei.

Față de refuzul Porții de a-i accepta hotărârile, Conferința de la Constantinopol și-a încheiat activitatea la 8/20 ianuarie 1877, nereușita ei datorindu-se obstrucției anacronice a guvernului otoman față de revendicările popoarelor din Balcani, care luptau pentru eliberarea lor națională. La stăruința Rusiei, reprezentanții puterilor semnatare ale Tratatului de la Paris, în afara celui al Turciei, au semnat, la 19/31 martie 1877, un protocol ce conținea aceleași recomandări pentru Poartă, pe care i le făcuse și Conferința de la Constantinopol. Guvernul turc a respins și de astă dată cererile formulate în protocol. În urma eșecului acestor acțiuni diplomatice nu mai rămânea decît soluția războiului pentru a-i impune Turciei satisfacerea dezideratelor naționale ale popoarelor din Balcani, în spatele cărora se aflau interesele imperialiste ale Rusiei țariste. Aceasta însemna intrarea în război împotriva Turciei a Rusiei cu uriașul ei potențial militar, fapt ce implica și România în conflictul respectiv. Teritoriul ei va deveni ținta actelor de agresiune ale bandelor înarmate turcești și va fi cucerit de agenții serviciului de spionaj otoman.

Pentru a-și asigura spatele frontului și a evita situația din războiul ruso-turc din 1853—1856, cînd trupele austriece au ocupat Principatele dunărene, în timp ce armatele rusești trecuseră Dunărea, ambasadorul rus la Viena, Novikov, și ministrul de externe habsburgic, Andrassy, au semnat, la 3/15 ianuarie 1877, o convenție secretă la Budapesta. Prin aceasta Austro-Ungaria se angaja să rămînă neutră, în schimbul anexării Bosniei și Herțegovinei, în cazul că Rusia va declara război Turciei. În aceste condiții, Rusia a intensificat pregătirile militare în vederea războiului cu Turcia și a cerut insistent guvernului român să semneze convenția de trecere a armatelor ruse.

Pentru respingerea unui eventual atac din partea turcilor, în sectorul Galați-Brăila, generalul aghiotant Nepokoitki, comandantul trupelor ruse din Basarabia, avînd informații că trupele românești vor colabora cu ei în războiul antiotoman, a propus, încă de la 23 decembrie 1876, sprijinirea armatei române din această zonă cu două divizii ruse.

Organele de informații și contrainformații românești în preajma proclamării independenței naționale și în cursul războiului ruso-româno-turc

1. Sistemul informativ român în preajma și în timpul războiului de independență.

Purtătoare ale unor bogate tradiții în arta informațiilor în lupta seculară a poporului român pentru apărarea gliei strămoșești împotriva cîmpirii străine, pentru neatîrnare și unitate statală, organele cu atribuții pe linie de informații și de contrainformații românești au avut un rol activ în pregătirea condițiilor proclamării independenței naționale depline la 9 Mai 1877 și în desfășurarea războiului ruso-româno-turc. Ele au participat la descoperirea și contracararea acțiunilor îndreptate împotriva independenței naționale, la informarea cercurilor conducătoare ale țării asupra situației din Imperiul otoman și a poziției Puterilor Garante față de recunoașterea dreptului la independență al statului român, la pregătirea informativă a participării armatei române, alături de cea rusă, la războiul antiotoman, prin procurarea informațiilor necesare și la anihilarea spionajului străin.

De asemenea, serviciile de informații și de contrainformații românești au contribuit la asigurarea secretului de stat și militar, a pazei și siguranței unor obiective militare și strategice, la cunoașterea stării de spirit a populației din țară, a modului de desfășurare a rechizițiilor și a navigației pe Dunăre. Concomitent, aceste organe au desfășurat o puter-

nică acțiune de susținere a intereselor statului român peste hotare, de influențare și cîștigare a unor personalități politice, a presei și opiniei publice și de informare asupra posibilităților de procurare a armamentului și munițiilor necesare armatei române. Această activitate s-a desfășurat în strînsă legătură cu cea diplomatică, uneori avînd direcții comune și fiind realizată de aceleași cadre, prin metode și procedee specifice.

În interiorul țării, activitatea informativă și contrainformativă s-a împletit cu cea administrativă și polițienească, cu cea militară de informații și contrainformații. Ea a fost întregită cu datele rezultate din cercetarea militară și cele obținute de organele parchetelor și tribunalelor. Pentru executarea unor sarcini cu caracter contrainformativ, organele polițienești, de informații și de contrainformații românești au colaborat cu cele rusești. Legătura dintre ele se realiza prin intermediul comisarului general de pe lîngă Înaltul comandament militar rus, cu sediul la Ploiești, și al comisarilor speciali atașați în cadrul celor nouă corpuri ale armatei ruse.

Cum în preajma și în timpul războiului de independență n-a existat un organ unic special de informații și de contrainformații român, care să asimileze toate atribuțiile de culegere a informațiilor cu ajutorul agenturii, de realizare în mod unitar a informării cercurilor conducătoare și de dirijare a acțiunii de contrapropagandă în țară și peste hotare, sarcinile muncii informative au fost executate de mai multe organe de stat române, subordonate ministerelor de externe, interne, război, justiție, finanțe, lucrărilor publice și transporturilor. Unele dintre aceste organe au fost însărcinate expres să realizeze atribuții pe linie informativă și contrainformativă, iar altele le-au îndeplinit concomitent cu activitatea principală pentru care au fost create.

Presă patriotică a vremii, în frunte cu ziarul „Românul”, condus de C. A. Rosetti, a adus servicii de neprețuit pe linia muncii informative și contrainformative, contribuind la demascarea unor acțiuni ale forțelor reacționare din interior, ostile neamului român, și la procurarea de informații prețioase privind atitudinea anumitor cercuri politice din străinătate față de lupta poporului român.

Activitatea de informații și de contrainformații a fost sprijinită cu abnegație, în preajma și în timpul războiului de independență, de românii de pretutindeni, îndeosebi de cei

din sudul Dunării, precum și de patrioții bulgari și sirbi. Numeroși cetățeni români din Imperiul otoman, dorind să-și aducă contribuția la realizarea visului milenar al poporului român, de a trăi liber și independent într-un stat unit românesc, au constituit surse prețioase de informare ale organelor de stat românești, furnizînd date și informații ce interesau Comandamentul militar româno-rus.

La rîndul lor, refugiații bulgari, care au găsit pe teritoriul patriei noastre nu numai un loc de refugiu în fața terorii turcești, ci și condiții propice în vederea organizării și ducerii unei neconținute lupte antiotomane, au înțeles că este necesar să ajute organele de stat românești în procurarea unor informații privind forțele militare inamice.

Românii din Austro-Ungaria și din alte țări ale Europei au informat pe agenții români de peste hotare în legătură cu poziția cercurilor conducătoare și a presei din aceste țări față de lupta poporului nostru pentru dobîndirea neamului românesc, au sprijinit acțiunile armatei în procurarea armamentului și munițiilor necesare. Unii dintre ei au cerut chiar să fie încadrați în rîndurile armatei române.

O rodnică colaborare informativă s-a stabilit și s-a dezvoltat între autoritățile românești și organele de informații militare ale armatei sirbe, care au transmis cu regularitate anumite date despre forțele militare turcești din centrul fortificat al Vidinului și acțiunile flotei militare otomane pe Dunăre. La rîndul lor, serviciile românești au transmis informațiile respective și serviciilor secrete ruse. Date deosebit de importante privind planurile turcilor față de România au fost obținute și de unii militanți revoluționari ai popoarelor vecine, de la care, prin intermediul unor prieteni ai poporului român din străinătate, au ajuns în posesia agenților diplomatici români acreditați în diverse țări ale Europei și, în final, la Ministerul Afacerilor Străine.

Masele populare românești, începînd de la țărani situați de-a lungul Dunării, de la paznicii turmelor de vite din ostroavele Dunării, de la ostașii ce vegheau zi și noapte țărmul pentru a surprinde mișcările turcilor, de la sergenții de stradă, care supravegheau activitatea agenților turci și pînă la intelectualii patrioți, ce înfierau prin scris faptele dușmanilor neamului românesc, au sprijinit activitatea de informații a statului român.

Datorită aportului unor cadre ale armatei române, în frunte cu generalul Alexandru Cernat, activitatea de informații, de contrainformații și de cercetare militară a fost organizată la nivelul cerințelor vremii, în conformitate cu legile războiului modern, ceea ce i-a permis să-și aducă o contribuție de prim ordin la dobândirea victoriei de către armatele ruso-române asupra celor turcești în marile bătălii purtate în acest război.

Mihail Kogălniceanu, cunoscut în preajma și în timpul războiului de independență ca un mare om politic, diplomat, istoric și literat, are merite deosebite și în organizarea activității informative peste hotare, în centralizarea informațiilor asupra navigației pe Dunăre, a datelor despre jafurile și prădăciunile produse de turci pe teritoriul românesc.

Primul ministru al țării, Ion C. Brătianu, titularul Ministerului de Interne și conducătorul administrației de stat în preajma și în timpul războiului ruso-româno-turc, a condus și îndrumat atât activitatea informativă și contrainformativă internă, cât și pe cea de ordine, care era realizată de organele polițienești și gărzile civice. Insuși domnitorul Carol I participa la realizarea activității contrainformative, controlând modul cum era asigurat secretul militar și se respectau de către presă, poștă și telegraf măsurile de siguranță stabilite.

Ațit Carol, Kogălniceanu, Brătianu, dar mai ales generalul Alexandru Cernat, cât și alte cadre care făceau parte din Comandamentul armatei române sau al marilor unități militare, au dovedit în aceste clipe hotărâtoare pentru viitorul națiunii noastre capacitate superioară în evaluarea informațiilor raportate de organele din subordine. Aceasta a conferit un rol important activității de informații și contrainformații în luarea unor decizii militare, în orientarea politicii interne și externe a statului român și în elaborarea planurilor bătăliilor de la Plevna, Rahova, Smîrdan, Vidin etc.

La rândul lor, organele justiției și parchetului s-au angajat în eforturile întregului aparat de stat pentru sprijinirea armatei, furnizând serviciilor informative și contrainformative datele ce reieșeau din anchetarea și judecarea unor agenți ai spionajului străin.

Nu în aceeași măsură a servit sistemul pedepselor aplicate unor agenți și spioni, care, fiind prea blind, nu a constituit o măsură suficient de educativă pentru a reține pe alții de la acțiuni ostile statului român.

2. Ministerul Afacerilor Străine, organizator al activității informative peste hotare.

Acest minister, concomitent cu activitatea diplomatică, a organizat și condus acțiunile informative și contrainformative ale României peste hotare, pentru cunoașterea poziției cercurilor conducătoare din străinătate, a opiniei publice și presei față de problema proclamării independenței naționale și, mai apoi, față de participarea armatei române, alături de cea rusă, la războiul împotriva Turciei.

În centrul acestei activități s-au situat descoperirea, prin mijloacele muncii informative și ale celei diplomatice, a planurilor cercurilor conducătoare din Turcia față de România, procurarea de informații privind pregătirile armatei turcești la sud de Dunăre și intenția de invadare a teritoriului românesc.

Principalele organe care au realizat această grea activitate au fost agențiile române din străinătate, acreditate la Viena, Paris, Berlin, Constantinopol, Roma, Londra, Petersburg, Belgrad, Atena etc. Agenții și giranții care formau personalul acestora au desfășurat o intensă activitate pe frontul războiului secret. Din rândul lor s-au relevat I. Bălăceanu (Viena), Callimaki Catargi (Paris), generalul Ghica (Constantinopol și apoi Petersburg), Degre (Berlin), Cantacuzino și Mitilineu (Roma), Sturdza (Belgrad) și alții. Informațiile și știrile erau culese de către aceștia din sursele oficiale: din declarații și comunicate ale guvernelor din țările în care erau acreditați, din convorbirile purtate cu conducătorii politicii externe ai țărilor respective, cu personalul diplomatic acreditat în capitalele acestor state, din presa străină sau prin relațiile ce le aveau în cercurile politice, militare și economice.

În situații deosebite, agenții români au recurs la armele subtile ale atragerii la colaborare a unor persoane din aceste țări, creîndu-și rezidenturi. Un sprijin însemnat în activitatea lor informativă l-au reprezentat și cetățenii români aflați în străinătate sau trimiși în misiuni secrete. Datele obținute de către ei erau codificate, folosindu-se practica schimbării permanente a cifrurilor.

Sub conducerea Ministerului Afacerilor Străine se aflau și comisarii speciali acreditați pe lângă corpurile armatei ruse. Aceștia, pe lângă asigurarea legăturii autorităților civile românești cu cele militare ruse, informau guvernul român

asupra problemelor privind comportarea armatei aliate și a măsurilor de siguranță întreprinse pe timpul cantonării și a deplasării ei prin diverse localități.

Ministerul Afacerilor Străine coordona și îndruma navigația pe Dunăre care, în urma Congresului de la Paris din 1856, avea o reglementare internațională. În acest scop, căpitaniile de porturi au primit misiunea de a-l informa direct cu datele nou apărute, constituind avanposturi înaintate ale activității de informații românești în acea vreme. Ele au cules și au semnalat informații deosebit de importante privind acțiunile și pregătirile militare ale turcilor la sud de Dunăre îndreptate împotriva țării noastre. Totodată, au semnalat prezența unor spioni ai serviciului secret turc în porturile românești, au urmărit îndeaproape mișcările flotei militare otomane de pe fluviu și s-au informat asupra consecințelor incursiunilor de pradă și jaf ale trupelor neregulate. Informațiile privind actele pirateresti turcești pe Dunăre și pe malul românesc erau centralizate la ministerul respectiv, fiind apoi folosite în notele ce se adresau Puterilor Garante sau în instrucțiunile care se trimiteau agenților diplomatici români, în vederea demascării în fața opiniei publice europene a acțiunilor agresive ale Turciei împotriva țării noastre. O altă sarcină ce îi revenea Ministerului Afacerilor Străine era și centralizarea informațiilor obținute de birourile de vamă din punctele de frontieră ale țării. Ele semnalau pătrunderea în țară a unor agenți ai spionajului turc și austro-ungar.

3. Organele de informații și de contrainformații din cadrul Ministerului de Interne.

În această perioadă, Ministerul de Interne și-a realizat atribuțiile pe linie informativă și contrainformativă prin următoarele organe:

a) Direcția generală a administrației de stat.

În subordinea acestei direcții se aflau prefecturile de județe, subprefecturile de plăși și primăriile comunale.

Pe lângă exercitarea atribuțiilor administrative în județele respective, prefectii, în calitate de ofițeri de poliție și de

siguranță, desfășurau și activitate informativă și contrainformativă, bazată pe informațiile culese și raportate de subprefecții plășilor din județe și de primarii comunelor.

Activitatea prefectilor a constat în următoarele: culegerea de informații privind starea de spirit a populației, mersul rechizițiilor, desfășurarea lucrărilor agricole și aprovizionarea armatei cu cele necesare; descoperirea și înaintarea către organele parchetului și justiției a agenților spionajului străin; întreprinderea unor măsuri de siguranță privind asigurarea secretului de stat și militar pe raza județului respectiv și supravegherea respectării de către instituțiile din județ a ordinelor guvernului pe această linie; informarea asupra incursiunilor de pradă ale unităților neregulate turcești în ostroavele Dunării și asupra localităților situate pe malul românesc; evaluarea pagubelor pricinuite de turci și raportarea acestora guvernului; culegerea de informații cu privire la fortificațiile ridicate de turci pe malul drept al Dunării; anchetarea unor nereguli și abuzuri săvârșite de militarii ruși împotriva populației civile; organizarea populației civile pentru a se apăra împotriva acțiunilor agresive și pirateresti ale turcilor.

În același timp, prefecturile informau guvernul asupra atitudinii unor categorii sociale față de rechizițiile și donațiile pentru înzestrarea armatei. Unele informații se refereau la atitudinea populației românești din Transilvania și Bucovina privind lupta poporului român pentru dobândirea neamului.

Pentru executarea unor atribuții administrative, la dispoziția prefecturilor se aflau dorobanți și călărași, însă după decretarea mobilizării armatei române aceștia au fost trimiși în unitățile militare din localitățile situate de-a lungul Dunării. În timpul participării armatei române la războiul antiotoman, prefecturile și plășile aveau în subordine milițieni și polițiști, care asigurau ordinea internă din orașe și comune.

b) Direcția generală a poștelor, telefoanelor și telegrafului.

Direcția respectivă avea în subordinea sa oficiile poștale, telefonice și telegrafice din orașele și comunele țării noastre.

Diriginții oficiilor poștale și telefonice au îndeplinit numeroase misiuni, printre care: interceptarea convorbirilor

telefonice și a corespondenței agenților spionajului turc și austro-ungar; culegerea de informații privind pregătirile militare turcești și actele pirateresti ale bașibuzucilor și cerchezilor turci pe teritoriul românesc; asigurarea secretelor militare românești și ruse, transmise prin poștă, telefon și telegraf; sesizarea organelor contrainformative românești în legătură cu persoanele care căutau să pătrundă la datele secrete ce se transmiteau prin oficiile poștale și telefonice etc.

Pentru asigurarea secretului transiterii informațiilor prin poștă, telefon și telegraf, s-au întreprins o serie de măsuri de siguranță. Dintre acestea pot fi enumerate următoarele: paza liniilor și oficiilor telefonice de către militari; codificarea și cifrarea tuturor convorbirilor telefonice ale unităților militare; controlul riguros al depeșelor; introducerea interdicției de a nu se expedia corespondență cifrată peste hotare de către particulari; îndepărtarea persoanelor suspecte din jurul sediilor poștale și telefonice; expedierea corespondenței cu caracter secret însoțită de pază militară ș.a.

O atribuție specială îi revenea Oficiului telefonic din orașul Turnu Severin, care primea și comunica organelor militare românești informațiile transmise de serviciul de informații sîrb din Negotin. De asemenea, acest oficiu efectua și verificări asupra unor persoane bănuite de spionaj care treceau granița.

Deși utilizarea unora dintre aceste metode devenise cunoscută, oficiile poștale, telefonice și telegrafice, îndeosebi cele situate în localitățile de-a lungul Dunării, au desfășurat o rodnică activitate informativă și contrainformativă, furnizând informații de valoare privind pregătirile militare turcești la sud de Dunăre.

Diriginții oficiilor poștale și telegrafice își procurau totodată informațiile operative cu ajutorul factorilor poștali, care zilnic soseau din fiecare comună la sediul oficiului cu o serie de constatări și informații. Pentru verificarea unor zvonuri sau a unor informații îndoielnice, dar care prezentau importanță, diriginții oficiilor poștale procedau chiar la investigații, controale și la supravegherea suspectilor.

c) Poliția și gărzile civice.

Ele aveau ca atribuții principale asigurarea ordinii interne și a pazei sediilor instituțiilor de stat. Cu ocazia îndeplinirii sarcinilor menționate, poliția îndeplinea și unele atribuții pe linie informativă. Este semnificativ în acest sens aportul anumitor poliții orășenești în reținerea unor agenți ai serviciilor de spionaj, pe care i-au înaintat parchetului și justiției, și la realizarea măsurilor de siguranță pe linia secretului de stat.

d) Direcția generală a Monitorului Oficial.

În preajma proclamării independenței naționale și a desfășurării războiului ruso-româno-turc, Direcția generală a Monitorului Oficial a contribuit la educarea contrainformativă a populației, prin combaterea zvonurilor forțelor ostile neamului, și la dezinformarea serviciilor secrete străine.

Prin Monitorul Oficial erau aduse la cunoștința cetățenilor țării măsurile întreprinse de guvernul român, de autoritățile militare și polițienești pentru asigurarea secretului de stat, restricțiile impuse în scopul prevenirii scurgerii de informații către inamic, precum și comunicatele pentru dezmințirea zvonurilor lansate de forțele interne ostile independenței naționale, de diverse ziare de peste hotare, de cercuri diplomatice sau de serviciile de spionaj. Totodată, în coloanele acestei publicații au apărut articole ce aveau ca scop inducerea în eroare a serviciilor de spionaj asupra unor acțiuni secrete ale guvernului român mai ales pe linia colaborării cu Rusia, precum și dezinformarea în legătură cu adevăratele misiuni ale armatei române.

După decretarea mobilizării generale în primăvara anului 1877, formațiunile de jandarmi și cele de pompieri au trecut în subordinea Ministerului de Război, primele participând la realizarea poliției militare românești. Cele două escadroane de jandarmi au luat parte la asigurarea pazei domnitorului Carol I și a înalților demnitari ruși care se aflau pe teritoriul României în timpul războiului.

4. Organele de informații și de contrainformații ale armatei române.

Împrejurările deosebit de grele în care se afla națiunea română, în primăvara și vara anului 1877, când teritoriul ei era amenințat de a fi transformat în teatrul unui război pustiitor, au impus organizarea de către Ministerul de Război a unei temeinice activități de informații și de contrainformații militare, cât și de cercetare militară.

Obiectivele acestei atât de importante activități au fost următoarele:

- culegerea de informații privind armata turcă (forțele și dispunerea ei, armamentul din dotare, itinerarul de deplasare a unităților militare, lucrările de fortificații, obiectivele și planurile de luptă);

- cunoașterea terenului la sud de Dunăre, unde avea să activeze armata română, a stării de spirit a populației din Imperiul otoman;

- contracararea activității de culegere a informațiilor de către agenții spionajului inamic și unitățile militare turce;

- luarea unor măsuri contrainformative, în vederea asigurării secretului de stat și militar de către toate instituțiile și persoanele care deserveau unitățile armatei române;

- organizarea pazei, poliției și siguranței unităților militare, a depozitelor de muniții și a punctelor strategice;

- trimiterea în misiuni de informare și de recunoaștere la sud de Dunăre a unor cadre sau subunități militare;

- organizarea cercetării militare asupra trupelor inamicului;

- efectuarea schimbului de informații cu organele similare ale armatelor rusă și sîrbă.

Activitatea de informații și contrainformații militare era îndrumată și coordonată de către ministrul de război și șeful Marelui Cartier General al Armatei Române. Însuși generalul Alexandru Cernat, titularul acestui minister și comandant al armatei, va participa, mai ales în vremea asediului Plevnei, la realizarea unor acțiuni importante ale muncii informative, îndeosebi în etapa analizei și evaluării informațiilor despre inamic, și la informarea domnitorului Carol I.

În elaborarea planurilor de luptă ale armatei române, generalul Cernat a împletit arta culegerii informațiilor cu talentul său militar. Astfel, activitatea de informații și contrainformații militare, organizată cu pricepere de către el, va

constitui unul dintre factorii hotărâtori ai conducerii armatelor ruso-române la victoria asupra celor otomane în bătălia decisivă de la Plevna.

Principalele organe din cadrul Ministerului de Război care participau la realizarea activității de informații și contrainformații militare în acea perioadă au fost:

a) Marele Cartier General al Armatei Române.

În compunerea acestuia intrau șase secții, din care, cu atribuții informative și contrainformative și pe linia cercetării militare, erau: secția I — a operațiilor militare; secția a II-a — topografică; secția a III-a — genistică și artilerie; secția a VI-a — pretoratul (condus de marele pretor).

Comandantul Marelui Cartier General al Armatei Române avea îndatorirea de a lua, în înțelegere cu marele pretor, măsurile necesare pentru asigurarea poliției și securității acestui organ. Pentru îndeplinirea acestor atribuții, el avea în subordine formațiunile jandarmeriei, garda de onoare și șeful escortei. Totodată, comandantul Marelui Cartier General al Armatei avea îndatorirea să stabilească consemnul santinelor și parola curierilor și să facă cunoscut armatei semnul distinctiv al militarilor din escortă, care aveau liberă trecere prin toate unitățile.

Una dintre atribuțiile importante ale comandantului Marelui Cartier General al Armatei era aceea de a întreprinde măsurile necesare pentru asigurarea secretului militar, care, de altfel, constituia o îndatorire a tuturor cadrelor armatei. „Păstrarea secretului absolut al operațiilor și mișcărilor proiectate fiind prima condiție a succesului oricărei întreprinderi militare, orice ofițer, care se va abate de la observarea riguroasă a acestei prescripții, chiar în cazurile când n-ar fi consecințe — se atenționează în Ordinul de zi pe armată nr. 1 de la 14 aprilie 1877 —, va fi tradus înaintea Consiliului de război”¹. De asemenea, comandantul Marelui Cartier General al Armatei iniția măsurile necesare asigurării secretului corespondenței militare.

Săptăminal, Marele Cartier General al Armatei întocmea o situație — sinteză informativă — cu principalele informații raportate de secțiile menționate, și anume:

¹ Documente privind istoria României. Războiul de independență, vol. II, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1952, pag. 230—232.

— Secția I transmitea informații cu privire la mișcarea trupelor proprii, situația frontului de operații și numărul prizonierilor inamici.

— Secția a II-a comunica informații privind: rezultatul descoperirilor și recunoașterilor la inamic; punctele ocupate de efectivele inamicului; resursele sale materiale și umane; pierderile ce le-a înregistrat în ultima perioadă; mijloacele sale de apărare artificiale sau obstacolele naturale de învins pe teritoriul său; topografia poziției ocupată de unitățile turcești; starea morală a trupelor inamicului; proiectele de luptă ale inamicului și obiectivele urmărite de el.

— Secția a III-a raporta informațiile ce priveau fortificațiile și artileria descoperite la inamic.

— Secția a VI-a transmitea informații privind: situația celor închiși pentru delictе și crime; procesele și sentințele date conform normelor justiției militare; numărul prizonierilor inamici și locurile unde au fost îndreptați pentru internare; datele culese de la spioni și dezertori. În același timp, această secție raporta măsurile de siguranță întreprinse atât în interesul armatei, cât și al populației din localitățile în care se aflau cantonate sau operau unități militare românești.

Secțiile operațiilor militare și topografică, care elaborau planurile de luptă operaționale ale armatei și hărțile topografice în vederea orientării comandanților în conducerea trupelor pe timpul războiului antiotoman, centralizau informațiile despre inamic culese de către cele două corpuri de armată și datele rezultate din cercetarea militară a unităților de grăniceri ce se aflau de-a lungul Dunării.

Dacă primele trei secții aveau numai atribuții de natură informativă, Secția a VI-a — pretoratul —, în subordinea căreia activa jandarmeria militară, a reprezentat principalul organ contrainformativ și de siguranță al armatei române, precursorul organelor de informații și de contrainformații militare de mai târziu.

În competența pretoratului intra asigurarea sarcinilor de poliție militară, controlul pazei unităților și obiectivelor militare, precum și urmărirea și descoperirea agenților spionajului inamic.

Pe lângă conducerea fiecărui corp de armată și divizii se afla câte un pretor, care era obligat să raporteze marelui pretor „despre tot ce survine... privitor la dezertări, prizo-

nieri, spioni și arestați, cu un cuvint tot ce interesa armata ca poliție și disciplină”¹.

Pretorii erau numiți din rândurile ofițerilor cu o bună pregătire juridică și cunoștințe profesionale în materie de informații, precum și cunoscători de limbi străine. De exemplu, în cursul lunii mai 1877 a fost numit pretor de divizie căpitanul Crămălău, care, pe lângă aptitudinile ce le avea pentru această muncă, cunoștea foarte bine limba turcă, pentru a fi de folos armatei române în campania din sudul Dunării².

Marele pretor era comandantul jandarmeriei armatei, iar pretorii, comandanții jandarmeriei diviziilor.

Jandarmeria participa la realizarea sarcinilor ce îi reveneau pretoratului pentru asigurarea poliției militare. Astfel, ea urmărea și aresta pe cei suspecți de activitate în favoarea inamicului, întocmind procesele-verbale ce se impuneau în astfel de cazuri, și îi escorta pe cei condamnați la locurile de detenție.

Militarii aveau obligația, în cazul când aflau despre vreo crimă ori delict, să înștiințeze de îndată pe pretor sau pe oricare ofițer de jandarmi și să răspundă la toate întrebările puse de aceștia.

Marele pretor avea obligația să transmită celorlalți pretori și ofițerilor jandarmeriei ordinele și instrucțiunile primite de la comandantul armatei române sau de la comandantul Marelui Cartier General. El raporta în fiecare zi comandantului armatei române informațiile culese ce interesau guvernul țării și primea de la acesta ordine cu privire la orientarea și realizarea atribuțiilor sale informative și contrainformative. Concomitent cu realizarea atribuțiilor pe linia poliției militare, pretorii și jandarmeria trebuiau să-i protejeze pe locuitorii localităților unde era cantonată armata contra jafului sau a oricăror silnicii din partea unor răufăcători. Îndată ce aflau despre comiterea vreunei crime sau delict, ei începeau cercetările necesare, iar în caz de surprindere în fapt se deplasau imediat în acele locuri și începeau stringerea probelor și informațiilor, pe care le consemnau într-un proces-verbal³. De asemenea, pretorii și jandarmeria aveau misiunea să descopere pe acei militari ce ar fi desfășurat activități ostile armatei după care îi înaintau

¹ Ibidem, pag. 460—461.

² Ibidem, pag. 18.

³ Ibidem, pag. 344.

comandanților de divizii, iar aceștia, la rîndul lor, hotărau trimiterea lor în fața instanțelor de judecată. Atunci cînd persoanele suspecte erau înaintate consiliilor de război, pretorii erau obligați să înainteze toate documentele necesare și să apară ca martori. Urmărirea și supravegherea activității personalului de deservire a armatei (negustori, vivandieri, cantinieri, meseriași, servitori etc.) intra tot în atribuțiile jandarmeriei. Comandanții de mari unități militare care aveau „secretari tălmăci” erau datori a comunica o serie de date de stare civilă și semnalmente lor pretorilor, care îi verificau pentru a preveni pătrunderea în cadrul armatei a unor agenți ai spionajului inamic¹.

Una din atribuțiile de seamă ale pretorilor o reprezenta anchetarea refugiaților, dezertorilor și prizonierilor inamicului, precum și a spionilor și a agenților spionajului inamic. Cu acest prilej pretorii încheiau un proces-verbal în care consemnau informațiile cu valoare operativă pentru armată. Anchetarea acestor persoane se făcea după un anumit chestionar, urmărindu-se obținerea cît mai multor informații necesare armatei.

Pe lîngă atribuțiile menționate, pretorii participau, alături de comandanții corpurilor de armată, divizii și regimente, la întreprinderea unor măsuri de siguranță în localitățile unde erau cantonate unități militare românești. Măsurile mai importante constau în îndepărtarea persoanelor suspecte de spionaj din localitățile respective, organizarea pazei liniilor telefonice, a obiectivelor militare și a depozitelor de muniții, precum și în arestarea persoanelor surprinse în jurul unor locuri militare interzise.

b) Comandanții corpurilor de armată, divizii, regimente și batalioane.

Pe lîngă exercitarea atribuțiilor lor de comandanți de unități militare, aceștia au desfășurat, în colaborare cu secțiile Marelui Cartier General al Armatei, atît în preajma proclamării independenței naționale, cît și, mai ales, în perioada pregătirii informative a armatei și a participării ei la războiul ruso-româno-turc, o multiplă activitate informativă și de cercetare militară.

Comandanții dispuneau de o pregătire corespunzătoare pe linie informativă, dovedeau ingeniozitate, discernămint și

¹ Ibidem, pag. 345.

spirit de orientare în alegerea celor mai adecvate metode și procedee de culegere a informațiilor și se angajau cu toată hotărîrea în îndeplinirea misiunii încredințate.

Comandanții de unități militare aveau pe linia activității informative următoarele atribuții: organizarea activității de culegere a informațiilor despre armata otomană și fortificațiile ridicate în orașele-porturi de pe malul drept al Dunării; descoperirea planurilor de luptă și a intențiilor inamicului; organizarea observării și cercetării militare de-a lungul Dunării; întreprinderea de măsuri ferme pentru protecția secretului militar din propriile unități; inițierea, împreună cu unitățile jandarmeriei, a măsurilor de poliție militară și pentru asigurarea siguranței propriilor trupe; realizarea colaborării și schimbului de informații cu alte organe de stat românești etc.

Informațiile obținute de către unitățile militare se raportaau pe cale ierarhică, centralizîndu-se la Ministerul de Război sau la Marele Cartier General al Armatei, la secțiile operațiilor militare, topografică și genistică.

Mijloacele și metodele de culegere a informațiilor erau judicios alese și la nivelul cerințelor războiului secret din acea vreme, precum și a posibilităților financiare de care dispunea țara.

c) Comandanții de garnizoane.

Cu prilejul controalelor ce le întreprindeau asupra militarilor dintr-un oraș sau o localitate unde era cantonată armata română, comandanții de garnizoană aveau posibilitatea să intre în posesia unor informații privind activitatea agenților spionajului inamic sau în legătură cu anumite deficiențe care priveau sistemul de siguranță și de poliție al unităților militare românești.

d) Unitățile de grăniceri și din serviciul de avanposturi și de patrulare ale armatei.

O contribuție la completarea informațiilor militare ale comandanților români despre pregătirile și mișcările forțelor turcești, precum și despre lucrările genistice ce se ridicau la sud de Dunăre și-au adus-o și pichetele de grăniceri, serviciul de patrulare și de cercetare al unităților militare românești, care, după decretarea mobilizării generale, au fost can-

ionate în porturi și localități românești situate de-a lungul Dunării. Acestea supravegheau în permanență mișcările inamicului pentru a înștiința din timp Comandamentul militar român în cazul în care turcii ar fi încercat vreo invazie la nord de Dunăre.

După trecerea armatei române la sud de Dunăre, în vara anului 1877, s-a instituit Corpul de observații, cu misiunea de a ține sub supraveghere și a culege informații despre grupul de armate turcești concentrate la Vidin.

Informații referitoare la siguranța unităților militare românești rezultau și din serviciul de pază și gardă al obiectivelor militare strategice și al depozitelor de muniții.

5. Alte organe de stat care prin natura activității lor au intrat în posesia unor informații privind acțiunile spionajului inamic și pregătirile militare otomane.

a) Parchetele.

Cu prilejul anchetării spionilor sau a agenților inamicului, parchetele descopereau noi date și informații privind activitatea acestora, pe care le comunicau organelor informative ale Ministerului de Interne ori ale Ministerului de Război.

b) Instanțele de judecată civilă.

Atât judecătoriile, cât și tribunalele urmăreau în desfășurarea proceselor și aflarea unor noi date referitoare la activitățile desfășurate de agenții spionajului inamic.

c) Birourile de vamă.

În timpul controlului ce-l efectuau asupra actelor și bagajelor cetățenilor străini sau români, ce intrau sau ieșeau din țară, vameșii aveau prilejul să descopere documente de spionaj sau să intre în posesia unor date secrete ce interesau organele de informații românești.

6. Mijloacele, metodele și procedeele de culegere a informațiilor de către armată.

Principalele mijloace și metode pentru procurarea informațiilor de natură militară de către organele informative și de către comandanții de unități, în anii 1876—1878, au fost:

a) Observarea.

Era metoda cea mai simplă de culegere a informațiilor despre inamic sau de verificare și de aprofundare a unor date culese anterior. Observarea se executa atât de comandanți, cât și de către echipe de cercetare sau de unități militare în prima linie a frontului.

Ea consta în urmărirea cu atenție a activității zilnice sau de noapte a inamicului, pentru a-i surprinde orice mișcare și intenție de luptă. Se făcea cu ochiul liber sau cu ajutorul lunetelor, din locuri ascunse sau din adăposturi special amenajate.

b) Recunoașterea.

Această metodă se folosea de către unitățile militare pentru a culege informații despre activitatea inamicului prin trimiterea unor subunități pe teritoriul lui.

Prin recunoaștere se urmărea culegerea unor informații despre inamic, referitoare la: descoperirea lucrărilor genistice, fortificațiilor și a locurilor de amplasament al artileriei; armamentul din dotarea armatei; numărul aproximativ al forțelor armate; sursele de aprovizionare a frontului; mijloacele de legătură dintre unitățile militare; identificarea numelor comandanților marilor unități militare; planurile de luptă; sistemul căilor de comunicații și starea de spirit a populației etc.

Recunoașterea reprezenta principala metodă uzitată de către Comandamentul militar român pentru culegerea informațiilor necesare întocmirii hărților topografice ale unor localități din sudul Dunării și actualizării datelor din hărțile existente. De asemenea, prin executarea unor recunoașteri tot mai dese pe malul drept al Dunării, Comandamentul mili-

tar român a studiat punctele favorabile traversării fluviului de către armata română, pentru a participa la războiul ruso-turc.

Prin trimiterea unor subunități în misiuni de recunoaștere în jurul obiectivelor militare turcești, Comandamentul armatei române a urmărit și corectarea tirului artileriei românești, descoperirea și semnalarea pentru aceasta a pozițiilor ocupate de tunurile garnizoanelor inamice.

În cazuri deosebite, militarii români procedau la distrugerea unor lucrări genistice turcești și puneau la cale acte de diversiune împotriva mijloacelor de comunicație și a surselor de aprovizionare a acestora. Totodată, prin recunoașteri, au fost culese informațiile necesare trupelor de geniu în vederea pregătirii și amplasării materialelor pentru lucrările genistice ce urmau a fi ridicate după trecerea Dunării de către armata română.

Recunoașterea, care a reprezentat principala metodă de culegere a informațiilor despre forțele militare turcești de-a lungul Dunării, se organiza după o metodologie bine definită, întocmindu-se planuri și schițe de desfășurare a ei. După reîntoarcerea din misiune a unei subunități de recunoaștere, comandantul acesteia centraliza, analiza și raporta informațiile culese, după care le consemna pe hărți sau schițe. În acest sens, în Ordinul nr. 3 al șefului Marele Cartier General al Armatei, din 18 aprilie 1877, se preciza: „Se va adopta ca regulă generală ca fiecare porțiune de trupă ce merge în recunoaștere, sau ca detașament spre inamic, să facă întotdeauna itinerarul drumului ce parcurge și să noteze pe dînsul mai cu seamă accidentele terenului care pot fi favorabile sau defavorabile în timpul retragerii, precum și locurile a căror capacitate de rezistență va trebui cunoscută prin lucrări artificiale care să servească într-un marș retrograd”¹.

În scopul executării în condiții cât mai bune a recunoașterilor și pentru a se evita descoperirea de către inamic, culegerea informațiilor se realiza de obicei noaptea din locuri ascunse și cu mare atenție. Atunci cînd exista garanția de a nu fi surprinși de turci se culegeau informații și de la cetățenii bulgari și români din sudul Dunării.

După ce armata rusă a trecut în sudul Dunării, recunoașterile unităților militare românești au devenit tot mai nume-

roase, contribuind la pregătirea informativă a armatei românești în vederea participării ei efective la războiul neașteptat. Prin astfel de acțiuni curajoase ale ostașilor români, Marele Cartier General al Armatei Române a realizat o informare precisă asupra forțelor militare turcești de la Vidin, Rahova, Lom-Palanca, Șistov, Nicopole, Rusciuc, Silistra, Turtucaia, Hirșova, Tulcea și din alte centre întărite. Cu prilejul acestor operații curajoase, au fost distruse și unele puncte ale bașibuzucilor, care jefuiau și prădau neîncetat teritoriul românesc.

Pe lângă cele două metode folosite de către unitățile militare românești în culegerea informațiilor despre inamic, au mai fost folosite și următoarele surse de informare:

— *Mărturiile refugiaților români, bulgari și de alt neam din sudul Dunării*, care, pe lângă relevarea actelor de teroare și cruzime săvîrșite de turci împotriva populației nemusulmane, cuprindeau informații privind existența forțelor militare otomane din diferite orașe și porturi, mișcările lor, armamentul și munițiile de care dispuneau, starea morală, intențiile și planurile de luptă. Uneori, informațiile furnizate de refugiați erau atât de detaliate încît indicau și numărul batalioanelor de infanterie și al escadroanelor, al oamenilor, cailor, tunurilor etc., precum și numele unor comandanți militari turci.

Informațiile rezultate din mărturiile refugiaților erau coroborate cu datele provenite din alte surse și prin alte mijloace ale organelor informative militare și numai cînd exista garanția veridicității lor erau valorificate în planurile de luptă și în ordinele de zi. În caz de îndoială, se proceda la verificarea datelor relatate de refugiați, pentru a se evita preluarea unor informații fără valoare, din cauza posibilităților limitate de informare ale acestora sau a unui slab nivel intelectual în relatarea lor.

Unele din informațiile furnizate de către refugiați au ajutat Comandamentul militar al armatei române în elaborarea planurilor de luptă ale marilor bătălii purtate de trupele ruso-române, contribuind la capitularea, în toamna anului 1877, a redutabilei armate asediate la Plevna, comandate de Osman Pașa.

— *Declarațiile spionilor și agenților arestați și anchetați de către organele contrainformative militare* reprezentau o cale de completare a informațiilor despre inamic, de stabi-

¹ *Ibidem*, pag. 282—283.

lire a planurilor sale și de pătrundere pe urmele altor agenți. Intrucît obținerea informațiilor pe această cale cerea cunoștințe speciale, interogarea agenților și spionilor turci s-a realizat de către pretori.

— *Declarațiile și mărturiile dezertorilor și prizonierilor turci*, care, în coroborare cu informațiile provenite din alte surse și prin alte metode, puteau avea o valoare operativă deosebit de importantă. Prizonierii și dezertorii turci erau supuși unui interogatoriu special, condus de către pretori sau comandantii de unități militare române și se desfășura după un chestionar dinainte stabilit. Prin interogarea lor se urmărea obținerea unor date privind unitățile militare din care au făcut parte și planurile de luptă ale comandamentului turc. Utilizarea acestei metode s-a evidențiat mai ales în timpul asediului Plevnei. Desigur, în utilizarea acestei metode se cerea prudență, discernămint, capacitate de evaluare a informațiilor, intrucît foștii militari ai inamicului puteau să destăinuie date fără valoare operativă sau intenționat false, ori să refuze a declara date secrete cu caracter militar.

— *Informațiile comunicate armatei de către populația civilă* au fost un izvor prețios în cunoașterea intențiilor inamicului și a terenului în care urmau să se deplaseze unitățile militare românești.

Aportul activității informative în prevenirea invadării țării de către turci în preajma proclamării independenței naționale

1. Activitatea informativ-diplomatică pînă la intrarea trupelor ruse în România.

Eșecul încercării de a obține recunoașterea independenței naționale din partea Puterilor Garante pe cale diplomatică, în urma refuzului Porții de a satisface dezideratele popoarelor din Balcani, a convins cercurile conducătoare românești, sprijinite de masele populare, de necesitatea cuceririi neatîrnării în cadrul unui război alături de Rusia împotriva Turciei.

La rîndul ei, Turcia nu excludea o asemenea poziție a României, de a lua calea armelor: „În cazul respingerii propunerilor Conferinței de la Constantinopol, Poarta otomană — arată cercetătorul de naționalitate turcă din România, Mustafa Ali Mehmed — prevăzuse deja mai multe posibilități, inclusiv participarea României la un eventual război cu Rusia”¹.

Pentru a intimida România, încă înainte de încheierea Conferinței de la Constantinopol, Poarta a început atacuri la nordul Dunării, în scopul de a pregăti ocuparea militară a României. Bande de bașibuzuci și cerchezi treceau zilnic Dunărea și jefuiau populația română din porturile Brăila, Călărași, Oltenița, Giurgiu, Zimnicea, Turnu Măgurele, Islaz,

¹ Mustafa Ali Mehmed, *Istoria turcilor*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1976, pag. 346.

Corabia, Bechet, Calafat și din ostroavele de-a lungul fluviului, dădeau foc satelor, distrugeau pichetele grănicerilor, omorau cetățenii, pe alții îi răpeau, trecându-i în Turcia pentru a-i interoga în scopul de a obține informații de la ei privind intrarea armatelor ruse în România.

Vasele de război otomane supravegheau permanent țărmul românesc, pentru a observa pregătirile militare, săvârșeau acte pirateresti asupra flotei române sau acte de diversiune împotriva silozurilor de cereale din porturi.

Imperiul otoman și-a întărit garnizoanele sale de-a lungul Dunării, de la Vidin, Rahova, Lom-Palanca, Nicopole, Rușiuc, Silistra, Turtucaia, Hirșova, Tulcea etc., unde au fost aduse noi trupe și s-au ridicat puternice fortificații. Toate acestea arătau că Turcia făcea pregătiri militare intense în vederea unei agresiuni împotriva României, pentru împiedicarea pătrunderii trupelor rusești pe teritoriul ei.

Intențiile agresive turce erau confirmate și de informațiile obținute de agenții diplomatici români din străinătate. Astfel, Ion Bălăceanu transmitea din Viena: „Klapka (general ungur — n.n.) a trecut prin Viena, venind din Constantinopol. El a spus confidențial ambasadorului francez că turcii vor ocupa patru puncte pe malul nostru și anume: Calafat, Turnu Măgurele, Oltenița și Barboși, pentru a distruge calea ferată și a ocupa Bucureștiul”¹.

În fața actelor de agresiune și în baza informațiilor de care dispunea, guvernul român a înțeles că războiul cu Poarta devenise inevitabil, ceea ce l-a determinat să accelereze pregătirile militare și să se orienteze ferm spre colaborarea militară cu Rusia. Pentru a evita ocuparea țării de către turci trebuia acționat energic, inclusiv prin consolidarea unor pîrghii importante ale activității statului român, între care armata și diplomația.

În baza propunerilor ministrului de război, generalul Alexandru Cernat, Consiliul de Miniștri a aprobat, la 5 aprilie 1877, mobilizarea armatei permanente și a celei teritoriale, împreună cu rezervele lor, organizarea milițiilor în corpuri active și participarea acestora, în funcție de nevoi, la apărarea țării, chemarea gărzilor orășenești, pentru îndeplinirea, pe timpul concentrării trupelor, a serviciilor de ordine

¹ Documente privind istoria României. Războiul de independență, vol. II, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1952, pag. 109—110.

și pază prevăzute de lege etc. Pentru aprovizionarea armatei mobilizate s-a publicat un regulament asupra rechizițiilor militare. S-a hotărât ca pînă la sosirea armatelor ruse pe Dunăre, diviziile a III-a și a IV-a ale armatei permanente să fie concentrate la sud de București, între Oltenița și Giurgiu, iar diviziile I și a II-a la Calafat și în împrejurimi, cu scopul de a-i împiedica pe turci să mute teatrul războiului în nordul Dunării.

La 31 martie/12 aprilie 1877, baronul Stuart a cerut insistent guvernului român să semneze convenția de trecere a armatelor ruse pe teritoriul său. Nae Ionescu, potrivit semnării convenției, s-a retras de la conducerea Ministerului Afacerilor Străine, în locul lui fiind readus Mihail Kogălniceanu.

Încheierea convenției cu Rusia era necesară pentru a asigura, printr-un act bilateral, raporturile de colaborare dintre cele două state în timpul războiului pe care Rusia era hotărâtă să-l pornească împotriva Imperiului otoman, a cărui înfrîngere putea să aducă și independența României. Stabilind o colaborare îndreptată contra Porții, convenția deschidea și calea pentru participarea României la război.

La 4/16 aprilie 1877, Mihail Kogălniceanu, din partea României, și baronul Stuart, din partea Rusiei, au semnat la București convenția care permitea armatei ruse libera trecere pe teritoriul român, spre a merge în Turcia, cu obligația de a respecta „drepturile politice ale statului român, astfel cum rezultă din legile interioare și tratatele existente, precum și a menține și apăra integritatea actuală a României”¹. Toate cheltuielile ocazionate de transportul trupelor ruse și de celelalte trebuințe ale acestora trebuiau suportate de guvernul rus².

La convenție era adăugată o anexă (convenție specială), compusă din 26 de articole în care se prevedeau detalii relative la relațiile armatei ruse cu autoritățile locale românești. Printre altele, se stipula ca pe lângă autoritățile militare ruse să fie numiți comisari speciali români.

Conform convenției, guvernul român urma să pună la dispoziția armatei ruse calea ferată, poșta și telegraful, iar

¹ Nicolae Iorga, *op. cit.*, pag. 58.

² Documente privind istoria României. Războiul de independență, vol. II, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1952, pag. 112.

autoritățile de stat trebuiau să asigure secretul convorbirilor unităților militare ruse.

Prevederile convenției intrau în vigoare după ratificarea ei de către Adunarea Deputaților și Senatul român. Până la ratificare, totul trebuia să rămână în cel mai strict secret, căci divulgarea ei ar fi atras ocuparea militară a țării de către turci.

În aceeași zi cu semnarea convenției, generalul Ghica a fost trimis în misiune extraordinară la Petersburg, indicându-i-se, în cazul în care va fi interpelat de Savfet Pașa asupra scopului misiunii sale, să-i arate că acesta este „de a ne asigura cât mai mult posibil poziția pe care am luat-o de la început în fața evenimentelor ce se petrec dincolo de Dunăre, adică de a evita relele unui război pe teritoriul nostru”¹.

Evenimentele agravându-se, s-au dat în secret ordine Agenției diplomatice române de la Constantinopol să fie gata pentru a părăsi capitala Imperiului otoman. Supușii români din Imperiul otoman aveau să treacă sub protecția misiunii diplomatice belgiene la Constantinopol, iar casele agenției și ale cancelariei trebuiau predate proprietarilor, care urmau să le ia în pază și răspundere până la reîntoarcerea agentului și personalului român².

La 5 aprilie 1877, Mihail Kogălniceanu a trimis o notă agenților diplomați români acreditați la Berlin, Paris, Roma și Viena, prin care solicita marilor puteri să intervină pe lângă guvernul otoman ca România să nu devină teatru de război. În baza unor informații sosite din mai multe surse, Mihail Kogălniceanu arăta în notă că „turcii se pregătesc să invadeze România pentru a ocupa mai multe puncte ale teritoriului nostru, de a distruge căile ferate și de a ocupa chiar Bucureștiul, reședința guvernului”³.

Având știri despre concentrarea armatei ruse în Basarabia, turcii au intensificat pregătirile militare de-a lungul Dunării. Căpitanul portului Brăila transmitea, în acest sens, la 5 aprilie 1877, Ministerului Afacerilor Străine: „La Măcin, turcii lucrează cu mare activitate la formarea taberelor. Sînt concentrați acolo un regiment de cavalerie, unul de infanterie și pe fiecare zi sosesc rezerviști și bașibuzuci, iar artileria, compusă din 14 tunuri Krupp... așteaptă”⁴.

Diplomații români de la Paris, Berlin și Viena, deși i-au vizitat pe miniștrii de externe ai țărilor respective, n-au primit din partea acestora nici o garanție că România nu va fi ocupată de către turci. Numai contele Andrassy a promis lui Bălăceanu că va face demersuri presante la Constantinopol pentru a-i sfătui pe turci să nu treacă Dunărea¹, însă cu condiția ca și rușii să respecte integritatea teritorială a României. Această poziție exprima temerea cercurilor conducătoare habsburgice față de o eventuală revenire a stăpînirii otomane la nord de Dunăre, ceea ce ar fi primejduit interesele lor politice de expansiune teritorială pe seama popoarelor din Balcani. Degré, agentul diplomatic român la Berlin, a comunicat că guvernul german nu se angajează să intervină în favoarea României².

Informat prin agenții săi că pretextul de care turcii vor să se servească pentru a pătrunde în România este Calafatul, pe care vor să-l cucerească înaintea armatei ruse, pentru a evita bombardarea de către aceasta a Vidinului (fapt ce ar fi dus, cu siguranță, la ocuparea Olteniei, pentru a distruge sursele de aprovizionare ce se găseau aici), Mihail Kogălniceanu a cerut generalului Ghica, reprezentantul României la Petersburg, aflat atunci la Chișinău, să se informeze la marele duce Nicolae dacă n-ar fi cazul ca orașul Calafat, ocupat de trupe românești, să fie declarat neutru pentru armatele rusă și turcă. „Noi — arăta el — am lua astfel turcilor pretextul de a trece Dunărea prin alte puncte și de a incendia orașele de pe litoral ca cel de la Galați, Brăila, Giurgiu și de a lăsa în voie cu această ocazie peste teritoriul României hoardele devastatoare”³. Cît de bine era informat Kogălniceanu asupra pregătirilor turcilor rezultă și din cele ce preciza în continuare: „Noi știm precis că un corp de 30 000 de cerchezieni și bașibuzuci, avînd în fruntea lor pe cei doi șefi, acei care au fost cei mai semnați prin cruzimile lor în Bulgaria, sînt destinați să treacă în România, imediat la vestea rusă de trecere a Prutului. Noi am fi astfel surprinși neputînd mobiliza în șase zile trupele noastre”⁴.

În ziua următoare, Kogălniceanu recomanda generalului Ghica prudență și rezervă în privința cooperării militare

¹ Ibidem, pag. 109.

² Ibidem, pag. 169.

³ Ibidem, pag. 121—122.

⁴ Ibidem, pag. 123.

¹ Ibidem, pag. 138.

² Ibidem, pag. 137.

³ Ibidem, pag. 154.

⁴ Ibidem.

româno-ruse, căci guvernul rus n-a acceptat o participare activă a armatei române „care să ne convină”. Divulgarea vreunui secret în legătură cu aceasta nu numai că ar duce la ocuparea armată a țării de către turci, dar și „la o intervenție austriacă similară, limbajul Vienei față de România devenind tot mai amenințător”¹.

Ca urmare a demersurilor insistente ale guvernului român, contele Andrassy comunica, la 9 aprilie 1877, agentului său diplomatic la București, că a dispus „o intervenție la Constantinopol pentru a deconsilia ocuparea țărmului stîng al Dunării de către trupele turcești, în cazul intrării trupelor ruse în România”². Poarta i-a răspuns însă că ea nu-și va lua vreun angajament în acest sens, decît în cazul cînd România s-ar obliga să păstreze cea mai strictă neutralitate a teritoriului său și față de Rusia³. Andrassy mai inveda că Austro-Ungaria nu poate opune veto-ul său trecerii Dunării de către trupele turcești sau să oblige armata română la cooperarea cu Turcia.

Tot în aceeași zi, Callimaki Catargi îl informa de la Paris pe ministrul român al afacerilor străine despre discuția avută cu ambasaduror turc din Franța, care s-a plîns că România și-a concentrat armata de-a lungul Dunării și înclină prea mult spre Rusia. „Această hotărîre — arăta Catargi — obligă Poarta să considere România drept dușman. Poarta va invada România în același timp cînd Rusia va trece Prutul și armata noastră va fi inutil sacrificată dacă ne trebuie război”⁴.

Agentul român de la Viena comunica o știre extrem de importantă privind atitudinea Turciei față de România: „Fiți încredințați că, în atitudinea guvernului turc, este lăudăroșenie exagerată. Eu știu din sursă sigură că el este profund descurajat și că, dacă i-ar sta în putință să dea înapoi ar face-o în ultima clipă”⁵. În continuare, el recomanda să fie menajată Austro-Ungaria „care intervine în acest moment foarte energic pentru noi la Constantinopol”⁶. Totodată, el sublinia că trebuie schimbat de urgență cîfrul diplomatic,

¹ Ibidem, pag. 155.

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem, pag. 156.

⁵ Ibidem, pag. 157.

⁶ Ibidem.

pentru a evita studiarea corespondenței cu țara de către serviciile de spionaj străine.

În aceste clipe grele, cînd teritoriul țării noastre era amenințat să devină teatrul unui război între armatele turcești și rusești, organele de stat românești cu atribuții informative și-au intensificat activitatea pentru descoperirea pregătirilor de război ale Turciei. În acest sens căpitanul portului Galați, G. Panteli, raporta, la 9 aprilie 1877, ministrului afacerilor străine date extrem de prețioase privind pregătirile militare ale turcilor: „După informațiunea ce am luat de la persoane cunoscute, venite de la Tulcea, Isaccea și locuitorii săteni de prin satele limitrofe din Tulcea: la Tulcea sînt 1 200 soldați infanterie, la Isaccea 400 infanterie și 100 cavalerie. În ambele aceste orașe au fost montate tabiile cu cite două tunuri. La Măcin sînt 2 000 armată... La punctul numit Orliș se află o tabie. În satul Govarna au sosit 90 de soldați infanterie. În bălțile de sub munți vis-a-vis de Galați se pregătesc a face poduri de comunicație... În Tulcea sînt staționate trei monitoare cuirasate. Familiile otomane din Tulcea se retrag la Babadag...”¹.

Îngrijorați de perspectiva invadării de către trupele neregulate turcești a orașului Turnu Măgurele, așa cum se întîmplase în anul 1854, locuitorii acestuia au solicitat, prin două telegrame adresate Ministerului de Război, noi măsuri de siguranță pentru întărirea pichetelor de graniță cu dorobanți, călărași și milițieni².

Informații sigure sosite la 10 aprilie 1877 pe mai multe căi la Ministerul Afacerilor Străine din București arătau intenția Turciei de a invada cu forțele ei armate România. „Turcia a luat hotărîrea de a duce teatrul de război pe teritoriul românesc, luînd ca obiectiv chiar Bucureștiul”³. În fața acestei amenințări, Kogălniceanu arăta agenților săi diplomați că „...noi avem dreptul și datoria să ne apărăm țara noastră contra unei invazii turcești, în virtutea tratatului de la Paris, care a consacrat existența noastră politică”⁴.

De asemenea, în aceeași zi Kogălniceanu a cerut agenților săi de la Paris, Viena, Berlin și Roma să discute, fiecare, cu miniștrii de externe din țările respective, problema deter-

¹ Ibidem, pag. 162.

² Ibidem, pag. 159.

³ Ibidem, pag. 166.

⁴ Ibidem.

minării Turciei să respecte neutralitatea României și să nu invadeze teritoriul ei. „Repetăți încă o dată — insistă Kogălniceanu — că noi nu putem împiedica trecerea rușilor deoarece Europa ea însăși n-a împiedicat-o; prin acest lucru noi nu ne gândim ca armata noastră să coopereze cu armatele ruse, ci noi evităm ca Bucureștiul să fie ocupat de armata rusă și ca administrația națională să fie respectată. Astfel, noi nu ne gândim deloc să facem război Turciei, noi însă nu vom rămâne cu brațele încrucișate atunci când turcii vor intra în România pentru a nimici orașele și satele noastre”¹.

În cazul că miniștrii de externe ai Austro-Ungariei, Franței, Italiei și Germaniei nu vor interveni să determine Turcia să rămână în războiul ei cu Rusia pe linia Dunării, Kogălniceanu învedera: „Dacă totuși vocea noastră nu este ascultată, dacă țara noastră este invadată, dacă orașele și satele noastre sînt incendiate, dacă bogățiile materiale produse prin activitatea pașnică în timp de 20 de ani sînt nimicite și aceasta fără vina noastră și din cauza unui diferend care nu ne interesează, responsabilitatea întreagă va cădea asupra Europei, îndrăznesc s-o spun tare, ea va cădea asupra puterilor ale căror sfaturi, pe care noi le-am urmat orbește, ne-au făcut să ni se ia toate avantajele pe care le-am fi putut trage altă dată luînd o altă atitudine decît aceea pentru care am fost sfătuiți și a ne asigura astfel o poziție mai bună decît aceea ce ne-a fost creată în prezent”².

În aceste zile, agenții serviciilor secrete otomane, secondați de cei englezi și francezi, cutreierau localitățile din apropierea graniței României cu Rusia sau din Basarabia, unde se afla concentrată armata rusă, pentru a culege informații despre intențiile și mișcările acesteia. Pe baza acestor informații, Poarta a invitat guvernul român să ia măsuri comune de apărare a teritoriului României în cazul unei eventuale intervenții a armatei ruse³.

Intensificarea pregătirilor militare otomane de-a lungul Dunării, pentru a interveni pe teritoriul României în cazul pătrunderii trupelor ruse, n-a scăpat însă cadrelor și agenților serviciilor informative românești, care transmiteau cu regularitate tot mai numeroase informații despre pregătirile

¹ Ibidem, pag. 167.

² Ibidem.

³ Ibidem, pag. 172—173.

militare turcești. „Am aflat — comunica la 11 aprilie 1877 agentul român de la Constantinopol, Grigore Ghica — că turcii plecați cu forțe din Vidin, aproximativ treizeci de batalioane (se îndreaptă — n.n.) către Rusciuc, pentru apărarea triumghiului: Rusciuc, Șumla, Varna; mai ales acolo ei se așteaptă și vor să se opună trecerii rușilor. Aici nu se crede la o mișcare ofensivă asupra Bucureștiului...”¹.

Apelul lui Kogălniceanu, adresat la 10 aprilie 1877 agenților români din străinătate, a avut un ecou favorabil în unele țări occidentale. Astfel, ducele Decazes, ministrul de externe al Franței, a declarat agentului român la Paris, la 11 aprilie 1877, că el consideră „perfectă și foarte întemeiată” temerea României și l-a asigurat că „...va face demersuri active pentru ca Bucureștiul, Galațiul și Brăila să fie cruțate și că trimiterea de vase destinate de a proteja porturile noastre depinde de primirea ce va fi făcută stăruințelor sale. Turcii au dat acum asigurări că nu vor merge asupra Bucureștiului, dar nu te poți încrede în totul acestei promisiuni pe care evenimentele vor putea-o schimba. S-ar părea că Austria insistă de asemenea ca libertatea navigației să fie respectată, mai ales, stabilimentele sale de pe Dunăre. Puteți conta pe sprijinul foarte sincer al guvernămintului francez...”².

2. Activitatea informativă după intrarea trupelor ruse în România.

Deși guvernul Rusiei țariste se angajase, prin semnarea Convenției din 4 aprilie 1877, că va respecta independența și integritatea teritorială a României, iar trupele rusești vor pătrunde aici numai după ce corpurile legiuitoare vor vota această convenție, autoritățile țariste nu și-au respectat angajamentele asumate. Astfel, în dimineața zilei de 12 aprilie 1877, guvernul român a fost informat, de către prefectii județelor limitrofe cu Basarabia, că armata rusă a efectuat intrarea sa în România prin punctele de frontieră³.

¹ Ibidem, pag. 181.

² Ibidem.

³ Ibidem, pag. 204—205.

În fața acestei situații, survenită în preajma reuniunii corpurilor legiuitoare, guvernul român a hotărât menținerea neutralității țării și a adoptat următoarele măsuri:

— pentru a evita conflictele care ar putea angaja națiunea înainte de a se pronunța prin reprezentanța ei legală (Adunarea Deputaților și Senatul), trupele au primit ordinul de a se retrage în interiorul țării;

— prefectii județelor limitrofe au primit ordine de a nu interveni ca agenți ai puterii centrale față de cererile ce li s-ar adresa prin comandantii trupelor străine care au intrat sau vor mai intra în țară; ei se vor mulțumi cu rolul de simpli agenți ai poliției și, prin mijloacele lor oficiale, vor rezolva problemele ce vor apărea în legătură cu nevoile acestor trupe;

— populația de pe malul Dunării a fost invitată să-și transporte familiile și averea lor în comunele din interior¹.

Agenții români de peste hotare, în aceste momente critice prin care trecea țara, se aflau la datorie, transmițând informații guvernului român, care să-l sprijine în elaborarea actelor sale politice și militare. Semnificativ în acest sens era nota agentului român din Rusia, generalul Ghica, care, la 12 aprilie 1877, transmitea de la Chișinău: „Știu din izvor sigur că războiul a fost precipitat mai cu seamă, pentru că Turcia făcea demersuri serioase pentru meditație, că înțelegerea între Austria, Germania și Rusia este mai intimă ca niciodată, că Franța și Italia au promis Rusiei să decline orice propunere, Anglia încearcă să intervină în conflict, pe cînd între Rusia—Austria există convenție secretă conform căreia Austria ocupă Bosnia de îndată ce elementul turc bosniac ar voi să se miște”².

Față de măsurile ferme ale guvernului român, Rusia s-a văzut nevoită să se explice: „Trecerea frontierei prin considerații politico-strategice și de frică ca turcii să nu ocupe căile ferate și poziții în timp ce corpurile legiuitoare ar delibera în privința convenției, făcîndu-i să vadă că acest procedeu contrar angajamentelor pe care le-au luat, ar obliga țara să protesteze”³. Totodată, guvernul rus considera că

„România va înțelege motivele care l-au împins să treacă Prutul cu armatele sale și că nu se va lăsa antrenată în proteste care ar rămîne sterile”. Chiar în seara zilei de 13 aprilie 1877, țarul Alexandru al II-lea și marele duce Nicolae au dat ordin telegrafic consulului Rusiei la București de a înștiința guvernul român, în scris și oficial, despre intrarea trupelor ruse și de a-i explica motivele precipitării acestei acțiuni.

Dacă intrarea trupelor rusești în România, la 12 aprilie 1877, a fost motivată de considerente de strategie politico-militară și pentru a asigura secretul pregătirii războiului împotriva Turciei, Comandamentul militar rus a întreprins totuși în continuare o serie de acte arbitrare pe teritoriul României. Astfel, el a oprit, fără înștiințarea guvernului român, navigația pe Prut, Siret și ulterior pe Dunăre, precum și exportul românesc de cereale¹.

În urma retragerii armatei române din porturile dunărene, locuitorii le-au părăsit, ceea ce a permis turcilor să facă incursiuni pentru a jefui bunurile populației. Prefectul județului Dolj, Ion N. Titulescu, raporta, la 15 aprilie 1877, că turcii au răpit caiacele cu produse ale comercianților din Bechet și le-au dus la Rahova. Totodată, comunica că are informații din care rezultă că unitățile militare turcești din această garnizoană ar intenționa să invadeze teritoriul țării².

Față de starea deprimantă care cuprindea populația civilă din județele situate de-a lungul Dunării, care se temea de o invazie turcească pe teritoriul român, conducerea Ministerului de Interne a căutat să-i determine pe acești locuitori de a nu se strămuta prea departe, întrucît „...ostile turcești nu au ce căuta în țară, căci nu sînt provocate de noi”³.

Imediat ce a aflat de trecerea Prutului de către armata rusă, Turcia a cerut mediația marilor puteri, a întrerupt legăturile telegrafice, telefonice și poștale cu România, a procedat la regruparea forțelor sale armate de pe Dunăre, concentrîndu-le în punctele prin care bănuia că trupele ruse vor trece fluviul pentru a intra în contact cu forțele otomane. În același timp, a amplificat teroarea împotriva populației bulgare și românești de la sud de Dunăre care, nemaiputînd suporta actele de cruzime ale bașibuzucilor și cerchezilor

¹ Monitorul Oficial, nr. 83 din 13/25.04.1877, pag. 2466.

² Documente privind istoria României. Războiul de independență, vol. III, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1953, pag. 204—205.

³ Ibidem, pag. 217.

¹ Ibidem, pag. 242.

² Ibidem.

³ Ibidem, pag. 221.

turci, se refugia la nord de Dunăre. Marele vizir a cerut României ca, în virtutea tratatelor ce o legau cu Turcia, să colaboreze cu armata otomană pentru respingerea trupelor ruse.

În aceste clipe grele pentru țară, mișcările și acțiunile turcilor la sud de Dunăre erau urmărite cu atenție. Semnificative în acest sens erau informațiile comandantului garnizoanei Giurgiu, căpitanul Blarenberg, care, la 13 aprilie 1877, transmitea: „Informațiile ce am avut de cele cinci trenuri trecute astă noapte în Rusciuc s-au adevărat, cu deosebire, numai că zgomotele auzite erau de trupe care se imbarcau, iar nu care debarcau. Garnizoana Rusciuc redusă mai la jumătate. Trupele rămase au ocupat fortificațiile. Tot în acea noapte au trecut și două vagoane cu trupe. Trupele pornite au luat direcțiunea Silistrei...”¹.

Din analiza acestei informații reieșea că trupele turcești se grăbeau să asigure acele puncte strategice care se aflau pe direcțiile de deplasare ale armatei ruse spre Dunăre.

De la Calafat, directorul general al poștelor, Pilat, transmitea, la 14 aprilie 1877, ministrului Kogălniceanu următoarele știri: „În tabăra turcească nici o mișcare. Cîteva sute de oameni lucrează la o fortăreață spre nordul cetății. În portul Vidin, afară de un mic vapor grecesc care adusesse un șlep, nu există alte vase decît cîteva caiace. Pe cîmpiile din susul și josul cetății nici o mișcare de trupe”².

În aceeași zi, prefectul județului Teleorman, Kirîțescu, comunica Ministerului de Interne informații privind starea de spirit și mișcările populației din Nicopole: „Familii din Nicopole abandonă orașul trecînd în munți. Turcii înșiși sînt în mare temere. Eri și astăzi au trecut vapoare de război, 2 la vale fără a se opri în garnizoana de la Șistov. S-au mai adus 400 oameni”³. Aceste informații arătau că pentru moment pericolul ocupării Calafatului slăbise, deoarece turcii își concentraseră principalele lor forțe militare spre cursul inferior al Dunării, pentru a împiedica intrarea trupelor ruse în Imperiul otoman.

Despre teroarea instaurată de turci împotriva populației creștine de la sud de Dunăre, căpitanul portului Galați, Panteli, raporta, la 19 aprilie 1877, ministrului afacerilor străine:

¹ *Ibidem*, pag. 218.

² *Ibidem*, pag. 235.

³ *Ibidem*, pag. 234.

„Venirea locuitorilor din satul Azacław continuă; pînă azi dimineață au intrat în oraș 30 bărbați și femei, îngroziți de cerchezi”, care jefuiau și ucideau populația civilă. Se mai adăuga că turcii au incendiat satul Luncavița¹.

Acțiunile pirateresti ale turcilor în porturile românești continuau fără a primi însă riposta cuvenită din partea armatei române, pentru a nu atrage trecerea grosului trupelor turcești la nord de Dunăre și transformarea teritoriului țării în teatrul unui război. La 20 aprilie 1877, ministrul de finanțe, în baza informațiilor transmise de biroul de vamă din Bechet, făcea cunoscută Ministerului Afacerilor Străine știrea despre răpirea de către flota turcă a vaselor românești încărcate cu cereale din portul acestei localități². Dirigintele oficiului poștal Călărași informa la 20 aprilie 1877 Ministerul de Interne că la Silistra a fost sechestrat de turci un caiac românesc ce trecea încărcat cu alimente la Brăila și că în acest oraș s-a citit firmanul de război al Porții, iar pe Dunăre au trecut vase purtătoare de trupe turcești³.

Agenții diplomatici români continuau să transmită informații ce interesau guvernul român în elaborarea planului de apărare a țării în cazul atacului turcesc. Așa, de exemplu, Ion Bălăceanu transmitea de la Viena, la 14 aprilie 1877: „Nu este nici un pic de adevăr în chestiunea proiectului atribuit turcilor de a traversa teritoriul sîrbesc. Austro-Ungaria a făcut la Constantinopol demersuri contra oricărei veleități de a bombarda orașele deschise de pe malul nostru, ea consideră orice primejdie din această parte ca îndepărtată”⁴.

Agentul diplomatic al României la Paris, Callimaki Catargi, comunica în aceeași zi lui Kogălniceanu date extrem de valoroase privitoare la faptul că Turcia „însăimîntată de izolarea ei... a cerut mediație și că Rusia face reproșuri României pentru evacuarea Calafatului”⁵.

Paralel cu bogata activitate informativă a avut loc și intensificarea celei contrainformative pentru descoperirea și anihilarea acțiunilor întreprinse de agenții spionajului otoman pe teritoriul patriei noastre. După pătrunderea armatelor ruse în România și îndreptarea lor către Dunăre, agenții și

¹ *Ibidem*, pag. 285.

² *Ibidem*, pag. 304.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*, pag. 226.

⁵ *Ibidem*, pag. 225—226.

spionii turci se aflau într-o febrilă căutare de informații. Pentru a întârzia trecerea armatei ruse prin România și a-i provoca greutatea în aprovizionarea cu arme și muniții, turcii au întreprins prin agenții lor chiar acte de diversione și sabotaj menite a întrerupe circulația trenurilor militare ruse sau a distruge liniile telefonice.

Agenții cunoscuți că lucrau în favoarea Turciei, precum și persoanele care întrețineau legături cu diverși demnitari și negustori turci, au fost puși sub supravegherea și urmărirea informativă a organelor polițienești. Nu au fost scăpați din atenție nici agenții serviciilor de spionaj ai unor puteri occidentale care, datorită legăturilor amicale ce existau între țările lor, informau pe turci despre tot ceea ce se întâmpla în România.

În legătură cu intensificarea acțiunilor agenților spionajului turc din Giurgiu, căpitanul Blarenberg raporta, la 13 aprilie 1877, primului-ministru și ministrului de război următoarele: „Azi au sosit foarte puțini precupeți turci, mai mult pentru spionaj decît pentru negoț. Aici cei mai suspecti sînt doctorul Wertheimer, unul Rubelli, agentul vapoarelor otomane, și naturalmente d. Theodosiadi. Acesta din urmă a primit ordin de plecare...”¹.

În vederea coordonării acțiunilor de descoperire a agenților spionajului turc, Ministerul de Justiție a cerut, la 18 aprilie 1877, procurorilor generali din Iași și Focșani, ca „instrucția tuturor spionilor să se facă la un singur tribunal... și de un singur judecător”².

Deoarece numeroși agenți ai spionajului turc acționau de-a lungul căilor ferate pe care erau transportate trupele ruse, autoritățile românești și-au concentrat atenția și în această direcție, reușind să-i aresteze pe unii dintre ei. Președintele județului Putna raporta, la 20 aprilie 1877, Ministerului de Interne că după ordinul dat de acest minister „s-a prins astăzi acel Anghel Demescu presupus spion în gara Adjud și s-a pus sub pază”. Asupra lui au fost găsite „un pașaport fals și un mic plan al drumului de fier cu semne convenționale pe el”³, ceea ce dovedea că desfășura activitate de culegere a informațiilor și avea intenții să pună la cale acte de diversione. Din declarațiile ce i s-au luat cu prilejul

anchetei, au fost descoperiți și alți spioni, pentru care autoritățile locale au emis ordine de arestare și de înaintare în fața comisiilor militare.

În primăvara anului 1877, corespondenții de presă ai unor ziare din occidentul Europei, aflați în slujba serviciilor de informații ostile intereselor naționale ale poporului român, publicau articole prin care se denatura sensul politicilor externe a guvernului român pentru dobîndirea neatrănării, dezinformînd astfel opinia publică din țările lor. Printr-o notă din 21 aprilie 1877, Mihail Kogălniceanu autoriza pe agenții români din străinătate să dezmință zvonurile false lansate de ziariștii respectivi și să precizeze față de cercurile conducătoare din țările în care erau acreditați situația reală a relațiilor dintre România și Rusia. „Armata noastră a fost mobilizată pentru a apăra frontierele noastre contra invaziunii cerchezilor și bașibuzucilor, care astăzi pustiesc orașele situate pe malul stîng al Dunării. Cînd trupele ruse se apropiau de armata noastră, aceasta din urmă nu a cooperat; dimpotrivă, ea s-a retras în interiorul țării, acolo unde nu erau trupe ruse. Vă rog deci a da asigurări pozitive că noi nu am înșelat și nu înșelăm pe nimeni. Dacă Europa ar fi avut o atitudine mai energică, România ar fi fost mai fermă în politica sa. Dar cînd Europa nu consultă decît interesele ei egoiste, cînd se spune României lăsați orice speranță, țara noastră trebuie să suporte forța majoră și să nu ia povață decît de la teribila situație în care ea este împinsă împotriva voinței sale”⁴.

La 14/26 aprilie 1877, Corpurile legiuitoare (Adunarea Deputaților și Senatul) au fost convocate în sesiune extraordinară pentru aprobarea convenției cu Rusia. După vii discuții, Adunarea Deputaților a aprobat acest program de urgență, iar în Senat, deși opoziția față de convenție a fost mai dirză, s-a obținut totuși numărul de voturi necesar pentru adoptarea ei. Printre cei ce s-au împotrivit convenției s-au numărat deputații aparținînd moșierimii liberale și unii politicieni filoturci.

Cu prilejul dezbaterii convenției au fost dezvăluite de către deputații conservatori și liberali moderați unele date și informații cu caracter secret, care au parvenit ușor unor ziare și agenților serviciilor secrete, provocînd daune inte-

¹ Ibidem, pag. 218.

² Ibidem, pag. 280.

³ Ibidem, pag. 308.

⁴ Ibidem, pag. 337—338.

reselor României. Indignat de această acțiune, Callimachi Catargi a reproșat lui Kogălniceanu dezvăluirea unor secrete de politică externă cu ocazia discutării convenției în parlamentul țării¹.

La 23 aprilie 1877, țarul Alexandru al II-lea a ratificat Convenția româno-rusă și a autorizat pe cancelarul Gorceakov „...să semneze declarația privind respectarea inviolabilă și executarea stipulațiilor consemnate în convențiile acestea și articolele adiționale”².

Din ordinul Ministerului de Interne au fost trimise, la 18 aprilie 1877, exemplare cu textul Convenției ruso-române tuturor prefectilor de județe pentru a lua cunoștință de conținut și a se conforma prevederilor ei. La rîndul lor, prefectii au făcut cunoscute aceste prevederi subprefectilor de plăși și primarilor comunelor urbane și rurale.

Anglia și Franța s-au arătat ostile Convenției româno-ruse, deși nu se angajaseră să ofere garanția specială a neutralității României care li se ceruse.

Aflînd de votul Corpurilor legiuitoare prin care România își dăduse oficial consimțămîntul la trecerea trupelor ruse pe teritoriul său spre a se îndrepta împotriva Porții, guvernul otoman a suspendat Agenția română de la Constantinopol, ceea ce marca începerea unui adevărat război al armatei turce împotriva statului român³. În același timp, autoritățile turcești au trecut la expulzarea peste Dunăre a unor cetățeni bulgari și români, cunoscuți prin participarea lor intensă la mișcarea de eliberare națională antiotomană.

Guvernul român, luînd la cunoștință de aceste măsuri, a procedat și el, în interesul siguranței publice, la expulzarea peste Dunăre a supușilor turci, bănuți de activități ostile României, însă intrarea lor în Imperiul otoman a fost oprită de autoritățile acestuia.

În scopul prevenirii pătrunderii în țară a cadrelor și agenților spionajului turc și al întreprinderii măsurilor de siguranță a unităților militare ruse și române, Kogălniceanu a dat ordin, la 25 aprilie 1877, prefecturilor județelor din sudul țării de a opri orice comunicație între țărmul drept și stîng al Dunării, pînă la frontiera cu Serbia, și să nu permită decît intrarea creștinilor ce căutau refugiu în România. Tot

în acest scop, s-a luat măsura ca acești refugiați să fie așezați în localități situate la 50 km de unitățile militare ruse și românești. În același timp, s-a permis stabilirea pe teritoriul României și a supușilor austro-ungari expulzați din Imperiul otoman, însă la o depărtare de 100 km de unitățile militare ruso-române.

Intrucît informațiile privind navigația pe Dunăre erau culese de mai multe organe (prefecturile de județe, căpitaniile de porturi, comandamentele unităților militare, oficiile poștale și birourile de vamă etc.), și raportate unor ministere diferite, ceea ce crea greutate în centralizarea, verificarea, analizarea și exploatarea acestora, Kogălniceanu a luat măsura, la 20 aprilie 1877, ca toate datele să fie comunicate direct Ministerului Afacerilor Străine. Prin această măsură informațiile privind navigația pe Dunăre au fost concentrate într-un singur loc, iar dispozițiile guvernului român pe această linie au dobîndit un caracter unitar¹.

Apreciînd lucid situația politică și militară creată după intrarea trupelor ruse în țară, în urma explicațiilor date de conducătorii Rusiei și a angajamentului asumat de aceștia de a respecta independența țării noastre, guvernul român a revenit asupra măsurilor inițiate după 12 aprilie 1877, ordonînd trupelor sale să reocupe pozițiile de-a lungul Dunării. Între timp, se realizase și mobilizarea generală a armatei române.

Ministerul de Război a întărit măsurile pentru paza Dunării, care aveau un dublu scop: asigurarea înaintării trupelor rusești în dispozitivul preconizat și prevenirea unui atac turcesc de la sud de Dunăre asupra teritoriului românesc.

Conducerea Ministerului de Interne a ordonat prefectilor de județe să înștiințeze populația din orașele și localitățile dunărene că armata română a reocupat pozițiile indicate, iar sosirea unităților ruse sporea forța ei de rezistență împotriva turcilor².

Cu toate acestea, unitățile militare ruse înaintau anevoie către Dunăre, iar turcii reușiseră să concentreze forțe numeroase la granița cu România, existînd pericolul ca operațiunile să se desfășoare pe teritoriul românesc.

Armata otomană de la Dunăre era organizată în mai multe centre, la Vidin, Rusciuc, Silistra, Tulcea etc. Totalul

¹ Ibidem, pag. 313—314.

² Ibidem, pag. 374.

³ Ibidem, pag. 357 și 363.

¹ Ibidem, pag. 304—305.

² Ibidem, pag. 300.

trupelor turcești concentrate la Dunăre era de 249 batalioane infanterie, 32 escadroane cavalerie, 68 baterii de artilerie și unități de geniu. Activitatea acestora era susținută de 7 000 milițieni răspândiți de-a lungul Dunării¹.

Pe teatrul de război din Europa, Turcia dispunea de 464 de batalioane de infanterie, 87 escadroane de cavalerie, 111 baterii de artilerie, la care se adăugau 20 000 de cerchezi, în total 250 000 de oameni și 666 de tunuri de câmp. Activitatea acestora era sprijinită de zeci de mii de bașibuzuci (trupe neregulate), care se remarcaseră prin acte de cruzime împotriva populației nemusulmane.

Trupele turcești erau susținute de o puternică flotă militară pe Dunăre (23 bastimente cu 79 de tunuri) și o altă în Marea Neagră, înzestrată cu vase moderne de război, cum-părate din Anglia.

Față de numeroasa armată otomană, armata rusă, comandată de marele duce Nicolae, destinată să acționeze împotriva turcilor la sud de Dunăre, care trecuse în primăvara anului 1877 în România, cuprindea 6 corpuri de armată, iar alte 3 constituiau rezerva ei, ridicându-se la 120 000 de oameni. Lor li se mai adăugau Corpul combinat, de 8—10 000 oameni, constituit cu prilejul acestui război din cazaci de la Don și din țărani musulmani din Caucaz și Asia. Acest corp era destinat a face recunoașteri și a realiza cercetarea militară asupra inamicului, în scopul culegerii de informații și al asigurării siguranței armatei ruse. În cursul lunii aprilie 1877 s-a înființat și o legiune bulgară de tăria a 6 batalioane, iar pe Dunăre acționa o flotă militară rusă, compusă din 54 de vase².

În total, valoarea combativă a armatei ruse, destinată a acționa pe frontul european, se cifra la 135—140 000 de oameni, deci aproape jumătate din efectivul celei otomane. Având însă alături armata română, cu un efectiv de 58 700 de oameni și 190 de tunuri de câmp, la care se adăugau peste 35 000 milițieni, forțele militare ale celor două tabere se echilibrău.

Armata rusă care a trecut prin România s-a organizat în patru coloane, iar pentru a ascunde forța ei reală agenților

spionajului turc, în fiecare coloană se aflau trupe din diferite corpuri de armată¹.

Printre măsurile de siguranță și de protecție deosebit de importante pe care armata română a trebuit să le întreprindă imediat după intrarea unităților militare ruse în țară, spre a preveni și respinge eventualele atacuri ale turcilor, a fost și punerea sub apărare a unor obiective strategice dominante.

Unul dintre aceste puncte strategice deosebit de valoroase l-a constituit podul de cale ferată de la Barboși, pe riul Siret. Prin acest loc, aflat la mică distanță de Dunăre, trecea calea ferată ce lega Moldova de Muntenia, pe care afluiău neîntrerupt către sud trenuri militare încărcate cu trupe, tunuri și muniții ale armatei ruse.

Fiind aproape de Dunăre, podul putea fi ușor distrus de flota turcă de pe acest fluviu. Dacă turcii ar fi reușit să-l bombardeze, ar fi fost întrerupte comunicațiile cu Moldova și întârziat transportul unităților militare ruse și al armamentului greu. Căderea acestui punct strategic ar fi dus și la ocuparea de către turci a orașului Galați, prin care se realiza legătura directă cu Basarabia de sud și cu Dunărea de jos.

Dovedind spirit de prevedere, Comandamentul armatei române a instalat în această zonă puternice baterii de artilerie, pentru a face față încercărilor monitoarelor turcești de pe Dunăre de a bombarda podul.

La 13/25 aprilie 1877, un monitor turc a încercat să distrugă podul de la Barboși, dar bateriile române și-au făcut pe deplin datoria, bombardind vasul turc. Și alte acțiuni ale turcilor de a pune mina pe acest punct strategic s-au soldat cu eșecuri. După sosirea unor trupe ruse mai numeroase, el a fost predat în paza și siguranța acestora, iar comandamentul rus a exprimat mulțumiri ostașilor români pentru apărarea acestui punct, care i-a scutit de mari pierderi umane și materiale.

Un alt punct strategic important l-a reprezentat Calafatul, a cărui ocupare de către turci ar fi consolidat sistemul lor de apărare de la Vidin, ducând la invadarea Olteniei și Munteniei de sud-vest, la realizarea unei mișcări de întoarcere asupra armatei rusești și chiar la ocuparea Capitalei². Prin cucerirea Calafatului, turcii și-ar fi consolidat spatele frontului lor și ar fi pus capăt legăturilor și comunicațiilor secrete

¹ Ștefan Fălcoianu, *Istoria războiului din 1877—1878*, București, 1895, pag. 30—40.

² *Ibidem*, pag. 37—38.

¹ *Ibidem*, pag. 49—50.

² *Ibidem*, pag. 35.

ce existau între România și Serbia. Pentru cucerirea Calafatului, turcii au dezvoltat un redutabil sistem militar la Vidin, concentrând aici peste 40 000 de militari, înzestrați cu armament modern, sub comanda vestitului general Osman Pașa.

Comandamentul militar român a concentrat cea mai mare parte din armată în sudul Olteniei, la mică distanță de Calafat, pentru a putea interveni imediat în caz că turcii ar fi trecut Dunărea. După ce armata rusă a traversat Dunărea, valoarea strategică a Calafatului a crescut și mai mult, pentru apărarea lui fiind concentrată cea mai mare parte a armatei române, iar turcii au menținut și ei la Vidin puternice forțe militare.

Acest nod întărit a fost asaltat și de agenții spionajului otoman, care încercau prin diverse metode și acoperiri să pătrundă în dispozitivul militar român, pentru a afla cât mai multe informații despre tăria, pozițiile și armamentul unităților militare românești, cât și despre prezența trupelor ruse în zonă.

Calafatul i-a preocupat, de asemenea, din punct de vedere informativ pe agenții serviciilor de spionaj ale unor state nebeligerante. Pentru a fi puse la curent cu noua strategie și tactică militară, numărul forțelor aflate în conflict, moralul armatelor română și rusă și armamentul din dotarea unităților militare beligerante, serviciile de spionaj ale Austro-Ungariei, Franței, Germaniei și Angliei au trimis agenți cu misiuni de informare în această zonă. De asemenea, marile cotidiene din Europa occidentală și-au trimis corespondenții lor de presă în apropierea Calafatului. Unii dintre aceștia desfășurau însă acțiuni de spionaj și totodată căutau să dezinformeze opinia publică din țările lor, prin publicarea unor știri ce denigrău și denaturau realitatea cu privire la armata română și acțiunile statului nostru pentru dobândirea independenței sale naționale.

Contracurarea acțiunilor unor asemenea agenți de către organele contrainformative române, în condițiile cînd independența României nu era încă recunoscută de marile puteri europene, devenea o problemă extrem de delicată, iar luarea unor măsuri represive împotriva agenților spionajului străin ar fi atras imediat presiunile cercurilor conducătoare din țările respective. Întrucît conducătorii statului român nu vroiau să atragă ostilitatea acestor guverne, mai ales a celui austro-ungar, au fost aplicate măsuri preventive.

Interesele naționale necesitau apropierea presei occidentale, pentru a crea în rîndul opiniei publice internaționale o poziție favorabilă recunoașterii independenței statului, ceea ce a determinat autoritățile să aprobe unor corespondenți străini însoțirea unităților militare românești aflate în zona de apărare a Calafatului sau în luptele purtate în sudul Dunării.

Dacă primele unități militare ruse — escadroanele de cavalerie — au sosit în cîteva zile în zona Galați—Brăila, restul armatei ruse se deplasa greoi, ajungînd la 24 aprilie 1877 de-abia la Plumbuita. Ele trebuiau să acopere întreaga porțiune a Dunării cuprinsă între Basarabia de sud și Muntenia. Pe măsură ce ele ajungeau la Dunăre, unitățile militare românești din Muntenia erau concentrate în Oltenia.

Întrucît armata turcă se consolidase în fortărețele militare de la sud de Dunăre, Comandamentul militar rus avea nevoie de timp pentru pregătirea informativă a trecerii Dunării de către trupele sale. În acest scop, unitățile militare ruse au început, prin recunoașteri tot mai numeroase la sud de Dunăre, să aleagă și să studieze punctele prin care să treacă pe teritoriul Imperiului otoman. Comandamentul militar rus s-a sprijinit în această acțiune și pe informațiile culese de armata română prin cercetarea militară și recunoașteri speciale.

Informată și convinsă că România se aliase fățiș cu Rusia, ale cărei trupe se desfășurau în siguranță către Dunăre, și că nu mai exista nici o posibilitate în asigurarea neutralității acestei țări în conflictul militar ruso-turc ce se declanșase, Turcia a trecut la întreprinderea unor acte de agresiune asupra teritoriului românesc.

Flota de război otomană de pe Dunăre a început bombardarea porturilor românești, distrugînd instalațiile portuare, case și biserici. Primele bombardamente au început la 21 aprilie/3 mai 1877 asupra orașelor și porturilor Reni din Basarabia și Brăila. A urmat bombardarea violentă de către vasele de război turcești a celorlalte porturi românești de pe Dunăre: Calafat, Giurgiu, Oltenița, Corabia, Islaz, Bechet etc.

Sub acoperirea salvelor artileriei, bande de turci înarmați năvăleau asupra teritoriului românesc, luînd vase, cereale, vite și ucigînd tot ce întâlneau în cale. În fața ripostei ferme a artileriei românești din această zonă, invadatorii au fost nevoiți să se retragă.

Prefectul județului Ialomița raporta Ministerului de Interne, la 29 aprilie 1877, că, în baza informațiilor comunicate de subprefectul de Balta, patru monitoare turcești au răpit, din dreptul pichetului român Cetățuia, vasele românești și străine încărcate cu cereale și lemne ce plecaseră din portul Călărași, pe care le-au îndreptat la Hirșova¹.

Atacurile trupelor regulate turcești erau secondate de acțiunile de piraterie ale bandelor de bașibuzuci, care la 27—28 aprilie 1877 au pus foc șurelor și clăilor de fin ale locuitorilor din comunele Cirna, Catane, Bistrețu și Plosca. Aceleași bande au răpit, la 5 mai 1877, 535 de porci ai cetățenilor din bălțile Ialomiței și au devastat pichetele de grăniceri din zona Brăilei, omorînd trei soldați români și rănind un altul².

Într-un ordin de zi al generalului de brigadă George Lupu, comandantul Corpului I armată, se arăta că „turcii au făcut în mai multe rinduri incursiuni asupra teritoriului nostru, dînd foc, făcînd jaf și luînd grîne și vite, arzînd tot ce le ieșea înainte, cu un cuvînt devastînd tot pe cit le-a fost prin putință țara noastră”³.

În fața acestor atacuri turcești tot mai numeroase, autoritățile administrative informau Ministerul de Interne că populația civilă din mai multe orașe și sate de pe Dunăre cerea măsuri ferme din partea armatei române pentru apărarea avutului ei și vieții cetățenilor.

Față de repetatele agresiuni otomane, ministrul afacerilor străine, Kogălniceanu, a transmis, la 26 aprilie 1877, agenților diplomatici români de la Viena, Paris și Roma, ordinul de a informa guvernele țărilor în care erau acreditați și opinia publică despre bombardarea de către turci a orașelor deschise, pirateria pe Dunăre și incursiunile bașibuzucilor. „Noi înțelegem pînă la un anumit punct că monitoare turcești trag asupra bateriilor rusești, ... — arăta el —, dar este nejustificat ca bombardamentul să se îndrepte spre interiorul orașelor deschise și asupra cartierelor locuite de populație. Turcii bombardează fără deosebire toate orașele și satele care sînt situate pe litoralul nostru și chiar orașe

care nu au lucrări defensive, fie în interior, fie în împrejurime și unde nu sînt nici trupe rusești sau române. Oltenița, Bechet, Călărași se găsesc în ultima categorie; cu toată situația lor aceste orașe n-au fost cruțate de turci... Actele de piraterie se fac la ordinele date de autoritățile superioare otomane”¹. De asemenea, el cerea acestor reprezentanți diplomatici să informeze guvernele respective că „aceste acțiuni care iau proporții prea mari... nu sînt de natură de a ne menține în neutralitatea pe care am propus-o de la început”².

Agentul român de la Viena, Ion Bălăceanu în legătură cu ordinul primit, raporta lui Kogălniceanu informațiile rezultate din convorbirea avută cu Andrassy, care a evitat la început să-l vadă și să-și expună părerea privind actele agresive ale Turciei. În pofida acestei poziții echivoce, Austro-Ungaria, care avea de suferit și ea de pe urma pirateriei turcești asupra flotei sale comerciale de pe Dunăre, „a somat guvernul turc să dea drumul vaselor capturate și să le înapoieze încărcătura”³. Totodată, Bălăceanu îl informa pe Kogălniceanu asupra părerii cercurilor politice austriece de la Viena privind convenția cu Rusia, despre care ele arătau că „nu este decît prefața unei înțelegeri cu Rusia” și că „noi vom fi antrenați într-o acțiune comună” împotriva Turciei⁴.

Mai tîrziu, Bălăceanu a reușit să aibă o întrevvedere și cu baronul Orczy, care ocupa un loc de frunte în ierarhia cercurilor politice conducătoare habsburgice, căruia i-a declarat că guvernul român, în fața actelor de agresiune sălbatică la care este expusă țara din partea Turciei, „nu poate rămîne indiferent mult timp și trebuie să ia măsuri spre a respinge forța prin forță”⁵, ceea ce îl pune în stare de război cu Poarta. În fața acestei situații grave, guvernul român își declina responsabilitatea și o arunca în totalitate asupra guvernului otoman.

Baronul Orczy, dovedind o mai mare înțelegere decît Andrassy față de acțiunile guvernului român pentru dobîndirea independenței naționale, a conflat lui Bălăceanu că

¹ Documente privind Istoria României. Războiul de independență, vol. II, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1952, pag. 473.

² Ibidem, pag. 598.

³ Ibidem, pag. 580.

¹ Ibidem, pag. 424.

² Ibidem.

³ Ibidem, pag. 425.

⁴ Ibidem, pag. 424.

⁵ Ibidem, pag. 444.

„nu poate nega României dreptul de a proteja teritoriul său contra jafului și de a respinge orice acte de agresiune prin forță”¹. În continuarea discuției cu Bălăceanu, Orczy i-a arătat că el personal a solicitat ambasadorului turc de la Viena lămuriri în legătură cu aceste acte de agresiune, dar acesta a căutat să justifice acțiunile pirateresti, declarând că Turcia se consideră în stare de război cu România de când guvernul român a încheiat convenția cu Rusia.

La 1 mai 1877, Kogălniceanu, printr-o nouă notă telegramă, comunica agenților români din străinătate date recente privind atitudinea agresivă a Imperiului otoman față de România. În notă se făcea o expunere a poziției României pentru dobândirea independenței sale naționale și se arăta că Puterile Garante nu au dat o rezolvare convenită acestei probleme. Datorită acestor condiții, România a fost nevoită să încheie convenția cu Rusia pentru a fi cruțată de consecințele dezastruoase ale unui război, care s-ar fi desfășurat pe teritoriul său, și a luat măsuri de întărire a forțelor sale militare.

De asemenea, în notă se arăta că România nu săvîrșise nici un act de agresiune împotriva Turciei, și că aceasta continua bombardamentele și incursiunile pe teritoriul său. Aceste acte și suspendarea din funcție a agenților români de la Constantinopol, precum și amenințările proferate la adresa României și a instituțiilor sale nu au mai lăsat nici o îndoială că „noi sîntem în război cu Turcia și că acest război ne-a fost declarat de însăși Sublima Poartă”². În încheierea acestei note, Kogălniceanu conchidea că Turcia, prin ruperea relațiilor diplomatice cu România, a creat starea de război dintre cele două țări.

În privința atitudinii marilor puteri europene în acea vreme față de recunoașterea independenței statului român, elocventă era telegrama ministrului de externe austro-ungar trimisă ambasadorilor săi de la Roma, Paris, Londra și Berlin la 1 mai 1877: „Noi am fost întrebați care este părerea noastră în urma zvonului că România ar fi pe punctul de a declara independența ei. Dumneavoastră veți face, atunci cînd vi se va oferi ocazia, următoarea comunicare amicală: Situația actuală internațională a României este cea cum rezultă din tratate — o declarație de independență din partea

¹ Ibidem, pag. 445.

² Ibidem, pag. 517—520.

Principatelor poate să contribuie la o modificare de facto, nu de jure și are nevoie de recunoaștere din partea puterilor. Întîi, ar trebui să-și rezerve pentru mai târziu întrebarea dacă aceasta se poate acorda. Este de la sine înțeles că, pînă la constituirea unei situații juridice noi, rămîne în vigoare cea veche”³. Deși Austro-Ungaria avea înțelegere secretă cu Rusia, ea nu se grăbea să recunoască independența României în caz de va fi proclamată și căuta să-i pună tot felul de greutăți.

În atribuțiile agenților diplomatici români din acea vreme a intrat și culegerea unor informații menite să contribuie la întărirea capacității de apărare a țării, să investigheze posibilitățile de procurare a armamentului și munițiilor necesare dotării armatei române, să atragă specialiștii români, aflați în străinătate, în acțiunea de sprijinire a luptei pentru independență⁴.

Prin relațiile ce le întrețineau cu diverși militari din țările occidentale care îndepliniseră misiuni speciale în Imperiul otoman, agenții noștri diplomatici procurau informații deosebit de valoroase armatei române, ajutînd-o în corectarea tirului artileriei sale și în elaborarea planurilor de luptă. Astfel, Ion Bălăceanu comunica, la 5 mai 1877, la București, printr-o telegramă cifrată, informațiile rezultate din convorbirea avută cu colonelul englez al gărzii imperiale Strace, care se aflase la Vidin în timpul primului bombardament român: „El mi-a spus că aproape toate obuzele noastre (trase de artileria armatei române de la Calafat — n.n.) treceau deasupra fortăreței și cădeau dincolo. Cele cîteva proiectile care au căzut pe loc au rănit cinci soldați... Părerea colonelului Strace este că tunurile noastre și munițiile noastre sînt excelente, dar că tragerea noastră denotă lipsă de experiență și grabă”⁵.

3. Activitatea contrainformativă a organelor românești în preajma proclamării independenței naționale.

Intrucît măsurile de siguranță întreprinse de autoritățile Ministerului de Interne privind expulzarea unor cadre și

³ Ibidem, pag. 532.

⁴ Ibidem, pag. 592—593.

⁵ Ibidem.

agenți ai spionajului turc îngreuiase activitatea informativă a acestuia, iar alinierea unităților militare rusești de-a lungul Dunării nu permitea trecerea în România a unor noi agenți, serviciul secret otoman a recurs la alte procedee pentru infiltrarea agenturii sale. Astfel, el a procedat la activizarea și recrutarea de agenți din rîndurile supușilor austro-ungari, care aveau posibilități de pătrundere în jurul unor obiective militare și de culegere a informațiilor. Erau preferați agenții vapoarelor austriece de pe Dunăre, care sub diverse acoperiri (încărcare și descărcare de mărfuri etc.) puteau pătrunde cu ușurință în rada porturilor românești, de unde, prin observarea și „tragerea de limbă” a unor cetățeni români, culegeau informații cu caracter militar.

Comandantul batalionului de milițieni din Călărași raporta Ministerului de Interne că agentul vapoarelor austriece de la debarcaderul Cetățuia este spion turc și că a fost pus sub supraveghere, pentru a nu comunica cu turcii¹.

În numeroase cazuri reprezentanțele consulare austro-ungare din România interveneau la autoritățile românești pentru eliberarea spionilor arestați de către organele militare și polițienești ale statului român. Spre exemplu, la 30 aprilie 1877, Zwiedeneck, agentul diplomatic al Austro-Ungariei la București, cerea lui Kogălniceanu punerea imediată în libertate a supusului austro-ungar Rudolf Epstein, arestat pentru spionaj la Giurgiu de către unitățile militare românești și transportat sub escortă la București².

În alte cazuri, spionajul turc recurgea la infiltrarea unor agenți din rîndurile cetățenilor de naționalitate bulgară, scontînd că aceștia vor putea înșela vigilența autorităților românești, pentru a culege informații militare.

Într-un raport adresat colonelului Budișteanu, comandantul Regimentului 6 linie, căpitanul Condeescu informa despre prinderea unui spion turc, care a declarat, între altele, în timpul interogatoriului, că „a petrecut mai mult timp peste Dunăre și că cunoaște îndeaproape toate pozițiunile pe unde ar putea să aducă cînd ar voi trupele adverse, pentru a putea surprinde și nimici trupele noastre”³. De asemenea, colonelul Vlădescu, comandantul Briqăzii I din Divizia

¹ *Ibidem*, pag. 624.

² *Ibidem*, pag. 492—493.

³ *Ibidem*, pag. 525.

a II-a, semnala primarilor din comunele Cetate și Fintina Boului că în aceste localități „se găsesc mai mulți indivizi străini comunei care n-au altă misiune decît a culege informațiuni despre mișcările noastre militare și a le transmite potrivnicilor noastre”¹.

Considerînd lupta împotriva spionajului străin drept o îndatorire patriotică, numeroși cetățeni ai țării au denunțat organelor polițienești, administrative, militare și parchetului pe acei agenți care activau împotriva intereselor naționale, culegînd informații militare în favoarea Porții. Procurorul general al Curții de Apel din București informa Ministerul de Justiție, la 29 aprilie 1877, că a primit o denunțare anonimă prin care i se arăta că la Giurgiu s-ar afla un spion turc².

De asemenea, poliția militară rusă a surprins, în nenumărate rînduri, agenți ai spionajului turc care culegeau informații despre unitățile militare ruse. Arestați, aceștia erau trimiși de regulă pretoriatului armatei române.

Intrucît consiliile de război nu puteau judeca cetățenii străini, acuzați de activitate de spionaj, colonelul Slăniceanu — șeful Statului major al armatei române — a cerut Ministerului Afacerilor Străine să intervină la autoritățile militare ruse ca „spionii prinși de către jandarmerie sau avanposturile rusești să nu se mai trimită spre a fi judecați de noi, mai cu seamă că pînă acum toți indivizii bănuți și prinși au fost supuși străini”³.

Prezența agenților spionajului turc în jurul unităților militare românești l-a determinat pe deputatul Nicolae Flevă să interpeleze în ședința Adunării Deputaților pe Kogălniceanu asupra măsurilor luate de guvernul român față de spionii turci. El arăta că cetățeni străini vin în țară să facă spionaj, ceea ce „ar putea, în împrejurările de față, să aducă nenorociri mișcărilor armatei române. Asemenea indivizi răuvoitori trebuie urmăriți și pedepsiți cu asprime”⁴.

În perioada premergătoare proclamării independenței naționale, cit și după aceea, personalul diplomatic al Austro-Ungariei din București a desfășurat o intensă activitate infor-

¹ *Ibidem*, pag. 579.

² *Ibidem*, pag. 467—468.

³ *Ibidem*, pag. 649.

⁴ *Acle privilegiate la proclamarea independenței și a regatului român*, București, 1882, pag. 4—5.

mativă pentru a cunoaște starea de spirit a populației, atitudinea presei și poziția conducătorilor principalelor partide politice românești față de războiul ruso-turc. Prin raportul său din 28 aprilie 1877, agentul diplomatic al Austro-Ungariei la București, Zwiedeneck, îi comunica lui Andrassy o serie de informații asupra frământărilor politice din rândurile partidelor burgheze: „Deși nu poate fi sarcina mea să vă comunic Excelenței voastre planurile și tendințele care se ivesc în sinul diferitelor partide ca și despre zvonurile pe care conducătorii lor le răspindesc în scopul promovării intențiilor și ideii, și mă rezum să includ în rapoartele mele numai acele acte politice care pot avea influențe hotărâtoare în mersul evenimentelor, totuși credeam de a mea datorie să raportez prin telegrama mea de ieri agitația continuă a cercurilor reprezentanților poporului care tinde la declarația de independență și de război contra Porții”¹.

Urmărind cu discreție desfășurarea vieții politice românești, diplomatul habsburgic informa pe Andrassy precum că „la două întruniri intime de ieri se pleda în cuvântări pătimașe că poporul român n-ar trebui să lase să-i scape ocazia binevenită de a culege rodul copt al independenței sale politice și, în același timp, să se apere cu arma în mână contra îndrăznelei turcești”².

Îngrijorat de turnura ce se întrevădea că vor lua-o evenimentele din România, el adăuga: „Vestea acestei agitații a pătruns repede în rândurile opiniei publice și se vorbește... despre o viitoare declarație de independență prin Cameră și Senat. Tot atât de sigure apar și zvonurile despre o cooperare a armatei române cu cea rusă, și anume, se vorbește de formarea a două corpuri mixte, dintre care unul să fie pus sub comanda excelenței sale prințul Carol, celălalt sub comanda unui general rus”³.

Desfășurarea evenimentelor politice din România în primăvara anului 1877 și a războiului ruso-româno-turc a confirmat veridicitatea informațiilor diplomatului habsburgic. Temerile pe care le formulase în raportul său exprimau îngrijorarea și panica ce cuprinseseră cercurile conducătoare

¹ Documente privind Istoria României. Războiul de independență, vol. II, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1952, pag. 448—449.

² Ibidem, pag. 449.

³ Ibidem.

austro-ungare față de consecințele ce ar fi rezultat din dobândirea independenței de către România asupra popoarelor asuprite de dualismul austro-ungar.

4. Activitatea de informații a armatei române pentru cunoașterea forțelor militare turcești de la Vidin.

Pentru prevenirea unei invazii turcești la nord de Dunăre, unitățile militare românești aveau nevoie în continuare de informații cât mai multe despre armata turcă de la Vidin, pentru a cunoaște din timp și exact toate pregătirile și mișcările acesteia, a preveni un atac prin surprindere și a iniția măsurile de respingere a agresorului. Toate aceste date nu se puteau procura decât printr-o intensă activitate de informații militare și de cercetare organizate de-a lungul Dunării. În acest sens, generalul Lupu, comandantul Corpului I armată, informa Ministerul de Război, la 28 aprilie 1877, că la Turnu Severin a sosit un vapor pe care turcii l-au cumpărat de la Pesta¹.

Ca o ripostă la actele pirateresti și de jaf ale turcilor pe teritoriul românesc, generalul de brigadă Lupu a ordonat colonelului Cerchez, comandantul Diviziei I, să execute incursiuni la sudul Dunării „spre a ataca posturile turcești, a ridica aprovizionări... și a captura vasele lor”². Pentru executarea unor astfel de incursiuni, se recomanda recrutarea unor „oameni hotărâți, cu singe rece și de bunăvoie”, să se lucreze cu multă prudență, evitându-se angajarea unor lupte cu garnizoanele turcești și retrăgându-se la timp, spre a nu avea pierderi³.

În urma ordinului primit din partea colonelului Vlădescu, comandantul Brigăzii I din Divizia a II-a, sublocotenentul Bernfeld, din Batalionul I vânători a efectuat, în cursul zilei de 30 aprilie 1877, o recunoaștere asupra satului Vrața și a pozițiilor inconjurătoare, culegând informații ce interesau armata română. La întoarcere, el raporta: „Pozițiunea satului Vrața este dominată după țărmul opus, însă în exterior se pot găsi puncte care, înaintindu-se prin uvraje de fortifi-

¹ Ibidem, pag. 461.

² Ibidem, pag. 580.

³ Ibidem.

cații, ar fi proprii pentru artilerie. Comunicația după lărmul turcesc pe al României este prea puțin practicabilă și pînă la suirea escarpamentelor ce se găsesc în partea noastră, trebuie a se trece prin locuri băltoase și mlăștinoase pe care este imposibil a se desfășura o trupă”¹.

Pentru a nu fi surprinse de o debarcare turcă și a realiza o informare completă asupra lucrărilor militare de pe malul drept al Dunării, colonelul Logadi, comandantul Diviziei a II-a, a ordonat Brigăzii I efectuarea în ziua de 5 mai 1877 a unei recunoașteri în această zonă. În raportul întocmit, pe baza celor constatate, colonelul Vlădescu, comandantul acelei brigăzi, consemna o serie de date, între care și aceea că „pe înălțimile malului drept (al Dunării — n.n.) s-a construit un mare cîmp întărit și armat, unde au fost instalate 200 de tunuri, îndreptate cu gurile spre România”².

Pentru verificarea unor informații privind așezarea trupelor turcești în fortificațiile ridicate pe malul drept al Dunării au fost infiltrate cadre militare anume pregătite în această activitate. Desigur, misiunea lor a durat mai mult timp, iar pentru reușita ei acești temerari au trebuit să-și realizeze „legendarea” activității lor informative și să aibă cunoștințe despre zona în care au fost infiltrați. Neobosita lor activitate s-a bucurat de concursul unor patrioți bulgari și români, care le-au furnizat informații despre armata turcă sau i-au ferit de contraspionajul turc.

Informații în legătură cu sistemul militar turc din zona Vidinului au fost furnizate Comandamentului armatei române și de către serviciul informativ al armatei sîrbe de la Negotin.

Dirigintele oficiului telegrafic din Turnu Severin transmisea, la 1 mai 1877, colonelului Cerchez, dorința comandantului trupelor sîrbești din Negotin de a avea zilnic convorbiri telefonice cu el asupra situației unităților militare turcești de la Vidin: „Dl. colonel Horvatovici... vă roagă să-i acordați zilnic cîteva minute de convorbiri de telegraf spre a vă putea comunica relații pozitive ce are despre starea armatei turcești din Vidin; acum spune că în Vidin și în tot împrejurul Vidinului sînt 52 batalioane de infanterie, 4 baterii de cîmp și 2 escadroane cavalerie”³.

La 5 mai 1877, colonelul Horvatovici comunica colonelului Cerchez care se afla la Calafat că, după informațiile serviciului secret sîrb, trupele turcești din cetatea Vidin numărau la acea dată 52 de tabere, fiecare de cîte 500 de militari, cu un efectiv de 26 000 oameni. Totodată, acesta mai arăta că în cetatea portului de lîngă Diu se aflau instalate 3—4 baterii de artilerie și un monitor cu 2 tunuri. La Vidin mai acționau încă trei escadroane de cavalerie și alte unități de bașibuzuci. Alte 3 regimente de cerchezi erau cantonate la granița cu Serbia.

¹ *Ibidem*, pag. 521—522.

² *Ibidem*, pag. 604—605.

³ *Ibidem*, pag. 531.

**Activitatea informativă
în perioada 9 mai — 20 august 1877,
în vederea pregătirii participării României
la războiul antiotoman**

1. Proclamarea independenței naționale a României (9 Mai 1877).

În fața actelor tot mai numeroase de agresiune ale Turciei împotriva României, masele populare se pronunțau din ce în ce mai insistent pentru proclamarea independenței naționale. Făcându-se ecoul sentimentelor lor, ziarul „Românul”, condus de C. A. Rosetti, a publicat în coloanele sale o serie de articole prin care se cerea proclamarea imediată a independenței naționale a României. La rindul ei, armata și-a exprimat deseori dorința de a fi dobândită cât mai curînd independența țării. Astfel, cu prilejul vizitării de către domnitorul Carol I a pozițiilor de luptă ale armatei române din zona Calafatului, ostașii au cerut insistent acestuia să li se aprobe trecerea Dunării pentru a lupta cu arma în mînă și a cuceri independența națională.

Adunarea Deputaților și Senatul au votat, la 29 și 30 aprilie 1877, starea de război cu Turcia, ceea ce constituia un pas însemnat către dobîndirea independenței naționale.

Deși imensa majoritate a poporului român se pronunța pentru participarea armatei române, alături de cea rusă, la războiul antiotoman, în vederea dobîndirii independenței naționale, un grup restrîns de politicieni, reprezentanți ai moșierimii și burgheziei, au încercat să se opună acestui pro-

ces inevitabil. Deținînd unele poziții în Adunarea Deputaților și mai ales în Senat, ei au căutat să împiedice proclamarea imediată a independenței.

Informate asupra acestor uneltiri, masele populare bucureștene s-au strîns, în ziua de 9 mai 1877, pe dealul Mitropoliei, pentru a impune Adunării proclamarea neîntîrziată a independenței naționale a României.

Sprijinit de către mase, care umpluseră tribunele sălii în care se desfășurau lucrările Adunării Deputaților în această zi, deputatul radical Nicolae Fleva a interpellat guvernul cerînd acestuia să-și precizeze poziția față de cucerirea independenței naționale pe calea armelor. La întrebarea lui Fleva în legătură cu situația politică și internațională a României pînă la 9 mai 1877, Mihail Kogălniceanu a declarat: „Noi nu am fost vasali (Turciei — n.n.). Sultanul nu a fost suzeranul nostru. Însă, era ceva. Erau niște legături sui generis, niște legături care erau slabe cînd românii erau tari; niște legături care erau tari cînd românii erau slabi”¹.

Față de refuzul Porții de a recunoaște drepturile istorice ale poporului român și de amenințările proferate la adresa României prin nota din 2 mai 1877 a guvernului otoman, Kogălniceanu a declarat în aplauzele frenetice ale deputaților și ale maselor: „Sîntem în stare de resbel cu turcii; legăturile noastre cu Înalta Poartă sînt rupte și cînd va fi ca pacea să se facă, nu cred că un singur român va mai consimți ca România să reintre în pozițiunea ei de mai înainte, rău definită, hibridă și jignitoare... Așadar, domnilor deputați, nu am cea mai mică indoială și frică de a declara în fața reprezentanței naționale că noi sîntem o națiune liberă și independentă”². Pentru obținerea recunoașterii independenței de către Puterile Garante, el arăta că se impune prudență și sînge rece. Totodată, a exprimat și protestul națiunii noastre față de declarațiile unor parlamentari englezi, în sensul că România ar face parte integrantă din Imperiul otoman și că armata turcă este îndreptățită să treacă Dunărea.

Prin cuvîntul său, Kogălniceanu a adresat un vibrant apel națiunii române la lupta pentru cucerirea independenței: „Noi trebuie să dovedim că sîntem națiune vie, trebuie să dovedim că avem conștiința misiunii noastre, trebuie să dovedim că sîntem în stare să facem și noi sacrificii pen-

¹ *Monitorul Oficial*, nr. 118 din 27 mai/8 iunie 1877, pag. 3452.

² *Ibidem*.

tru ca să păstrăm această țară și drepturile ei pentru copiii noștri, și această misiune în momentele de față este încredințată fraților și fiilor noștri care mor la hotare”¹.

De mare importanță istorică sînt cuvintele adresate cu această ocazie Adunării Deputaților, prin care Kogălniceanu prefigura principalele direcții ale politicii externe a statului român independent, unele dintre acestea menținîndu-și valabilitatea și astăzi: „...Așadar trebuie să dovedim că, dacă voim să fim națiune liberă și independentă, nu este pentru ca să neliniștim pe vecinii noștri, nu este pentru că să fim un popor de îngrijiri pentru dînșii; din contra, și încă mai mult decît pînă acum, să arătăm că sîntem o națiune hotărîtă să ne ocupăm de noi, să ne ocupăm de națiunea noastră, să ne ocupăm de dezvoltarea ei, de dezvoltarea bunei stări morale și materiale, iar nicidecum ca să îngrijim, ca să neliniștim pe cineva. Noi voim să fim bine cu toate puterile, și cu Austria, și chiar cu Turcia; și cu Turcia vom face legături nouă, ...iar nu să rămînem în acele legături ca pînă astăzi, care nu mai au rațiunea lor de a fi”².

Adunarea Deputaților a votat apoi moțiunea care consemna războiul între România și Turcia, ruperea legăturilor cu Poarta și independența absolută a țării noastre. Prin acest act Adunarea Deputaților a proclamat independența deplină a României, care a fost primită cu mare entuziasm atît de deputați, cît și de mulțimea strînsă în jurul clădirii Adunării și pe străzile alăturate.

Marele eveniment, împlinit prin voința întregului popor, reprezenta năzuința de veacuri a națiunii noastre către o viață de-sine-stătătoare. Proclamarea independenței era prima etapă a luptei pentru cucerirea suveranității statului, ce va fi dobîndită pe frontul de luptă.

2. Poziția puterilor europene față de proclamarea independenței naționale.

Proclamarea, la 9 Mai 1877, de către Corpurile legiuitoare a independenței naționale a fost privită cu ostilitate de către Poartă, care și-a înmulțit acțiunile agresive împotriva Româ-

niei, în intenția invadării teritoriului ei. Hotărîrea fermă a unităților militare românești de a apăra teritoriul strămoșesc și alinierea armatei ruse de-a lungul Dunării în Muntenia au împiedicat pe turci de a stabili teatrul operațiilor militare pe teritoriul românesc.

Intrucît ostilitățile militare turco-ruse nu se declanșaseră încă, conflictul militar era precedat de o aprigă confruntare pe frontul războiului secret.

După proclamarea independenței naționale de către Adunare și Senat, Kogălniceanu, printr-o notă circulară, însărcina pe agenții diplomatici români din străinătate să explice guvernelor pe lîngă care erau acreditați că mișcarea națională, care a dus la independența deplină a României, era de nestăvilit și că poporul român era ferm hotărît să-și apere cu arma în mînă drepturile sale. Kogălniceanu cerea totodată ca Puterile Garante să-și dea consimțămîntul pentru actul împlinit la 9/21 mai, să promită că vor recunoaște oficial independența și că nu vor impune României legăturile anterioare cu Poarta. Guvernul român aștepta de la Puterile Garante o „aplicare întregă” a noii sale politici sau cel puțin „o adeziune prealabilă”¹.

Agenții români de peste hotare și-au intensificat activitatea diplomatico-informativă în țările în care erau acreditați, pentru a afla date privind poziția cercurilor conducătoare ale Puterilor Garante față de proclamarea independenței naționale a României.

Alături de Turcia, Anglia a adoptat o poziție ostilă proclamării independenței naționale, socotind în continuare România „parte integrantă a Imperiului otoman”. Sub pretextul că acest act ar fi contrar tratatelor, ea a cerut celorlalte puteri europene să ia măsuri energice de pedepsire, iar presa turcă și engleză au dezlănțuit o campanie furibundă împotriva României.

Nici guvernul francez nu s-a manifestat favorabil independenței naționale, regretîndu-se că „ne-am eliberat de garanțiile care ne apărau și ne-am luat libertatea de acțiune pentru viitor”². În numele guvernului german, Bülow —

¹ Nicolae Iorga, *Correspondance diplomatique Roumaine, sous le roi Charles I-er (1866—1880)*, Deuxième édition, Bucarest, 1938, pag. 263—264.

² Documente privind istoria României. Războiul de independență, vol. III, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1953, pag. 199.

¹ Ibidem.

² Ibidem.

informa Degre, agentul diplomatic al României la Berlin — a declarat categoric că problema independenței României nu va putea fi rezolvată decît la încheierea păcii. Totodată, el a ținut să precizeze că hotărîrea guvernului german în chestiunea independenței României nu va putea fi determinată decît de felul cum interesele supușilor și acționarilor germani vor fi satisfăcute în România¹.

Imperiul dualist austro-ungar a adoptat de asemenea o atitudine de ostilitate, cerind și recomandînd celorlalte Puteri Garante, inclusiv Rusiei, să-și rezerve opinia după război. Contele Andrassy susținea că independența nu ne era indispensabilă și că hotărîrea definitivă a Austro-Ungariei va depinde de rezultatul războiului și de atitudinea pe care România o va avea pînă atunci².

Totuși, poziția lui Andrassy, spre deosebire de cea a conducătorilor diplomației Angliei, Franței și Germaniei, era mai elastică, în sensul că manifesta o anumită înțelegere față de măsurile de apărare întreprinse de guvernul român împotriva pericolului invaziei turcești. El s-a opus măsurilor propuse de o altă putere garantă (Anglia) de a fi rechemăți consulii străini din București și de a se proceda la trimiterea înapoi a agenților diplomați români³.

Rusia, care încheiase convenția cu România, a evitat din motive tactice să se pronunțe imediat în privința hotărîrii Corpurilor legiuitoare românești. Peste cîteva luni, însă, guvernul rus a declarat că privește independența ca un fapt împlinit, urmînd ca din punctul de vedere al dreptului internațional să fie întărită mai tîrziu printr-o hotărîre comună a marilor puteri europene. La întrebarea ambasadorului englez la Petersburg, în legătură cu proclamarea independenței României, Gorceakov,a răspuns că el o privește ca un fapt împlinit de facto, dar nu de jure. E o chestiune care nu trebuie să fie tratată decît mai tîrziu, de ansamblul puterilor europene⁴.

În această conjunctură, Italia, care abia își realizase unitatea națională, a privit cu simpatie politica de independență promovată de guvernul român și a aprobat în mod tacit actul

¹ Ibidem, pag. 124.

² Ibidem, pag. 78—79.

³ Ibidem, pag. 172—173.

⁴ D. A. Sturdza, *Charles-I-er roi de Roumanie — Chronique — Actes* — Documents, t. II, 1876—1877, Bucarest, 1904, pag. 794.

curajos al României. Cu toate acestea, diplomația italiană a bătut în retragere, arătînd că era constrinsă să păstreze o oarecare rezervă.

Cu privire la poziția guvernului italian, Obedenaru, secretarul girant al Agenției române de la Roma, transmitea, la 15 mai 1877, următoarele informații: „Guvernul italian păstrează rezerva pînă după război; independența noastră este considerată cu simpatie de lumea politică și de ziarul oficios „Dirito”. În încheiere, comunica că va trimite Ministerului Afacerilor Străine ultimele numere ale acestui ziar¹.

În aceste momente de intensă activitate diplomatico-informativă peste hotare, agenții diplomați români și-au amplificat în continuare legăturile cu cercurile politice și militare din țările în care erau acreditați, pentru a intra în posesia unor informații ce puteau servi interesele naționale. „Pentru a putea împlini misiunea ce ați binevoit a-mi încredința, spre a putea strînge informațiunile necesare — raporta Obedenaru la 18 mai 1877 —, am văzut din capul locului că era de trebuință să-mi croiesc relațiuni cu persoane însemnate”². Tot el a mai comunicat, la scurt timp, că se afla pe cale de a intra în contact cu unele cercuri politice importante. Printre acestea, era și un consilier de stat, fost ministru și deputat al majorității, care se afla în strînse relații cu ministrul de externe italian, Melegari. Acest om politic italian manifesta față de girantul Agenției române multă simpatie, iar cu prilejul întîrînerii unor conversații politice cu alți deputați italieni, la el acasă, Obedenaru a reușit să obțină informații privind atitudinea guvernului italian față de cererea guvernului român de a-i fi recunoscută independența națională, cît și despre unele acțiuni ostile puse la cale de diplomația austro-ungară.

La rugămintea lui Obedenaru de a-i comunica și alte informații în legătură cu poziția guvernului italian, omul său de încredere i-a răspuns: „Nu dorim alta decît să fim cu românii în intimitate, deoarece îi considerăm ca pe ai noștri, dară pentru moment diplomația italiană e constrinsă să se ție în oarecare rezervă în ceea ce concernă recunoașterea independenței, pentru că sînteți sub scutul unei mari puteri ale

¹ Documente privind istoria României. Războiul de independență, vol. III, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1953, pag. 124—125.

² Ibidem, pag. 175.

cărei scopuri nu sînt delinseate"¹. Obedenaru a observat că „prin mimica sa, prin intonațiunea vocii m-a lăsat să cred... că într-adevăr Austria a făcut cererea către Puteri, dar că ministrul (Melegari — n.n.) i-a recomandat discrețiunea”².

Prin aceeași notă, Obedenaru comunica Ministerului Afacerilor Străine informații în legătură cu pregătirile de război întreprinse de guvernul italian, în vederea eliberării teritoriului său care încă se mai afla sub dominația Imperiului austro-ungar. Această informație din urmă prezenta o deosebită valoare pentru Comandamentul militar român în elaborarea planului participării armatei române la războiul anti-otoman la sud de Dunăre, prin luarea în considerare a faptului că Austro-Ungaria nu va interveni peste lanțul Carpaților, cu forțele sale militare, din teama de a nu fi atacată de armata italiană.

În același timp, agenții diplomatici români de peste hotare raportau Ministerului Afacerilor Străine noi informații privind planurile militare ale Turciei împotriva statului român, după ce a fost proclamată independența. Astfel, Bălăceanu comunica de la Viena, la 20 mai 1877, următoarele: „Osman Pașa a scris la Constantinopol că își va da demisia de la comandă dacă nu i se încuviințează a lua Calafatul. El se face forte a-l cucerii într-o noapte, sacrificînd o mie de circazieni, avîndu-se în vedere că este foarte ușor ca pozițiile noastre să fie întoarse. Aci se crede în mod iminent într-un atac asupra Calafatului. Ambasadorii Germaniei și Austriei la Constantinopol se opun pe față acțiunii lui Layard (diplomat englez acreditat la Constantinopol — n.n.)”³.

3. Măsuri de pregătire informativă a armatei române în vederea participării ei la războiul antiotoman.

Refuzul puterilor europene de a recunoaște independența României a demonstrat încă o dată că singura cale posibilă de a scutura jugul otoman era participarea armatei române la războiul antiotoman, alături de Rusia și celelalte popoare din Balcani.

¹ Ibidem, pag. 176.

² Ibidem.

³ Ibidem, pag. 220.

În condițiile date, s-au întărit pregătirile militare ale armatei române în vederea dobîndirii independenței naționale pe calea armelor. Conduasă direct de către generalul Cernat, această acțiune, după 9 Mai 1877, a cuprins:

— fortificarea pozițiilor ocupate de unitățile militare române din sudul Olteniei, pentru a preveni invadarea teritoriului țării de către turcii din Vidin, Rahova și Nicopole. Restul teritoriului din sudul Munteniei, Moldovei și al Basarabiei era asigurat de către trupele rusești, care au ocupat poziții de-a lungul Dunării;

— intensificarea pregătirii tactice de luptă a unităților militare române în vederea participării lor la campania din sudul Dunării. În acest scop, unitățile militare efectuau intense exerciții militare în localitățile unde erau cantonate. Pentru coordonarea unitară a acestei pregătiri, Marele Cartier General al Armatei Române și-a mutat sediul în comuna Poiana din județul Dolj;

— distrugerea flotei militare turcești de pe Dunăre, care bombarda porturile românești și sub a cărei protecție se efectuau incursiunile de jaf ale bașibuzucilor și cerchezilor turci;

— sprijinirea armatei ruse în pregătirea și realizarea trecerii Dunării etc.

Intrucît armata română urma să participe la operațiunile militare antiotomane în afara hotarelor ei, trebuia realizată și pregătirea pe linie informativă și contrainformativă, care să procure Comandamentului militar român informații cît mai valoroase despre forțele turcești de-a lungul Dunării și din adîncimea teritoriului Imperiului otoman din Europa. Această acțiune s-a realizat prin intensificarea cercetării și observării militare de către punctele de observare și patrule ale armatei române.

Recunoașterile au devenit în lunile mai—iulie 1877 principală cale de culegere a informațiilor despre armata turcă din sudul Dunării, precum și pentru cunoașterea pozițiilor și a terenului unde vor acționa unitățile militare românești. Ele au avut un rol deosebit de important în pregătirea informativă a trecerii Dunării de către unitățile noastre militare în prima jumătate a lunii august 1877.

În vederea asigurării unei pregătiri unitare a comandantilor de unități militare pentru culegerea informațiilor despre inamic pe cîmpul de luptă, Marele Cartier General al Armatei

Române a elaborat, la 6 iulie 1877, „Instrucțiunile privind mijloacele principale întrebuintate în campanie spre a dobîndi știri asupra inamicului”¹.

În preambulul acestor instrucțiuni se arăta: „Avînd în vedere însemnătatea ce au informațiile exacte asupra mișcării și situației inamicului, se prescriu mai la vale mijloacele cele mai obișnuite întrebuintate pentru a dobîndi asemenea știri, precum și un sumar de chestiunile principale ce se adresează prizonierilor, dezertorilor și locuitorilor”².

Instrucțiunile avertizau asupra gravității luării unor hotărîri care ar fi avut la bază informații false sau inexacte. Cînd existau bănuiele asupra veridicității izvorului informațiilor, se recomanda prudență în utilizarea lor sau chiar neluarea lor în considerație, apreciindu-se că „totdeauna mai bine în asemenea împrejurări, a întemeia mișcările sale pe propria sa inspirație”³.

Principalele mijloace recomandate a fi utilizate de către comandantii unităților militare în culegerea informațiilor, în afară de patrulare și recunoașteri, erau anchetarea prizonierilor, dezertorilor și spionilor, cit și cercetarea localnicilor. Totodată, mai puteau fi întrebuintate „interceptarea scrisorilor și a telegramelor sau controlarea acestora din urmă, așezînd un aparat telegrafic pe parcursul liniilor telegrafice inamice”⁴.

Evidențiind că obținerea informațiilor de la prizonieri era destul de grea, se recomanda în instrucțiuni ca aceștia să fie interogați în mod individual, cu blîndețe și dibăcie, „iar nu prin violență”⁵. În ceea ce privește dezertorii, trebuia manifestată vigilență, deoarece puteau fi trimiși din ordinul inamicului spre a răspîndi știri false. Pentru interogarea dezertorilor și prizonierilor, în vederea aflării unor date despre inamic, se stabileau în instrucțiunile respective întrebările ce trebuiau puse acestora de către comandantii militari și prețori. Principalele întrebări care erau cuprinse în instrucțiuni și urmau să fie adresate prizonierilor și dezertorilor se refereau la: numărul regimentului sau batalionului,

al brigăzii sau diviziei din care au făcut parte; numele comandanților unităților militare turcești; locurile unde sînt instalate cartierele generale; dacă trupele sînt în tabere, cantonamente sau bivuacuri; ce măsuri de siguranță s-au luat în unitățile din care au făcut parte și cum este executat acest serviciu; modul cum au reușit să străbată linia de siguranță atît a unităților din care au făcut parte, cît și a celorlalte unități; lucrările de fortificații existente în unitățile de care au aparținut; ce trupe se află în dreapta și în stînga unităților lor, depărtarea la care se găsesc, numărul militarilor și pozițiile ocupate de aceste unități; dacă Corpul său militar era în poziție de staționare sau în marș și în ce direcție se deplasa; cum sînt formate coloanele militare și din ce arme; dacă în unitățile militare respective sînt mulți recruți și dacă se așteaptă întăriri sau nu; dacă sînt mulți bolnavi și răniți din rîndurile oamenilor și cailor; dacă soldații îi iubesc pe ofițerii lor; situația disciplinei militare în unitățile din care au dezertat; unde sînt magaziiile și depozitele, parcurile de artilerie și de geniu ale unităților turcești respective; dacă hrana și furajele sînt suficiente; modul de aprovizionare a unităților militare turcești; care erau ultimele ordine date în unitățile din care au făcut parte, precum și consemnul — parola — întrebuintată de trupele unităților turcești etc.¹.

Întrebări speciale se adresau celor ce au făcut parte din unități de infanterie. Astfel, lor li se puneau întrebări privind starea armamentului și a muniției, precum și a îmbrăcămîntei și încălțămîntei pe care o purtau ostașii.

Pentru cei dezertați din unitățile artileriei, se avea în vedere interogarea lor privind numărul și calibrul tunurilor dintr-o baterie; cîte baterii intrau în compunerea unei divizii sau a unui corp de armată; locul unde erau parcate ș.a.

Cei ce au făcut parte din unități de geniu trebuiau anchetați asupra materialelor genistice aflate în dotarea armatei turcești, iar cei dezertați din unitățile de cavalerie, asupra stării cailor și armamentului din dotare.

Informațiile în timp de campanie (război) se puteau procura — așa cum prevedeau instrucțiunile — prin ascultarea locuitorilor din localitățile unde activau unitățile militare românești, recomandîndu-se să fie aleși „cei mai deștepti și

¹ Documente privind istoria României. Războiul de independență, vol. IV, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1953, pag. 428—431.

² Ibidem, pag. 428.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem, pag. 429.

¹ Ibidem, pag. 430.

mai ales în stare de a da lămuriri, precum capul comunei sau primarul, dascălul, preotul, șeful poștei și pe acei care ar fi slujit de călăuze inamicului¹.

Principalele întrebări ce se puneau acestora erau:

a) unde este inamicul; când a trecut prin comună; în ce număr era; din ce arme se compunea trupa; de unde venea;

b) ce măsuri de siguranță lua în timpul marșului, precum și în timpul opririlor;

c) în ce stare era; dacă soldații și caii păreau obosiți; în ce stare erau îmbrăcămintea, încălțăminte și harnașamentul;

d) dacă erau trupe din armata regulată sau neregulată ori din miliții;

e) dacă inamicul se oprește în bivuacuri; ce recunoaștere trimite; ce cercetează aceste recunoașteri; dacă sînt dese sau nu; dacă vin regulat;

f) ce drum duce la inamic; dacă sînt mai multe și în ce direcție merg; starea lor; starea drumului urmat de inamic și stăvilele ce se pot întîlni: păduri, rîpe, ape, poduri, defileuri etc.;

g) dacă a rechiziționat ceva; mijloacele de trai ce înfățișează localitatea și ce se poate găsi de-a lungul drumului².

În același scop erau interogați și călătorii întîlniți pe drumuri de către comandanții militari, cu recomandarea de a nu fi lăsați să meargă înaintea armatei române spre inamic.

O atenție deosebită acordau instrucțiunile obținerii informațiilor prin anchetarea spionilor prinși ai inamicului. „Prin spioni se pot adesea avea mai multe știri asupra inamicului, dar întrebuintarea lor este foarte anevoioasă, căci aproape toți făcînd această meserie pentru bani nu înfățișează decît prea puține garanții de încredere. Ei sînt aleși obișnuit printre cei care pot fi mai puțin bănuiți, precum: preoți, negustori și printre oamenii care au mai mult obiceiul unor asemenea întreprinderi, precum sînt contrabandiștii. Spionii trebuie să fie necunoscuți unii altora, astfel ca spusele lor să poată fi controlate și chiar ei supravegheați unii prin alții³.”

¹ Ibidem.

² Ibidem.

³ Ibidem.

Față de spionii dubli, se recomanda să fie plătiți cînd aduceau informații de valoare și aspru pedepsiți atunci cînd dezinformau, procedîndu-se chiar la împușcarea lor, în cazul că s-au dovedit că lucrează numai în favoarea inamicului. Pentru a preveni pătrunderea spionilor dubli la secretele de stat sau trădarea misiunii date de organele noastre informative, se recomanda ca acestora să „nu li se încredințeze decît treptat însărcinări din ce în ce mai grele, după încrederea ce putem avea în ei și înțelepciunea ce arată¹”. Indicațiile privind obiectivele adevăratei lor misiuni se dădeau verbal, în scris comunicîndu-li-se numai date false, menite a înșela spionajul inamic.

De o mare importanță în asigurarea succesului armatei române în bătăliile ce urmau a fi purtate la sud de Dunăre erau măsurile contrainformative în cadrul propriilor unități militare. Prin aceste instrucțiuni se cerea soldaților români „a se sfii de oamenii care ar încerca să-i facă să vorbească asupra unor amănunte privitoare la oștire și a păstra totdeauna tăcere în această privință²”.

În afară de mijloacele, metodele și procedeele menționate, erau consemnate și alte indicii pentru descoperirea unor intenții și activități ale unităților militare turcești. „Astfel, distribuții de încălțăminte, curățirea armelor pot dovedi pregătire de marș. Hainele noi, găsite pe un cîmp de luptă ne arată obișnuit sosire de trupe noi venite. Adunarea de provizii pe un cîmp oarecare dovedește scopul de a strînge trupe acolo. Dacă lemne și luntre sînt strînse adunate pe o apă, într-un punct oarecare, se pregătește o trecere sau o demonstrație; dimpotrivă, dacă asemenea material este distrus (este — n.n.), dovadă de distrugere.

După focurile unui bivuac se poate socoti aproximativ puterea trupei ce îl ocupă, socotind de la 4 la 6 oameni fiecare foc. Dacă focurile sînt numeroase, mici și puse astfel ca să fie văzute, dovadă că inamicul este slab și se pregătește a se retrage. Se poate socoti asemenea puterea unei trupe tăbărute după numărul corturilor, socotind după mărimea lor de la 6 la 12 oameni de fiecare. Trebuie să se țină cont că armata turcă, din cauza slabelor sale efective, profită de aceste indicațiuni spre a induce în eroare pe inamic.

¹ Ibidem.

² Ibidem.

Praful ce ridică o coloană în mers ne poate arăta direcția marșului și chiar trupele din care este formată coloana; astfel, dacă coloana este de infanterie, praful se ridică la o înălțime mică, iar dacă coloana este de cavalerie, praful dimpotrivă se ridică sus; dacă coloana este compusă din trăsură, înălțimea la care se ridică praful se schimbă, în unele locuri mai mare, în altele fiind mai mică.

Direcția trupelor se poate judeca după strălucirea armelor, care este mai mare dacă trupele inamice sînt cu fața, mai mică dacă ele sînt cu spatele la noi. Dacă pe drumul urmat de o coloană se văd multe urme de sînge, cîrpe sîngerate, dovada că sînt mulți răniți, dacă sînt multe aruncate, dovada că trupa este obosită și moralul ei slăbit¹.

În partea finală a instrucțiunilor se recomandă comandanților de unități militare „să caute a ghici și pătrunde bine, prin toate mijloacele ce inteligența și priceperea pune la dispoziția sa spre a descoperi adevărul”².

4. Sprijinul acordat de către armata română trupelor rusești în trecerea Dunării.

Îndată ce flota turcă a fost făcută inofensivă, iar forțele principale rusești au fost concentrate pe anumite poziții de importanță strategică, au început pregătirile pentru forțarea și trecerea Dunării. În acest scop, unitățile militare ruse au început, prin recunoașteri tot mai numeroase la sud de Dunăre, să aleagă și să studieze punctele de trecere pe teritoriul Imperiului otoman. Pentru această acțiune, Comandamentul militar rus s-a sprijinit și pe informațiile culese de armata română despre unitățile militare turcești de la sud de Dunăre, obținute prin cercetarea militară și recunoașterile speciale.

Autoritățile militare ruse, cu sprijinul celor românești, au trecut la construirea în secret, la Brezoi, a podului de vase pentru trecerea Dunării. Datorită măsurilor de siguranță întreprinse de organele românești, turcii n-au aflat despre această acțiune. Asigurarea secretului trecerii Dunării de

¹ Ibidem, pag. 430—431.

² Ibidem, pag. 431.

către armata rusă a contribuit la derutarea comandamentului militar turc.

Conform planului Comandamentului militar rus, trecerea urma să se facă între Zimnicea și Turnu Măgurele, unde erau masate patru corpuri de armată. Pentru a abate atenția comandamentului otoman s-a făcut însă mai întîi o trecere de diversiune între Brăila și Galați. La 10/22 iunie 1877, Corpul al XIV-lea al armatei ruse, imbarcat pe plute și pontoane, a trecut în nordul Dobrogei și a cucerit în scurt timp localitățile Măcin, Isaccea, Tulcea și Hirsova stabilindu-se pe un aliniament între Cernavodă și Constanța. Aflînd de pătrunderea trupelor ruse în aceste localități, turcii și-au îndreptat forțele lor militare spre nordul Dobrogei, slăbind celelalte puncte strategice de pe Dunăre. Profitînd de derutarea inamicului, principalele forțe militare rusești au efectuat trecerea Dunării pe la Zimnicea, în noaptea de 14/26—15/27 iunie 1877.

Conform unei înțelegeri între Comandamentul militar rus și cel român, artileria noastră instalată pe marginea Dunării de la Calafat la Gura Oltului a ținut sub un foc continuu garnizoanele turcești, spre a le împiedica să trimită ajutor în sprijinul trupelor din jurul Sistovului, care au fost lovite de grosul armatelor ruse.

Unitățile militare românești de la Islaz, Flămînda și Turnu Măgurele au sprijinit, cu focul artileriei lor, armata rusă condusă de generalul Krüdner, care, la 4/16 iulie 1877, a cucerit Nicopole.

„Sînt cum nu se poate mai mulțumit de trupele noastre și cred că criticul cel mai aspru nu ar avea decît să se felișteze de dinsele. Bravînd primejdia, oștenii au lucrat cu bărbăție, pot zice cu eroism”¹, raporta generalul Manu despre comportarea unităților militare românești din subordinea sa în această luptă.

De asemenea, organele informative românești au furnizat celor ruse informații privind efectivele turcești din garnizoana Nicopole, precum și asupra mișcărilor turcilor de la Rahova și din alte centre fortificate. În perioada acestor lupte, unitățile militare românești au efectuat recunoașteri asupra țărmului drept al Dunării.

¹ Ibidem, pag. 384—385.

5. Informații despre turci comunicate armatei române de către unitățile militare sârbești.

Informațiile procurate de serviciul secret al armatei sârbe din Negotin asupra garnizoanelor turcești din Vidin, Florentin și Rahova au fost de un real folos Comandamentului militar român în dispunerea unităților sale de-a lungul Dunării, pentru realizarea dispozitivului de apărare, cât și în pregătirea informativă a campaniei pe teritoriul Imperiului otoman.

Cu sprijinul autorităților militare din Negotin, ofițeri ai armatei române au efectuat de pe teritoriul sârb recunoașteri asupra pozițiilor ocupate de forțele turcești la granița cu acest stat.

Reîntorcându-se dintr-o astfel de misiune la 10 mai 1877, locotenentul Poenaru din Regimentul 4 Călărași aducea la cunoștința colonelului Vlădescu, comandantul Brigăzii I din Divizia a II-a, informațiile despre turci rezultate în urma recunoașterii făcute pe malul Timocului în Serbia: „La 7 mai 1877 plecând, am trecut noaptea Dunărea pe la Gruia în Serbia la Radoivăț, de unde îndreptându-mă la Negotin (pentru) a obține voia autorităților de acolo a doua zi la 8 aflând că se găsește aci domnul colonel Horvatovici, comandantul superior al Diviziei trupelor sârbe de Timoc, m-am și prezentat arătându-i însărcinarea misiei mele; a avut multă bunăvoință ca împreună cu dl. lt. colonel Michkevici, șeful Statului major al armatei de Timoc, să-mi explice dându-mi următoarele informațiuni cunoscute de dînșii pînă în aceeași zi, asupra trupelor turcești: în fortăreață la Vidin sînt ca la 12 batalioane. În afară de fortăreață, spre Serbia, sînt ca la 30 batalioane în dreapta cărora se mai găsesc încă 3 batalioane și mai sus și înapoi la Belerada (Cula) Adeya, 7 batalioane, două escadroane de cavalerie și 2 sau 3 baterii de cîmp, tunuri Krupp.

La Florentin se găsesc ca la 2 batalioane, iar la Novesela se află acum sosite două batalioane cu tunuri.

La frontiera sîrbă, pe Timoc, nu se află concentrată nici o trupă turcească sau sîrbă.

Serviciul de avanposturi se execută mai mult prin patrule de cerchezi de către 2, 3 și 4, din pîchet în pîchet, la

care se găsesc încă 4 oameni, din care 3 călări și unul pe jos «zaptir jandarm»¹.

Pe baza acestor informații, locotenentul Poenaru, însoțit de un militar sîrb, s-a deplasat la frontiera turco-sîrbă, pe riul Timoc, observînd pozițiile ocupate de forțele militare turcești din zonă.

La 12 iunie 1877, colonelul Horvatovici comunica de la Negotin că Osman Pașa se îndrepta de la Vidin cu zece mii de militari turci spre Bregova². Peste două zile, de la Negotin se anunța că la Vidin nu au mai rămas decît 10 batalioane, restul trupei ce fusese cantonată în acest centru fortificat al armatei turcești se îndrepta în grabă spre cursul Dunării de jos³. Această informație arăta că, în urma trecerii Dunării de către armata rusă la Zimnicea — Șistov, grosul trupelor turcești de la Vidin s-a îndreptat împotriva acesteia, ceea ce însemna o slăbire pentru moment a pericolului unei invazii turcești asupra teritoriului românesc.

Intrînd în posesia unor noi informații, colonelul Horvatovici anunța la 17 iunie 1877 că însuși Osman Pașa a plecat din Vidin spre Rahova, cu 15 batalioane de infanterie și 2 baterii de artilerie, iar în Vidin nu au mai rămas decît 13 000 soldați turci, la Florentin 4 000 de infanteriști, la care se adăugau 800 de cerchezi și 10 tunuri⁴.

La 20 iunie 1877, din Negotin se comunicau următoarele noi informații: „Ieri și astăzi, se afirmă din mai multe părți că trupele turcești sînt retrase dincolo de podurile de la Vidin și în plus artileria de la Florentin; numai garnizoanele de la zece pînă la două sute cincizeci soldați au rămas la Florentin. Vă rog să aduceți la cunoștința Cartierului general rus în această noapte”⁵.

În aceeași zi, Comandamentul armatei române din Calafat mulțumea Negotinului pentru prețioasele informații transmise despre turcii din Vidin și confirma că aceștia, potrivit

¹ Documente privind istoria României. Războiul de independență, vol. III, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1953, pag. 21.

² Ibidem, pag. 707.

³ Ibidem, pag. 733.

⁴ Documente privind istoria României. Războiul de independență, vol. IV, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1953, pag. 72.

⁵ Ibidem, pag. 127.

informațiilor procurate de către organele românești, s-au retras spre Lom Palanca¹.

Informațiile transmise de către colonelul Horvatovici se confirmau cu cele culese de un cadru al armatei române, care fusese infiltrat pe teritoriul Imperiului otoman. Acesta transmitea informațiile sub indicativul „A-63”².

Relieful muntos și accidentat, dominat de lanțul munților Balcani, existent în acea vreme între Serbia și Turcia, permitea organelor de informații sârbești să urmărească și să supravegheze cu ușurință mișcările turcilor din Vidin și chiar să culegă informații privind numărul, dotarea și fortificațiile armatei turcești de la Florentin, Vidin și Rahova. Totodată, cadre ale serviciului informativ sârb au fost trimise în misiuni speciale în adîncimea teritoriului Imperiului otoman, obținind informații despre trupele turcești din alte sectoare de luptă pe care le-au comunicat românilor și rușilor.

Efectuînd identificarea efectivelor turcești din Vidin, după primele lupte purtate de armata rusă la sud de Dunăre, Negotinul transmitea românilor, la 27 iunie 1877, informații extrem de prețioase: „Efectivul trupelor din Vidin este mult micșorat... La Lom Palanca nu sînt trupe, dar la Dobridor sînt 6000 de soldați. Osman Pașa vine adesea la Vidin de la Rahova și provizoriu îl înlocuiește Mustafa Pașa. Faceți cunoscut despre aceasta și dl. Slăniceanu. Dumneavoastră ați distrus moara turcească din fortăreață și ei o ridică sub pămînt acum. Binevoîți a informa Cartierul general rus asupra următoarelor noutăți recente: încă patru batalioane turcești de la (Niș) și trei de la Piroi au plecat spre Sofia acum patru zile și de asemenea generalul de divizie Medala Pașa”³.

Armata română a cerut sprijinul unităților militare sârbești și pentru distrugerea unor mijloace de legătură ale inamicului. Astfel, la 3 iulie 1877, colonelul G. Slăniceanu telegrafia lui Horvatovici că este informat că turcii ar avea o linie telegrafică de la Ada-Kaleh ce trece prin Serbia, rugîndu-l să o distrugă. În aceeași zi, Horvatovici a răspuns că nu mai există nici o legătură telefonică între insula turcă de pe Dunăre și centrul fortificat al Vidinului, deoarece aceasta a fost distrusă de către sârbi odată cu începerea ostilităților militare între Rusia și Turcia.

¹ Ibidem, pag. 167.

² Ibidem, pag. 126.

³ Ibidem, pag. 250.

Colaborarea tot mai strînsă între armata română și cea sîrbă, mai ales pe linie informativă, în primăvara anului 1877 a atras atenția nu numai a turcilor, ci și a unor cercuri politice din Austro-Ungaria care nu vedeau cu ochi buni apropierea prea strînsă între cele două popoare și posibilitatea unor acțiuni în comun împotriva turcilor, acte ce ar fi trezit sentimentele naționale ale slavilor și românilor asupra și terorizați de către nobilimea maghiară.

Dorind să fie cit mai bine informați asupra mișcărilor politice ce se întrevedeau în zona balcanică, diplomații greci se interesau de evoluția relațiilor sîrbo-române. În acest sens, prințul Ipsilanti, unul dintre diplomații de seamă ai Greciei în acea vreme, l-a întrebă, la 22 iunie 1877, pe agentul diplomatic român de la Paris, Callimaki Catargi, despre obiectivele vizitei principelui sîrb Milan la București și dacă aceasta nu constituia preludiul unei alianțe între Serbia și România. Fiind informat Kogălniceanu, i-a comunicat lui Callimaki Catargi să-i explice lui Ipsilanti că guvernul român nu va intra în discuții politice cu Serbia „înainte de a ne înțelege cu Grecia. Sper să fac să plece peste cîteva zile un trimis oficios la Atena; voi avea grijă să vă previn despre aceasta”¹. În același timp, guvernul român a încercat prin prințul Ipsilanti să-l convingă pe contele Andrassy să recunoască independența României și să nu ridice obiecțiuni împotriva operațiilor militare pe care armata română ar socoti necesar să le întreprindă în zona Vidinului. Diplomaatul grec a răspuns că un asemenea demers din partea sa nu ar fi oportun, adăugînd însă ferma sa convingere că Austria nu este împotriva independenței României și nu va face dificultăți pentru a fi recunoscută la timpul potrivit. „Cu privire la operațiunile armatei române în Bulgaria, Austria, în ceea ce ne privește — arăta Callimaki Catargi, referindu-se la intervenția prințului Ipsilanti pe lângă Andrassy — nu are motive să se opună. Îi este indiferent ca trupele noastre să se alăture forțelor ruse, dacă efectul acestei acțiuni se va opri în limite precise. Ea s-ar preocupa de aceasta numai atunci cînd această acțiune ar influența pe cale indirectă Serbia și ar putea s-o atragă și pe ea în mișcare. Din acest punct de vedere, nu este decît Rusia care ar fi în măsură să determine guvernul de la Viena să-și dea asentimentul la proiectele noastre”².

¹ Ibidem, pag. 167.

² Ibidem, pag. 250—251.

Temerea cercurilor politice de la Viena privind o colaborare militară româno-sîrbă a fost sesizată și de către Ion Bălăceanu, care, la 27 iunie 1877, comunica la București: „În operațiile noastre împotriva Vidinului noi am putea merge pînă la Timoc, dar dacă un soldat român trece dincolo, armata austriacă intră în Serbia”¹.

6. Măsurile întreprinse pentru contracararea spionajului inamic și asigurarea ordinii interne.

Paralel cu activitatea pentru pregătirea informativă a armatei române, au continuat eforturile pentru descoperirea și anihilarea încercărilor spionajului străin de a culege informații despre pregătirile militare ale unităților ruso-române.

Organele contrainformative românești și ruse au identificat numeroși agenți ai spionajului turc și austro-ungar care culegeau informații de pe teritoriul țării noastre.

Sînt semnificative în acest sens următoarele două cazuri: organele poliției militare ruse au arestat și predat celor românești pe cetățeanul român Nicolae Constantin, care a fost surprins în timp ce număra trupele și tunurile artileriei rusești la trecerea prin orașul Ploiești.

La 28 mai 1877, consulul general al Austro-Ungariei în România a cerut lămuriri la Ministerul de Război în legătură cu supusul său Christoforovics, subantreprenor, care a fost arestat la Giurgiu pentru activitate de spionaj și legături cu spionul Rudolf Epstei. Organele românești i-au comunicat că acesta se afla supus unui interogatoriu de către marele pretor al armatei române și după cum rezulta pînă la acea dată el a cules informații în favoarea turcilor.

Documentele vremii mai consemnează și numele altor spioni și agenți ai spionajului inamicului, care au fost arestați și deferiți parchetelor, cum au fost: Nicolae Parisiadi din Vidin; Ivanovici, agentul vapoarelor austriece din Calafat; Johan Hristofovici, antreprenor în București; Ioța Popovici, chelner la restaurantul francez din Vidin; Costache Elefterie, Felix Führ, Simione Führ și Frantz Bukatsch, supuși austrieci. Intrucît se constata că turcii din Vidin erau informați asupra pozițiilor ocupate de unitățile militare române din

jurul Calafatului, efectuînd trageri de artilerie asupra lor, Comandamentul militar român a ajuns la concluzia că aceste date nu puteau fi comunicate decît de supușii străini din această localitate, al căror număr crescuse simțitor odată cu declanșarea ostilităților militare. În consecință, s-a procedat la scoaterea și îndepărtarea supușilor străini din zona Calafatului, bănuîți de activitate de spionaj, făcînd astfel inofensivă o sursă importantă de informare a inamicului.

Față de măsura întreprinsă, generalul George Lupu, comandantul Corpului I armată, raporta, la 7 iunie 1877, generalului Cernat: „Existînd bănuieli serioase că din străinii ce locuiesc în Calafat ar fi făcînd unii semne turcilor din Vidin cu care ar fi înțeleși, după cum chiar căpitanul Drăghicescu, comandantul bateriei Mircea, crede a fi remarcat, mă forțeză a face să-i scoată afară din oraș toate persoanele de străine bănuieli, pentru care am și dat ordin ca în 24 de ore să fie toți aceștia ieșiți”¹.

Interdicții severe privind asigurarea secretului militar au fost impuse și unor ziare românești care, prin anumite articole privind desfășurarea duelului artileriei româno-turce, furnizau indirect informații turcilor despre efectul bombardamentului lor, fapt ce îi ajuta în corectarea tirului tunurilor amplasate la Vidin, asupra obiectivelor militare românești.

În legătură cu acest fapt, colonelul G. Slăniceanu informa printr-un raport pe generalul Cernat, la 13 iunie 1877: „Am onorul a vă trimite aci alăturat trei extracte din ziarele «România Liberă», «Telegraful» și «Presa», în care se relatează în cele două întii, împrejurările bombardării de la Calafat, Vidin în ziua de 9 iunie 1877, iar în cel din urmă, bombardarea din aceleași puncte în ziua de 22 mai. Vă rog, dl. ministru ca să binevoiți a atrage luarea aminte a acestor ziare asupra publicării unor amănunte a căror cunoștință de către inamic nu poate să-i fie decît folositoare. În adevăr, este a-i aduce cel mai mare serviciu, arătîndu-i punctele anume unde au căzut proiectilele lui, astfel încît să-și poată regula tragerea cu o deosebită precizie și însemnîndu-i chiar poziția, nu numai a bateriilor și a deosebitelor noastre lucrări, dar chiar aceea a magaziiilor de iarbă și alte asemenea

¹ Ibidem, pag. 249.

¹ Documente privind istoria României. Războiul de independență, vol. III, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1953, pag. 597.

puncte a căror așezare inamicul are cel mai viu interes a cunoaște" ¹.

Față de aceste neglijențe grave în asigurarea secretului militar de către presă, colonelul Slăniceanu propunea în raportul său a se întreprinde măsurile necesare, în conformitate cu prevederile legii stării de război, pentru ca aceste ziare să nu mai publice astfel de articole cu informații și date ce periclitau siguranța trupelor române.

Sesizat de numărul tot mai mare al agenților care activau în slujba inamicului, Ministerul Justiției, prin circulara din 17 mai 1877, atenționa procurorii tribunalelor din țară: „Primim încunoștințări de la unele parchete că se dovedesc indivizi bănuți de spioni. Fiind foarte necesar a se ști dacă acei spioni au o organizațiune întinsă în toată țara, vă invit dl. procuror ca oricând se va dovedi în districtul dumneavoastră asemenea indivizi, să țineți pe minister în curent despre toate descoperirile mai importante ce se vor face atît de dumneavoastră cît și de dl. judecător de instrucțiune, pentru a putea cunoaște dacă organizațiunea unor asemenea spioni este în toată țara și care îi este sorgintea" ².

În atenția agenților spionajului turc a stat și punerea la cale a unor acte de diversiune, însă acestea, prin vigilența organelor românești au fost descoperite la timp. Spre exemplu, prin raportul către Ministerul de Interne din 22 mai 1877, prefectul județului Buzău aducea la cunoștință despre arestarea unui individ, pe nume Dumitru Stroie, care fusese surprins în timp ce distrugea izolatorii telegrafici ai căilor ferate, fapt pentru care a fost judecat și condamnat.

Înțelegînd că numai prin măsuri ferme putea fi stăvilită activitatea agenților spionajului străin pe teritoriul României, generalul Alexandru Cernat a propus domnitorului Carol I, la 25 mai 1877, un decret, care a și fost aprobat de către acesta. Decretul prevedea că „...în toate județele țării, afară de Dorohoi, Botoșani, Neamț, Rîmnicu Vîlcea și Gorj, autoritățile militare sînt competente a urmări pe toți indivizii prevăzuți ca autori sau complici ai vreunei crime sau delict comis în contra siguranței armatelor și operațiunilor militare și a-i traduce înaintea Consiliului de război, spre a fi judecați conform Codului justiției militare" ³.

În vederea prevenirii scurgerii unor secrete militare către agenții spionajului turc prin rețeaua telegrafică și telefonică, domnitorul Carol I, la 5 iulie 1877, a interzis în mod categoric printr-un ordin șefilor de stații telegrafice din România să mai comunice altor persoane copii după rapoartele telegrafice ale comandanților militari din armata română. Astfel, pe timpul trecerii Dunării de către armatele rusești, oficiile poștale și telegrafice din sudul țării au sistat toate transmisiunile de depeșe și convorbirile telefonice, în scopul de a nu permite agenților spionajului străin să intre în posesia unor informații privind acțiunile armatei ruse și a le transmite în străinătate.

Intrucît după mobilizarea și concentrarea armatei române efectivele de pază și ordine din orașe s-au micșorat, prin Decretul nr. 1257 din 30 mai 1877 s-au înființat corpuri de gărzi civice în toate orașele reședințe de județe, în scopul asigurării ordinii publice și apărării teritoriului țării în cazul unei agresiuni din partea turcilor.

Aceste gărzi, îndrumate de către Inspectoratul gărzii civice din Ministerul de Interne, erau organizate numai din cetățeni români, supuși statelor străine fiind excluși de la obligația satisfacerii acestui serviciu. Gărzile civice participau și la realizarea pazei pe timp de noapte a unor depozite, a obiectivelor militare și a arhivelor statului.

¹ Ibidem, pag. 716—717.

² Ibidem, pag. 170—171.

³ Ibidem, pag. 303.

**Aportul activității de informații
în dobândirea victoriei pe frontul de luptă
de către armatele româno-ruse asupra Turciei**

1. Activitatea de informații în timpul celor trei bătălii date pentru Plevna.

După cucerirea cetății Nicopole, generalul rus Krüdner a pornit campania pentru cucerirea Plevnei, unde se instalase Osman Pașa, cu circa 30 000 soldați, veniți de la Vidin. Înainte de a porni atacul asupra acestui centru fortificat, Krüdner a cerut generalului Manu, comandantul Diviziei a IV-a române, să ia în primire cetatea Nicopole și pe cei 7 000 de prizonieri. În răspunsul său, Comandamentul militar român nu a exprimat acordul față de o asemenea cerere, precizând că „...armata română nu va trece Dunărea decît atunci cînd va avea un obiectiv definit al ei și nu va escorta decît prinșii ce va face prin luptele sale”¹.

Dealtfel, încă de la sfîrșitul lunii aprilie 1877, guvernul român se oferise pentru o cooperare militară la sud de Dunăre, cu condiția ca armata română să aibă o bază proprie de operații și o linie de comunicații deosebită de trupele rusești la vestul Plevnei, de la riul Isker la Vidin. În cursul lunii mai, cu ocazia vizitelor făcute de marele duce Nicolae și de țarul Alexandru al II-lea la București, cît și a celor întreprinse de Carol I și miniștrii români la Ploiești — unde se instalase Comandamentul armatei ruse — s-a dezbătut

¹ Ștefan Fălcoianu, *op. cit.*, pag. 87—88.

problema cooperării militare pe Dunăre, fără însă să se ia vreo hotărîre concretă. Țarul și cancelarul Gorceakov, exprimînd interesele claselor dominante din Rusia țaristă, au refuzat, în principiu, colaborarea, arătînd că, eventual, ea ar putea avea loc numai cu condiția absolută a menținerii unice a Comandamentului superior în mîinile rușilor, clauză care n-a fost acceptată. Diplomația țaristă sconta pe o victorie rapidă a rușilor, deși Comandamentul armatei ruse, în frunte cu marele duce Nicolae, dorea de la început colaborarea cu armata română. Numai în urma înfrîngerilor serioase de la Plevna, Comandamentul militar rus a solicitat intervenția armatei române.

Nerealizînd o recunoaștere temeinică asupra pozițiilor deținute de oștile otomane la Plevna, aflate sub comanda lui Osman Pașa, și fără a dispune de o rețea informativă de valoare din rîndurile forțelor militare ale inamicului, armatele Rusiei au suferit două grave înfrîngerii la 8/20 iulie și 18/30 iulie 1877, ceea ce a creat o stare deprimantă în rîndul unităților lor militare și a avut un ecou defavorabil în opinia publică internațională. În aceste două bătălii date asupra Plevnei, pierderile unităților militare ruse au fost deosebit de mari.

În urma acestor insuccese, guvernul rus a hotărît să mobilizeze și să aducă pe cîmpul de luptă mai multe unități militare, printre care și garda imperială. Cum însă punerea în practică a acestor măsuri avea să dureze cel puțin două luni, pentru a se preveni o eventuală înaintare a trupelor turcești de la Plevna, s-a ajuns la concluzia necesității intrării în luptă a întregii armate române. În consecință, marele duce Nicolae, în urma unui consiliu de război, a adresat domnitorului României, la 19 iulie 1877, următoarea telegramă: „Vino rului României, la 19 iulie 1877, următoarea telegramă: „Vino în ajutorul nostru. Treci Dunărea unde vei voi, cum vei voi, sub orice condițiuni vei voi, dar vino grabnic în ajutorul nostru. Turcii ne prăpădesc. Cauza creștină este pierdută”¹.

Guvernul român, apreciînd cu luciditate situația deosebit de grea în care se afla armata rusă, ceea ce punea în pericol și teritoriul patriei noastre, care putea deveni teatrul unui război pustiitor între ruși și turci, a hotărît să vină în sprijinul trupelor rusești de pe frontul de la Plevna. Chiar în cursul zilei de 20 iulie 1877 au avut loc la Gorni-Studen

¹ *Ibidem*, pag. 105.

tratative între guvernul român și Comandamentul militar rus, iar la 16/28 august, o întâlnire între țarul Alexandru al II-lea, marele duce Nicolae și domnitorul Carol I. S-au stabilit cu această ocazie detaliile cooperării militare și s-a convenit ca armatele ruse și române, dirijate împotriva Plevnei, să fie puse formal sub comanda lui Carol I, secondat de generalul rus Zotov, ca șef de stat-major, și de generalul român Alexandru Cernat.

Pentru ca armata română să-și poată îndeplini în mai bune condiții noile misiuni, au fost create, prin Ordinul nr. 38 din 23 iulie 1877, două grupuri operative. Primul era reprezentat de Armata de operații (diviziile a III-a, a IV-a și de rezervă), căreia îi revenea misiunea să ducă acțiunile alături de armata rusă, pentru cucerirea fortificațiilor de la Plevna. Această grupare de forțe număra 41 de batalioane de infanterie, 32 escadroane de cavalerie, 18 baterii de artilerie, 5 companii de geniu și pontonieri, totalizând cca 44.000 de oameni, 7.000 de cai și 110 tunuri¹. Cel de al doilea grup — Corpul de observații — format din diviziile I și a II-a, cărora li s-au adăugat milițiile din Oltenia, cuprindea 10 batalioane de infanterie, 8 escadroane de cavalerie, 11 baterii de artilerie, însumând un efectiv de 11.000 de oameni, 1.350 cai, 74 tunuri. Acest corp era destinat să apere Calafatul și malul de nord al Dunării, pentru a împiedica o eventuală incursiune pe teritoriul românesc a armatelor turcești. În fruntea acestui corp a fost pus generalul George Lupu. În cursul anului 1877, efectivele armatei române se ridicau la 58.700 militari, la care se adăugau serviciile de ordine, pază a frontierelor, miliția și garda civică.

Pentru a facilita trecerea trupelor române peste Dunăre, Comandamentul militar român a intensificat numărul recunoașterilor unităților militare române în scopul identificării locurilor favorabile traversării fluviului și al descoperirii efectivelor turcești readuse în garnizoanele de pe malul de sud al Dunării, după cea de-a doua bătălie de la Plevna.

La 5 iulie 1877, colonelul G. Slăniceanu, șeful Statului Major al Armatei Române, a ordonat colonelului Anghelescu, comandantul Diviziei a III-a, ca împreună cu colonelul Dabija, comandantul Regimentului IV artilerie, să

¹ Documente privind istoria României. Războiul de independență, vol. V, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1953, pag. 118—119.

execute o recunoaștere pe țărmul drept al Dunării, în apropiere de Țibru-Palanca, pentru a se cunoaște poziția și forțele inamice din acea localitate, cât și dacă acest punct ar fi favorabil pentru trecerea armatei române în Bulgaria.

Recunoașterea avea de stabilit următoarele obiective:

— alegerea unui punct de debarcare a armatei române pe țărmul drept al Dunării, avându-se în vedere că trecerea se va face cu bărci. Imediat după identificarea acestui punct trebuia ales și un altul pe țărmul românesc al Dunării, pentru aducerea în ascuns a trupelor noastre și a se putea realiza îmbarcarea lor;

— studierea lucrărilor genistice ce s-au ridicat de către inamic în jurul punctului ales pentru debarcarea trupelor române pe malul drept al Dunării.

Pe lângă obiectivele de mai sus, prin recunoașterea ordonată trebuiau procurate informațiile necesare realizării cu succes a acțiunii de traversare a Dunării. De asemenea, se recomanda ca recunoașterea „să rămână secretă” și să se evite a fi descoperită de către inamic. În acest sens, se cerea militarilor români să păstreze discreție absolută asupra scopului recunoașterii și a locului unde va fi executată. Pentru reușita ei, artileria română trebuia să acopere retragerea ostașilor români peste Dunăre, în cazul cînd ei ar fi fost reperați de către inamic. Raportul în scris asupra rezultatului acestei recunoașteri, însoțit de un crochiu, urma să fie prezentat Marelui Cartier General al Armatei Române în seara zilei de 7 iulie 1877 la Poiana¹.

În urma recunoașterii efectuate pe malul drept al Dunării, la 11 iulie 1877, căpitanul Năstase din Regimentul 15 dorobanți, cantonat la Bechet, a observat în direcția dreaptă, spre Jiu, urme proaspete a două bărci care „...făceau un dublu serviciu inamicului, acela de spionaj și de transport de vite” răpite de turci din România². În aceeași zi, o companie din Regimentul 13 dorobanți din Celei a eliberat, în cursul recunoașterii ce a efectuat-o pe malul sudic al Dunării, localitatea Beșliu³.

Informații cu valoare operativă necesare Comandamentului militar român în vederea trecerii Dunării de către uni-

¹ Documente privind istoria României. Războiul de independență, vol. IV, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1953, pag. 416—417.

² Ibidem, pag. 519.

³ Ibidem, pag. 521.

tațiile sale militare, au rezultat și din declarațiile refugiaților români din Dobrogea. Astfel, șapte români fugiți din Dobrogea din cauza terorii turcești au declarat cu prilejul anchetării lor de către subprefectul plasei Balta din județul Ialomița, la 14 iulie 1877, că „turcii s-au retras înăuntrul țării, la Bazargic, Șumla și Varna, luind cu dinșii pe toți creștinii și averea lor, iar comunelor când pleacă le dă foc”¹.

Încă de la 19 iulie trupele Diviziei a IV-a, comandată de generalul Manu, au trecut Dunărea la Nicopole, dar nu s-au pus sub ordinele Comandamentului rus decât de la 28 iulie 1877.

Situația trupelor rusești la sud de Dunăre menținându-se critică, marele duce Nicolae a trimis la 31 iulie 1877 încă o nouă telegramă domnitorului Carol I: „...Rog să faci fuziune, demonstrațiune și, dacă se poate, să treci Dunărea cu armata, după cum dorești (adică sub comandament românesc — n.n.). Între Jiu și Corabia demonstrațiunea aceasta este neapărat necesară pentru înlesnirea mișcărilor mele”².

Intrucât turcii au atacat localitățile Zgalnita și Pelișat, la 19/31 august 1877, marele duce Nicolae a cerut din nou urgentarea trecerii peste Dunăre a celorlalte trupe românești, pentru a înainta spre Plevna. În aceeași zi s-a ținut un consiliu de război la Corabia, cu care ocazie s-au luat o serie de măsuri în vederea cooperării militare cu Rusia. A doua zi, la 20 august/1 septembrie 1877, au trecut Dunărea pe un pod de vase trupele Diviziei de rezervă și artileria Diviziei a III-a.

După trecerea Dunării, armata română a înaintat pe câteva coloane spre Plevna, luind poziții de luptă în fața puternicelor redute turcești Grivița și Ienik-Bair.

Considerind necesară realizarea unei informări atente asupra forțelor și acțiunilor întreprinse de inamic, generalul Alexandru Cernat, comandantul armatei de operații, a ordonat la 25 august/6 septembrie 1877 trupelor din subordine: „Așezați posturi înaintea și fiți cu priveghere căci între Calisevaț și Verbița s-au ridicat avanposturile de cavalerie. Faceți întăriri, căci poate să fiți atacați în astă-noapte. Țineți-ne în curent cu tot ce se petrece”³.

¹ Ibidem, pag. 578—579.

² Anale de Istorie, anul XXI, nr. 1, București, 1975, pag. 65.

³ Documente privind Istoria României. Războiul de independență, vol. V, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1953, pag. 610.

După trecerea armatei române în sudul Dunării, pretorii și-au intensificat activitatea contrainformativă în direcția întăririi siguranței unităților militare române. În teritoriul eliberat, ei au procedat la arestarea agenților spionajului turc. Prin anchetarea refugiaților bulgari din Plevna, ei au intrat în posesia unor informații privind compunerea armatei turcești, comandată de Osman Pașa. „În Plevna se află — raporta la 25 august 1877 pretorul Diviziei a III-a — 50 000 de ostași turci, cavalerie de linie foarte puțină, 50 de tunuri așezate prin tabii. Tabiile cele mai înaintate sînt pe dealurile de la Opanez, Bucova, Grivița și Rahova. Drum de comunicație nu are decât pe cel de la Sofia. Provizii de mincare au pentru mult timp”¹.

Concomitent s-au întreprins acțiuni de recunoaștere asupra grupării turcești din Vidin, de către Corpul de observații, pentru a preveni o invazie turcească asupra Olteniei. În vederea întăririi sistemului defensiv din această zonă a țării, au fost mobilizați în ajutorul dorobanților și milițienilor, poliția și gărzile satelor, care se făceau cu glotași².

Față de cei ce răspindeau știri false și puneau în pericol siguranța trupelor ruso-române, guvernul român a publicat în Monitorul Oficial nr. 194 din 28 august 1877 un comunicat prin care declara că „...va urmări cu energie descoperirea unor asemenea indivizi și odată prinși, pămînteni sau străini, ei vor fi judecați și pedepsiți după toată asprimea legilor”³.

Pentru a-și apropia cât mai mult pozițiile de redutele turcești, Regimentul 13 dorobanți a dat un atac la 27 august/8 septembrie 1877, reușind să-i scoată pe turci din redanul care acoperea întăriturile Griviței. În aceeași zi, călărașii români, împreună cu dragonii ruși, au executat recunoașteri de informare pe valea Vidului și au respins un atac turcesc la Gorni-Etropol. Cu privire la aceste acțiuni de luptă ale unităților militare ruso-române, generalul Alexandru Cernat consemna în memoriile sale următoarele: „La 27 august s-a dat ordin (ca) Divizia a IV-a să ia cu asalt o poziție inamică care acoperea redutele Grivița; la acest atac asista și împăratul Alexandru al II-lea de la pozițiile de observație unde, în toate zilele, venea și au lăudat foarte mult curajul și bravura soldatului român; care, în mai puțin de 15 minute,

¹ Ibidem, pag. 605.

² Ibidem, pag. 444.

³ Ibidem, pag. 641—642.

aceste pozițiuni au fost ocupate de trupele noastre. Cel întâi soldat român care a căzut în aceste lupte a fost sergentul Pastia, care având intestinele scoase de un obuz și în momentul morții s-a ridicat și a strigat «Înainte copii! Să trăiască România!»; tot la acest atac a fost: rănit la mână căpitanul Morțun, cel întâi rănit dintre oficeri¹.

În concepția Comandamentului militar român se considera necesară realizarea unei temeinice informări asupra pozițiilor ocupate de turci la Plevna, urmînd ca numai după deținerea unor informații certe despre inamic și întreprinderea unor severe măsuri de siguranță asupra trupelor proprii să se organizeze asaltul împotriva forțelor turcești. Totodată, el considera necesară efectuarea unor lucrări genistice în jurul localității Plevna, pentru a tăia comunicațiile armatei comandate de Osman Pașa cu celelalte unități turcești.

Această concepție justă n-a fost însă luată în considerare de către Comandamentul militar rus, care a hotărît ca cea de-a treia bătălie de la Plevna să se dea la 30 august/11 septembrie 1877, zi care coincidea cu onomastica țarului Alexandru al II-lea.

Timpul fiind scurt, de numai 10 zile, unitățile militare române n-au reușit să realizeze o informare totală și clară asupra oștilor turcești de la Plevna, care își sprijineau apărarea pe un sistem dezvoltat de lucrări de fortificații, amenajate pe înălțimile ce dominau orașul dinspre nord, est și sud. Baza sistemului de fortificații o formau 14 redute, adevărate cazemate, care aveau puternice garnizoane de infanterie și numeroase piese de artilerie. Dintre acestea, o importanță deosebită prezentau redutele de la Grivița care, odată cucerite, s-ar fi anulat apărarea inamicului atât de la nord, cît și de la vest de Plevna. Prin poziția ei, care domina împrejurimile, Grivița era considerată, atât de comandamentul aliat ruso-român, cît și de turci, drept cheia Plevnei. Redutele erau legate între ele prin șanțuri largi și adînci, care ofereau protecție turcilor și constituiau obstacole în calea trupelor aflate în ofensivă. Sistemul fortificațiilor turcești era mai dezvoltat la est de Plevna și mai puțin la sud de oraș. În acest sector apărarea inamicului era foarte puternică, iar artileria ruso-română avea un efect slab asupra pozițiilor turcești.

Inițial, din cauza recunoașterii superficiale a terenului, s-a cunoscut numai de existența unei singure redute la Grivița, dar ulterior s-a dovedit că în zonă existau două redute, care au fost denumite Grivița 1 și Grivița 2. Trupelor române, cărora le-a revenit misiunea să atace în ziua de 30 august 1877, din cauza necunoașterii temeinice a obiectivului li s-a spus că reduta turcească se află la o distanță de cca 400 metri de poziția lor inițială, deși ea era situată în realitate la 1 000 metri. Din această cauză, trupele române au fost nevoite să parcurgă sub focul nimicitor al inamicului un teren necunoscut și accidentat, o vale abruptă și largă de peste 500 metri, cu teren alunecos, care împiedica înaintarea. Din reduta inamică, aflată pe malul celălalt al văii, s-a deschis un foc nimicitor, rîndind rîndurile dorobanților, care dealtfel nu aveau voie să tragă în timpul înaintării, pentru a nu lovi în ostașii celorlalte unități ruso-române. Din cauza jertfelor numeroase, valea această, neprevăzută, a fost numită de soldați „Valea plîngerii” sau „Valea singelui”.

Cu tot focul nimicitor al inamicului, trupele românești au înaintat, apropiindu-se de șanțurile acestei redute. Din cauza sistemului defectuos al legăturii între unități și comandamentul militar ruso-român, s-a dat ordin ostașilor români să se retragă tocmai în momentul cînd reușiseră să intre în reduta inamică, primind altă misiune.

În cursul acestei lupte au căzut, în mod eroic, maiorul George Șonțu și căpitanul Valter Mărăcineanu care, ajuns la 20 metri de reduta Grivița 2, cu steagul în mînă, a fost străpuns de focul nimicitor al inamicului. Ultimele lui cuvinte au fost: „Trăiască România liberă și independentă!”.

Pline de semnificație patriotică au fost cuvintele de îndemn la luptă adresate ostașilor din subordine de către căpitanul Dumitrescu din Regimentul 8 linie:

„Copiii mei! Mai multe sute de ani au trecut și încă nu s-au uitat vitejiile strămoșilor noștri, ale lui Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul care speriasă pe turci. Noi sîntem strănepoții acestor viteji și prin urmare astăzi trebuie să probăm în lumea întreagă că în vîinele noastre curge sînge românesc!

Trebuie să ne arătăm demni de încrederea ce a pus în noi țara întreagă. Gîndiți-vă că toată lumea vă privește și vă judecă. Voi știți că eu mi-am lăsat soție și copii în urmă, precum și voi asemenea ați lăsat soții, copii și părinți pe care trebuie să-i apărați. Și înainte de toate, este onoarea țării, pe care noi trebuie s-o salvăm.

¹ Arhivele Statului București, Fond general Alexandru Cernat, dosar III/84/1877—1878. Amintiri din campania de la 1877—1878, fila 9.

Gîndiți-vă la rușinea ce vom păți de la chiar frații noștri, în cazul cînd vom fi biruiți. Mai bine moartea decît rușine! Urmați-mă, copii! Și nu dați înapoi nici un pas. Iar cînd mă veți vedea pe mine, că, un singur moment vă părăsesc, vouă înșivă vă poruncesc să-mi puneți glonțul, unde mi-a pus popa mirul".

La aceste cuvinte toți au strigat: „Ura!” Și au răspuns: „N-ai grijă, căpitane, înainte te vom urma, înapoi nu...!”¹

Cea de-a treia bătălie pentru Plevna n-a dus la zdrobirea oastei otomane condusă de Osman Pașa. Aceasta se datorește și unor greșeli pe linia activității informative. Astfel, pe baza unor informații obținute despre inamic, secțiunile operații și topografică au întocmit documentele de luptă pentru ziua de 30 august/11 septembrie 1877 (ordinul și harta topografică) cu unele date inexacte. Desfășurarea acțiunilor de luptă a scos la iveală lipsa de interes a ofițerilor Iacob Lahovari și C. Brătianu de la Serviciul topografic. Neglijența lor condamabilă a fost plătită cu viețile a multor ostași români.

O altă greșeală săvîrșită pe frontul războiului secret a constat în faptul că organele de informații ale rușilor și românilor și-au bazat informarea îndeosebi pe rezultatele recunoașterilor și pe mărturiile unor bulgari, care nu au permis o cunoaștere totală și în profunzime a sistemului fortificat ridicat de turci la Plevna. Celelalte căi, mijloace, metode și procedee de procurare a informațiilor n-au fost luate în considerare. Astfel, n-au fost întreprinse incursiuni asupra unor poziții deținute de inamic sau angajate lupte de amploare mai mică, cu scopul de a captura militari turci, de la care să se obțină informații despre compunerea fortificațiilor turcești de la Plevna. De asemenea, nu s-a recurs la introducerea unor agenți în tabăra lui Osman Pașa, sub diverse acoperiri, deși rușii aveau în compunerea armatei lor un corp special destinat activității de informații militare, compus din țărani de religie musulmană, care s-ar fi putut infiltra la inamic.

În același timp, nu s-au luat măsuri de asigurarea secretului pregătirilor militare proprii. Așa, de exemplu, fixarea datei de 30 august 1877 pentru declanșarea atacului general a putut fi ușor deslușită de către comandamentul militar turc. Referitor la aceasta, generalul Alexandru Cernat con-

¹ Ștefan Georgescu, *Memorii din timpul războiului pentru independență, 1877—1878*, București, 1891, pag. 88—90.

semna în memoriile sale: „În ajunul acestei zile (30 august 1877 — n.n.) au fugit din Plevna un individ grec care s-au prins la avanposturile noastre și care m-au asigurat că Osman Pașa se așteaptă a fi atacat a doua zi, știind că este aniversarea împăratului și au luat toate măsurile de apărare în consecință”¹.

De îndată ce a intrat în posesia acestei informații, generalul Cernat a mers la sediul Cartierului general al armatelor ruso-române de la Poradim și expunînd domnitorului Carol I și marelui duce Nicolae cele ce li fuseseră comunicate de spionul grec, a făcut propunerea de a se amîna atacul general fixat la 30 august 1877 pentru altă zi, cînd oștile ruso-române l-ar putea surprinde pe Osman Pașa.

Însuși domnitorul Carol I cu o zi mai înainte, la consiliul de război din 29 august 1877 de la Radenița, s-a declarat contra operațiunilor pripite și a solicitat amînarea asaltului Plevnei.

Neluînd în seamă informațiile atît de prețioase ce i-au fost aduse la cunoștință, cit și propunerea lui Carol I și a generalului Alexandru Cernat, marele duce Nicolae i-a răspuns: „...a doua zi trebuie să se face atacul, fiind aniversarea Împăratului totoror rușilor și toată armata imperială ori va pieri ori va lua Plevna”². Această eroare gravă de neevaluare a unor informații cu conținut operativ a dus la o nouă înfrîngere, care i-au costat pe ruși peste 18 000 de vieți omenești, la care s-au mai adăugat 2 800 din partea românilor.

Cu toate pierderile grele suferite de ruși și români, în fața celor trei atacuri impetuoase ale lor, turcii au fost nevoiți să se retragă din trei redute, dintre acestea cea mai importantă fiind Grivița I, în care au intrat către seara zilei de 30 august 1877 infanteriștii, dorobanții, vînătorii și călărașii români. În timpul luptei pentru cucerirea acesteia un steag al inamicului a fost capturat de sergentul Stan Gheorghe și soldatul Grigore Ion.

Turcii au încercat în ziua de 31 august 1877 să recucerească redutele pierdute, punînd mina pînă la urmă pe două, care se aflaseră în mîinile rușilor. Prin rezistența eroică a ostașilor români, reduta Grivița I a fost menținută, fapt ce a

¹ *Arhivele Statului București, Fond general Alexandru Cernat, dosar III/84/1877—1878, op. cit., fila 11.*

² *Ibidem, fila 6.*

constituit cea mai importantă victorie a celei de-a treia bătălii pentru Plevna.

„Scriitorii competenți, autori militari au zis — scria istoricul militar T. C. Văcărescu — că bătălia de la 30 august/11 septembrie a fost cea de pe urmă eroare, înaintea Plevnei a statului-major rusesc care voise a lua prin atacuri de forță și asalturi directe o pozițiune ce devenise atât de tare”¹.

Eroismul ostașilor români în lupta din 30 august 1877 și, mai ales, cucerirea și menținerea de către ei a importantei redute Grivița I au avut o puternică rezonanță internațională, fiind apreciate în cuvinte elogioase de către corespondenții militari de pe frontul de la Plevna în articolele lor către ziarele pe care le reprezentau.

2. Activitatea de informații în timpul asediului Plevnei.

Cea de-a treia bătălie a Plevnei a reliefat superioritatea concepției Comandamentului militar român care considera că gruparea turcească din Plevna nu va putea fi înfrântă decât printr-o temeinică pregătire, pe linie tactică, genistică și informativă a trupelor ruso-române, precum și prin trecerea la încercuirea armatei lui Osman Pașa.

Cu prilejul consiliului de război din 1 septembrie 1877, generalul Nepokoitkiski Keritzki și însuși marele duce Nicolae, au emis părerea ca armatele ruso-române să ridice asediul Plevnei și să retragă armata de vest pe Osmu, sub acoperământul cetății Nicopole și în apropiere de Dunăre.

Domnitorul român Carol I, susținut de ministrul de război rus, generalul D. A. Miliutin, s-a opus energic acestui proiect, opinând ca trupele aliate să mențină în continuare pozițiile ocupate în fața Plevnei. Țarul Alexandru al II-lea s-a alăturat și el acestei păreri a lui Carol I².

Într-un memoriu înaintat țarului Alexandru al II-lea, generalul D. A. Miliutin arăta că înfringerea în cea de-a treia bătălie de la Plevna s-a datorat și faptului că Comandamentul militar rus nu a cunoscut valoarea strategică și tactică a armatei turcești și n-a avut informații sigure despre puterea

armamentului din dotarea unităților militare de sub comanda lui Osman Pașa. Acest armament era dintre cele mai moderne în acea vreme, fiind cumpărat din Anglia și Germania. De asemenea, rușii n-au cunoscut situația munițiilor de care dispuneau turcii și nici lucrările genistice ridicate de către armata lui Osman Pașa la Plevna. În consecință, el propunea schimbarea sistemului strategic al armatei ruse, urmărindu-se economisirea forțelor militare rusești.

La 9/21 septembrie 1877, cu prilejul consiliului de război de la Radenița, ținut sub președinția țarului Alexandru al II-lea și la care au luat parte toți generalii corpurilor armatei ruse și marele duce Nicolae, iar din partea armatei române domnitorul Carol I și generalul Cernat, s-a discutat din nou planul acțiunilor militare ruso-române din sudul Dunării.

În acest consiliu, mai mulți generali ruși au exprimat din nou opinia ca armata imperială, care suferise mari pierderi, să ridice asediul Plevnei și să se retragă în România, unde să se organizeze în cursul iernii, iar odată cu sosirea primăverii, să reia luptele antiotomane cu forțe întărite¹.

Oponându-se cu fermitate ridicării asediului Plevnei, generalul Cernat a declarat în consiliu: „Rog pe domnii generali care au emis această părere să mă erte dacă nu o pot împărtăși căci am ferma convicție (convingere — n.n.) că dacă se va ridica fortificații și din partea armatei imperiale, cum s-au făcut despre partea armatei române, am putea în toată siguranța aștepta sosirea Guardiei imperiale, care și plecase din Petersburg și astfel vom ține asediul până ce Osman Pașa, constrins de foame se va preda. Apoi, care va fi opinia publică în Europa când va afla că armata imperială, fără să fie învinsă, se retrage pentru șase luni în România spre a se reorganiza și a începe în anul viitor răzbelul din nou, care răzbel ar putea continua în condițiunile de azi și nu s-ar ivi dificultăți mai mari de-înving; dar noi ne vom supune la decisiunea M. S. Împăratul...”².

Această propunere izvora din puternicele sentimente patriotice ale generalului Cernat, care urmărea prevenirea strămutării teatrului războiului ruso-turc pe teritoriul românesc, ceea ce ar fi adus țării mari jertfe umane și pierderi materiale. Convins de viabilitatea planului românilor, țarul

¹ T. C. Văcărescu, *Istoria războiului din 1877—1878*, vol. II, București, 1887, pag. 149.

² *Ibidem*, pag. 150.

¹ *Arhivele Statului București, Fond general Alexandru Cernat, dosar III/84/1877—1878, op. cit., fila 17.*

² *Ibidem*, filele 9 și 10.

Alexandru al II-lea s-a decis în favoarea lui, adăugînd: „Ori Plevna va fi luată, or, oasele mele vor rămîne aicea” și a mulțumit generalului Cernat pentru curajul și franchețea cu care și-a expus opinia¹.

Pentru organizarea lucrărilor asediului Plevnei, a fost adus generalul inginer rus Todleben, cu experiență încă din timpul războiului Crimeii, iar la sfîrșitul lunii octombrie 1877 au sosit și trupele ce constituiau garda imperială, care au încercuit definitiv armata lui Osman Pașa.

Între timp, la 6 septembrie 1877, armatele ruso-române au încercat un nou atac asupra Plevnei, care nici de data aceasta n-a avut rezultatul scontat. Acest insucces a convins încă o dată comandamentul rus de necesitatea intensificării măsurilor de asediere a oastei din Plevna condusă de Osman Pașa.

În timpul asediului Plevnei s-au întreprins măsuri severe pentru prevenirea scurgerii de informații către serviciul de spionaj turc. Astfel, s-a procedat la controlul tuturor depeșelor corespondenților de presă ce însoțeau unitățile militare românești, trimise către redacțiile lor din țară.

Informat că domnitorul Carol I „...a văzut cu regret depeșele de la Măgurele și Poradim, dînd asupra pozițiilor și mișcărilor trupelor noastre, precum și asupra numărului bateriilor noastre, amănunte prejudiciabile armatei noastre și care sînt de natură a renseigna (informa — n.n.) pe inamic”², primul ministru a ordonat, la 3 septembrie 1877, redacției „Monitorul Oficial” să publice numai depeșele oficiale și a cerut presei de a se abține de la orice comentarii asupra pozițiilor ocupate de trupele românești și a mișcărilor ce le-au executat. Printre ziarele care publicaseră astfel de informații, s-a numărat „Timpul”, organ de presă al moșierimii conservatoare, care căuta prin diverse mijloace să împiedice lupta cu arma în mină a poporului român pentru dobîndirea independenței naționale.

Pentru a preveni culegerea de informații de către inamic, prin intermediul unor agenți recrutați dintre bulgarii din Plevna, organele jandarmeriei militare și pretoratului au procedat la îndepărtarea a 21 de cetățeni bulgari suspecti, găsiți

¹ Ibidem, fila 10.

² Documente privind istoria României. Războiul de independență, vol. VI, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1953, pag. 42.

în jurul pozițiilor ocupate de armata română, iar alții 81, din ordinul generalului Cernat, au fost trecuți Dunărea la Turnu Măgurele. Persoanele care ieșeau din Plevna au fost puse sub supravegherea polițiilor militare ruse și române.

Pretorii, ale căror atribuții au fost lărgite, în sensul că ei urmăreau și cercetau pe cei suspecti de activitate de spionaj în favoarea inamicului, au contribuit la procurarea unor informații ce interesau Comandamentul militar ruso-român în organizarea asediului forțelor turcești din Plevna.

Paralel cu realizarea lucrărilor genistice necesare asedierii Plevnei, generalul Cernat, împreună cu comandantul militari ruși, a trecut la organizarea unei atente și complexe informări asupra pozițiilor inamicului. Pentru a surprinde mișcările inamicului, a identifica toate redutele ce constituiau acest sistem fortificat, precum și lucrările genistice care au fost ridicate ulterior de către turci, s-a organizat o minuoasă activitate de cercetare și observare militară din avanposturi și de către patrurile călărașilor români. Permanent, pe timp de noapte și de zi, santinelele românești și ostașii aflați în posturile de cercetare au supravegheat cu neslăbită atenție toate mișcările turcilor, raportînd comandanților militari români ceea ce aflau despre inamic.

În cursul zilei de 27 noiembrie 1877, generalul Racoviță, comandantul Diviziei a IV-a, a fost informat de avanposturile Brigăzii comandate de colonelul Sachelarie, „...că în tabăra turcească ce este pe versantul stîng al Bucovului, s-aude zgomot de trăsuri și mișcări de trupe și aceasta asemănînd mult cu o pregătire generală de eșire din partea turcilor”¹.

Față de aceste pregătiri, el a ordonat colonelului Borănescu, comandantul Brigăzii a II-a, să ia imediat măsuri spre a întări linia de apărare, să distribuie militarilor din redute cartușele de rezervă, să fie vigilenți încontinuu și gata echipați ca la cel dintîi semnal din partea inamicului să intre în luptă pentru a opri încercarea lui Osman Pașa de a ieși din încercuire.

În aceeași zi, în jurnalul de operații militare, Comandamentul militar român arăta că „...este informat de către comandantul trupelor de avanposturi că turcii construiesc un pod peste Vid în apropierea și josul podului de piatră” și că

¹ Documente privind istoria României. Războiul de independență, vol. VII, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1954, pag. 653.

„colonelul Sachelarie raportează că avanposturile sale aud zgomote de trăsură pe versantul Bucovului, din spre Plevna”¹. Tot în acest document se insera informația generalului Todleben, procurată de la un dezertor turc, în sensul că „Osman Pașa este decis să facă o ieșire spre Sofia”². Pe baza informațiilor sosite în ultima perioadă, Comandamentul militar român presupunea că va avea loc o încercare de ieșire a turcilor din Plevna.

Informații valoroase despre inamic s-au obținut și prin recunoașterile organizate de unitățile militare românești pentru identificarea redutelor, armamentului, surselor de aprovizionare, cunoașterea stării de spirit a ostașilor turci etc. Totodată, s-a identificat terenul din diverse localități din jurul Plevnei ocupate de către turci, care trebuiau cucerite de trupele ruso-române. Concomitent s-a trecut la împiedicarea activității de informare a inamicului. În acest sens, au fost oprite recunoașterile inamicului, iar asupra santinelelor turcești din avanposturi și puncte de observare s-a organizat un foc continuu de către ostașii români. Totodată, au fost mascate lucrările genistice ridicate de către trupele aliate.

Odată cu instituirea asediului asupra Plevnei, Secția operațiilor din cadrul Marelui cartier general al armatei de operații, cu sediul la Verbița, a funcționat ca un adevărat serviciu de informații, care dirija și realiza atît activitatea de culegere a informațiilor despre forțele militare ale inamicului, cît mai ales centralizarea, analiza, verificarea și sintetizarea a tot ceea ce unitățile militare românești și organele de prețorat aflau în legătură cu intențiile și planurile armatei turcești comandate de Osman Pașa.

Informațiile primite de Secția operațiilor erau raportate zilnic generalului Alexandru Cernat, care în urma unei analize scrupuloase proceda la valorificarea lor sau ordona verificarea sau întregirea acestora. Periodic se întocmeau către Carol I și Comandamentul militar rus o serie de rapoarte și buletine informative în care se treceau principalele informații privind situația militară a inamicului.

O sursă importantă în informarea trupelor româno-ruse asupra armatei turcești asediate la Plevna au fost refugiații bulgari din această localitate. Mulți dintre ei au participat ca ghizi și chiar traducători ai unităților militare românești sau

au efectuat recunoașteri pentru culegerea unor informații precise cu privire la turci. Pictorii români, participanți la acest război ne-au lăsat mărturii edificatoare cu privire la activitatea informativă a patrioților bulgari în slujba armatei române. Tablourile „O ceată de bulgari în recunoaștere” de N. Grigorescu și „Un țăran bulgar dă informații unui ofițer român” de O. Obedeianu, precum și multe documente oficiale ne vorbesc fără tăgadă despre participarea în masă a bulgarilor la operațiile de recunoaștere în jurul Plevnei¹.

Cele mai importante informații furnizate de refugiații bulgari au fost consemnate în buletinele informative, fiind luate în considerare în acțiunile de luptă ale trupelor ruso-române. Spre exemplu, în buletinul din 31 octombrie 1877 se arăta că la interogarea a trei bulgari ieșiți din Plevna, aceștia au declarat că: „...armata turcă este foarte demoralizată; că ofițerii duc pe soldați la pozițiuni (de luptă — n.n.) amenințându-i de a-i împușca; că muniții de artilerie nu mai au multe; alimente nu pot fi mai mult decît pe două săptămîni; că bulgarilor li s-au luat a treia parte din proviziile ce le aveau... Ei au auzit că ofițerii încurajează pe soldați zicîndu-le că au să vie trupele de la Sofia și să aștepte”².

Buletinul informativ din 2 noiembrie 1877 insera informațiile comunicate de un bulgar refugiat din Plevna, care știa să vorbească limba română. Acesta a arătat că efectivele turcești din Plevna se ridicau la 50 000 de militari și că Osman Pașa aștepta ajutoare dinspre Sofia și de pe alte fronturi de luptă.

În buletinul informativ din 27 noiembrie 1877 se arăta că „...bulgarii ieșiți din Opanez au declarat că turcii ar fi coborît alaltăseară 10 tunuri și 5 000 de oameni pe șoseaua Sofia”³. Această informație indica intenția turcilor de a sparge încercuirea de la Plevna.

Unii dintre refugiații bulgari au fost instruiți de către Comandamentul militar al armatei ruso-române pentru a fi infiltrați în interiorul Plevnei, de unde să culeagă informații despre turci. În acest sens, este semnificativă infiltrarea, la 19 noiembrie 1877, a bulgarului Lerbakovsky cu misiunea „să

¹ *Ibidem*, pag. 652.

² *Ibidem*.

¹ Nikola Bosnakov, Tzvetan Simkonov, Nadia Vasileva, *Participarea poporului român la războiul de eliberare ruso-turc (1877—1878)*, Sofia, 1971, pag. 13.

² *Arhivele Statului București, Fond Casa regală, dosar nr. 5/1877, fila 117.*

³ *Ibidem*, fila 120.

culeagă informații asupra cantității de aprovizionări care se găsesc acolo, precum și orice alte amănunte privitor la dușman”¹.

Reintors din această misiune secretă, Lerbakovsky a furnizat Comandamentului militar ruso-român informații privind intenția armatei turcești asediate la Plevna de a se preda în caz de nu-i vor sosi ajutoare din Sofia sau de eșec în încercarea de a sparge blocada.

Intuind că, în condițiile stării de deprimare care cuprinsese oastea lui Osman Pașa, informațiile ce se puteau obține prin interogarea dezertorilor din tabăra inamicului puteau avea o valoare operativă mai mare decât cele provenite prin alte surse, Comandamentul militar român a acordat o deosebită atenție procurării informațiilor pe această cale. În acest scop, generalul Alexandru Cernat a dat ordin unităților militare românești a primi toți dezertorii armatei asediate.

Informațiile obținute pe această cale erau verificate sau coroborate cu cele provenite pe alte căi. În acest mod s-a procedat cu informația comunicată de un dezertor turc, precum că din dispoziția lui Osman Pașa s-ar săpa un tunel pe sub pozițiile ocupate de armata română. Trecându-se la verificarea informației respective, ea s-a adevărat, iar geniștii și artileristii români au primit ordin să contracareze această acțiune.

La 13 noiembrie 1877, generalul Cernat comunica din Verbița lui Carol I următoarele informații ce le obținuse de la un dezertor turc: „În Plevna sînt... 110 tunuri însă multe sînt stricate de artileria noastră. Furajul lipsește cu totul”². El mai declara, arăta Cernat, că în fruntea armatei turcești din Plevna sînt șase pași.

Buletinul informativ din 18 noiembrie 1877 consemna informațiile: „Eri au ieșit din Plevna 10 nizami și 10 nedefi, aceștia din urmă formau o secție care ne-a fost adusă de sergentul lor. Acești dezertori declară că armata inamică suferă de foame și de frig, că aprovizionamentele nu pot să țină mai mult de zece zile”³.

¹ Documente privind istoria României. Războiul de independență, vol. VII, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1954, pag. 621—622.

² Arhivele Statului București, op. cit., fila 145.

³ Ibidem, fila 156.

Prin interogarea altor dezertori turci, în ziua de 21 noiembrie 1877, s-au aflat informații privind locul unde se afla generalul Osman Pașa în Plevna și modul de asigurare a securității sale personale. Se confirma, de asemenea, că comandantul zonei Bucova era Adel Pașa.

Dezertorii turci au recunoscut în fața organelor de pretorat și a comandanților de unități militare românești starea de spirit alarmantă a oștii lui Osman Pașa, epuizarea rezervelor de alimente, lemne și apă, au furnizat date despre fortificațiile ridicate de turci și despre imposibilitatea de a stabili legătura cu forțele turcești din Sofia. Ștefan Fălcoianu nota într-o lucrare a sa că dezertorii turci „descriau în mod îngrozitor starea armatei din Plevna: rațiile de hrană se redusese la cea din urmă limită, trupa era cu totul demoralizată și numai prin reprimare și amenințări violente ea era împiedicată de a dezerta în mase mari”¹.

Informațiile rezultate din declarațiile dezertorilor turci și ale refugiaților bulgari din Plevna arătau că partea în care oștirea turcă avea cel mai mult de suferit de focul nimicitor al artileriei era cea dinspre tabia Abdul-Kerim, ce revenea ca sector de luptă unităților militare românești. „Aceasta — arăta T. C. Văcărescu — se explica prin apropierea paralelelor și prin tragerea eficace a artileriei noastre cu armament superior celei rusești”².

Din interogatoriul luat la 25 noiembrie 1877 unui militar turc dezertat, pe nume Mehmed Ismail, rezultau informații certe privind compunerea armatei lui Osman Pașa, care număra 100 de batalioane, fiecare batalion avînd un efectiv de cca 500 de militari, ceea ce însemna că efectivul total al acestei armate se ridica la aproximativ 50 000 de oameni. Același dezertor preciza că artileria turcă a fost retrasă în cea mai mare parte spre Opanez, precum și faptul că ostașilor turci li s-a comunicat să fie echipați și gata în orice moment pentru a ieși din încercuire.

În ziua de 26 noiembrie 1877, „dezertorii turci și bulgari fugiți din Opanez făcură cunoscut că ieșirea lui Osman Pașa era decisă, că toate proviziunile au fost împărțite la oameni, că se inspectase toate armele, înlocuindu-se cele vechi și deteriorate, că se distribuise cîte 150 cartușe de om, că se țintuise tunurile din pozițiune, și se îngropase excedentul

¹ Ștefan Fălcoianu, op. cit., pag. 205.

² T. C. Văcărescu, op. cit., pag. 301.

de munițiuni și toate armele netrebuincioase trupelor, că se începuse construcțiunea a două poduri pe Vid, că se coborise 10 tunuri de pe Opanez și că 5 000 de oameni trecuse Vidul spre a proteja trecerea¹.

Pentru ca blocarea Plevnei să ducă la o capitulare necondiționată din partea turcilor, se impunea și cucerirea unor centre fortificate exterioare care ar fi putut primejdui spatele trupelor ruso-române de încercuire. În această categorie intra și Rahova, situată pe malul drept al Dunării, la nord-vest de Plevna.

În zilele de 7/19—8/20 noiembrie 1877, armata română a cucerit Rahova, acțiune desfășurată cu succes și pe baza informațiilor obținute de către unitățile militare. Victoria obținută numai de către forțele militare românești, ale căror efective s-au ridicat la peste 6 500 de militari, a atras prețuirea și a marelui duce Nicolae, care arăta: „Binevoii a-mi permite a mai spune iarăși și cu această împrejurare că am fost totdeauna fericit a recunoaște vitejia și solidele calități militare ale oștirii românești... izbînda de la Rahova aparține întregă armelor române, și în afară de ceea ce poate atinge interesul general al operațiunilor noastre, cum observați mă asociez din toată inima la mulțumirea ce trebuie să simțiți ca suveran și căpetenia supremă a unei armate care ați dat atîtea îngrijiri”².

În lupta de la Rahova a căzut în mod eroic maiorul Giurescu, comandantul Batalionului 4 Argeș, care la sfatul colonelului G. Slăniceanu de a fi prudent în luptă avînd 3 copii și o soție, acesta i-a răspuns: „Domnule colonel, eu aparțin mai întîi țării, care e în primejdie și trebuie s-o apăr, și apoi în al doilea rînd sînt al nevastei și copiilor mei”³. Pe timpul asediului redutei Rahovei, în timp ce le adresa dorobanților indemnul „Înainte!”, a căzut răpus de focul inamicului. Tot în focul acestei lupte a căzut și maiorul Ene din Regimentul 6 dorobanți.

De la 16/28 octombrie, după luarea localităților Gornî, Dolni-Etropol, Teliș, Dolni-Dubnic, Crișin, Vrața etc., Osman Pașa era cu desăvîrșire închis în Plevna, iar căderea Rahovei i-a ridicat orice speranță de a fi sprijinit dinspre nord. Provițiile de hrană nu puteau asigura necesarul armatei încer-

cuite decît pentru o lună de zile, iar munițiile artileriei începuseră să scadă și ele simțitor.

Orice încercare de a transmite informații în legătură cu situația grea în care se afla armata turcă încercuită la Plevna a fost zadarnică. Toate sursele și căile posibile prin care Osman Pașa ar fi putut transmite informații comandamentelor unităților militare turcești din Sofia, Vidin, Dobrogea și din alte părți au fost tăiate de către trupele ruso-române, astfel că de la Plevna informațiile n-au mai ajuns către turcii din afară.

Focul de artilerie al celor 500 de tunuri din jurul Plevnei, făcînd zilnic mari pagube în cetate, îi demoralizase pe turci, ajunși și așa la capătul resurselor. Dezertările s-au intensificat. Datorită organizării în condiții corespunzătoare a activității de informații militare, s-a știut din timp că Osman Pașa va încerca să-și croiască prin forța armelor o ieșire din Plevna. La 26 noiembrie/8 decembrie 1877, Comandamentul trupelor de încercuire știind că turcilor le-au fost împărțite ultimele rații de muniții și provizii, a stabilit că încercarea de spargere a blocadei de către Osman Pașa se va produce a doua sau a treia zi. Direcția loviturii principale pe care urmau să o dea turcii a fost cunoscută în seara zilei de 27 noiembrie/9 decembrie 1877, cînd ei au masat o mare parte din trupe pe riul Vid. Pe baza acestor informații, Comandamentul militar ruso-român a luat măsuri de întărire a Sectorului 6 de pe frontul de la Plevna, care era amenințat de atacul turcesc.

Ajunșind la capătul resurselor, Osman Pașa s-a decis să iasă din încercuire în dimineața zilei de 28 noiembrie/10 decembrie 1877 și de a se îndrepta spre Sofia. Informat din vreme asupra acestor intenții și cunoscînd în totalitate dispozitivul fortificat al Plevnei, Comandamentul militar ruso-român a întreprins din vreme toate măsurile pentru a împiedica ieșirea turcilor din încercuire și a captura grosul oștirii otomane.

Dovedind vigilență și spirit de observație în executarea serviciului din avanposturi, locotenent-colonel Cotruț, comandantul trupelor românești din tranșee, a observat în noaptea de 27 spre 28 noiembrie 1877 o mișcare de retragere a inamicului din reduta Grivița 2. Pentru verificarea acestor indicii, a trimis în recunoaștere un detașament format din militari români, în care au intrat și genști, cu misiunea de a

¹ Ștefan Fălcoianu, *op. cit.*, pag. 207—208.

² T. C. Văcărescu, *op. cit.*, pag. 286—287.

³ *Istoricul Regimentului Argeș nr. 4, 1877—1927*, Pitești, 1927, pag. 14.

distruge minele puse de turci. Informațiile culese de acest detașament au confirmat intenția turcilor de a ieși din încercuire, iar pe baza lor, generalul Cernat a dat ordin unităților militare românești să pornească la atac pentru cucerirea redutei Grivița 2¹.

În vederea spargerii blocadei, Osman Pașa își pregătise armata în două eșaloane, aproape egale ca valoare numerică. Primul eșalon, de circa 20 000 oameni, constituind „elementul de ruptură” avea misiunea să spargă încercuirea și să deschidă drumul spre Sofia pentru toată coloana. Urma apoi un convoi de circa 4 000 de samare și 1 000 trăsură, iar peste două ore trebuia să înainteze și cel de-al doilea eșalon, din care făcea parte și ariergarda de circa 7 000 de oameni. Ariergarda, pentru a acoperi retragerea coloanei, avea misiunea să mai reziste în redutele Opanez și Crișin.

În zorii zilei de 28 noiembrie 1877, simțind retragerea inamicului, trupele Diviziei a II-a au ocupat reduta Grivița 2 și au înaintat asupra întăriturilor Bucova. Când Osman Pașa a încercat cu toate forțele să spargă încercuirea, Comandamentul militar român a trecut la întreprinderea unor noi recunoașteri. Astfel, maiorul Iacob Lahovari a fost însărcinat cu recunoașterea mișcării trupelor inamice, atât spre Opanez cât și spre Demirkioi, iar locotenent-colonelul Berindei a primit misiunea de a efectua recunoașterea redutei și a celorlalte întăriri inamice dinspre Bucova. Insuși generalul Cernat dirija acțiunea armatei române spre Vid. El a dat ordin ca cele 8 batalioane de rezervă care ocupaseră Bucova și cele dinspre Opanez să înainteze cu repeziciune spre a ataca inamicul din spate.

După numai câteva ore, trupele brigăzilor comandate de coloneii Sachelarie și Borănescu au ocupat prin lupte energice trei redute pe înălțimile de la Opanez și Bucova.

În timpul asaltului asupra Opanezului, generalul Cernat l-a trimis în recunoaștere în această zonă pe șeful său de stat-major, colonelul Ștefan Fălcoianu, „spre a constata rezistența inamicului și a dispoza atacul în două redute ce rămăseseră în mâinile inamicului”².

¹ T. C. Văcărescu, *op. cit.*, pag. 314.

² *Documente privind Istoria României. Războiul de Independență*, vol. VII, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1954, pag. 711—714.

După întoarcerea din misiune a colonelului Fălcoianu s-a dat ordin trupelor române să pornească la atac asupra grosului armatei turcești. La acest atac a asistat însuși generalul Cernat, împreună cu generalul Manu și alți ofițeri superiori ai armatei române.

În legătură cu eroismul ostașilor români în această bătălie, generalul Cernat a raportat a doua zi, de la Verbița, domnitorului Carol I, că trupele române „s-au condus sub comanda șefilor... cu o admirabilă bravură, ele s-au aruncat cu o revoluțiune asupra redutelor, înfruntând un foc violent, la care au răspuns cu bărbăție și coloanele noastre, împresurând redutele; apărătorii au depus armele căzând în mii-nile noastre...”

După o luptă crincenă, turcii au capitulat, fiind luați 2 000 de prizonieri și importante cantități de arme și muniții. Astfel, în cursul dimineții de 28 noiembrie 1877, la ora 10, a fost ocupat orașul Plevna de trupele Diviziei a II-a, iar la ora 12, întăririle Bucovului și Opanezului. Pe celelalte fronturi, trupele ruse au înregistrat, de asemenea, victorii împotriva turcilor. Către ora 13 inamicul a depus armele în totalitate.

În cursul dimineții o delegație de reprezentanți ai populației bulgare din Plevna s-a prezentat la Bucova colonelului Mihail Cristodor Cerchez, arătându-i că orașul a fost evacuat de oștile turcești și i-a cerut ajutorul trupelor românești spre a ocroti localitatea de făcătorii de rele.

Nemaiavând sorți de izbândă, generalul Osman Pașa s-a predat colonelului Mihail Cristodor Cerchez, cerându-i o întrevvedere cu comandantul suprem al trupelor ruso-române.

În timpul acestei acțiuni de intermediere, generalul rus Ganețki a procedat la arestarea lui Osman Pașa.

Prin capitularea lui Osman Pașa a luat sfârșit marea bătălie a Plevnei, ziua de 28 noiembrie 1877 devenind, așa cum scria generalul Cernat către domnitorul Carol I, la 29 noiembrie 1877, „o zi memorabilă pentru armata română”³.

Peste 45 000 de prizonieri turci, cu toate armele lor, au fost luați odată cu Plevna de către armatele ruso-române. În afară de aceasta, în luptele de la 28 noiembrie 1877, turcii au avut 5 000 de morți și răniți. Pierderile suferite de

³ *Ibidem*, pag. 712—713.

armatele ruso-române în aceeași zi se ridicau la circa 2000 de morți și răniți. În felul acesta a luat sfârșit epopeea singeroasă de la Plevna, care a constituit una dintre cele mai importante bătălii ale acestui război. Victoria dobândită în această luptă s-a datorat și organizării în condiții corespunzătoare a activității de informații și contrainformații militare. În timpul acestei mari bătălii s-au relevat calitățile de mari comandanți de oști din partea unor generali și ofițeri superiori români, în fruntea cărora s-a situat Alexandru Cernat.

Pe frontul de luptă de la Plevna s-a cimentat prietenia și frăția de arme a soldaților români cu cei ruși, care prin eroismul lor au contribuit la înfrângerea oștilor turcești și la eliberarea popoarelor din această parte a Europei care zăceau sub jugul otoman.

Eroismul ostașilor români în luptele de la Plevna a fost urmărit cu un viu interes de opinia publică internațională. În depeșele lor către redacțiile ziarelor, corespondenții de presă care au însoțit unitățile militare românești în timpul luptelor de la Plevna descriau în cuvinte elogioase faptele de vitejie ale ostașilor, arătând că armata română poate fi considerată o armată modernă și una dintre cele mai pregătite în acea vreme în Europa.

Odată cu cucerirea Plevnei, cea mai grea etapă a războiului fiind încheiată, victoria finală a armatelor ruse și române devenise incontestabilă. Pentru a grăbi această victorie, imediat după căderea Plevnei, s-a hotărât ca armata română să se îndrepte spre Vidin și Belogradic. Misiunea principală a armatei române era de a zdrobi trupele turcești concentrate în nord-vestul Bulgariei, pentru a asigura astfel spatele și flancul drept ale forțelor rusești care înaintau spre Sofia și a feri totodată teritoriul României de o eventuală invazie inamică dinspre Vidin.

Atacul asupra Vidinului a început la 12 ianuarie 1878. Ca și în timpul luptelor de la Plevna, activitatea de informații și de contrainformații a avut un rol important în dobândirea victoriei asupra forțelor militare turcești și din acest centru fortificat. Această activitate s-a realizat prin organizarea unor recunoașteri asupra pozițiilor ocupate de către inamic la Vidin, prin interogarea prizonierilor și dezertorilor turci, a unor agenți ai spionajului inamic, cât și prin informațiile furnizate de către patrioții bulgari și sirbi. Totodată, informații cu valoare operativă despre efectivele turcești din

Vidin au fost comunicate în continuare și de către organele de informații ale armatei sirbești.

La 13 ianuarie 1878 a fost cucerită localitatea Smîrdan, poziție cheie pentru continuarea luptelor, stringindu-se din ce în ce mai mult cercul în jurul Vidinului. Începând cu 14 ianuarie, timp de 9 zile Vidinul a fost bombardat cu scopul de a facilita atacul decisiv. La 22 ianuarie, ca urmare a încheierii armistițiului între armata rusă și armata otomană, ostilitățile au încetat și Vidinul a fost ocupat de trupele române. Astfel, prin această luptă se încheia războiul glorios purtat de poporul român împotriva jugului otoman.

În timp ce armata română lupta la sud de Dunăre împotriva turcilor, Comandamentul militar rus a încheiat armistițiul cu turcii și apoi a intrat în tratative de pace cu aceștia.

3. Activitatea diplomatico-informativă desfășurată cu prilejul tratativelor de pace.

Activitatea politico-diplomatică s-a împletit cu cea informativă și în perioada ce a urmat terminării războiului, cu prilejul tratativelor de pace, când unele puteri au încercat să nesocotească interesele naționale ale statului român.

Manifestând un puternic patriotism, numeroase personalități diplomatice și de stat, precum și cadre ale armatei au îndeplinit în aceste momente grele numeroase misiuni de răspundere cu caracter informativ în vederea cunoașterii planurilor ostile României ale cancelariilor de la Petersburg, Berlin, Viena și Londra, înștiințând la timp guvernul român pentru a le putea dejuca.

Deși Rusia se angajase, prin Convenția din 4 aprilie 1877, că va respecta integritatea teritorială a României, numeroase informații atestau că cercurile conducătoare țariste începuseră deja campania pentru a cîștiga bunăvoința unor puteri europene în vederea redobândirii Basarabiei de sud. Pentru a cunoaște și contracara aceste acțiuni, Mihail Kogălniceanu, ministrul afacerilor străine, a trimis, la 19 noiembrie 1877, un emisar la Viena. În nota încredințată acestuia, Kogălniceanu arăta: „toate probabilitățile sînt că Rusia va reclama retrocisiunea Basarabiei, cel puțin pînă la Gura Chillei, și

aceasta în schimb pentru Dobrogea"¹. Totodată, Kogălniceanu mai adăuga că Andrassy cunoștea mai demult aceste lucruri și era de acord cu ele. În încheierea notei, Kogălniceanu consemna: „Totuși, oamenii politici cei mai înalți în rang din Rusia nu se sfiesc a ne anunța intenția lor de a nu ni se mai restitui Basarabia, pe care și încep a o ocupa militar. Datoria de a scăpa această parte a țării noastre a fost în mare parte cauza cooperăției armatei noastre înaintea Plevnei. Am dat sîngele nostru pentru a nu da pămîntul nostru”².

În răspunsul dat agentului diplomatic român, I. Bălăceanu, la 13/25 ianuarie 1878, Andrassy arată că Austro-Ungaria nu sokoate rezistența românească în problema Basarabiei de sud drept altceva decît un mijloc de a pune Viena în fața Petersburgului. Astfel, cercurile conducătoare habzburgice și-au dat consimțămîntul la anexarea de către Rusia țaristă a unui străvechi teritoriu românesc.

Guvernul român, în aceste condiții, a trimis emisari la Paris și Londra, însă Anglia nu și-a exprimat punctul de vedere, iar Franța și l-a amînat. Atunci s-a încercat o intervenție pe lângă generalul rus Jomini, care a recomandat ca România să nu se opună satisfacerii revendicărilor teritoriale ale Rusiei, căci prin tratatul de la Paris din 1856 s-ar fi luat Basarabia de sud din Imperiul țarist.

Primul ministru, I. C. Brătianu, încă de la 4/16 noiembrie 1877, sondase chiar pe țar în această problemă, arătîndu-i că „Românii doresc, pe lângă recunoașterea independenței lor, și zălogul unor puncte pe Dunăre, precum și participarea la negociații” la care a primit un răspuns evaziv, în sensul că „România nu va regreta că a intrat în război, dar că el nu poate lua încă nici o îndotrîre (hotărîre — n.n.) directă”³.

Cu prilejul plecării din România a țarului Alexandru al II-lea, Carol I a încercat să obțină un răspuns mai clar în problema Basarabiei de sud. Nici manifestația populară din Capitală și nici cuvintele elogioase ale lui Kogălniceanu n-au schimbat nimic din poziția țarului și a primului său ministru, Gorceakov, care a declarat: „România n-o să se aleagă cu pagubă și că el (țarul — n.n.) își va aduce amînte de jertfele ei, în mărime și greutatea lor, le prețuiește pe-

deplin”⁴. La cererea de a fi admisă România la negocieri, s-a dat același răspuns evaziv: „Se va îngriji de asigurarea situației de drept public a României, care, de altfel, va fi recunoscută fără îndoială de Europa”. Pe baza acestor declarații, domnul Carol și Kogălniceanu au ajuns să creadă în eventualitatea răpirii de teritorii din trupul României⁵.

Mihail Kogălniceanu a trimis, la 2/14 ianuarie 1878, pe colonelul Eraclie Arion, pentru a participa la tratativele de armistițiu de la San Ștefano, în scopul susținerii intereselor naționale ale poporului român. Cu prilejul acestei misiuni, delegatul român trebuia să declare că privește nul și neavenit orice act care ne-ar privi și la care n-am fi participat. Îndată ce a sosit la Cazanlic, Arion „...a fost primit de marele duce Nicolae, care i-a spus că negociază cu domnul Carol, că ordinele vin de la Petersburg și că-i ajunge României asigurarea independenței, întinderi teritoriale și a despăgubirilor”⁶.

Intervenția lui Gorceakov a spulberat orice speranță de participare a României la tratatele de pace pe care Rusia le angajase cu Turcia la San Ștefano. Acesta amintea că „tot trecutul nostru” e datorită Rusiei, care îi poate asigura și viitorul și că se va face pe terenul diplomației totul pentru România. El adăuga în continuare că România „...știe că avem și interese și drepturi de apărut, asupra cărora nu putem sta de vorbă. Ce așteptăm de la guvernul român e o apreciere justă și rațională a situației lui și a situației noastre”⁷.

Față de refuzul Rusiei de a accepta participarea delegației române la tratativele armistițiului de la San Ștefano, Kogălniceanu a cerut agentului său de la Petersburg, generalul Ghica, să meargă în audiență la țar și la conducătorul diplomației ruse. Întrevederea lui Ghica s-a încheiat cu un rezultat negativ: refuz de participare la negocieri a unui stat a cărui independență nu fusese încă recunoscută, asigurări în ce privește recunoașterea independenței și alipirea Dobrogei.

În fața tendințelor anexioniste ale Rusiei țariste, Adunarea Deputaților, întrunită în ședință secretă în zilele de

¹ Nicolae Iorga, *Războiul pentru independența României*, București, 1927, pag. 148.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*, pag. 149.

⁴ *Ibidem*, pag. 150.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, pag. 151.

⁷ *Ibidem*.

23—24 ianuarie 1878, a adoptat, în unanimitate, o moțiune prin care afirma că „...nu îngăduie nici o înstrăinare a pământului țării, nici pentru alt pământ, nici pentru vreo despăgubire oarecare”¹.

Cu prilejul acestei ședințe, Kogălniceanu dezvăluia deputaților că, încă în iunie 1877, cancelarul Gorceakov „...se plîngea că România și-a luat o independență pe care trebuia s-o primească din mâinile țarului” și că i-a declarat că Basarabia de sud va fi luată, căci „...am cuvînt de onoare pentru toată Rusia, 80 de milioane de oameni și împăratul Alexandru n-ar voi să moară înainte de a depune pe mormîntul tatălui său tratatul din Paris în bucăți”².

La 19 februarie 1878, marele duce Nicolae a anunțat semnarea armistițiului de la San Ștefan, care se realizase fără participarea României, ai cărei soldați își vărsaseră singele pentru a asigura succesul luptei de la Plevna. Prin acest tratat României, ca și Serbiei, fără nici o distincție, li se recunoștea independența și o despăgubire teritorială, iar Basarabia de sud era luată din nou de către Rusia țaristă. Cînd s-au aflat hotărîrile armistițiului de la San Ștefan, guvernul român a protestat în mod energic contra acestui tratat, care „lovea în atributele suverane ale României, în situațiunea cîștigată de dînsa în dreptul ginților prin tratatul de la Paris și recunoscut din nou de înseși Rusia prin Convenția din 4 aprilie 1877”³.

Criticînd nedreptatea ce i s-a făcut României și modul de comportare a Rusiei țariste după război, Friederich Engels, în articolul „Politica externă a țarismului rus” scria: „Românii, care în semn de mulțumire, pentru că făcuseră posibilă victoria rușilor la Plevna, sînt nevoiți să cedeze din nou partea din Basarabia, care le aparținuse”⁴.

Neținînd seama că România participase în calitate de cobeligerantă la războiul ruso-turc, Rusia a cerut în mod unilateral întreruperea ofensivei trupelor române asupra garnizoanelor turcești de la Vidin și retragerea armatei române la nord de Dunăre. În același timp s-a început ocuparea Basarabiei de sud, iar prin tratatul de pace de la San Ștefan,

Rusia a obținut și clauza care-i permitea să treacă doi ani prin țară.

Față de această situație creată, care dezvăluia tendințele expansioniste ale Rusiei, singura speranță pentru statul român se punea într-o nouă întrunire a marilor puteri europene, ce semnaseră tratatul de la Paris din 1856. Pentru a informa guvernele din Viena, Paris, Londra și Berlin și a dejuca astfel intențiile diplomației ruse, numeroși diplomați români au fost trimiși în misiuni informative în diverse capitale occidentale de către Mihail Kogălniceanu.

Austro-Ungaria, care demult se înțelesese în secret cu Rusia țaristă, era nesinceră, încercînd să creeze iluzia falsă diplomaților români că ea se va opune anexării Basarabiei de către ruși. Anglia, pentru care expansiunea Rusiei țariste în acea vreme constituia un pericol pentru interesele ei în Orientul apropiat și mijlociu, a declarat că „Turcia nu poate ceda decît ceea ce este al ei, iar teritoriul dat Moldovei în 1856, atîrnă de votul Puterilor Garante”¹.

Pentru menținerea integrității teritoriale a țării, Carol I a depus un ultim efort prin trimiterea la Petersburg a unui reprezentant special al său. Cu prilejul primirii acestuia, la 26 februarie 1878, țarul i-a amintit același slogan, că „Românii ar trebui să-și aducă aminte de marile servicii pe care i le-a făcut Rusia, și de singele ce a vărsat pentru ei și pe care-l uită prea ușor”². De-abia prin scrisoarea din 1/13 aprilie 1878, țarul a adoptat un ton mai conciliant, arătînd că „pacea nefiînd definitivă, vechea convenție e încă în vigoare și s-ar putea a fi adaptată la împrejurări urmînd a fi trimis un funcționar special la București, unde o înțelegere ar fi mai bună decît tensiunea actuală”³.

Cancelarul Gorceakov s-a menținut pe aceeași poziție dură față de România, avertizînd, la 20 martie 1878, pe Dimitrie Ghica că, dacă România nu va înceta opoziția împotriva realipirii Basarabiei de sud la Rusia, țarul va da ordin ca întreaga armată română să fie dezarmată și România va fi ocupată în trei zile de trupele ruse. Carol I a respins cu curaj aceste amenințări, declarînd că „armata care a luptat la Plevna sub ochii Împăratului Alexandru al II-lea va putea

¹ Ibidem, pag. 152.

² Ibidem, pag. 153.

³ T. C. Văcărescu, *op. cit.*, pag. 399.

⁴ Karl Marx, Friederich Engels, *Opere*, vol. 22, Editura politică, București, 1964, pag. 43.

¹ Nicolae Iorga, *op. cit.*, pag. 153.

² Ibidem, pag. 154.

³ Ibidem.

fi strivită, dar nu se va lăsa dezarmată”¹. Față de baronul Stuart, consulul Rusiei la București, chemat de îndată la curte, Carol I a declarat că el „se va opune dezarmării armatei sale”².

Călcînd în picioare promisiunile date la intrarea în țară, că nu se vor amesteca în treburile interne ale României, trupele ruse au ocupat la începutul lunii aprilie 1878 localitatea Giurgiu, au luat poziții de luptă pe Neajlov și Sabar, unde au ridicat construcții și amplasamente de luptă. La 12 aprilie 1878, un corp întreg de armată, sub pretext că se întoarce în Rusia, a înconjurat Bucureștiul. Basarabia a fost ocupată militar, tolerîndu-se doar provizoriu administrația românească. În urma ocupării unei mari părți din țară, Carol I, guvernul și armata română, în număr de peste 40 000 de oameni, s-au retras în Oltenia.

Politica expansionistă și agresivă a cercurilor conducătoare țariste față de România nu a fost împărtășită de poporul rus, fiind dezavuată cu energie de opinia publică democratică rusă.

Pentru apărarea intereselor țării, primul ministru I. C. Brătianu a mers într-o vizită la Berlin și Viena, convingîndu-se însă pe deplin că Germania și Austro-Ungaria nu doreau să-și înrăutățească relațiile lor cu Rusia de dragul României. La rîndul ei, Anglia, așa cum declara Salisbury, s-a arătat împotriva anexării Basarabiei de sud de către Rusia, dar ea nu se putea opune realizării acestui act arbitrar. Cancelarul german Bismark l-a îndemnat pe Brătianu la înțelegere cu Rusia.

La 1/13 iunie 1878 au început lucrările Congresului de la Berlin, la care România, ca și Serbia, n-a fost admisă nici de data aceasta să participe ca parte beligerantă la tratativele ce se purtau, pe motiv că independența ei nu era recunoscută de către marile puteri. Admisă numai pentru a-și expune punctul de vedere, delegația României în frunte cu primul ministru, I. C. Brătianu, și ministrul afacerilor străine, M. Kogălniceanu, a apărut cauza independenței și integrității teritoriale a țării. Ei au subliniat că nu era vorba de a ni se dăruî independența națională de Europa, ci de a ni se recunoaște aceasta după „dreptul cel vechi” și potrivit cu jertfele făcute în război. Știrbirea integrității teritoriale — după ce

¹ *Ibidem*, pag. 155.

² *Ibidem*.

țarul se angajase s-o respecte — ar zgudui într-un popor întreg credința în tratatul și în dreptul însuși¹.

Prin tratatul de la Berlin s-a recunoscut independența României și restabilirea autorității statului român asupra Dobrogei și Gurilor Dunării, străvechi teritorii românești. Concomitent, cele trei județe din sudul Basarabiei (Cahul, Ismail și Bolgrad) urmau să fie retrocedate Rusiei.

Cucerirea independenței naționale depline a constituit un moment crucial în istoria poporului român, în lupta sa pentru libertate și unitate statală, pentru progres social. Ea a fost atît rezultatul acumulării unor necesități obiective hotărîtoare pentru progresul țării, cît și al unui proces amplu și îndelungat de dezvoltare a societății românești.

Lupta pentru dobîndirea independenței depline, prin războiul purtat de poporul român în anii 1877—1878, a reprezentat cauza generală a întregii națiuni române. Activitatea de informații și-a adus contribuția, alături de diplomație și forțele armate ale poporului român, la prevenirea ocupării țării de către turci și în bătăliile decisive purtate împotriva acestora.

Prin lupta eroică a ostașilor români, independența națională a fost cucerită pe cîmpul de luptă, fiind impusă Turciei, iar faptele de vitejie săvîrșite în timpul bătăliilor de la Plevna, Rahova, Vidin, Smîrdan etc. au făcut dovada curajului și eroismului poporului nostru, impresionînd opinia publică internațională. Cu prilejul tratativelor de pace, activitatea informativ-diplomatică și-a adus, de asemenea, contribuția la informarea conducerii statului asupra poziției marilor puteri europene față de independența României, la contracararea manevrelor nefavorabile nouă din partea unor cercuri politice, diplomatice și servicii secrete din străinătate.

Dobîndirea independenței naționale a dat un nou și puternic îmbold dezvoltării economice și sociale a țării, a exercitat o profundă înrîurire asupra întregii evoluții istorice a României pe drumul progresului social, a permis afirmarea tot mai viguroasă a poporului nostru ca națiune desine-stătătoare. Prin restabilirea drepturilor istorice ale Ro-

¹ *Analele de istorie*, anul XXI, nr. 1/1975, pag. 88.

măniei asupra Dobrogei și Gurilor Dunării, s-a făcut un nou pas pe linia consolidării statului național român.

Tradițiile dobândite în arta informațiilor în timpul războiului de independență au fost ridicate pe o treaptă nouă cu prilejul luptei întregului popor român pentru formarea statului național unitar. Atît în preajma pregătirii informa-tive a armatei române, în anii 1914—1916, în vederea partici-pării ei la primul război mondial împotriva Puterilor Centrale pentru eliberarea Transilvaniei și Bucovinei, cît și în timpul marii epopei naționale de la Mărăști, Mărășești și Oituz, activitatea de informații și de contrainformații s-a ridicat la înălțimea cerințelor vremii, avînd un aport însemnat în vic-toria armatei române. Această activitate a fost sprijinită de către întreg poporul român, atît din România, cît și din Tran-silvania, Banat și Bucovina, care a desfășurat din convin-geri patriotice acțiuni de sprijinire a serviciilor secrete românești.

În lupta pentru formarea statului național unitar român documentele vremii au consemnat o mulțime de eroi care au desfășurat o bogată activitate informativă în slujba realizării idealului național. Printre aceștia și-au înscris numele: Maria Bălan, Vasile Branca, Spiridon Boita, David Pop, Aurel Moldovan, Vasile Chilian și grupul său de colaboratori, co-misarii Popovici, Constantin Duca și Guță Iacob, Maria Zaharia din Pădureni în vîrstă de numai 6 ani, și mulți alții.

Tradițiile înaintate în arta informațiilor au fost conti-nuate de o serie de lucrători patrioți ai serviciilor secrete românești, îndeosebi din cadrul Secției a II-a de pe lingă Marele stat major al armatei române, care, între cele două războaie mondiale, au înțeles necesitatea, prin mijloacele muncii informative, cunoașterii și contracarării acțiunilor serviciilor de spionaj naziste în România și ale agenturii acestora în țară — Garda de Fier —, care prin activitatea lor periclita independența și integritatea teritorială a Româ-niei, libertățile poporului român.

După anexarea unei părți din trupul țării la Ungaria hor-thystă, prin Dictatul fascist de la Viena, și a tîrîrii poporului român în războiul hitlerist antisovietic, o serie de cadre, animate de sentimente patriotice și antinaziste, care lucrau în serviciul de informații al armatei române în anii celui de-al doilea război mondial, au contribuit prin activitatea lor secretă la descoperirea și anihilarea unor acțiuni ale orga-nelor de spionaj și teroriste horthyste îndreptate spre ane-

xarea Transilvaniei de sud și a Banatului. Totodată, aceste cadre au contracarat unele din acțiunile serviciilor secrete naziste pe teritoriul României și au cules o serie de infor-mații care au stat la baza pregătirii și înlăptuirii actului insurecțional din 23 August 1944, care a deschis o eră nouă în istoria poporului român.

Activitatea pe frontul informațiilor a căpătat noi valențe în lupta ce au desfășurat-o lucrătorii serviciilor secrete ro-mânești în acțiunea pentru eliberarea întregului teritoriu, a Transilvaniei de nord, de sub dominația fascisto-horthystă și apoi în perioada participării armatei române la eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei de sub jugul fascist, pînă la victoria finală a popoarelor asupra Germaniei hitleriste.

În anii revoluției democrat-populare și ai construcției socialismului, strănepoții ostașilor români din 1877—1878, care au cucerit cu arma în mînă independența deplină a României, au trebuit să lupte cu aceeași energie și tenacitate pentru apărarea cuceririlor revoluționare și a suveranității naționale, dovedind aceeași vigilență, fermitate și hotărîre în contracararea manevrelor reacțiunii interne și inter-naționale.

Lucrătorii Ministerului de Interne, în actuala etapă de dezvoltare a României socialiste, își îndeplinesc sarcinile profesionale și politice încredințate de către partid, de către comandantul suprem, tovarășul Nicolae Ceaușescu, fiind ani-mați de puternice sentimente patriotice, ca demni urmași ai tradițiilor înaintate ale poporului român în arta informațiilor și ai celor ce s-au jertfit pe acest tărîm, pentru ca țara noastră să fie un stat independent, unitar și progresist în lume.

CUPRINSUL

Pag.

CAPITOLUL I

Aspecte ale activității de informații și contrainformații la regii geto-daci și unii domnitori români în lupta pentru apărarea independenței țării, împotriva cotropitorilor străini	5
1. Primele începuturi ale activității de informații la geto-daci subordonate luptei pentru apărarea pământului locuit de strămoșii noștri	7
2. Activitatea de informații a voievozilor români Basarab I, Mircea cel Bătrîn, Vlad Țepeș în slujba neamului țării. Organizarea și metodele de culegere a informațiilor	15
3. Activitatea de informații și contrainformații a voievodului Ștefan cel Mare în lupta pentru neam	20
4. Serviciul de informații al domnitorului Mihai Viteazul în lupta pentru apărarea independenței țării și a realizării primei uniri politice a tuturor românilor	25
5. Acțiunile de informații ale domnitorilor Matei Basarab, Vasile Lupu, Șerban Cantacuzino și Constantin Brîncoveanu în lupta pentru consolidarea autonomiei interne a Țării Românești și Moldovei	34

CAPITOLUL II

Contribuția activității de informații și contrainformații în perioada anilor 1821—1875 la întărirea autonomiei interne și la crearea premiselor necesare dobândirii independenței depline a României	46
1. Serviciul de informații al oastei pandurilor. Complotul eterist împotriva lui Tudor	48
2. Organizarea activității de informații și polițienești prin Regulamentul organic	54

	Pag.
3. Gărzile naționale — organe ale menținerii ordinii interne și ale apărării revoluției. Organizarea activității de informații în timpul revoluției de la 1848	57
4. Aportul activității de informații și de contrainformații în lupta pentru unirea Moldovei cu Țara Românească	64
5. Serviciul de informații al domnitorului Alexandru Ioan Cuza în lupta cu forțele reacționare interne și externe, pentru consolidarea autonomiei țării și pregătirea condițiilor necesare dobândirii neatrănării	69
6. Unele măsuri întreprinse pentru întărirea organelor de ordine și informații și a armatei în perioada anilor 1866—1876	79

CAPITOLUL III

Activitatea informativă în timpul crizei orientale din anii 1875-1876	83
---	----

CAPITOLUL IV

Organele de informații și contrainformații românești în preajma proclamării independenței naționale și în cursul războiului ruso-româno-turc	90
1. Sistemul informativ român în preajma și în timpul războiului de independență	99
2. Ministerul Afacerilor Străine, organizator al activității informative peste hotare	103
3. Organele de informații și de contrainformații din cadrul Ministerului de Interne	104
4. Organele de informații și de contrainformații ale armatei române	108
5. Alte organe de stat care prin natura activității lor au intrat în posesia unor informații privind acțiunile spionajului inamic și pregătirile militare otomane	114
6. Mijloacele, metodele și procedeele de culegere a informațiilor de către armată	115

CAPITOLUL V

Aportul activității informative în prevenirea invadării țării de către turci în preajma proclamării independenței naționale	119
1. Activitatea informativ-diplomatică pînă la intrarea trupelor ruse în România	119
2. Activitatea informativă după intrarea trupelor ruse în România	127
3. Activitatea contrainformativă a organelor românești în preajma proclamării independenței naționale	143
4. Activitatea de informații a armatei române pentru cunoașterea forțelor militare turcești de la Vidin	147

CAPITOLUL VI

Activitatea informativă în perioada 9 mai—20 august 1877, în vederea pregătirii participării României la războiul antiotoman	150
1. Proclamarea independenței naționale a României	150
2. Poziția puterilor europene față de proclamarea independenței naționale	152
3. Măsuri de pregătire informativă a armatei române în vederea participării ei la războiul antiotoman	156
4. Sprijinul acordat de către armata română trupelor rusești în trecerea Dunării	162
5. Informații despre turci comunicate armatei române de către unitățile militare sirbești	164
6. Măsurile întreprinse pentru contracararea spionajului inamic și asigurarea ordinii interne	168

CAPITOLUL VII

Aportul activității de informații în dobândirea victoriei pe frontul de luptă de către armatele româno-ruse asupra Turciei	172
1. Activitatea de informații în timpul celor trei bătălii date pentru Plevna	172
2. Activitatea de informații în timpul asediului Plevnei	182
3. Activitatea diplomatico-informativă desfășurată cu prilejul tratativelor de pace	195

Responsabil de carte: VASILL LAPADUȘI
Tehnoredactor: RADU STOIAN

Comanda nr. 447553. Dat la cules: 22.03.1977.
C. nr. 712/1977. Bun de tipar: 23.04.1977.
Lucrarea conține 208 pagini + 12 planșe.

Lucrare executată sub comanda nr. 567 la Oficiul Economic
Central „Carpați”, Intreprinderea poligrafică „Bucureștii-Noi”,
str. Hrisovului nr. 18 A, sectorul 8, București

Vedere a fortificațiilor turcești de la Vidin

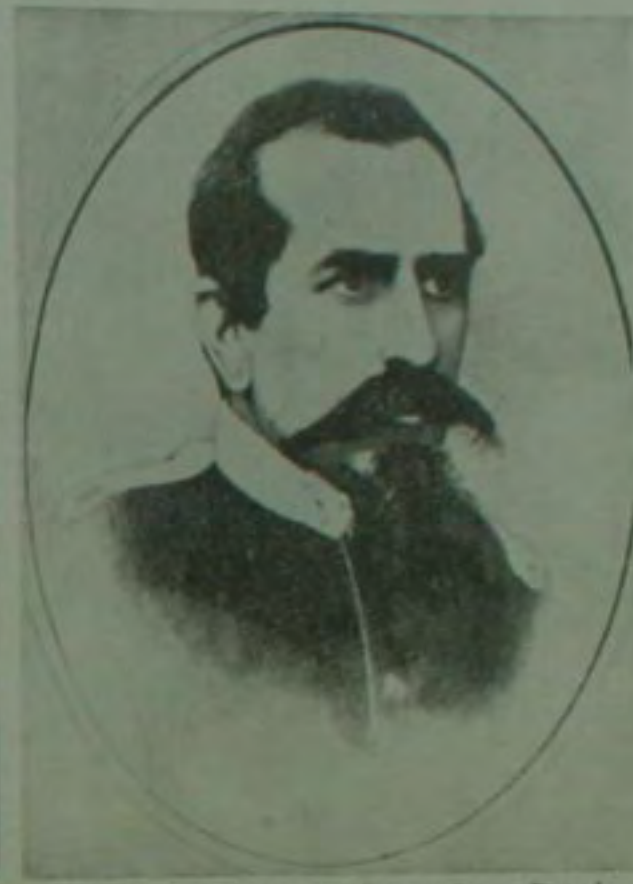
Dorobanți români în drum spre Plevna

Asaltul redutei Grivița 2 de către ostașii români la 30 august 1877

Carol Popp de Szathmary: Luarea Griviței de către ostașii
români

Generalul Alexandru Cernat Colonelul Mihail Cristodor Cerchez
Eminenți comandanți participanți la războiul pentru independență

Maior Gheorghe Șonțu Cpt. Valter Mărăcineanu
Căzuți eroic în luptele de la redutele Grivitei la 30 august 1877

N. Carazin : Dorobanții atacă

Atacul dorobanților asupra redutei Grivița 2

N. Grigorescu : Roșior

S. Henția : Întîlnire între militari români și ruși pe frontul de luptă

N. Grigorescu : Spionul

N. Grigorescu : Militari români executînd o recunoaştere asupra poziţiilor ocupate de trupele turceşti

N. Grigorescu : Militari români cercetînd poziția ocupată de trupele turcești

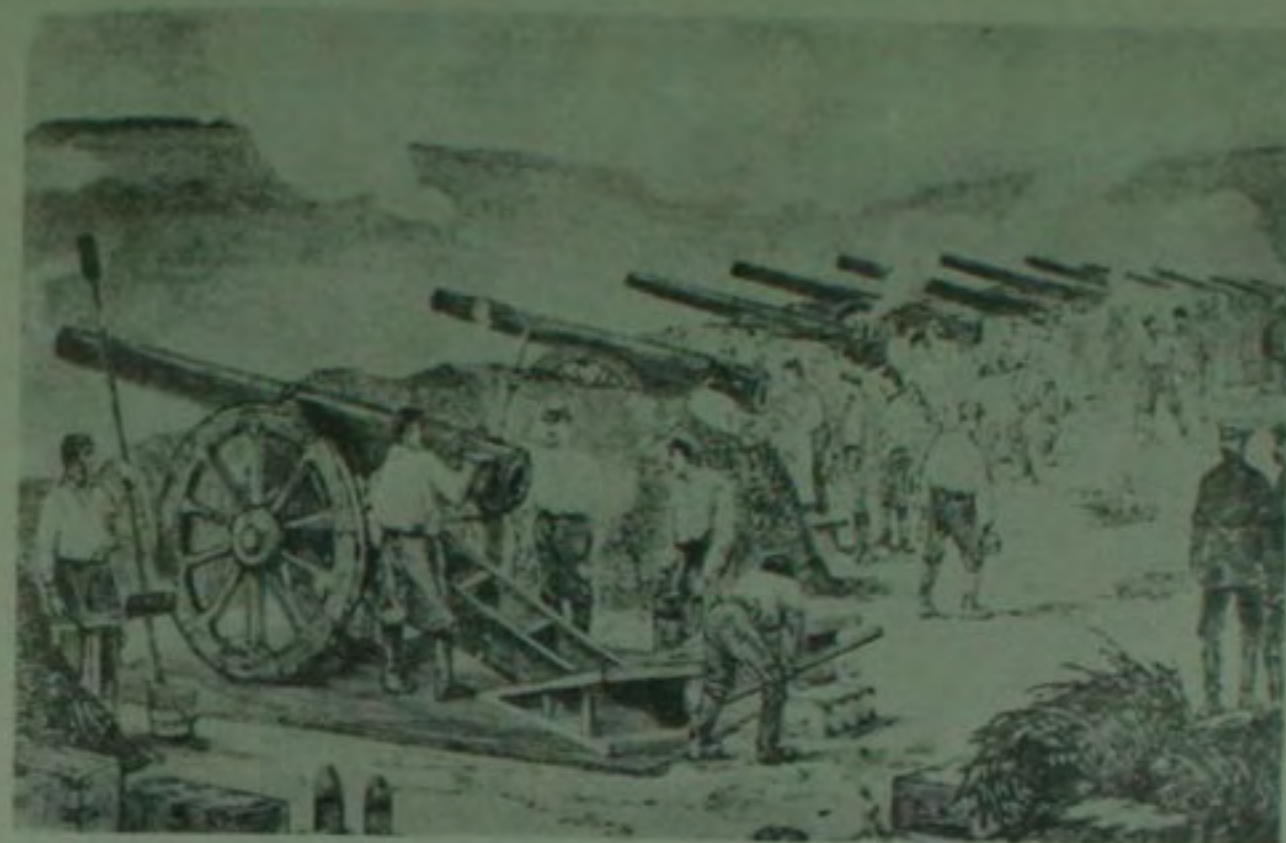
O. Obedeanu : Țăran bulgar informează un ofițer român asupra armatei otomane

București — Informarea populației asupra operațiunilor de pe teatrul de luptă. Desen contemporan.

N. Grigorescu: Ceată bulgară în recunoaștere

Tirul artileriei române asupra redutelor turcești de la Grivița

O. Obedeanu: Atac de cavalerie la Vidin